

زبان فارسی

احمد قران بیکوف، موسی ایسک و احمدوف، نوطنه شیباروا

A. QURONBEKOV, A. VOHIDOV, T. ZIYAYEVA

FORSTILI

81.2 P22S
K-80

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

A. QURONBEKOV, A. VOHIDOV, T. ZIYAYEVA

FORS TILI

*O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi
tomonidan oliy o‘quv yurtlari uchun darslik sifatida
tavsiya etilgan*

**“Musiqa” nashriyoti
Toshkent
2006**

307.244

81.2 Pers

K 80

Toshkent Davlat sharqshunoslik instituti o'quv-uslubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

A.Quronbekov, A.Vohidov, T.Ziyayeva

K 80 Fors tili: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik /

A.Quronbekov, A.Vohidov, T.Ziyayeva;– T.: “Musiqqa”, 2006 – 568 b.

I. 1,2 muallifdosh.

BBK 81.2Pers ya722

Filologiya fanlari doktori, professor A.Quronbekov tahriri ostida

Forscha matn muharriri – *Seyyed Javad Jalali-Kiyasari*

Taqrizchilar – *M.Imomnazarov, filologiya fanlari doktori, professor*

X.Uralov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

№ 388 – 2006

Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi

Qat’iy buyurtma.

© O‘zbekiston davlat konservatoriyasining “Musiqqa” nashriyoti, 2006 y.

وزارات آموزش عالی و متوسط مخصوص جمهوری ازبکستان

احمد قرانییکوف، عوض بیک واحدوف، توخته خان ضیایوا

زبان فارسی

از طرف وزارت آموزش عالی و متوسط مخصوص جمهوری ازبکستان

بماتابه کتاب درسی زبان فارسی توصیه شده است

ویراستر کل: احمد قرانییکوف

ویراستر متن فارسی: سید جواد جلالی کیاسری

انتشارات "موسیقیه"

تاشکند

۲۰۰۶

Ushbu darslik filologiya (fors tili va adabiyoti) ta'limi yo'nalishi bo'yicha tahsil oluvchilarga mo'ljallangan. Darslik ta'limning birinchi yili materiallari, ya'ni fors tili grammatikasi asoslarini, og'zaki so'zlashuv malakasini shakllantiruvchi va mustahkamlovchi matnlar va dialoglarni o'z ichiga oladi.

Kitobdan oliy o'quv yurtlarining fors tilini xorijiy til sifatida o'rganayotgan talabalari hamda fors tilini mustaqil o'rganayotganlar ham foydalanishlari mumkin. Darslikdan foydalanishda qulaylik yaratish uchun kitob oxiriga mashg'ulotlar leksik birliklarini qamrab olgan lug'at ilova qilingan.

رېسالىق ناملار

تاليفكار: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

ئىسپاتلىق: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

تەرجىمە: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

ئىسپاتلىق: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

تەرجىمە: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

تەرجىمە: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

تەرجىمە: د. ئابدۇكادىر رېسالىق، خوجا رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق، مەھمۇد رېسالىق

SO'Z BOSHI

Fors tili O'zbekistonda qadim zamonlardan o'rganilib kelmoqda. O'tmish madaniy merosimizning kattagina bir qismi fors tilida yozilgan.

Hozirgi paytda fors tili O'zbekistonda ilmiy va amaliy maqsadlarda o'rganiladi.

Sizga taqdim etilayotgan ushbu «Fors tili» darsligi fors tilini nazariy va amaliy maqsadlarda o'rganayotgan talabalar uchun mo'ljallangan. Bu darslikdan Toshkent Davlat sharqshunoslik institutida fors tilini o'rganuvchi guruhlarining 1-kurs va fors tilini ikkinchi xorijiy til sifatida o'rganayotgan universitetlarning filologiya va tarix fakultetlari va litseylari talabalari foydalanishlari mumkin.

Darslik II qism, 25 darsdan iborat bo'lib, har bir dars 5-6 soat mashg'ulotga bo'lingan. Lekin talabalarning bilim saviyasiga qarab, 8-10 soat ham mashg'ulot o'tkazish mumkin.

Kitobning birinchi qismi beshta darsdan iborat bo'lib, asosan e'tibor fonetika va grafikaga qaratilgan.

Fors tilining fonetik sistemasi bir qarashda o'zbek tili fonetik tizimi bilan bir xilday ko'rinadi. Lekin aslida unday emas. Ayniqsa, cho'ziq unli fonemalar o'zbek tili fonemalaridan keskin farq qiladi. Fors tili fonetik sistemasini o'zbek o'quvchisi va talabalariga o'rgatayotganda mana shu keskin farqqa alohida e'tibor berish kerak. O'qituvchi to hamma talabalar bu fonemalar talaffuzini to'g'ri o'rganib olgunga qadar mashq qildirishi kerak.

Unli fonemalarda o'zbek talabalari o'rganishi qiyin kechadigan yana bir fonetik jihat bu «ye» va «i», «o» bilan «u», «ye» bilan «a»ning ishlatilishi va talaffuzidir. Buning sababi o'zbek tilidagi fors va arab tilidan o'zlashgan so'zlarning o'ziga xos talaffuzidir. Macalan, o'zbek tilidagi "Eron", "muallim" "tuhfa", "kitob" so'zlari fors tilida "Irān", "moallem", "tohfe", "ketāb" deb talaffuz qilinadi. Lekin shuni ham aytish kerakki, bu farqlar muntazam emas, balki ba'zi o'rinlarda bu fonemalar fors tili va o'zbek tilida o'zaro hamohangdir. Masalan, "nur", "pir", "šer", "qalam" so'zlari fors va o'zbek tillarida bir xil talaffuz qilinadi.

Undosh fonemalardan "q", "γ" fonemalarining farqini bilib olish o'zbek tolibi uchun qiyin kechadi.

Fors tilida «q» fonemasi yo'q, arab va turkiy tillardan kirib qolgan o'zlashmalardagi «q» fonemasi fors tilida "γ" shaklida yoki yopiq bo'g'inlarda «x» shaklida talaffuz qilinadi. Masalan, "qoshiq" - "γāsoq" shaklida, "iqtisod" "extesād" shaklida talaffuz qilinadi.

Fors tilini o'rganishda yana bir xususiyat, bu fors tili uchun qabul qilingan arab yozuvidir. Arab tili fonologik tizimiga mos alifbodagi 28 belgi forscha to'la qabul qilingan, lekin ularning talaffuzi arab tilidan farqli. Masalan, fors tilida "s" undoshini ifodalash uchun س, ص, "h" fonemasi uchun ح, ه, "z" fonemasi uchun ذ, ظ, "t" fonemasi uchun ت, ط, "γ" fonemasi uchun ق, غ belgilari ishlatiladi. Bular faqat yozuvda farq qilib, talaffuzda bir xil talaffuz qilinadi. O'qituvchi bu fonemalarni o'rgatishda ham har gal qaysi o'rinda qaysi harf ishlatilishiga talabalarning e'tiborini qaratishi kerak.

Odatda, fors tilining fonetik tizimini o'tayotganda o'qituvchilar harflarni yozishga va o'qishga ko'proq vaqt ajratishadi va ularning talaffuziga ko'pda e'tibor berishmaydi.

Natijada bu talabalar institutni bitirguncha ham to'g'ri talaffuz qilishni o'rganmaydi. O'qituvchi fonetik tizimni o'rgatishga jiddiy e'tibor berishi, ajratilgan soatlardan to'la foydalanishi va, albatta, lingafon vositalaridan foydalanib, tolibga yo'l qo'yayotgan xatolarini ko'rsatishi kerak. Shuni unutmaslik kerakki, har bir noto'g'ri talaffuz qilingan so'z til egasi uchun savodsizlik nishonasi. Tolib tilning grammatikasi va so'z boyligini yaxshi o'rgansa-yu, noto'g'ri talaffuz qilsa, til egasi "Talaba, umuman, tilni bilmaydi» degan hukm chiqaradi.

Darslikning ikkinchi qismi ko'proq fors tilidagi so'z turkumlarining o'ziga xos xususiyatlari va ularning grammatik kategoriyalarini tushuntirish va o'rganishga bag'ishlangan. Bu qismda har bir so'z turkumining umumiy shakllari, yasalishi, boshqa so'zlar bilan bog'lanishi va gapdagi vazifalariga ta'rif beriladi. Bu xususiyatlarni talaba mustahkam egallab olishi uchun har biriga bir yoki bir nechta mashq beriladi.

Har bir grammatik mavzu o'tilgandan keyin shunga mos matn hamda bir tomonlama va ikki tomonlama suhbatlar berilgan.

Bu matn va suhbatlar, bir tomondan, tolibning nazariy bilimlarini mustahkamlashga, ikkinchi tomondan, uning amaliy bilimini oshirishga mo'ljallangan.

Har bir matnda, odatda, 70-80% soʻzlar qaytariladi, faqat 20-30% yangi soʻz va iboralar kiritiladi.

Yangi kiritilgan soʻzlar va koʻp qoʻllaniladigan iboralarni mustahkamlash uchun har bir matnga leksik izohlar berilgan.

Uchinchi qismda asosiy eʼtibor soʻz birikmasi, sodda gap va qoʻshma gap sintaksisi asoslarini oʻrgatishga qaratilgan. Bu qismda ham har bir mavzu bir qator mashqlar bilan mustahkamlanadi.

Darslikda talabalarning yod olish quvvatini oshirish uchun koʻplab sheʼr, hikoyat, maqol va hikmatli soʻzlar berilgan.

Darslikni toʻla oʻzlashtirgan talaba fors tili fonetikasi, morfologiyasi va sintaksisi asoslarini toʻla oʻrganib oladi, undan tashqari 1000-1200 soʻz va ogʻzaki nutq iboralarni aktiv oʻzlashtiradi.

Darslikni tuzishda I.K.Ovchinnkovaning «Uchebnik persidskogo yazika», Y.A.Samarening «Āmuzeš-e zabān-e fārsi» va Eronda chiqqan qator «Fors tili» darsliklaridan foydalanildi.

Mualliflar darslikning kamchilik va xatolarini koʻrsatib, oʻz mulohazalarini bildiradigan kishilarga oldindan minnatdorchilik bildiradilar.

oʻzbek tili	fors tili	oʻzbek tili	fors tili
kitob	کتاب	kitob	کتاب
qalam	قلم	qalam	قلم
qora	سودا	qora	سودا
meydon	میدان	meydon	میدان
dust	غبار	dust	غبار
doʻst	دوست	doʻst	دوست

BIRINCHI QISM

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Fors tilidagi fonemalar tizimi

Inson nutqining tarkibiy bo'laklarini tashkil etuvchi tovushlarga fonemalar deyiladi. Fonemani ifodalovchi tovushlar tabiatdagi boshqa tovushlardan farqli o'laroq muayyan shaklga ega. Fonemalar insoniyat rivoji davomida turli xalqlarda turli shakllarni kasb etgan.

Shu sababli turli millatlar tilidagi nutq tovushlari – fonemalar bir xil emas. Masalan: o'zbek tilidagi "q" tovushi fors tilida yo'q, shuning uchun ikkala tilda mavjud bolgan ayni so'zlar boshqa-boshqa talaffuz qilinadi:

	o'zbek tilida	fors tilida
Masalan:	qoshiq	yāšoy
	qaymoq	yeymāy

Undan tashqari ikkala tildagi ayni fonemalar ham bir xilda talaffuz qilinmaydi va o'ziga xos talaffuz qoidalariga ega.

Mana shu zikr etilgan mulohazalarga ko'ra har bir tilning fonemalar (tovushlar) tizimi alohida o'rganiladi. Bu fonemalarning o'xshash va farqli jihatlarini til o'rganuvchi oson anglashi uchun, odatda, u ona tilidagi tovushlar tizimi bilan qiyosiy o'rganiladi.

1-mashq. O'zbek va fors tillarida ishlatiladigan quyidagi bir xil so'zlarning talaffuzini qiyoslang.

<i>o'zbek tilida</i>	<i>fors tilida</i>	<i>o'zbek tilida</i>	<i>fors tilida</i>
<i>kitob</i>	<i>ketāb</i>	<i>kalit</i>	<i>kelid</i>
<i>qalam</i>	<i>yalam</i>	<i>sher</i>	<i>šir</i>
<i>xona</i>	<i>xāne</i>	<i>noma</i>	<i>nāme</i>
<i>maydon</i>	<i>meydān</i>	<i>hikmat</i>	<i>hekmat</i>
<i>daraxt</i>	<i>deraxt</i>	<i>maqola</i>	<i>mayāle</i>
<i>do'st</i>	<i>dust</i>	<i>risola</i>	<i>resāle</i>

Fonema va harf tushunchasi

Fonema (tovush)lar yozuvda ma'lum shaklda ifodalanadi. Tovushlarning yozuvdagi shakli shartli bo'lib, har bir millat o'zining tiliga va undagi tovushlar tizimiga mos yozuvga ega bo'lishi mumkin. Lekin dunyodagi barcha tillar ham o'z yozuv tizimiga ega emas. Buning asosiy sabablaridan biri jahondagi tillar taraqqiyotining turli xil tarixiy sharoitda rivojlanganligi bilan izohlanadi.

Shuning oqibatida dunyoda keng tarqalgan yozuv turlari uncha ko'p emas, asosan lotin yozuvi (taxminan jahonning 70% aholisi qo'llaydi), arab yozuvi, xitoy yozuvi, hind yozuvi, kirill yozuvidan foydalaniladi. Ba'zi millatlarning, masalan: gruzinlar, armanlar, yahudiylarning va shunga o'xshash millatlarning o'z yozuvi bo'lib, bu faqat o'sha millat doirasida qo'llaniladi va boshqa xalqlarga tarqalmagan.

Fors tilida arab yozuvidan foydalaniladi. Bu yozuv Eronda 7-8-asrlarda arablar fathidan keyin rasm bo'la boshladi va hozirgi davrda ham arab alifbosidan foydalaniladi.

Arab alifbosi fors tili fonologik tizimini to'la aks ettirmaydi va ba'zi unli tovushlar ("e", "o", "a"), umuman, alifbo tizimiga kirmagan, ba'zi undoshlar ikki xil, uch xil va 4 xil harflar bilan ifodalanadi. Bu esa til o'rganuvchi uchun muayyan qiyinchiliklar tug'diradi.

Shu sababdan bo'lsa kerak, 60-70-yillarda Eronda lotin alifbosiga o'tish harakati gazeta va jurnallarda keng muhokama etilgandi. Lekin hozircha Eronda arab alifbosi yagona yozuv vositasi sifatida qo'llaniladi.

O'zbek tilida hozirgi kunda lotin alifbosiga o'tish jarayoni ketyapti, shuning uchun fors yozuvidagi va o'zbek yozuvidagi harflar lotin alifbosiga qiyosan o'rgatiladi.

Harflar orasida tallaffuz farqlarini ifodalash va uni yozuvda ko'rsatish uchun shartli belgilar tizimi – transkripsiyadan foydalaniladi.

“Transkripsiya” so‘zi lotincha bo‘lib “trans” – o‘tkazish, “criptum” – yozuv ma’nosini anglatadi. Ya’ni bir yozuvdan ikkinchi yozuvga o‘tkazish ma’nosini beradi.

Fors tilida hozirgacha mavjud manbalarda ikki xil transkripsiya sistemasidan foydalaniladi:

1) Lotin harflari asosidagi transkripsiya sistemasi:

Hh	ه	Šš	ش	Āā (cho‘ziq)	آ
Tt	ة	Ss	ص	Bb	ب
Yy	ي	Zz	ض	Pp	پ
Āā	ي	Tt	ط	Tt	ت
’	ء	Zz	ظ	Ss	ث
Aa	’	’	ع	Jj	ج
Ee	’	γ	غ	Čč	چ
Oo	’	Ff	ف	Hh	ح
Uu	و	γ	ق	Xx	خ
li	ي	Kk	ك	Dd	د
An	’	Gg	گ	Zz	ذ
On	’	Ll	ل	Rr	ر
Tashdid (ikki marta)	’	Mm	م	Zz	ز
		Nn	ن	Žž	ژ
		Ww	و	Ss	س

2) Kirill alifbosi asosidagi transkripsiya sistemasi

Āā	آ	Рр	ر	Гг	گ
Аа	ا	Зз	ز	Лл	ل
Ээ	ا	Жж	ژ	Мм	م
Оо	ا	Сс	س	Нн	ن
Бб	ب	Шш	ش	В,о,у,оу	و
Пп	پ	Сс	ص	Н,э,(е)	ه
Тт	ت	Зз	ض	Й,и,эй(ей)	ي
Сс	ث	Тт	ط		
Дж	ج	Зз	ظ		
Чч	چ	Ā,Э,О,-‘	ع		
Н н	ح	‘	غ		
Хх	خ	Фф	ف		
Дд	د	‘	ق		
Зз	ذ	Кк	ك		

Fors tili o'rganuvchilari uchun bu ikkala transkripsiya majmuasi zarur bo'lib, shu kungacha chop etilgan kitoblardan foydalanishda qo'l keladi.

2-mashq. Quyidagi so'zlarning o'zbek tilida lotin alifbosida ifodalanishi bilan lotin alifbosi asosida tuzilgan transkripsiyada ifodalanishini qiyoslang:

o'zbek tilida	fors tilida	o'zbek tilida	fors tilida
<i>Nargiz</i>	<i>narges</i>	<i>qudrat</i>	<i>γodrat</i>
<i>muhojir</i>	<i>mohājer</i>	<i>fozil</i>	<i>fāzel</i>
<i>majlis</i>	<i>majles</i>	<i>adliya</i>	<i>adliyye</i>

<i>lojuvard</i>	<i>lāj(e)vard</i>	<i>sherdor</i>	<i>šerdār</i>
<i>guliston</i>	<i>golestān</i>	<i>sazovor</i>	<i>sazāvār</i>
<i>ko‘r</i>	<i>kur</i>	<i>ro‘zg‘or</i>	<i>ruzegār</i>
<i>go‘dak</i>	<i>kudak</i>	<i>daxmaza</i>	<i>daxmaze</i>
<i>kosa</i>	<i>kāse</i>	<i>xurjun</i>	<i>xorjin</i>

Ikkinchi mashg‘ulot

Fors tilidagi unli tovushlar (umumiy ta‘rifi)

Unli tovushlar deb talaffuz jarayonida biron to‘siqqa uchramaydigan tovushlarga aytiladi.

Fors tilida 6 unli fonema va 2 ta diftong bor: Bular quyidagilar: “i”, “e”, “ā”, “u”, “o”, “a” yakka unlilar va “ey” va “ou” diftonglari.

Unli tovushlar odatda ularning xossasiga ko‘ra tasnif etiladi: Unli tovushning xossalari uch belgiga ega:

- a) hosil bo‘lish qatoriga ko‘ra;
- b) til ko‘tarilishi darajasiga ko‘ra;
- c) lablarning qatnashuviga ko‘ra.

Fors tilidagi unlilar hosil bo‘lish qatoriga ko‘ra “old qator” va “orqa qator” unlilariga bo‘linadi. “i”, “e”, “a” unilari old qator va “u”, “o”, “ā” orqa qator unilari hisoblanadi.

Har bir qatorda tilning uch xil ko‘tarilish darajasi ko‘zda tutiladi; yuqori, o‘rta va quyi. Oldingi qator unilardan “i” yuqori daraja, “e” o‘rta daraja, “a” quyi darajada til ko‘tarilishidan hosil bo‘ladigan unli tovushlar hisoblanadi. O‘zbek tilidagi orqa qator unilardan “u” yuqori daraja, “o” o‘rta daraja va “ā” quyi darajada til ko‘tarilishidan hosil bo‘ladigan unililar hisoblanadi. “i”, “e”, “a” oldingi qator unilari lablanmagan, “u”, “o”, “ā” orqa qator unilari lablangan unililardir:

Fors tilidagi unililar jadvali

Qator	lablanmagan		lablangan
Til ko‘tarilish darajasi	old	o‘rta	orqa
Yuqori darajasi	I	—	U
O‘rta darajasi	E	—	O

Quyidagi darajasi	A	—	Ā
-------------------	---	---	---

Fors tili unlilarining o'ziga xos belgilaridan biri ulardagi cho'ziq qisqalik xususiyatidir.

Zamoniylar ko'rsatgichiga ko'ra:

"i", "u", "ā" cho'ziq unlilar, "e", "a", "o" qisqa unlilar hisoblanadi. Cho'ziq unlilar urg'uli, urg'usiz, ochiq yoki yopiq bo'g'inlarda kelishidan qat'i nazar, o'z cho'ziqlik xususiyatini saqlab qoladi.

Qisqa unlilar esa urg'uli bo'g'inlarda urg'u tushmaydigan bo'g'inlarga nisbatan cho'ziqroq talaffuz qilinadi. Shuning uchun ba'zan bu unlilarning bu xususiyatlarini nazarga olgan holda sobit unlilar: "i", "u", "ā" va nosobit unlilar "e", "a", "o" ga ham ajratiladi.

3-mashq. Quyidagi so'zlarda unlilarning talaffuz xususiyatlariga e'tibor bering.

Qisqa unililar
so'zlar:

sar
ser(r)
to
xodrou
madruse
yek
do
panj
gol
pesar
doxtar
pedar

Cho'ziq unililar
so'zlar:

bini
dānā
pir
māmān
nuri
sāl
pīr
sālār
tutun
sāmāni
kutāh
mānus
nīru

4-mashq. Qisqa va cho'ziq unlilardan iborat so'zlarning talaffuziga e'tibor bering.

Mādar, mardāne, mihmānxāne, ābrumand, goftogu, xānegi, kabutar, kelid, navisande, zanāne, šefāxāne, xoršid, setāre, māhetābān, ketābxāne, ketābe darsi, bimārestān.

Fors va o'zbek tilidagi unlilar talaffuzidagi asosiy farqlar

O'zbek tilida ham fors tilidagi kabi oltita unli fonema mavjud: a, o, i, "e", (e) u, o'. Ular son jihatdan bir xil – 6 ta, lekin sifati bilan farq qiladi.

Birinchi farq bu fors tilidagi unlilarning hosil bo'lish qatoridagi farqidir; o'zbek tilidagi "i" unlisi fors tilidan farqli ravishda til orqa qatoriga ham xosdir "u" va "o'" unlilarining, fors tilidan farqli ravishda, til oldi varianti ham mavjud:

Mas: til oldi qatori

ish
tish
biz
keling

kul
gul
uzum
sunbul

o'rdak
ko'l
ko'klam
g'o'za

til orqa qatori

qyzyq
qyr
qyz
qyтыz

qul
pul
qulun
qum

o'roq
qo'l
yo'l
bo'l

Fors tilidagi unlilarning o'zbek tilidagi unlilardan ikkinchi bir keskin farqi "i", "u" fonemalarining cho'ziqlik xususiyatidir. O'zbek tilidagi "i" va "u" unlilari cho'ziqlik xususiyatiga ega emas. Fors tilidagi "ā" unlisi bilan o'zbek tilidagi "o" unlisi deyarli bir xil cho'ziq talaffuz qilinadi.

5-mashq. Quyidagi so'zlarda unlilarning talaffuzidagi farq va o'xshashlikka e'tibor bering.

"i" unlisi

Fors tilida

til oldi

ijād
digar

O'zbek tilida

til oldi

iliq
mil

O'zbek tilida

til orqa

idish
mix

<i>imān</i>	<i>til</i>	<i>tigʻ</i>
<i>niru</i>	<i>siz</i>	<i>sir</i>
<i>pišin</i>	<i>yirik</i>	<i>qizil</i>
<i>nāmiy</i>	<i>birikish</i>	<i>qimiz</i>
<i>hādiy</i>	<i>ming</i>	<i>qirgʻiz</i>

“u” unlisi

Fors tilida	yumshoq“u”	qattiq“u”
<i>nur</i>	<i>gul</i>	<i>qush</i>
<i>niru</i>	<i>kul</i>	<i>qul</i>
<i>buy</i>	<i>uch</i>	<i>tur</i>
<i>bute</i>	<i>uchun</i>	<i>qur</i>
<i>bud</i>	<i>kuch</i>	<i>bur</i>
<i>pul</i>	<i>puch</i>	<i>ur</i>
<i>puš</i>	<i>bulbul</i>	<i>qum</i>

“ā” unlisi

Fors tilida	Oʻzbek tilida
<i>ābād</i>	<i>obod</i>
<i>āsmān</i>	<i>osmon</i>
<i>ādāb</i>	<i>odob</i>
<i>ālam</i>	<i>olam</i>

Uchinchi mashgʻulot

Diftonglar

Fors tilida unilardan tashqari ikkita diftong: “ey” va “ou” uchraydi. Ikkita unli tovush birikmasini ifodalagan tovushga diftong deyiladi. Masalan: *eyvān*, *keyvān*, *sougand*, *xodrou*.

Diftonglar soʻzda faqat undosh tovushlardan avval soʻz boshida, soʻz oʻrtasida va oxirida uchraydi.

Unli tovushlardan oldin hech qachon diftonglar uchramaydi va bunday holatlarda diftong birikmasining ikkinchi boʻlagi undosh tovushga aylanadi: masalan; *peyrou-peyrvān-peyravi*. *Farroxpey-farroxpeyān*.

6-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻzbek tilidagi ayni soʻzlarning talaffuzi bilan qiyoslang.

Fors tilida	Oʻzbek tilida	Fors tilida	Oʻzbek tilida
<i>eyvān</i>	ayvon	<i>housale</i>	hafsala
<i>beyray</i>	bayroq	<i>houz</i>	hovuz
<i>peydā</i>	paydo	<i>houle</i>	hovli
<i>peyrou</i>	payrov	<i>dourān</i>	davron
<i>peyyāambar</i>	paygʻambar	<i>doure</i>	davra
<i>peymān</i>	paymon	<i>doulat</i>	davlat
<i>heyvān</i>	hayvon	<i>roushan</i>	ravshan
<i>heydar</i>	haydar	<i>roushanīy</i>	roʻshnolik
<i>reyhān</i>	rayhon	<i>zouraq</i>	zavraq
<i>zeytun</i>	zaytun		

7-mashq. Berilgan soʻzlardan diftongli soʻzlarni ajrating.

āsāyeš, ouyāt, avval, āvizān, āine, innou, bālāye, bāvar, bāyad, barāye, beyān, beyt, bidār, beyn, biniyāz, pāyin, piyāz, tošak, tavajjoh, touzih, tavallođ, tahiye, jelou, javāb, jour, jouhar, čāy, četour, hekāyat, houle, heyāt, xāvar, xiyābān, xeyli, dey, davāzdah, devist, divāne.

Toʻrtinchi mashgʻulot

Undoshlar

Undosh tovushlar (fonemalar) deb, ichkaridan chiqayotgan havo nutq aʼzolarining biron yerida toʻsiqqa uchrab sado hosil qilishiga aytiladi.

Unlilardan farqli ravishda undoshlarni tasnif qilish ancha murakkabroq boʻlib, paydo boʻlish oʻrni, aytilish usuli, tovush paychalari ishtiroki, ovoz ishtiroki, tarkibi va yana boshqa xususiyatlariga koʻra aniqlanadi.

Fors tilida 23 ta undosh boʻlib, ular quyidagilardan iborat: b, p, t, s, j, č, h, x, d, z, r, ž, š, γ, f, k, g, l, m, n, w, y ʼ

Fors tilidagi undoshlar yuqoridagi belgilariga qarab farqlanishi jadvalda shunday aks topadi.

Fors tili undoshlari jadvali

Portlovchi	Sof	Bedimog‘	Lab-lab	Lab-tish	Til oldi	Til o‘rta	Til orqa	Halqum	Kekirdak	Bo‘g‘iz		
			Dimog‘li	P,b		T,d	K,g					
			Qorishiq	M		N						
Sirg‘aluvchi	O‘rta	Bir manbali		F,v	S,z	Y		X,y	H			
		Ikki manbali			Š,ž							
	Yon			L								
	Titroqli				R							

Fors tilidagi undoshlar bilan o‘zbek tilidagi undoshlarning o‘xshash va farqli tomonlari

O‘zbek adabiy tili undoshlar tizimida 25 ta fonema bor. Miqdor jihatidan fors tiliga nisbatan 2 ta fonema ko‘p.

Fors tilidagi asosiy undoshlar tizimi, ularning talaffuzidagi o‘ziga xos xususiyatlarga qaramasdan, deyarli bir xil.

Fors tili undoshlar tizimidagi fonemalarning o‘zbek tilidagi undoshlardan farqli tomoni shundaki, fors tilida “q” undoshi uchramaydi va o‘zbek yoki boshqa tillardan o‘zlashgan so‘zlardagi “q” tovushi ham “γ” shaklida talaffuz qilinadi. Masalan: turkiy tildagi “cho(p)qu”, “*chāyū*” shaklida, arabcha “qudrat”, “*γodrat*” shaklida va h.k.

Fors tilida “*ma‘ni*”, “*ta‘lim*”, “*erfān*” so‘zlaridagi “ ’ ” tovushi bo‘g‘iz tovushi sifatida ajratiladi. Bu tovush arabchadan o‘zlashgan so‘zlarda uchrasa ham fors tilida arab tilidagi artikulyatsiya xususiyatlarini saqlab qolmagan va faqat tovushlarni cho‘ziqroq talaffuz qilish va bir-biridan ayirish uchun xizmat qiladi hamda bu jihatdan o‘zbek tilidagi talaffuziga o‘xshash.

8-mashq. Quyidagi fors va o'zbek tillaridagi bir xul undoshlarning talaffuziga e'tibor bering.

O'zbek tilida	Fors tilida
qobil	<i>yābel</i>
qozi	<i>yāzi</i>
qoq	<i>yāy</i>
qolib	<i>yāleb</i>
qonun	<i>yānun</i>
qadah	<i>yadah</i>
qudrat	<i>yodrat</i>
qurbon	<i>yorbān</i>
qorako'l	<i>yarakol</i>
qozoq	<i>yazzāy</i>

9-mashq. Fors va o'zbek tillaridagi arab tilidan kirib kelgan bo'g'iz tovushi " " ning talaffuziga e'tibor bering".

Fors tilida	O'zbek tilida	Fors tilida	O'zb.tilida
<i>E'āne</i>	iona	<i>ta'bir</i>	ta'bir
<i>e'tebār</i>	e'tibor	<i>yat'i</i>	qat'iy
<i>e'tedāl</i>	e'tidol	<i>taajjob</i>	taajjub
<i>e'terāz</i>	e'tiroz	<i>šam'</i>	sham
<i>e'teyād</i>	e'tiqod	<i>tame'</i>	tama
<i>ba'zi</i>	ba'zi	<i>man'</i>	man
<i>ta'ādol</i>	taodil	<i>naf'</i>	naf
<i>ta'ārof</i>	taorif	<i>yal'e</i>	qal'a
<i>vā'ez</i>	voyiz		

Fors tilida undoshlarning so'zda ishlatilishining ba'zi xususiyatlari

1. Fors tilining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shuki, so'z boshida qo'sh undoshlar yonma-yon kelmaydi. Agar chet tillardan o'zlashgan so'zlarda shunday holatlar uchrasa ular orasiga yoki ulardan oldin "e" yoki "o" unlisi orttiriladi. Masalan: "stakan", "estakan", "traktor" – "teraktor" va shunga o'xshash. Bu hodisa oldinlari o'zbek tilida ham kuzatilgan, lekin sho'rolar davrida rus va internasional so'zlar aynan talaffuz shaklini saqlab qolishi rasm

bo'ldi. Masalan: stol-ustal, shtraf-ishtaraf, stansiya-istansa shaklida talaffuz qilingan edi.

“l” va “r” undosh tovushlaridan iborat soʻzlar bundan mustasno. Masalan: ”proje”, ”plan” va shunga oʻxshash.

2. Arab tilidan kirib kelgan baʼzi soʻzlar oxirida kelgan qoʻsh undoshlardan biri tushib qoladi. Masalan: arab tilidagi *hadd*, *durr*, *sirr* soʻzlari fors tilida, *had*, *dur*, *ser* shaklida talaffuz qilinadi.

Fors tilidagi bu soʻzlar oxiriga boshqa qoʻshimcha qoʻshilishi bilan qoʻsh undoshlar talaffuzi tiklanadi. Masalan: “*had-de hadde*”, “*dur-dorre yatim*” va h.k.

Beshinchi mashgʻulot

“l”, “u”, “a” choʻziq unililari

“l”, “u”, “a” unililari oʻz talaffuz xususiyatlariga koʻra har doim bir xil choʻziqlikka ega boʻlib, oʻzining urgʻuli yoki urgʻusiz boʻgʻinda kelishi, qaysi harflardan keyin kelishidan qatʼiy nazar doimo sobit talaffuz qilinadi. “l” unlisi – old qator, yuqori koʻtarilgan, lablanmagan, choʻziq (sobit) unlidir.

a) Fors tilidagi “l” unlisi keskin farq qiladi. Oʻzbek tilidagi “l” unlisi qisqa unli boʻlib, old qator “i” va orqa qator “l” (bi) variantlariga ega. Fors tilida esa “l” unlisi soʻz boshida, oʻrtasida, yoki oxirida kelishidan qatʼiy nazar doimo choʻziq talaffuz qilinadi.

b) Fors tilidagi undoshlar “l” unlisidan oldin biroz yumshoq talaffuz qilinadi. Masalan: *sin*, *din*, *bini*.

Fors tilidagi “u” unlisi orqa qator, yuqori koʻtarilgan, lablangan choʻziq (sobit) unlidir.

Fors tilidan farqli ravishda oʻzbek tilidagi “u” unlisi qisqa talaffuz qilinadi.

Oʻzbek tilidagi “u” unlisining fors tilidan farqli ravishda ham orqa qator va ham old qator variantlari mavjud. Masalan: orqa qator: gul, kul, buyuk.

c) Fors tilidagi “u” unlisi urgʻuli yoki urgʻusiz boʻgʻinda kelishidan qatʼi nazar, choʻziq talaffuz qilinadi. Masalan: *rude*, *niru*, *kur*.

Fors tilidagi “a” unlisi, orqa qator, quyi koʻtarilgan, lablangan, choʻziq (sobit) unlidir.

a) O‘zbek tilidagi “o” unlisining fors tilidagi “ā” unlisidan farqi shuki, o‘zbek tilidagi “o” lablashgan ochiq unlidir.

b) O‘zbek tilidagi “o” unlisi urg‘uli bo‘g‘inda cho‘ziqroq talaffuz qilinadi va urg‘usiz bo‘g‘inda qisqaroq. Fors tilida “ā” unlisi qaysi bo‘g‘inda kelishidan qat‘iy nazar birday cho‘ziq talaffuz qilinadi.

10-mashq. Quyidagi so‘zlarni o‘qituvchi bilan talaffuz qiling.

a) *in, si, čin, nim, sir, sini, bini, simin, šir, širin, yir, tir, pir;*

b) *mu, ru, bu, su, dur, nur, gur, bumi, birun, tuman, tut, pušāk, duri;*

s) *ān, mā, nān, nām, mār, mār̄s, bādām, bārān, bāzār, bimār, bidār, bānu,*

zānu, bāzu, fārsi, zibā, irān.

11-mashq. Quyidagi so‘zlarni yod oling.

mu - soch

bāzār - bozor

bini - burun

mā - biz

nān - non

fārsi - fors tili

mār - ilon

bāzu - bilak

mādar - ona

zānu - tizza

u - u

Irān - Eron

ru - yuz

zibā - chiroyli

nām - ot, ism

bār - yuk

Oltinchi mashg‘ulot

Qisqa unlilar: “e”, “a”, “o”

Qisqa unlilar, cho‘ziq unlilardan farqli ravishda, so‘zda tutgan o‘rniga va fonetik holatiga qarab o‘zgarib turadi. Qisqa unlilar ham miqdor, ham sifat jihatidan o‘zgaruvchan tovushlardir. Qisqa unlilar urg‘u tushish-tushmasligiga qarab, gohida cho‘ziq, gohida o‘ta qisqa talaffuz qilinadi. Undan tashqari qisqa unlilar talaffuziga uning qanday undoshlar bilan yonma-yon turishi ham ta’sir ko‘rsatadi. Qisqa unlilar sifat jihatidan ham turli pozitsiyada turlicha: gohida oldingi qatorda, gohida orqa qatorda talaffuz qilinadi.

Qisqa unlilardan “e” unlisi oldingi qator, o‘rta ko‘tarilgan, lablanmagan, nosobit tovushdir.

“E” qisqa unlisi fors va o‘zbek tillari uchun mushtarak so‘zlarda “ʻ”ga aylanib, ba’zida majhul “e” shaklida talaffuz qilinadi: Masalan:

fors tilida*eybāl**eslām**ketāb**nāder**nāme***o‘zbek tilida**

iqbol

islom

kitob

nodir

noma

O‘zbek tilida “*e*” unlisi ko‘pincha so‘z boshida va so‘z o‘rtasida uchraydi, so‘z oxirida faqat o‘zlashgan so‘zlarda uchrami mumkin.

Fors tilida bu unli so‘z boshida, asosan, arab tilidan o‘zlashgan so‘zlarda uchraydi, o‘zbek tilidagi “*e*” ga ko‘ra orqa qatorda, yopiqroq va kuch bilan talaffuz qilinadigan tovushdir.

“*E*” unlisi ikkita jarangsiz undosh orasida va urg‘usiz bo‘g‘inlarda ko‘proq qisqaradi. Masalan: ketāb - kitob, *sekke* - tanga. “*E*” tovushi “*y*” undoshidan va “*ʻ*” unlisidan oldin kelganda o‘ta qisqa va yopiq tovushga aylanadi. Masalan: *beist-biist*, *beya-biya* shaklida talaffuz qilinadi.

“*E*” tovushi so‘z oxirida o‘zbek tilidagi “*e*” ga yaqinroq ochiq va old qatorda, yumshoqroq talaffuz qilinadi: masalan; *sine* - sina, *gune* - yanoq, *rude* - ichak va shunga o‘xshash. “*A*” qisqa unlisi oldingi qator quyi ko‘tarilgan, lablanmagan, nosobit tovushdur. Uning talaffuz xususiyatlari o‘zbek tilidagi “*a*” tovushi bilan deyarli bir xil. Farqi shundaki “*a*” unlisi so‘z oxirida deyarli uchramaydi va hatto o‘zlashgan so‘zlardagi so‘z oxiridagi “*a*” tovushi “*e*” ga aylanib ketadi. Masalan: qovurma - *yurme*, Nadima - *nadime* va h. k. “*A*” unlisi so‘z boshida kelganda ochiqroq, kengroq talaffuz qilinadi. Masalan: *amal*-amal, *agar*-agar va h.k.

So‘z o‘rtasida, ayniqsa, “*y*” undoshi va “*ʻ*” unlisidan oldin o‘ta qisqa va tor talaffuz qilinadi. Masalan: *nayā-neya* (kelma) va *naist-neist* (turma) shaklida talaffuz qilinadi.

Arab tilidan o‘zlashgan ba‘zi so‘zlarda “*a*” tovushi til orqa tovushiga aylanib yopiqroq talaffuz qilinadi: Masalan: *ta’rix*-tarix, *ta’min* so‘zlari kabi.

“*O*” unlisi - orqa qator, o‘rta ko‘tarilgan, lablangan, qisqa tovush bo‘lib, o‘zbek tilidagi orqa qator “*o*” tovushiga yaqin talaffuz qilinadi. O‘zbek tilida fors tilidan farqli ravishda old qator “*o*” tovushi ham uchraydi.

“O” unlisi barcha qisqa unlilar kabi yopiq bo‘g‘in va urg‘usiz bo‘g‘inlarda o‘ta qisqa talaffuz qilinadi.

fors tilida	o‘zbek tilida	fors tilida	o‘zbek tilida
<i>omr</i>	umr	<i>mohem</i>	muhim
<i>ostād</i>	ustoz	<i>tabarroq</i>	tabarruk
<i>ostoxān</i>	ustuxon	<i>xānom</i>	xonim
<i>bot</i>	but	<i>xorram</i>	xurram
<i>bohrān</i>	buhron	<i>yodrat</i>	qudrat
<i>Boxārā</i>	Buxoro	<i>gorji</i>	gurji

12-mashq. Quyidagi so‘zlarni yod oling.

<i>gorbe</i>	- mushuk	<i>pedar</i>	- ota
<i>abru</i>	- qosh	<i>pesar</i>	- o‘g‘il
<i>pā</i>	- oyoq	<i>doxtar</i>	- qiz
<i>bālāpuš</i>	- palto	<i>sandali</i>	- stul, kursi
<i>dar</i>	- eshik	<i>zan</i>	- ayol
<i>zamin</i>	- yer	<i>šomā</i>	- siz
<i>barādar</i>	- aka, uka	<i>bām</i>	- tom

IKKINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Fors tili yozuv tizimi

Fors yozuv tizimi arab alifbosi asosida qurilgan. Fors yozuvida 32 ta harf mavjud. Fors tilida mavjud, arab tilida ucharamaydigan undoshlarni ifodalash uchun arab tilidagi 28 ta harfga qo'shimcha to'rtta harf kiritilgan.

Arab yozuvining bosma va qo'lda yozish shakllari biroz farq qiladi. Bosma shakli ko'proq "nasx" uslubida va yozma shakli "nasta'liq" uslubida yoziladi.

Bu harflarning Yevropa tillari yozuvidan farqi shundaki, arab yozuvi o'ngdan chapga qarab yoziladi.

Fors alifbosining bosma shakli

Harf nomi	fonema	oxirida	o'rtasida	so'z boshida	alohida shakl
alef	a, o, e, ā	ا	-	-	ا
be	b	ب	ب	ب	ب
pe	p	پ	پ	پ	پ
te	t	ت	ت	ت	ت
se	s	ث	ث	ث	ث
jim	j	ج	ج	ج	ج
chim	č	چ	چ	چ	چ
he(hoye hutti)	h	ح	ح	ح	ح
xe	x	خ	خ	خ	خ
dol	d	د	-	-	د
zol	z	ذ	-	-	ذ
re	r	ر	-	-	ر

ze	z	ز	-	-	ز
Je	Ž	ژ	-	-	ژ
sin	S	س	س	س	س
shin	Š	ش	ش	ش	ش
sod	S	ص	ص	ص	ص
zod	Z	ض	ض	ض	ض
to	T	ط	ط	ط	ط
zo	Z	ظ	ظ	ظ	ظ
‘ayn	‘	ع	ع	ع	ع
yayn	γ	غ	غ	غ	غ
fe	F	ف	ف	ف	ف
qof	γ	ق	ق	ق	ق
kof	k	ك	ك	ك	ك
gof	g	گ	گ	گ	گ
lom	l	ل	ل	ل	ل
mim	m	م	م	م	م
nun	n	ن	ن	ن	ن
vov	v	و	-	-	و
he (hoye hav-vaz)	h	ه	ه	ه	ه
yo	y	ی	ی	ی	ی

Ikkinchi mashg‘ulot

Fors alifbosidagi harflarning lotin alifbosidan farqi shundaki, harflarning alohida yoziladigan shakli, so‘z boshidagi, o‘rtasidagi va

oxiridagi shakllarining yozilishi bir-biridan farq qiladi. Undan tashqari fors alifbosida o'zidan keyingi harflarga qo'shiladigan (حروف متصله) va o'zidan keyingi harflarga qo'shilmaydigan harflar (حروف منفصله) mavjud.

Qo'shiladigan harflar soni 25 ta va qo'shilmaydigan harflar soni 7ta.

O'zidan keyingilari bilan birikadigan harflar: (حروف متصله)

ب، پ، ت، ث، ج، ق، ف، غ، ع، ظ، ط، ص، ض، ش، س، خ، ح، ج، ك، گ، ل، م، ن، ه، ي.

1-mashq. Qo'shiladigan harflarning alohida yozilishini mashq qiling.

2-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z boshidagi shakllarini yozib mashq qiling.

3-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z o'rtasidagi shaklini yozishni mashq qiling.

4-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z oxirida yozilishini mashq qiling.

Yod olinadigan so'zlar

<i>daftar</i>	- daftar	<i>kārd</i>	- pichoq
<i>panjare</i>	- deraza	<i>kuze</i>	- ko'za
<i>āsmān</i>	- osmon	<i>sib</i>	- olma
<i>bačče</i>	- bola	<i>golābi</i>	- nok
<i>dast</i>	- qo'l	<i>gusfand</i>	- qo'y
<i>dastkeš</i>	- qo'lqop	<i>fil</i>	- fil
<i>došak</i>	- to'shak	<i>gorg</i>	- bo'ri
<i>patu</i>	- adyol	<i>alefbā</i>	- alifbo

Iboralar:

Dars-e zabāne fārsi

- fors tili darsi

<i>Dars šoru' šode ast benevisid</i>	- dars boshlandi, yozing
<i>Bebinid, dorost-āst</i>	- qarang, to'g'rimi?
<i>Guš konid</i>	- eshiting
<i>Dorost nist</i>	- noto'g'ri

Uchinchi mashg'ulot

O'zidan keyingilariga qo'shilmaydigan harflar

(حروف منفصله)

Bunday harflar quyidagilardan iborat: ا د ذ ر ز و

Bu harflar qo'shiladigan harflarga o'xshab to'rtta shakldan iborat bo'lmay faqat ikki – so'z boshi va soz oxiridagi shakllarga ega:

Alohida yozilishi: ا، د، ذ، ر، ز، و

O'zidan oldingi harf bilan qo'shilib yozilish shakli: ا، د، ذ، ر، ز، و، و، ز، ز، و

5-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozishni mashq qiling.

زار-راز-دار-داد-را-راد-دار-او-از-وادار-واو-دادار-دارو-آر-

زر-زور-دور.

6-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozishni mashq qiling.

مرد-مادر-سرد-کارد-بابا-مروارید-زمرد-قربان-مادر-قدرت-صدر-

صبر-برابر-موي-مبارک-مشترک-توکل-ترتیب-طرز.

7-mashq. Berilgan so'zlarni fors alifbosida yozing.

Dur, dud, rud, dour, ruz, zud, zur, dāru, rāz, dānā, panjare, āsmān, dast, del, kārd, kuze.

8-mashq. Berilgan harflardan soʻz yasang. Misol:

گ و س ف ن د - گوسفند

ن ان	پ اپ
ب ار ان	ب ار
ت اب ان	ت اب
ي ار	ب از
ي اد	ت ار
پ اي ان	پ اد شاه
پ اي	ب از ار
ن ار	ن از

Toʻrtinchi mashgʻulot

Choʻziq unilarning yozuvda ifodalanishi

Fors tilida, yuqorida zikr etilganday, 6 ta unli tovush boʻlib shulardan faqat uchta choʻziq unli yozuvda harflar bilan ifodalanadi. Bu tovushlar i, u, ā tovushlaridir. Shuni ham eslatib oʻtish kerakki, qisqa unililar yozuvda ifodalanmaydi, ularni ifodalash uchun maxsus belgilar “harakat”lardan foydalaniladi. “Harakat”lar haqida alohida mashgʻulotda tushuntirish beriladi.

Choʻziq unilarning soʻz boshi, soʻz oʻrtasi va oxiridagi shakllari bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun quyida ularning har birining yozuvdagi ifodasi alohida koʻrsatiladi. Soʻz boshida kelgan madda “ā” unlisini ifodalash uchun ishlatiladi. “ā” choʻziq unlisi soʻz boshida “ā” shaklida, soʻz oʻrtasi va oxirida (alef) harfi bilan ifodalanadi, mas: آزاد، باران، دارا، دان

"I" cho'ziq unlisi so'z boshida اي (alef ya) shaklida, so'z o'rtasi va oxirida ي (ya) shaklida ifodalanadi. ايران، ايمان، پيري، شير، شيرين، "U" cho'ziq unlisi so'z boshida kelsa "او" (alef vov) harflari bilan, so'z o'rtasi va oxirida "و" (vov) harfi bilan ifodalanadi.

Masalan: اوکراين، اوستا، نور، نير، بيرون، خود

Cho'ziq unililardan tashqari, "ou", "ey" diftonglari ham cho'ziq unililar bilan ayni shaklda so'z boshi, o'rtasi va oxirida ifodalanadi.

Masalan: so'z boshida: yuqori nuqta- [ou] وچ; bezori - [oubās] اوباش;

shunday - [eydun] ايون; ayvon - [eyvān] ايوان.

So'z o'rtasi va oxirida:

Boshqa, o'zga - [yeyr] غير; mayl - [meyl] ميل; shakl, usul - [tour] [tour]; davr - [dour] دور; nay, qamish - [ney] ني; o'tish - [ter] طي; garov - [gerou] گرو; bor - [berou] برو.

9-mashq. Quyidagi so'zlarni talaffuz qiling va ularning qaysi unililarni ifoda etayotganligiga e'tibor bering.

[istgāh] ايستگاه; [u] او; [uf] اوت; [budan] بودن; [busidan] بوسيدن; [inak] اينك; [in] اين; [bidār] بيدار; [bičāre] بيچاره; [bu] بو; [āšnā] آشنا; [āftāb] آفتاب; [ālu] آلو; [āhu] آهو; [birun] بيرون; [sini] سيني; [bini] بيني; [āfarin] آفرين; [āfā] آفا; [čubin] چوبين; [xošbu] خوشبو; [porru] پرو; [imān] ايمان.

10-mashq. Quyidagi so'zlardagi diftonglarni fors harflarida ifodalang.

Beyt, beyn, touzih, tousif, goud, nou, rou, yeyr, key, eyvān.

11-mashq. Quyidagi soʻzlarni transkripsiyada yozing.

پیر، پا، باد، بار، بازو، پادشاه، نو، دوز، روز، زیر، سیر، شیر، پیش، ریش، ساز، قاز، راز، کار، یار، نار، یاد، داد، دود، سود، میل، قیل، نیم، دور، رود.

Soʻzlarni yod oling:

sariq - [zard] زرد	ha - [bale] بله
tez, tezlik bilan - [tond] تند	yangi - [nou] نو
badan - [badan] بدن	yoʻq - [na] نه
qari - [pir] پیر	til - [zabān] زبان
tan - [tan] تن	oshiqmang - [ajale nakonid] عجله نکنید
tilla - [zar] زر	kun - [ruz] روز
dengiz - [daryā] دریا	oʻylab koʻring - [fekr konid] فکر کنید
goʻzal - [zibā] زیبا	kecha - [diruz] دیروز
toʻla - [por] پر	pishloq - [panir] پنیر

Beshinchi mashgʻulot

Qisqa unilarning yozuvda ifodalanishi

Fors yozuvida “a”, “e”, “o” qisqa unilarni ifodalovchi harflar yoʻq, ularni ifodalash uchun maxsus belgilar (harakatlar حرکت)dan oʻquv- mashq maqsadlarida foydalaniladi.

Fors tilida qoʻllaniladigan harakatlar quyidagilardan iborat:

- ___ zabar yoki fatha “a” unlisini ifodalaydi. Mas.: ذر، زر، مَن
- ___ zir yoki kasre “e” unlisini ifodalaydi. Mas.: گردو، چشم، مهر
- ___ pish yoki zamme “o” unlisini ifodalaydi. Mas.: دزد، گرد

Harakatlar ba'zan lug'atlarda so'zlarning tarkibidagi qisqa unilarni aniqlash uchun qo'llaniladi. Fors tilidagi matnlarda harakatlar qo'yilmaydi.

Qisqa unilarning so'z boshida, so'z o'rtasida va so'z oxirida ishlatilishi o'zaro bir- biridan farq qiladi. "A" qisqa unlisi so'z boshida *á* (*alif zabar*) bilan, so'z o'rtasida o'zidan oldingi undosh tepasiga *´* - (*zabar*) qo'yish yo'li bilan, masalan: *مَرْدُم* ifodalanadi. "A" qisqa unlisi so'z oxirida uchramaydi. "E" qisqa unlisi so'z boshida *ا* (*alif zir*) bilan, so'z o'rtasida *ـ* (*zir*) bilan ifodalanadi. So'z oxirida "e" qisqa unlisi "ه" (*ho-ye havvaz*) bilan ifodalanadi. "O" qisqa unlisi so'z boshida, *أ* (*alif pish*) bilan, so'z o'rtasida-*ُ* (*pish*) bilan, masalan *پَر* ifodalanadi. "o" qisqa unlisi so'z oxirida deyarli uchramaydi va uchragan hollarda ham "و" harfi bilan ifodalanadi. mas: *دو* [*do*] - ikki, *تو* [*to*] - sen va h.k. Undan tashqari ikki undosh orasida unli yo'qligini ifodalash uchun "ـُ" "*sokun*" harakati qo'llaniladi. Masalan: *سَرْد*

12-mashq. Quyidagi so'zlarni ko'chirib yozing va undagi harakatlarni transkripsiyada ifodalang.

اِبْتَدَا، اَبْجَد، اَبَد، اَبْر، اَبْرُو، اَبْرِشْم، اِتْفَاق، اَثْبُوس، اَثْوَكش، اِجَارَه، اِجَازَه
اِجَاق، اِحْتِرام، اِحْتِمَال، اِحْتِياج، اِخْتِر، اِخْتِصاص، اِخْتِلاف، اَدَب، اَدَبِي، اِرَادَه،
بُسْتَان، بَلَه، بَهَار، پُرْسِيدَن، تَصَوُّر، خَمْر، دُرُود، دُرُود، دَه، رَقْم، زَنْجِير، زَن، زَمْبَر.

13-mashq. Quyidagi so'zlarni fors alifbosida yozing.

Asad, otubus, tond, parde, panbe, sobh, bašar, karam, yalam, yermez.

14-mashq. Quyidagi soʻzlarni lugʻatdan toping va transkripsiyasiga qarab harakatlarini qoʻyib chiqing.

ابر، اجازہ، احتیاج، احق، احوالپرسي، اسباب، استاد، استراحت، اشتها،
اکتبر، امشب، امید، بیر، بد، برف، برنج، بز، بزرگ، بلبل، پرسش، پزشک، پر،
پشت، پل، پنجشنبه، ترجمہ، ترش، نفس، هرم، حکیم، گلبرگ، گم کردن،
وسط.

Quyidagi soʻz va iboralarni yod oling:

Yevropa – اروپا [orupā]	ruxsat – اجازه [ejāze]
ular – آنها [ānhā]	bugun – امروز [emruz]
u – آن [ān]	soʻz – واژه [vāže]
bu – این [in]	davom – ادامه [edāme]
anor – انار [anār]	qaytadan – دوباره [do bāre]
suv – آب [āb]	juda, oʻta – بسیار [besyār]
bulut – ابر [abr]	ozod – آزاد [āzād]
un – آرد [ārd]	yana bir bor yozing - دوباره بنویسید
kirsam maylimi? – اجازه است؟	[do bāre benavisid]
[ejāze ast]	tushundingizmi? - فهمیدید؟
davom ettiring - ادامه دهید -	[fahmidid]
[edāme bedehid]	tushundim – فهمیدم [fahmidam]

Oltinchi mashgʻulot

Fors tilida “x” va “h” (خ، ح، ه) harflarining qoʻllanilishi

Fors va oʻzbek tillarida “x” va “h” harfi ishlatiladigan soʻzlar koʻpincha mushtarak boʻlib, asosan, arab tilidan oʻzlashgan.

O'zbek talabalari uchun, ayniqsa, Toshkent shevasida "x" bilan "h" harflarini ajratib olish qiyin kechadi.

Birinchi bosqichda "x" tovushi til orqa, qattiq talaffuzga ega ekanligini va "h" tovushi bo'g'izdan sirg'alib chiquvchi, yumshoq talaffuz qilinadigan tovush ekanligini bilish kifoya.

Arab tilida "h" tovushi ikkita harf "ه" (*hā-ye havvaz*) va "ح" (*ho-ye hutti*) bilan ifodalanib, talaffuzda farq qiladi. Fors tilida bu farq yo'qolgan va ikkalasi bir xilda talaffuz qilinadi.

Faqat tarixan arab tiliga taalluqli bo'lgan so'zlarda ularning asl shakli yozuvda saqlanib qolgan.

Fors tilida to'g'ri yozish uchun keyinchalik bu so'zlarning arabcha o'zaklarini yod olish ularning boblardagi hosilalarini bexato yozish imkoniyatini beradi.

Fors tilida qattiq "x" va yumshoq "h" tovushlarini o'zaro almashtirish qo'pol xatoga olib keladi, chunki so'zning mazmuni butunlay o'zgarib ketadi.

Forscha o'zakdan yasalgan so'zlarda mutlaq "ه" harfi ishlatiladi.

Arab tilidan kirib kelgan so'zlarning ko'pchiligini "ح" harfi tashkil qiladi.

15-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qituvchi bilan birga talaffuz qiling.

a) *xāb, xub, xande, xabar, doxtar, soxan, sorx, xarāb, xārej, šuxi, talx, deraxt, xun, saxt, naxeyr, xorāk, taxte, xoršid, xāli, xāne;*

b) *xar-har, šāx-šāh, xam-ham, taxt-taht, kāx-kāh, maxsus-mahsus*

c) *xāhar, xāheš, sāhebxāne, mixāham, mixāhi, mixāhad, xunxāh, xālmāhi, haramxāne, harāmxor, halālخور.*

16-mashq. Quyidagi so'zlarni transkripsiya qiling.

دختر، خانه، درخت، تخته، کارخانه، نخیر، خربزه، هندوانه، خروس، خیلی،

خسته، خوب، خراب، اختیار، احتمال، هر، همیشه، هنوز، مهم، همراه، همخانه،

هفت، تحسین، احسان، نجات، بھرام، بھبودی، سخت، سهل، دل، رحم، زھمی،
ظاهر، سھراب، صحیح، فخر، قھر، ناھار، حاضر، خرم، محترم، احتیاج، خطر.

17-mashq. Quyidagi soʻzlarni fors alifbosiga koʻchiring.

Harf, hesāb, houle, heyvān, rāh, xārej, xāle, xāmuš, xodā hāfez,
xabar, xormā,
xābgāh, xāhar, xorāk, xošbaxti, xošhāl, xiyābān, dahr, hijdah,
hadye, hafdah, hafte, hawāxāh, maxluq, xāheš, mihmān.

Quyidagi soʻz va iboralarni yod oling:

yoʻq – نۇخر [naxeyr]	qiz - دختر [doxtar]
qovun – خربزه [xarboze]	uy – خانه [xāne]
tarvuz – هندوانه [hendovāne]	daraxt – درخت [deraxt]
xoʻroz - خروس [xorus]	korxona – کارخانه [kār xāne]
taxta – تخته [taxte]	خسته شدید - charchadingizmi? [xaste šodid]
juda - خیلی [xeyli]	
yaxshi - خوب [xub]	بله، خسته شدم – ha, charchadim [bale xaste šodam]
marhamat, taxtaning oldiga chiqing - بفارمائید پای تخته بیاید - [befarmāyid pāye taxte biyāyid]	yoʻq charchamadim – نۇخر، خسته نشدم [naxeyr xaste našodam]
taxtani arting - تخته را پاك كنيد - [taxterā pāk konid]	kechirasiz – ببخشید [bebaxšid]
juda yaxshi - بسیار خوب، خیلی خوب [xeyli xub, besyār xub]	

UCHINCHI DARS

ع (ayn) harfini yozish va o'qish qoidalari

ع (ayn) harfi arab tilida sirg'aluvchi o'ngach tovushini ifodalab, fors tilida o'z talaffuz xususiyatlarini saqlab qolmagan. Faqat aholining ba'zi tabaqalari talaffuzida arab tilidagi xususiyatlarini ilg'ab olish mumkin.

ع harfi faqat arab tilidan o'zlashgan so'zlar imlosida saqlangan bo'lib, fors tili va boshqa tillarga mansub so'zlarda uchramaydi.

a) ع (ayn) harfi so'z boshida undoshlardan oldin kelganda qisqa "ā", "e", "o" tovushlarini ifodalaydi: mas: علاقه [alāqe] – qiziqish, علم [elm] – ilm, عمر [omr] – umr.

b) So'z o'rtasida ikkita undosh orasida kelganida cho'ziq "ā", "e", "o" unililar shaklida yoki ikkita qisqa unli shaklida talaffuz qilinadi: mas: تعليم [ta'lim] – ta'lim, معلم [moa'llem] – muallim, معمار [me'mār] – me'mor, بعد [bo'd] – masofa. Cho'ziq unililardan keyin qisqa unli shaklida o'qiladi: masalan: ساعت [sāat] – soat, فاعل [fā'el] –harakatchan.

c) So'z oxirida undoshlardan keyin ع (ayn) harfi ajratish belgisi sifatida undoshdan so'ng yengil tin olish bilan ifodalanadi. mas: رفع [raf] – qaytarish, ربع [rob'] – chorak, منع [man] – man qilish.

Cho'ziq unililardan keyin so'z oxirida ع (ayn) harfi odatda talaffuz qilinmaydi. mas: شروع [šoru] – boshlash, سريع [sari] – tez.

So'z boshida alif harfidan oldin kelsa cho'ziq "ā" shaklida o'qiladi. و (vov) harfidan oldin diftong "ou" shaklida yoki cho'ziq "u" shaklida o'qiladi. ي (yāy) harfidan oldin kelsa diftong "ey"

shaklida yoki cho'ziq "i" shaklida talaffuz qilinadi. Mas: عاشق [āseq] – oshiq, عون [oun] – ko'mak, عود [ud] – ud daraxti, عيب [eyb] – ayb, عيسى [isā] – Iso.

d) So'z o'rtasida va oxirida عا (ayn va alif), عو (ayn va vov) va عي (ayn va ya) birikmasi kelsa undoshlardan so'ng ajratish belgisi qo'yiladi.

Masalan: مسعود [mas'ud] – baxtli, تبعيد [tab'id] – badarg'a, الافعى [af'i] – zaharli ilon, انعام [en'ām] – sovg'a.

e) (alif va ayn) shaklida kelsa cho'ziq "e" yoki "a" tovushini ifodalaydi. Mas: اعتبار [e'tebār] – e'tibor, اعطا [a'tā].

1-mashq. Quyidagi fors va o'zbek tilidagi "ع" (ayn) harfi mavjud so'zlarning talaffuziga e'tibor bering.

alohida - ['alahedde] عليحده

uzr - [o'zr] عذر

umr - ['omr] عمر

Iroq - ['arāy] عراق

umumiy - ['omumi] عمومي

aziz - ['aziz] عزيز

udda - ['ohde] عهده

asr - ['asr] عصر

hayit - ['eyd] عيد

aloqa - ['alāye] علاقه

oynak - ['eynak] عينك

alamat - ['alāmar] علامت

sho'ba - [ʃo'be] شعبه
ilm - [ʻelm] علم
she'r - [ʃe'r] شعر
odat - [ā'dat] عادت
fe'l - [fe'l] فعل
odil - [ā'del] عادل
sayi harakat - [sa'y] سعی
ud - [ʻud] عود
da'vat - [da'vat] دعوت
avrat - [ourat] عورت
in'om - [en'ām] انعام
taajjub - [ta'ajjub] تعجب
mas'ud - [mas'ud] مسعود
ta'rif - [ta'rif] تعريف
e'tiqod - [e'teyād] اعتقاد
ta'til - [ta'til] تعطيل
e'timod - [e'temād] اعتماد
jam - [jam'] جمع
a'lo hazrat - [a'lā hazrat] اعلي حضرت
man - [man'] منع
a'mol - [a'māl] اعمال
tab - [tab'] طبع

2-mashq. Quyidagi so'zlarni arab alifbosiga ko'chiring.

'oyāb, na'lbeki, 'asr, ra'd, sā'at, šoru', ma'ni, ta'rif, ta'ne, tam'e, 'omr, ā'jel, 'esmat, e'terāf, e'teyād, i'sā, ā'ref, ā'lem, ma'rif, ma'āl, ma'mul, a'lā, tolu'.

Quyidagi so'zlarni yod oling:

likopcha - [na'lbeki] نعلبكي

burgut - ['oyāb] عقاب

lavlagi - [čoyondar] چغندر

zog',qarg'a - [zāy] زاغ

sharq - [šary] شرق

limon - [limu] ليمو

g'arb - [yarb] غرب

1) tovuq; 2) qush - [mory] مرغ

g'oz - [yāz] غاز

1) qog'oz; 2) xat - [kāyaz] کاغذ

1) asr(kechki payt); 2) davr, asr - ['asr] عصر

yashin - [ra'd] رعد

soat - [sā'at] ساعت

boshlanish - [šoru] شروع

apelsin - [portoyāl] پرتقال

mandarin - [nārangī] نارنگي

این عبارات را یاد بگیرید

اول بنویسید بعد بخوانید [avval benevisid ba'd bexānid] - Avval yozing, keyin o'qing.

شما درست تلفظ می کنید [šomā dorost talaffuz mikonid] - Siz to'g'ri talaffuz qilyapsiz.

مانع نشوید [māne'našavid] - Xalaqit bermang.

بنویس، بنویس، آخر می شوی خوشنویس [Benevis, benevis, āxer mišavi xošnevis] - Ko'p mashq qilgan xushxat bo'lur.

TO‘RTINCHI DARS

Ba’zi birga kelgan harf birikmalarining o‘qilish qoidalari

1. Fors tilida ن harfidan keyin ب harfi kelsa, bunday birikma “m” shaklida o‘qiladi. Mas: [šambe] شنبه yozilishi “šanbe”, [gombad] گنبد yozilishda “gonbad” va sh.o‘.

2. خوا birikmasi ba’zi so‘zlarda “xā” shaklida talaffuz qilinadi. Mas: خواب [xāb](uyqu), خوارزم [Xārazm] va sh.o‘. Lekin har doim shunday talaffuz qilinmaydi. Mas: خواص [xavās] o‘qiladi, [xās] o‘qilmaydi.

3. خوي birikmasi ba’zi bir forscha so‘zlarda “x” shaklida o‘qiladi, ya’ni “v” harfi tushirib qoldiriladi. Mas: خویش [xiš] – o‘z shaklida, خویشی [xišī] – qarindoshlik shaklida talaffuz qilinadi. Lekin har doim emas. Mas: خوي [xuy] - fe’l-atvorda “j”, “u” shaklida o‘qiladi.

4. Ba’zi fors so‘zlarida o‘rtada kelgan “w” cho‘ziq “u” shaklida emas, qisqa “o” shkalida talaffuz qilinadi. Mas: خود [xod] – o‘zi; agar [xud] talaffuz qilinsa uning ma’nosi o‘zgarib, “dubulg‘a” ma’nosini ifodalaydi. خوراك [xorāk] – ovqat, yemish va sh. o‘.

5. Ikkita cho‘ziq unli ketma-ket kelganda ularning orasida “y” tovushi paydo bo‘ladi. Mas; گویا [guyā] – gapiruvchi, پایه [pāye]-poya, بیا [biyā] – kel va sh. o‘x. holatlarda.

1-mashq. Quyidagi so‘zlarni transkripsiyada bering.

ا) تنبل، گنبد، پنبه، یکشنبه، تنبک، سنبه.
ب) خواهش، خواروبار، خواندن، خواب، خواهر.

ج) خویش، خویشا وندي، خویشتن، خویشیگری.

د) مایه، بیابان، خیابان، سیاه، پایان، میان.

ه) طبقه، تخته، شنبه، کتابخانه، نامه، کارخانه، کوزه، پنجره گربه، میوه،

جمعه، تشنه، گذشته، منبع، شکنجه.

2-mashq. Quyida berilgan so'zlarni arab-fors imlosiga ko'chiring.

Panjare, mive, kuze, ketabxāne, nāme, taxte, šambe, gorosne, to, pālto, rādio, kārxane, gorbe, muze.

Yod oling:

intilish - سعي [say']

xat - نامه [nāme]

bino - عمارت [emārat]

taroq - شانه [šāne]

yelka - شانه [šāne]

shoir - شاعر [šāer]

bodring - خیار [xiyār]

ko'cha - خیابان [xiyābān]

piyoz - پیاز [piyāz]

she'r - شعر [še'r]

kutubxona - کتابخانه [ketābxāne]

tor ko'cha - کوچه [kuče]

bunday - اینطور [intour]

bilim - دانش [dāneš]

opa-singil - خواهر [xāhar];

suhbat - صحبت [sohbat]

Eslab qoling:

Shovqin qilmang - سروصدا نکنید [sar-o sedā nakonid]

O'qituvchiday yozishga harakat qiling - کوشش کنید مانند استاد بنویسید -
[kušeš konid mānand-e ostād benevisid].

BESHINCHI DARS

Fors – arab yozuvida ishlatiladigan ba'zi harakatlar

Yuqorida ko'rsatib o'tganimizdek, fors-arab yozuvida qisqa unlihar harakatlar bilan ifodalanadi. Harakatlar—bu harflarning ustiga yoki tagiga qo'yiladigan belgilar bo'lib, muayyan bir vazifani bajaradi.

a) Satr ustiga qo'yiladigan “ ˆ ” belgisi “tashdid” deb nomlanadi va ikkilik harflarni ifodalaydi. Mas: مَدَّت [moddat]- muddat; دَر [dorr]-dur; حَدَّ [hadd]-chegara va sh.o'.

b) Fors tilida qo'llaniladigan ba'zi arab o'zlashmalarida “ ˆ ” belgisi oxirgi alifdan so'ng qo'yilib, “tanvin” deb ataladi va [an] deb o'qiladi. Mas: رَسَمًا [rasman]- rasman, شَخْصًا [šaxsan]-shaxsan.

Bunday so'zlar o'zbek tilida ham uchraydi.

c) Asosan so'z boshida va ba'zan so'z o'rtasida qo'llaniladigan “ ˆ ” belgisi “madda” deb ataladi va cho'ziq “ā” tovushini ifodalaydi. Mas: آب [āb]-suv, آمَدَن [āmadan]-kelmoq, تَآتَر [teātr]-teatr, جَلَالَت [jalālatmaāb]- janobi oliy;

d) “hamze” deb ataluvchi “ ˆ ” belgisi arab tilidan o'zlashgan ba'zi so'zlarda uchraydi va, asosan, unli harflarning cho'ziq talaffuzi yoki ayirish belgisi vazifasini bajaradi. Mas: تَارِيخ [tā'rix]- tarix, تَأخِير [ta'hir]-kechikish, رَئِيس [ra'is]-rais, مَسْؤُول [mas'ul]-mas'ul va h.k. So'z boshida va so'z oxirida kelgan “hamza” belgisi ko'pincha tushirib qoldiriladi. Mas: امر [amr] - buyruq yoki جزء [joz] - bo'lak so'zlarida. “Hamza” harakati ba'zan forscha so'zlarda qo'llanilib, hozirgi fors imlosida ularni “ى” harfi bilan almashtirish tavsiya qilinadi. Mas: پَا يِن [pāyin]-qu'yi va گُونِي emas گُونِي [guyi]- go'yo shaklida qo'llash to'g'ri bo'ladi.

1-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va transkripsiya shaklida ko'chiring.

ا- بچه، خط، اول، سر، حمام، نقاش، بنا، حس، حق، شدت.

ب- كاملاً، ظاهراً، حتماً، مخصوصاً، غالباً.

ج- مامول، رؤسا، مسئول، مسئوليت، ما مون، جزئي.

2-mashq. Arab-fors yozuviga ko'chiring.

Avval, dovvom, sevvom, nayyāš, bannā, pāiz, āine, miāyi, miguyi, bayyāl, horriyat, makkār, jabbār, nazzāre.

Yod oling:

qayerda? - [kojā] كجا	kecha - [diruz] ديروز
oyna - [āyine] آينه	qish - [zemestān] زمستان
butunlay - [kāmelan] كاملاً	o'tgan kuni - [pariruz] پيرروز
muzey - [muze] موزه	rassom - [nayyāš] نقاش
choy - [čāyi] چايي	bu yerda - [injā] اينجا
uyqu - [xāb] خواب	harbiy - [nezāmi] نظامي
kuz - [pāyiz] پاييز	u yerda - [ānjā] آنجا
bugun - [emruz] امروز	maydon - [meydān] ميدان
yoziq - [tābestān] تابستان	xat - [nāme] نامه

IKKINCHI QISM

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Ot kesimli sodda yig'iq gaplar

Kesimi fe'ldan boshqa so'z turkumida ifodalangan gaplar ot kesimli sodda yig'iq gaplar deyiladi. Ot kesimli gaplarni hosil qilishda avval ega, so'ng ot kesim yoziladi.

Ot kesimdan so'ng bog'lama است [ast] keladi. Demak, ot kesim ikki qismdan iborat bo'ladi, ot qism+ bog'lama است [ast]. Masalan: احمد شاگرد است [Ahmad šāgerd ast]. Mazkur jumlada Ahmad - ega, šāgerd ast - ot kesim. Ot kesim shāgerd va ast bog'lamasining birikmasidan tashkil topgan.

Kesim bog'lamasi است o'zidan oldingi so'zga qo'shib o'qiladi, ya'ni ot kesimning ot qismi bilan bog'lama orasiga pauza qo'yilmaydi. Ot kesimli gaplarning o'qilishida egadan so'ng pauza qo'yiladi va gapning asosiy urg'usi ot kesimning oxirgi bo'g'iniga tushadi. احمد شاگرد است [Ahmad šāgerdast] - Ahmad tolibdir kabi.

Ot kesimli sodda gaplarning bo'lishsiz shakli (inkor formasi)ni yasash uchun نه [na] inkor yuklamasini kesim bog'lamasiga qo'shish orqali hosil qilingan نیست [nist] shaklidan foydalaniladi. Na+ ast→ nist. Demak, Ahmad tolib emas jumlasini quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi: احمد شاگرد نیست

Mazkur jumlaning talaffuz tarzi uning bo'lishli shaklidan farq qiladi. Ya'ni bog'lamaning inkor formasi ot kesimga qo'shib o'qilmasligi mumkin.

Masalan: اکرم دانشجو نیست [Akram danešju nist] - Akram talaba emas. لیلی کارگر نیست [Leylā kārgar nist] - Laylo ishchi emas.

Ko'rsatish olmoshlari

Fors tilida ikkita ko'rsatish olmoshi mavjud:

این - [in]-bu. Yaqindagi predmet yoki shaxsni ko'rsatish uchun ishlatiladi. آن-[ān]-u, uzoqdagi predmet yoki shaxsni ko'rsatish uchun ishlatiladi. Bu olmoshlar ot kesimli gaplarda ega vazifasida kelishlari mumkin : این کتاب است [in ketāb ast]-bu kitobdir. آن دفتر است [ān daftar ast] – u daftardir.

Yuqoridagi gapda آن- ega, دفتر است ot-kesim vazifasida kelgan.

آن va این olmoshlari ayrim otlarga nisbatan aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin. Bunda olmosh(این آن) o'zi aniqlab kelayotgan ot oldidan keladi va o'sha ot bilan qo'shib o'qiladi hamda bitishuvli birikma hosil qiladi. آن بچه [ān bache]-u bola.

آن مرد [ān marḍ]-u uy, این خاله [in xāne]-bu qiz, این دختر [in doxtar]-u kishi.

Eslatma: bog'lamasi o'zbek tilidagi "dir" qo'shimchasiga to'g'ri keladi. O'zbek tilida sodda gaplarda – "dir" qo'shimchasi tushib qolishi mumkin, lekin fors tilida bog'lama است tushib qolmaydi.

1-mashq. O'qing va tarjima qiling.

آن چراغ است. چراغ روشن است. شب دراز و تاریک است. روز روشن است. این درخت سبز است. آن درخت سبز نیست. آن سنگ سرخ است. سعادت کارگر است. گرگ بزرگ است. آن گرگ کوچک نیست. آن گل زرد است. این گل زرد نیست سرخ است. سعادت کارگر نیست پزشک

است. آن زن پزشك نیست معلم است. دیوار سفید است و در هم سفید است. این کتاب بد نیست خوب است.

2-mashq. Quyidagi gaplarni fors tiliga tarjima qiling:

Bu xonadir. Bu xona yorug' va katta. Bu kitob yomon emas, yaxshidir. Nasrin o'g'il bola emas, qiz boladir. Bu daraxt yashildir. U tosh qizildir. Saodat ishchi emas, shifokordir. Bu gul sariq emas, qizildir. Devor oqdir va eshik ham oqdir. Bu kishi ishchidir. Bu ishchi yaxshidir. Bu bino katta va balanddir. U bino baland emas. U bo'ri kichkina emas, kattadir.

Ikkinchi mashg'ulot

So'roq gaplarning yasalishi

Fors tilida ot kesimli sodda gaplarga savol tuzish uchun turli usullardan foydalaniladi.

1. Intonatsiya orqali;
2. *که* va *چه* so'roq olmoshlari orqali;
3. So'roq yuklamalari orqali;
4. So'roq olmoshlari va so'roq so'zlari orqali.

که [ke] va *چه* [che] so'roq olmoshlari

Fors tilida *که* [ke] kim? *چه* [che] nima? deyiladi. *که*-so'roq olmoshi inson uchun, *چه* so'roq olmoshi jonli, jonsiz predmetlar uchun ishlatiladi. Bu so'roq olmoshlari *است* - ast bog'lamasiga qo'shilib, quyidagi shakl hosil qiladi.

Ki+ast=kist? - kim? [dir] کیست = کی + است

Çe+ ast=çis? - nima? [dir] چیست = چه + است

3-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این سیب سرخ است؟ آن کیست؟ آن مهندس است. این دانشیار است.
 سیب سرخ انگور سبز است. این کتاب است. آن دفتر است. نان گرم است.
 این غذا خوشمزه است. آن غذا خوشمزه نیست. آن مرد جوان نیست پیر است.
 دیوار سفید نیست، آبی است. کتاب بد نیست کتاب خوب است.
 این کیست؟ این نانوايي است. این زن کیست؟ آن زن کیست؟ آن مرد
 کیست؟ این کیست؟ این کارگر است. آن زن بافنده است. این چیست؟ این
 کتاب است. آن چیست؟ آن اسب است و این سگ است. سگ بزرگ
 نیست. اسب بزرگ است؟ آن چیست؟ آن میز است. این چیست؟ این در
 است و آن دیوار است.

4-mashq. Quyida berilgan savollardagi nuqtalar o'rnini tegishli so'roq so'zlari bilan to'ldiring.

این مرد نانوا است. این مرد.....؟

این زن بافنده است. این زن.....؟

آن اسب است. آن.....؟

آن سگ است. آن.....؟

این زن است. این.....؟

آن دیوار است. آن.....؟

Intonatsiya (Ohang)

Ma'lumki, darak gaplarda gap ohangi baland tovushda boshlanib past tovushda tugaydi, ya'ni gapning boshi kuchliroq, oxiri kuchsizroq talaffuz etiladi. Darak gapning ohangini o'zgartirish yo'li bilan so'roq gap hosil qilish mumkin. Buning uchun gapning bosh qismi past tovushda boshlab, oxiri baland tovushda talaffuz qilinadi. Masalan:

ما آشنا هستيم؟ [mā āshnā hastim]- Biz tanishmizmi? (So‘roq gap)

ما آشنا هستيم [mā āshnā hastim]- Biz tanishmiz. (Darak gap)

So‘roq so‘zlarisiz yasalgan so‘roq gaplarning talaffuzi quyidagicha ko‘rinishga ega; avval ton-ohang ot kesimning urg‘uli bo‘g‘inigacha ko‘tariladi, so‘ng ohang biroz pasayib yana oxirgi ko‘tarilgan sathiga qaytadi.

Mā āshnā hastim?

5-mashq. Quyidagi darak gaplardan intonatsiya yordamida so‘roq gaplar tuzing.

آن نمك است. این نمكدان است. این كودك اكرم است. آن سوزن است.
سوزن كوچك است. آن سيني است. سيني بزرگ است. آن مرد معلم است.
این معلم خوب است. این ميوه شيرين نيست. آن آب سرد نيست. هوا خوب
نيست.

6-mashq. Quyidagi jummalarni tinglang, takrorlang va daftaringizga yozing.

In kefāb ast. In divār boland ast? Ān kefāb xub ast? Ān mive širin nist. Havā xub nist? Āb sard nist. Akram bā huš ast? In miz siyāh ast? In daftar sefid ast? Ān daftar kasif nist?

1. آیا [āyā], مگر [magar] so‘roq yuklamalari orqali so‘roq gaplarning yasalishi.

Fors tilida آیا [āyā] va مگر [magar] so‘roq yuklamalari orqali ham so‘roq gaplar yasaladi. Bu yuklamalar gapning boshida turadi va o‘zbek tilidagi –mi so‘roq yuklamasiga mos keladi.

آيا اين مرد استاد است؟ [āyā in mard ostād ast] Bu kishi o‘qituvchimi?

آيا آن گلآبي ابدار است؟ [āyā ān golābi ābdār ast] U nok sersuvmi?

مگر [magar] yuklamasi so'roq gapda ifodalangan fikrga nisbatan gumon, ikkilanish ma'nolari bildirilganda ishlatiladi.

مگر این مرد استاد است؟ [magar in mard ostād ast?] Bu kishi o'qituvchimi? (Nahotki bu kishi o'qituvchi bo'lsa?)

2. So'roq so'zlari orqali so'roq gaplarning yasalishi.

Fors tilida so'roq gaplar so'roq ma'nosini bildiruvchi چطور [četour], کدام [kodām], کجا [kojā], چه رنگ [čerang], چه کاره [čekāre], چرا [čerā] kabi so'roq olmoshlari yordamida ham yasalishi mumkin.

چطور [četour]- qanday, qanaqa ma'nolarini bildirib, biror shaxsning holi-ahvoli, kayfiyatini, predmet yoki hodisalarning holatini, shakl-qiyofasini, yaxshi, yomonligini bilish uchun ishlatiladigan so'roq so'zdir. Masalan:

این خانه چطور است؟ [in xāne četour ast?] Bu xona qanday?

این خانه بزرگ است [in xāne bozorg ast?] Bu xona kattadir.

این انگور چطور است؟ [in angur četour ast?] Bu uzum qanaqa?

این انگور ترش است [in angur torsh ast?] Bu uzum nordon.

احوال آن دختر چطور است؟ [ahvāle ān doxtar četour ast?] U qizning ahvoli qanday?

احوال آن دختر خوب است [ahvāle ān doxtār xub ast?] U qizning ahvoli yaxshidir

3. چه کاره [čekāre] biror shaxsning kasbi-korini, kim bo'lib ishlashini bilish uchun ishlatiladigan so'roq so'zdir. Masalan:

آن مرد چه کاره است؟ [ān mard čekāre ast?] U kishi nima ish qiladi? U kishi kim?

آن مرد استاد است. [ān mard ostād ast?] U kishi o'qituvchidir.

فاطمه چکاره است؟ [Fātme čekāre ast] Fotimaning kasbi nima?

فاطمه بافنده است [Fātme bāfande ast] Fotima to'quvchidir.

4. چه رنگ [čerang] predmetning qaysi rangda ekanligini bilish uchun ishlatiladi.

پنبه چه رنگ است؟ [pambe čerang ast?] Paxta qaysi rangda?

پنبه سفید است [pambe sefid ast] Paxta oqdir.

این پارچه چه رنگ است؟ [in pārče čerang ast] Bu mato qaysi rangda?

این پارچه سیاه است [in pārče siyāh ast] Bu mato qora rangdadir.

5. کجا [kojā] so'roq olmoshi qaerda?, qaerga?, qaer? ma'nolarini bildirib, predmet yoki shaxslarning yo'nalishi yoki uning o'rini bilish uchun ishlatiladi.

دانشگاه کجا است؟ [dānešgāh kojā ast?] - Universtitet qaerda?

احمد کجا است؟ [Ahmad kojās?] - Ahmad qaerda?

اینجا کجا است [injā kojā(a)st] - Bu yer qayer?

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این خانه است. این استاد است، آن شاگرد است. این تخته است، آن گج است. این خانه بزرگ و روشن است. استاد اینجا است. آن شاگرد باسواد است. این میز نیست. مگر این میز نیست؟ آیا آن شاگرد باسواد است؟ آیا درخت سبز است؟ مگر این سیب آبدار است؟ این دوشیزه چکاره است؟ این دوشیزه پزشک است؟ آن خانم چکاره است؟ آن خانم نقاش است. سعادت چکاره است؟ سعادت بافنده است. این روزنامه چطور است؟ این روزنامه خوب است. آن کتاب چطور است؟ تخته چه رنگ است؟ تخته سیاه است. این

چیست؟ این کلم است. آن چیست؟ آن کدو است. این کیست؟ این خانم ایرانی است؟ آن آقا کیست؟ آن آقا احمد یزدی است.

8-mashq. Quyida berilgan soʻzlardan ot kesimli sodda yigʻiq gaplar: a) boʻlishli gap, b) inkor gap, c) ohang yordamida soʻroq gaplar, d) آیا, مگر yuklmalari bilan soʻroq gaplar tuzing.

Ega	Ot kesim
<i>In</i>	<i>sib</i>
<i>Sib</i>	<i>torʻ</i>
<i>Ān</i>	<i>ruznāme xub</i>
<i>Ruznāme</i>	<i>Fātme</i>
<i>In zan</i>	<i>pezeʻk</i>
<i>Fātme</i>	<i>boland</i>
<i>In divār</i>	<i>jāleb</i>
<i>In ketāb</i>	<i>qaʻsang</i>
<i>ān xiyābān</i>	

9-mashq. Berilgan savollarga boʻlishli yoki inkor shaklda javoblar bering.

آیا این مرد نقاش است؟	آیا این مرد نقاش است؟
مگر این مداد سرخ است؟	مگر آن خانم پزشک است؟
آن گل چه رنگ است؟	این برگ چه رنگ است؟
این آقا چکاره است؟	این بانو چکاره است؟
این سگ چطور است؟	این اسب چطور است؟

10-mashq. Quyidagi jummalarda berilgan savollarni tegishli soʻroq soʻzlar bilan toʻldiring.

این دیوار است. این...؟ این دختر است. این...؟ این پنجره است. پنجره...؟ آن مرد تاجر است؟ آن مرد...؟ این مجله خوب است. این مجله...؟ این در سفید است. این در...؟ این کاغذ زرد است. این کاغذ...؟ اینجا

دانشکده است. اینجا...؟ آن درخت بلند است. آن درخت...؟ این درخت
پست است. این درخت...؟

11-mashq. Gaplarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu daftar. Daftar oqdir. U daftar oq emas. U daftar ham oq emasmi? Bu olma qizildir. U olma qaysi rangda? Bu olma shirin emas, u olma shirindir. Bu nok qanaqa? Bu nok shiralidir. Bu ayol kim? Bu ayol dehqondir. Bu kishi kim? Bu kishi ishchidir. U kishi ishchi emas, o'qituvchidir.

Bu fil qanaqa? Bu fil katta. Bu ot qanaqa? Bu ot katta emas. Bu mushuk qorami? Bu itmi?

بله [bale] va نخير [naxeyr] so'zlari

So'roq gaplarga beriladigan javoblar ijobiy yoki inkor shaklda bo'lishi mumkin. Agar savolga ijobiy javob berilsa, jumla boshiga tasdiq ma'nosini bildiruvchi بله [bale] so'zi qo'yiladi. بله [bale] so'zi o'zbek tilida "ha"degan ma'noni bildiradi.

آيا اين مداد است؟ [āyā in medād ast?] Bu qalammi?

بله اين مداد است [bale, in medād ast] Ha, bu qalam

مگر اين دختر شاگرد است؟ [magar in doxtar šāgerd ast?] Bu qiz o'quvchimi?

بله اين دختر شاگرد است. [bale in doxtar šāgerd ast] Ha, bu qiz o'quvchidir

Agar savolga inkor javobi berilsa, jumla boshiga "yo'q" ma'nosini anglatuvchi نخير [naxeyr] so'zi qo'yiladi va gapning kesimi inkor shaklda bo'ladi.

آيا اين مداد است؟ [āyā in medād ast?] Bu qalammi?

نخير اين مداد نيست [naxeyr in medād nist] Yo'q, bu qalam emas

آيا اين دختر شاگرد است؟ [āyā in doxtar šāgerd ast?] Bu qiz o'quvchimi?

نخیر این دختر شاگرد نیست [naxeyr in doxtar šāgerd nist] Yo'q bu qiz o'quvchi emas.

مگر خانه بزرگ است؟ [magar xāne bozorg ast?] Bu uy kattami?

نخیر این خانه بزرگ نیست کوچک است [naxeyr in xāne bozorg nist kuček ast] Yo'q bu uy katta emas, kichikdir.

به [bale] va نخیر [naxeyr] so'zlari gapning boshqa bo'laklari bilan grammatik aloqada bo'lmaydi va talaffuzda bu so'zlardan so'ng kichik pauza qo'yiladi.

Uchinchi mashg'ulot

هست bog'lamasi va uning to'liq shakli [hast]

Ot kesimli gaplar ma'lum bir shaxs va songa oid bo'lsa, kesimlik bog'lamasi o'sha shaxs va songa mos ravishda o'zgaradi.

Kesimlik bog'lamasining bunday holatlarda ishlatilishi uchun ikki xil – to'liq va qisqa shakli mavjud.

Bog'lamaning to'liq shakli هست [hast] ko'rinishiga ega. Uning qisqa shakli esa ko'proq og'zaki nutqda ishlatiladi.

Ot kesimning shaxs va sonda turlanishini o'rganish uchun kishilik olmoshlarini bilishimiz zarur.

Kishilik olmoshlari

Birlik	Ko'plik
من [man] - men	ما [mā] - biz
تو [to] - sen	شما [šomā] - siz
او / وى [u], [vey] - u	آنها / ایشان [ānha] - ular

Uchinchi shaxs birlikda او – u olmoshi bilan bir qatorda uning sinonimi وى [vey] ham ishlatiladi va u ko'proq kitobiy uslubga

xosdir. Shuningdek, III shaxs ko'plik uchun آما [āmhā]dan tashqari unga sinonim bo'lib, ایشان [išān]- ular varianti ham mavjuddir.

هست [hast] bog'lamasining tuslanishi

Agar ot kesimli sodda gaplarning egasi ma'lum bir shaxsni bildirsa, ot kesim o'sha shaxsга mutanosib ravishda shaxs va sonda o'zgaradi. Faqat III shaxs birlik bundan mustasno bo'lib, hech qanday o'zgarishsiz bog'lama است ning o'zi qolaveradi, ya'ni است bog'laması III shaxs birlikdagi ega bilan mos keladi;

احمد شاگرد است [Ahmad šāgerd ast] - Ahmad tolibdir.

او شاگرد است [u šāgerd ast] - U tolibdir.

Qolgan shaxs va songa tegishli bo'lgan ega uchun ot kesim quyidagicha yasaladi: Buning uchun "ast" bog'lamasining to'liq ko'rinishi, ya'ni هست [hāst] shakliga shaxs va son qo'shimchalari qo'shiladi.

Bog'lamaning qisqa shakli

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	م _ [am]	م _ [im]
II shaxs	ي _ [i]	يد _ [id]
III shaxs	است [ast]	ند _ [and]

است bog'lamasining qisqa shakli ot kesimga bevosita qo'shiladi va urg'u qabul qilmaydi. O'qilayotganda ham ot kesimga qo'shib o'qiladi. Masalan:

من پزشکم [man pezeškam]

ما پزشکیم [mā pezeškim]

تو پزشکی [to pezeški]

شما پزشکید [šomā pezeškid]

[*u pezeškast*] او پزשك است

[*ānhā pezeškand*] آنها پزشكند

Bog'lamaning to'liq shaklining tuslanishi

Birlik

I shaxs هستم [*hastam*]

II shaxs هستی [*hasti*]

III shaxs هست [*hast*]

Ko'plik

I shaxs هستیم [*hastim*]

II shaxs هستید [*hastid*]

III shaxs هستند [*hastand*]

Bog'lamaning to'liq shakli uning qisqa shakli bilan bir xil sintaktik funksiyalarni bajaradi. Qiyoslang:

[*man pezešk*] من پزشك هستم = [*man pezeškam*] من پزشك هستم [*man pezešk hastam*],

[*to pezešk*] تو پزشك هستی = [*to pezešk hasti*] تو پزشكى

[*u pezešk ast*] او پزشك است = [*u pezešk ast*] او پزشك است

[*mā pezešk*] ما پزشك هستیم = [*mā pezešk hastim*] ما پزشكیم

[*šomā pezešk*] شما پزشك هستید = [*šomā pezešk hastid*] شما پزشكید

[*ānhā pezešk*] آنها پزشك هستند = [*ānhā pezeškand*] آنها پزشكند [*ānhā pezešk hastand*].

Yuqorida ko'rinib turganidek, III shaxs birlikda har ikkala holat bir xildir.

[*nist*] نیست, [*čist*] چیست, [*kist*] کیست ning tuslanishi

Turli shaxs va sondagi ot kesimli sodda gaplarning bo'lishsiz shakli bog'lamaning inkor formasi "nist"ga bog'lamaning qisqa shaklini qo'shish orqali yasaladi. III shaxs birlik odatdagidek qo'shimcha qabul qilmay "nist"ligicha qolaveradi.

Birlik

نیستم [nistam]

نیستی [nisti]

نیست [nist]

Ko'plik

نیستیم [nistim]

نیستید [nistid]

نیستند [nistand]

من نقاش نیستم [man naryāš nistam]- Men rassom emasman.

تو نقاش نیستی [to naryāš nisti]- Sen rassom emassan.

او نقاش نیست [u naryāš nist]- U rassom emas.

ما نقاش نیستیم [mā naryāš nistim]- Biz rassom emasmiz.

شما نقاش نیستید [šomā naryāš nistid] - Sizlar naqqosh emassiz.

آنها نقاش نیستند [ānhā naryāš nistand]- Ular rassom emaslar.

کی bog'lamasining [ki] so'roq olmoshi bilan birikishi [ast]

natijasida yasalgan کیست [kist] birikmasi ham xuddi "nist" kabi turlanadi.

کیستم [kistam] kimman

چیستم [čistam] nimaman

کیستی [kisti] kimsan

چیستی [čisti] nimasan

کیست [kist] (u) kim

چیست [čist] (u) nima

کیستیم [kistim] kimmiz

چیستیم [čistim] nimamiz

کیستید [kistid] kimsiz

چیستید [čistid] nimasiz

کیستند [kistand] (ular) kimlar

چیستند [čistand] (ular) nimalar

12-mashq. O'qing va tarjima qiling.

تو کیستی؟ من بازرگانم. آن مرد کیست؟ آن مرد هم بازرگان است. این

زن فروشنده است. ما کارگریم. آنها دانشیارند. آیا شما هم دانشیارید؟ بلی ما

هم دانشياريم. من دهقانم. تو دهقاني. او دهقان نيست. مگر آن روزنامه است؟
 نخير آن روزنامه نيست، مجله است. آيا شما شاعر هستيد؟ آيا آنها استاد هستند؟
 من شاگرد نيستم، آموزگارم. تو كارگر نيستي، دهقاني. او دهقان نيست.
 كارگر است. ما نويسنده هستيم. شما دانشيار هستيد. آنها سلماني هستند. مگر
 تو سلماني نيستي؟ نخير من سلماني نيستم. آيا ما فروشنده هستيم، بلي ما
 فروشنده هستيم، بافنده نيستيم.

13-mashq. Quyida berilgan so'zlardan bo'lishli, bo'lishsiz darak
 gaplar va so'roq gaplar yasang.

Ega	Kesimning ot qismi
<i>Man</i>	<i>Sādat</i>
<i>To</i>	<i>Akram</i>
<i>U</i>	<i>Musā</i>
<i>Mā</i>	<i>Dānešyār</i>
<i>Šomā</i>	<i>Salmāni</i>
<i>Ānhā</i>	<i>Irāni</i>

14-mashq. Savollarga berilgan javoblarni to'ldiring.

آيا من ازبكم؟ بلي من ازبك.... آيا تو سمرقندي هستي؟ نخير من
 سمرقندي.... تاشكندي.... ما كيستيم؟ ما بازرگان.... شما دانشياريد؟ بلي ما
 دانشيار.... آيا آنها با سوادند؟ آنها باسواد.... مگر او بي سواد است؟ نخير او
 بي سواد....

15-mashq. Quyidagi jummalarda bog'lamaning qisqa shaklini
 tegishli joyda to'liq shakli bilan almashtiring.

آنها مهندسند. تو با من دوستي. ما پزشكيم. خانم ايراده نقاش است. شما
 زبانشناسيد. تو با هوشي. او با سواد است. ما شاگرديم. شما نانوايد. آنها
 تاجرند. تو با سوادي. او هم با سواد است.

16-mashq. Quyidagi soʻzlarni ishtirok ettirib, gap tuzing.

ایرانی، تشنه، باهوشی، آشنا، نان، پیر، سیب، ازبکستان، مجله.

17-mashq. Quyidagi jummalarga savollar tuzing.

من زبان‌شناسم. تو مردی. آن زن پزشک است. ما شاگردیم. شما دانشیارید.

آنها نویسنده هستند.

18-mashq. Jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu olma chiroylidir. Bu gul sariqdir. Siz kimsiz? Men oʻzbekman. Bu janob eronlikdir. Bu til osonmi? Ha bu til osondir. Sen oʻquvchimsan? U bola ham oʻquvchimi? Ular kimlar? Biz hammamiz oʻquvchimiz. Biz tanishmiz. Bu kitob qanaqa? Bu kitob yaxshi. Sen Ahmadsan. U qiz Saodatdir. Bu shahar emas, qishloqdir. Bugun havo yaxshi. Biz eronlik emasmiz. Bu daraxt yashildir. Bu barg sariqdir.

Toʻrtinchi mashgʻulot

Izofa

Izofa fors tilida soʻz birikmasini tuzish uchun ishlatiladigan vositadir.

Soʻz birikmasi deganda ikki yoki undan ortiq soʻzlarning maʼno va grammatik jihatdan bir-biriga birikkan shakli tushuniladi. Izofa ikki yoki undan ortiq soʻzlarni bir-biriga biriktirib, soʻz birikmasi tuzadi.

Izofiy usul bilan soʻz birikmasi yasalganda aniqlovchi (tobe soʻz) va aniqlanmish (bosh soʻz), qaratqich (tobe soʻz) va qaralmish (bosh soʻz) bir-biriga qisqa “e” tovushi bilan birikadi. Oʻzbek tilida oldin aniqlovchi (qaratqich), keyin aniqlanmish (qaralmish) kelsa, fors tilida, aksincha, avval aniqlanmish (qaralmish), soʻng aniqlovchi (qaratqich) keladi. Yaʼni soʻz birikmasining joylashish tartibi oʻzbek tiliga nisbatan teskari boʻladi.

O'zbek tilida:

qizil gul, mening ukam
↓ ↓ ↓ ↓
aniqlovchi aniqlanmish qaratqich qaralmish

Fors tilida:

گل سرخ [gol-e sorx], برادر من [barādar-e man]
↓ ↓ ↓ ↓
aniqlovchi, aniqlanmish qaratqich qaralmish

Aniqlovchi vazifasida ot, sifat, ravish yoki olmosh ishlatilishi mumkin.

دفتر خوب [daftar-e xub] - Yaxshi daftar.

دفتر اکرم [daftar-e Akram] - Akramning daftari.

دفتر من [daftar-e man] - Mening daftarim.

کتاب او [ketāb-e u] - Uning kitobi.

19-mashq. Quyidagi izofiy birikmalarni o'qing va tarjima qiling.

دست مادر، کشور ایران، شهر تاشکند، زن فرهاد، برگ سبز، گوشت گوساله، گوشت گاو، رنگ سرخ، اسب قشنگ، مال من، نان نرم، کتاب احمد، کشور ما، مادر نادر، پدر سیما، برادر تو، خواهر او، مادر بزرگ من، پدر بزرگ ایشان.

Yuqoridagi misollardan aniqlovchi – aniqlanmish va qaratqich – qaralmishni topib, ajratib yozing.

Izofiy birikma tarkibida kelgan ko'rsatish olmoshlari

Izofiy birikma tarkibida aniqlovchi vazifasini bajarayotgan ot o'z ko'rsatkichiga آن yoki این ga ega bo'lishi mumkin. Bunday holatda این va آن ko'rsatish olmoshlari bevosita o'zi ko'rsatayotgan predmet

yoki shaxs nomi, yoki aniqlovchidan oldin keladi va izofiy birikmaning o'rtasiga tushib qoladi.

پراهن اين دختر [*pirāhan-e in doxtar*] – Bu qizning ko'ylagi.

خانه ي آن مرد [*xāne-ye ān mard*] – U kishining xonasi.

Shuningdek, izofiy birikmada aniqlanmish ham o'z ko'rsatkichiga ega bo'lsa, ko'rsatish olmoshlari aniqlanmishdan oldin keladi.

اين پراهن دختر [*in pirāhan-e doxtar*] – Qizning bu ko'ylagi.

آن خانه مرد [*ān xāne-ye mard*] – Kishining u xonasi.

Bir vaqtning o'zida ham aniqlanmish, ham aniqlovchi o'z ko'rsatkichlariga ega bo'lishlari mumkin.

اين پراهن آن دختر [*in pirāhan-e ān doxtar*] – U qizning bu ko'ylagi.

آن خانه اين مرد [*ān xāne-ye in mard*] – Bu kishining u xonasi.

Fors tilida izofa ko'rsatkichi (-e) doimo aniqlanmish yoki qaralmishga qo'shib talaffuz qilinadi va izofiy birikma bir butunlikni tashkil etadi.

مادر اين خانم [*mādar-e in xānom*]- Bu xonimning onasi.

كلاه اين پسر [*kolāh-e in pesar*]- Bu bolaning qalpog'i.

اين كلاه پسر [*in kolāh-e pesar*] - Bolaning bu qalpog'i.

Izofiy birikmaning gapda ishlatilishi

Izofiy birikmalar gapda aniqlovchisi bor bo'lgan ega vazifasida kelishi mumkin.

زن احمد مهندس است [*zan-e Ahmad mohandes ast*] Ahmadning xotini injenerdir.

برادر تو چکاره است? [*barādar-e to čekār-e ast?*] Sening akang kim? (nima ish qiladi?).

Ot kesimli sodda gaplarda izofiy birikmalar kesimning ot qismi vazifasida ham ishlatilishi mumkin.

این مداد من است [in medād-e man ast]- Bu mening qalamim (dir).

تاشکند پایتخت ازبکستان است [Tāškand pāytaxt-e O'zbekestān ast]

- Toshkent - O'zbekistonning poytaxti.

20-mashq. O'qing, tarjima qiling va izofiy birikmalarni ajratib ko'rsating.

سیما: سلام پروین

پروین: سلام

سیما: احوال شما چطور است.

پروین: من خوبم (خوب هستم) شما چطور هستید؟

سیما: من هم خوب هستم. پروین، برادر شما چکاره است؟

پروین: برادر من معلم دبیرستان است.

سیما: خواهر بزرگ شما چکاره است؟

پروین: خواهر بزرگ من پزشک است.

سیما: پزشک چیست؟

پروین: پزشک بچه ها است.

21-mashq. O'qing va fors alifbosida yozing.

Divār-e in xāne sefid ast. Xāhar-e man šā'er ast. Barādar-e to dānešyār ast. Mādar-e man zan-e zibā ast. Šahr-e Tāškand bozorg va zibā ast. Xiyābān-e Amir Temur qašang ast. In dar-e sefid boland nist, ān dar-e sefid boland ast. Magar pedar-e to ostād-e fizik nist? Bale pedar-e man ostād-e fizik ast.

22-mashq. Quyidagi so'zlardan ma'nolari bir-biriga mos keladiganini toping va izofiy birikma tuzing.

Šahr; man; xub; zibā; doxtar; mādar; bozorg; ~~kučak~~; barādar; to; siyāh; šāgerd; dānešyār; dānešgāh; lebās; ~~šomā~~; ~~gušt~~; garm; panir; Tāškand;

23-mashq. Quyida keltirilgan soʻzlardan izofiy birikmalar tuzing. Koʻrsatish olmoshlari bir gal aniqlovchiga, bir gal aniqlanmishga tegishli boʻlsin.

- 1) *In, xāne, panjare.*
- 2) *Ān, ketāb, safhe*
- 3) *In lebās, doxtar*
- 4) *Ān qalam, dānešju*
- 5) *In, bāy, dāneškade*
- 6) *Ān šahr Jomhuri*
- 7) *In lab daryā.*

Koʻrsatish olmoshlarining oʻrni almashganda maʼno qanday oʻzgarishini aytib bering.

24-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent juda chiroyli shahardir. Tehron shahri – Eron mamlakatining poytaxti(dir). Moskva shahri – Rossiya davlatining poytaxti(dir).

Bizning vatanimiz - Oʻzbekistondir. Bu chiroyli qiz – universtitet studentidir. Bu bolaning akasi ishchi emas, tish doktoridir. Siymoning onasi fors tili oʻqituvchisi(dir). Sizning onangiz ham oʻqituvchimi? Akramning onasi nima ish qiladi? Bu qizning paltosi qorami? Bizning hovlimiz chiroyli va kengdir.

Beshinchi mashgʻulot

Izofaning imlo qoidasi

Izofa koʻrsatkichi (-e) qisqa unli tovushdan iborat boʻlganligi uchun quyidagi imlo qoidalariga ega:

1. Agar aniqlanmish (qaralmish) undosh tovush bilan tugasa izofa koʻrsatkichi –e aniqlanmish yoki qaralmishga toʻgʻridan-toʻgʻri qoʻshib talaffuz qilinadi. Yozuvda esa aniqlanmishning oxiriga “zir” belgisi qoʻyiladi.

میهن ما [mihan-e mā] - Bizning vatanimiz.

کتاب خوب [kefāb-e xub] - Yaxshi kitob.

پدر پروین [pedar-e Parvin] - Parvinning otasi.

دختر قشنگ [doxtar-e yašang] - Chiroyli qiz.

جمهوری ازبکستان [jomhuri-ye o'zbekestān] - O'zbekiston Respublikasi.

2. Aniqlanmish qisqa “e” tovushi bilan tugasa (-*mive, majalle*) izofa bunday so'zlarga qo'shilganda -*ye* tarzida o'qiladi. Yozuvda aniqlanmishning oxiridagi o [hāye havvaz] dan keyin y harfi qo'yiladi.

خانہ ی بزرگ - [xāne-ye bozorg] - Katta uy.

دوشیزه ی قشنگ - [dušize-ye yašang]- Chiroyli qiz (bo'yi yetgan).

Eslatma: Yuqoridagi holatda y harfi yozuvda tushib qolishi mumkin. (Asosan darslik kitoblarda qo'yiladi.) Talaffuzda esa saqlanadi.

3. Aniqlanmish cho'ziq “r” tovushi bilan tugasa izofa -*ye* tarzida qo'shiladi, faqat yozuvda hech qanday qo'shimcha orttirilmaydi. Aniqlanmishning oxiridagi “r” tovushi bir vaqtning o'zida -*ye* tovushini ifodalaydi.

بستنی عالی - [bastani-ye āli] - Zo'r muzqaymoq.

شیرینی خوشمزه - [širini-ye xušmazze]- Totli shirinlik.

صندلی راحتی - [sandali - ye rāhati]- Yumshoq kreslo.

4. Aniqlanmish cho'ziq “ā” va “u” unilari bilan tugasa izofa talaffuzda -*ye* tarzida aniqlanmishga qo'shiladi. Yozuvda esa aniqlanmishdan so'ng bir y harfi orttiriladi.

موی سیاه [mu-ye siyāh]- Qora soch.

بوی گل [bu-ye gol]- Gulning hidi.

صحرای کبیر [sahrā-ye Kabir] Sahroyi Kabir (Katta sahro).

پای میز [pā-ye miz] Stolning oyog'i.

5. Aniqlanmish “ou” diftongi bilan tugasa izofa yozuvda ifodalanmaydi. Talaffuzda esa “ou” diftongi “ov”ga aylanadi.

راهرو دراز [rāhrov-e derāz] - uzun yo'lak .

هست [hast] so'zining mustaqil ma'nosi

هست [hast] so'zi kesimlik bog'lamasi است ning to'liq shakli bo'libgina qolmay, o'zi mustaqil "bor", "mavjud" degan ma'noga ham egadir. Masalan:

اینجا مجله هست [injā majalle hast] – Bu yerda jurnal bor.

در تالار کي هست؟ [dar tālār ki hast?] – Zalda kim bor?

هست so'zi mustaqil "bor", "mavjud" ma'nosida kelganda kesim vazifasini bajaradi, hamda shaxs-sonda quyidagicha tuslanadi:

Bo'lishli shakl

مفرد birlik

من هستم [man hastam] - Men borman .

تو هستی [to hasti] - Sen borsan .

او هست [u hast] - U bor .

جمع ko'plik

ما هستیم [mā hastim] - Biz bormiz .

شما هستید [šomā hastid] - Siz borsiz .

آنها هستند [ānhā hastand] - Ular borlar .

Masalan:

من در اتاق هستم [man dar otāy hastam] - Men xonadaman .

تو در اتاق هستی [to dar otāy hasti] - Sen xonadasan .

او در اتاق هست [u dar otāy hast] - U xonadadir (bor) .

ما در اتاق هستیم [mā dar otāy hastim] - Biz xonadamiz .

شما در اتاق هستید [šomā dar otāy hastid] - Siz xonadasiz.

آنها در اتاق هستند [ānhā dar otāy hastand] - Ular xonadalar.

Mustaqil kesim vazifasida kelgan هست [hast] so'zining bo'lishsiz shakli ham نیست [nist] bo'lib, yo'q degan ma'noni anglatadi. Masalan:

من در اتاق نیستم [man dar otāy nistam]- Men xonada emasman (yo'qman).

تو در اتاق نیستی [to dar otāy nisti]- Sen xonada yo'qsan.

او در اتاق نیست [u dar otāy nist]- U xonada yo'q.

ما در اتاق نیستیم [mā dar otāy nistim]- Biz xonada yo'qmis.

شما در اتاق نیستید [šomā dar otāy nistid]- Siz xonada yo'qsiz.

آنها در اتاق نیستند [ānhā dar otāy nistand]- Ular xonada yo'qlar.

هست so'zining bog'lovchi yoki mustaqil ma'nodagi so'z ekanligi gapning mazmuniga qarab belgilanadi.

این مجله نیست [in majalle nist]- Bu jurnal emas.

اینجا مجله نیست [injā majalle nist]- Bu yerda jurnal yo'q.

هست so'zi "bor", "mavjud" ma'nosida tarixiy هستان [hastan] "bor bo'lmoq", "mavjud bo'lmoq" fe'lining turg'un shakli hisoblanadi va u gapda kesim vazifasida kelganda gapning mantiqiy urg'usi ana shu هست ga tushadi.

در اتاق صندلی هست [dar otāy sandali hast] Xonada stul bor.

در اتاق صندلی نیست [dar otāy sandali nist] Xonada stul yo'q.

Matn

خانه ي من

من دانشجوي دانشگاه هستم. برادر بزرگ من هم دانشجو است. خانه ي من بزرگ و روشن است. در خانه ي من ميز تحریر، صندلي و تخت خواب هست. دیوار خانه سفید است. پنجره ي خانه تمیز نیست. اینجا يك قفسه ي کتاب هم هست. خانه بلند و تمیز است. من فردا شب تا شام در خانه هستم. برادر بزرگ من با آقاي عسکري دوست هستند. شما و خانم پروین داوري خواهر هستید. بچه هاي خانم پروین داوري زیبا هستند. آیا خانه ي شما هم زیبا است؟ پنجره و در خانه ي شما تمیز است یا کثیف است؟

25-mashq. Quyidagilarni o'qing va fors alifbosida yozing.

a) *Ružhā kojā hastid va šabhā kojā? Tābestān havā xub ast. Zemestān havā abrnāk ast. Mā har ruz injā hastim. Emruz šomā xāne hastid. In dānešju dar dānešgāh nist. Dar šahr-e Tāškand metro hast.*

b) *Man har ruz dar xāne hastam. To har ruz dar xāne hasti. U har ruz dar xāne ast. Mā har ruz dar xāne hastim. Šomā har ruz dar xāne hastid. Ānhā har ruz dar xāne hastand.*

c) *āyā dar šahr-e Tāškand metro hast? Magar dar šahr-e Tehrān metro nist? In dānešju-ye dāneškade bā estedād ast? āyā muze-ye tarix dar Tāškand hast? Āyā dar Samarqand ketābxāne-ye bozorg hast? Šahr-e Qarshi četour ast?*

d) *Bu-ye gol xeyli xub ast. Ān doxtar-e zibā xāhar-e man ast. Pedar-e šhomā donešyār-e čhist? Pedar-e man donešyār-e fizik ast. Ān ketāb-e jaleb ru-ye miz ast. Jomhuri-ye Ozbekestān koja vāye' ast? Jomhuri-ye Ozbekestān dar āsiyā-ye markazi vāye' ast.*

26-mashq. Quyidagi so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

۱. هستید، کجا، شما، فردا، شب.

۲. است، چند، کیلو، پیاز، تومان، دو.

۳. هست، کتاب، مغازه، در، جالب، کتابفروشی.
۴. خانه، آنها، نیستند، هستند، در، دانشگاه.
۵. شهر، پایتخت، تاشکند، جمهوری، ازبکستان است.

27-mashq. Savollarga javob bering.

آیا لباس او کثیف است یا تمیز؟ آیا دانشیار شما در کلاس است؟ مگر خانم سیما و خانم پروین داوری دوست هستند؟ آنجا چه هست؟ مگر شما امروز در دانشکده هستید؟ آیا در مغازه نان ملام هست؟ مگر مادر تو استاد زبان ازبکی نیست؟

28-mashq. Quyidagi jumfalarni fors tiliga tarjima qiling va farqini aniqlang.

- a) 1. Bu qizil olmadir. Bu olma qizildir.
2. Bu gul chiroylidir. Bu chiroyli guldur.
3. Bu kitob qiziqarlidir. Bu qiziqarli kitobdir.
4. Bu yigit yoshdir. Bu yosh yigitdir.

b) Bizning sinfda doska bor. Mening akam ham studentdir. Bizning xonamiz katta va yorug'dir. Bu yerda kitob javoni ham bor. Xonaning devori baland va oqdir. Ahmad ertaga uyda bo'ladi. Bu xonimning qizi chiroylidir. Uning kiyimi tozami? Biz sen bilan do'stmiz.

IKKINCHI DARS

Birinchi va ikkinchi mashg'ulot

Fe'l فعل

Fe'l predmet yoki shaxsning ish-harakatini ko'rsatadi. Bu ish-harakat ma'lum zamonda ma'lum shaxs tomonidan bajariladi. Fe'lda zamon, shaxs-son ma'nosi o'z aksini topadi. Fe'ning bunday shakli fe'ning aniq shakli deyiladi. Masalan: ketyapman (men - I shaxs, birlik, hozirgi zamon). Fe'ning noaniq shaklida zamon tushunchasi ham, shaxs-son ma'nosi ham anglashilmaydi, masalan: ketmoq (qachon? qaerga? kim?).

Fors tilida fe'llar lug'atlarda noaniq shaklda, ya'ni infinitiv shaklda beriladi. Fe'ning noaniq shakli (infinitiv) fors tilida doimo **ان** - *an* qo'shimchasi bilan tugaydi va "*masdar*" deb ataladi.

دیدن -- *didan* - ko'rmoq

گرفت -- *gereftan* - olmoq

دادن - *dādan* - bermoq va hokazolar.

Fe'ning turlari.

Fors tilida fe'llar tuzilishiga ko'ra uch turga bo'linadi:

1. Sodda fe'llar.
2. Prefiksli fe'llar.
3. Murakkab fe'llar yoki qo'shma fe'llar.

Sodda fe'llar bitta butun so'zdan iborat bo'ladi.

Fors tilida fe'llarning aniq zamon shakllarini hosil qilish uchun fe'llarning negizlaridan foydalaniladi, fe'l negizlari esa 2 xil bo'ladi:

1. Fe'ning o'tgan zamon negizi.
2. Fe'ning hozirgi zamon negizi.

Fe'ning o'tgan zamon negizi yordamida o'tgan zamon fe'l formalari yasaladi.

Fe'ning hozirgi zamon negizi yordamida hozirgi zamon va kelasi zamon fe'l formalari yasaladi.

Fe'ning o'tgan zamon negizi fe'ning noaniq shaklidan **ان** - *an* qo'shimchasini olib tashlash yo'li orqali yasaladi, masalan:

خواندن [xāndan] → o'tgan zamon negizi خواند [xānd]

پرسیدن [porsidan] → پرسید [porsid]

دیدن [didan] → دید [did] va h.k.

Fe'ning hozirgi zamon negizi o'tgan zamon negizi kabi aniq qoidaga muvofiq ravishda yasalmaydi. Bu negizlar har bir fe'ldan o'ziga xos usulda yasaladi. Shuning uchun fe'ning hozirgi zamon negizi lug'atlarda infinitiv yonida qavs ichida beriladi va u yodlash yo'li bilan o'zlashtiriladi, masalan:

رفتن [raftan] → hoz.zam.negizi رو [rou].

کردن [kardan] → hoz.zam.negizi کن [kon].

آمدن [āmadan] → hoz.zam.negizi آ [ā(y)].

Faqat ayrim turdagi fe'llardan ularning hozirgi zamon negizini aniq qoidaga muvofiq yasash mumkin. Bunday fe'llarning hozirgi zamon negizlari lug'atlarda berilmaydi. Ular ikki guruhga bo'linadi:

a) *-idan* qo'shimchasi bilan tugaydigan fe'llar. Bunday fe'llarning noaniq shaklidan mazkur *-idan* qo'shimchasini olib tashlash orqali hozirgi zamon negizi hosil qilinadi.

خریدن [xaridan] → hoz.zam. negizi- خر [xar].

پرسیدن [porsidan] → hoz.zam.negizi- پرس [pors].

رسیدن [rasidan] → hoz.zam.negizi رس [ras].

Faqat دیدن [didan] - ko'rmoq va شنیدن [šenidan] - eshitmoq fe'llari bu qoidadan mustasno. Ularning hozirgi zamon negizi شنیدن [shenidan] dan شنو [šenou], دیدن [didan] fe'llarning negizi esa بین [bin] shaklida yasaladi.

b) *-ādan* qo'shimchasi bilan tugovchi افتادن [-oftādan]-yiqilmoq, نهادن [nehādan]-qo'yimoq fe'llaridan ularning hozirgi zamon negizi -ādan qo'shimchasini olib tashlash yo'li orqali yasaladi:

التادن [oftādan] → الف [ofi]

نهادن [nehādan] → نه [neh]

1-mashq. Quyidagi fe'llardan yasalgan hozirgi zamon negizini yodingizda saqlang.

رفتن [raftan] bormoq رو [rou].

گفتن [gofitan] demoq گو [gu]

دیدن [didan] ko'rmoq بین [bin]

آمدن [āmadan] kelmoq آی [ā(y)]

خریدن [xaridan] sotib olmoq خر [xar]

نوشتن [naveštan] yozmoq نویس [navis]

خواندن [xāndan] o'qimoq خوان [xān].

نشستن [nešastan] o'tirmoq نشین [nešin]

ایستادن [istādan] → turmoq, to'xtamoq → ایست [ist]

خوردن [xordan] → yemoq, ichmoq → خور [xor]

بردن [bordan] → olib bermoq, olib ketmoq → بر [bar]

شستن [šostan] yuvmoq → شور، شو [šu, šor]

بودن [budan] bo'lmoq → باش [bāš]

2-mashq. Quyidagi fe'llarning o'tgan zamon negizini yasang.

افتادن، نهادن، شنیدن، بردن، شدن، کردن، خوابیدن، گرفتن، نمودن، داشتن، زدن، شکستن، چشیدن، ریختن، انداختن، گذاشتن، گذاشتن، گریختن، دادن، آمدن.

3-mashq. Yuqoridagi mashqda berilgan fe'llarning hozirgi zamon negizini lug'atdan toping va yod oling.

Hozirgi-kelasi zamon fe'li

مضارع اخباري

Hozirgi-kelasi zamon fe'li fe'lining hozirgi zamon negizi oldiga *مي* – *mi* old qo'shimchasini va oxiriga tegishli shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi:

Shaxs-son qo'shimchasi + fe'lining hoz. zam. negizi + *مي*
qo'shimchasi.

Shaxs-son qo'shimchalari quyidagi ko'rinishga ega:

	Birlik:	Ko'plik:
I-shaxs	<i>am</i> م	<i>im</i> م
II-shaxs	<i>i</i> ي	<i>id</i> يد
III-shaxs	<i>ad</i> د	<i>and</i> ند

گرفتن [gereftan] fe'lining hozirgi-kelasi zamonda tuslanishi

Birlik.

I-sh. *مي گيرم* [migiram]- olyapman, olaman

II-sh. *مي گيري* [migiri]- olyapsiz, olasiz.

III-sh. *مي گيرد* [migirad]- oladi, olyapti

Ko'plik.

I-sh. *مي گيريم* [migirim]- olyapmiz, olamiz

II-sh. *مي گيريد* [migirid]- olyapsiz, olasiz

III-sh. *مي گيرند* [migirand]- olyaptilar, oladilar

Hozirgi-kelasi zamon fe'lida ikkita urg'u bo'lib, ulardan biri *mi*-old qo'shimchasiga, ikkinchisi esa shaxs-son qo'shimchalariga tushadi.

می – *mi* old qo‘shimchasi hozirgi zamon fors tili imlo qoidalari bo‘yicha alohida yoziladi.

mibinam می بینم

mibini می بینی va h.k.z.

Eronda chiqqan manbalarda –*mi* old qo‘shimchasi ilgari qo‘shib yozilgan.

Hozirgi-kelasi zamon fe‘lining bo‘lishsiz shakli fe‘lning oldiga نه – *na* inkor yuklamasini qo‘shish orqali hosil qilinadi. می – *mi* old qo‘shimchasiga tushadigan asosiy urg‘u نه – *na* inkor yuklamasiga ko‘chadi. Kuchsizroq urg‘u esa shaxs-son qoshimchalarida qolaveradi. Masalan: خواندن – [*xāndan*] fe‘li hozirgi-kelasi zamon bo‘lishsiz shaklda quyidagi ko‘rinishga ega bo‘ladi:

Birlilik:

I-sh. نمی خوانم [*namixānam*] o‘qimayapman

[*nemixānam*] o‘qimayman.

II-sh. نمی خوانی [*namixāni*] o‘qimayapsan

[*nemixāni*] o‘qimaysan.

III-sh. نمی خواند [*namixānad*] o‘qimayapti

[*nemixānad*] o‘qimaysan.

Ko‘plik:

I-sh. نمی خوانیم [*namixānim*] o‘qimayapmiz

[*nemixānim*] o‘qimaymiz

II-sh. نمی خوانید [*namixānid*] o‘qimayapsiz

[*nemixānid*] o‘qimaysiz

III-sh. نمی خوانند [*namixānand*] o‘qimayaptilar

[*nemixānand*] o‘qimaydilar

Hozirgi - kelasi zamon fe'li quyidagi uch ma'noni bildiradi:

1. Ayni paytda, hozirning o'zida bo'layotgan ish-harakatni ifodalaydi.

Hozir nima qilyapsan? حالا چه مي كني؟

Kitob o'qiyapman كتاب مي خوانم

2. Har kuni yoki doimiy bajariladigan ish-harakatni ifodalaydi.

Har kuni nima qilasan? هر روز چه مي كني؟

Kitob o'qiyman كتاب مي خوانم

3. Kelasi zamonda bajariladigan ish-harakatni ifodalaydi.

Ertaga nima qilasan? فردا چه مي كني؟

Kitob o'qiyman كتاب مي خوانم

Imlosi

1. Fe'ning hozirgi zamon negizi "ou" diftongi bilan tugasa shaxs-son qo'shimchalari qo'shilganda "ou" diftong "av"ga aylanadi: masalan: رفتن [raftan] – "bormoq" fe'lining negizi [rou]. Mazkur fe'l tuslanganda quyidagicha bo'ladi.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	مي روم [miravam]	مي روم [miravim]
II-shaxs	مي روي [miravi]	مي رويد [miravid]
III-shaxs	مي رود [miravad]	مي روند [miravand]

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi "a" va "u" uzun unlisi bilan tugasa, shaxs-son qo'shimchalari oldidan bir yoy ي orttirib yoziladi va I-shaxs birlik, III-shaxs birlik va ko'plikda "y" undoshi tarzida o'qiladi. Bunga misol qilib آمدن [āmadan] va گفتن [goftan] fe'llarining tuslanishini ko'rib chiqamiz.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	مي آيم [miāyam]	مي آيم [miāyim]

I-shaxs	مي آئي [miāyi]	مي آيد [miāyid]
III-shaxs	مي آيد [miāyad]	مي آيند [miāyand]

مي آي - alifning maddasi saqlanadi.

	Biriik	Ko'plik
I-shaxs	مي گويم [miguyam]	مي گويم [miguyim]
I-shaxs	مي گويي [miguyi]	مي گويد [miguyid]
III-shaxs	مي گويد [miguyad]	مي گويند [miguyand]

Ko'rib turganimizdek, I-shaxs birlik va III-shaxs birlik, ko'plikda "yāy" harfning o'zi, qolgan shaxslarda esa hozirgi imloda 2 ta "yāy" yoziladi.

1. داشتن [dāštan]-ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'li (hozirgi zamon negizi- دار) hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda mi old qo'shimchasini olmaydi:

من دارم [man dāram]	ما داريم [mā dārim]
تو داري [to dāri]	شما داريد [šomā dārid]
او دارد [u dārad]	آنها دارند [ānhā dārand]

Inkor shaklda:

من ندارم [man nadāram]	ما نداريم [mā nadārim]
تو نداري [to nadāri]	شما نداريد [šomā nadārid]
او ندارد [u nadārad]	آنها ندارند [ānhā nadārand]

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi "i" cho'ziq unlisi bilan boshlansa (ايستادن - istādan - turmoq, to'xtamoq) mi old qo'shimchasini alohida yozish lozim. مي ايستم، مي ايستي va h.k.

4-mashq. Quyidagi fe'llarning hozirgi zamon negizini toping va ularni hozirgi-kelasi zamon bo'lishli shaklda tustlang.

شدن، خندیدن، نوشیدن، ترسیدن، بوسیدن.

5-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi-kelasi zamon bo'lishsiz shaklda tustlang.

گر یختن، گذاشتن، گذشت.

Fe'l kesimli gaplarning tuzilishi

Fe'l kesimli gaplarda gap bo'laklarining joylashish tartibi quyidagicha:

Birinchi o'rinda ega turadi. Gapning oxirida kesim. Payt holi ko'pincha egadan oldin kelishi mumkin. To'ldiruvchilar (vositali-vositasiz) kesimga yaqinroq turadi. Ega vazifasini bajaruvchi olmoshlar gapda tushib qolishi ham mumkin.

Eslatma: Umuman olganda, fe'l kesimli gaplarda gap bo'laklarining joylashish tartibi o'zgarib turishi mumkin, ya'ni kesim gapning boshida ham kelishi mumkin.

من امسال به قرآن می روم

امسال من به قرآن می روم

می روم امسال به قرآن

Fe'l bilan otlarning o'zaro sintaktik munosabatining ifodalanishi

Fors tili analitik tillar guruhiga kiradi, ya'ni kelishik kategoriyasi yo'q. Fe'l bilan otlarning o'zaro sintaktik munosabati turli vositalar orqali amalga oshiriladi:

1. Old ko'makchilar orqali.
2. Izofa orqali.
3. Bitishuv orqali.

Old ko'makchilar

حروف اضافہ

Fors tilida old ko'makchilar tarkibiga ko'ra uch xil bo'ladi:

1. Asosiy.
2. Izofali.
3. Murakkab.

Umuman olganda, old ko'makchilar deb, so'zlarning oldidan qo'yilib yo'nalish, o'rin va chiqish ma'nolarini beruvchi yordamchi vositalarga aytiladi.

Asosiy ko'makchilar

Asosiy ko'makchilar 7 ta:

1. به [be] ko'makchisi o'zbek tilidagi -ga qo'shimchasi ma'nosini beradi:

استاد فارسي هر روز به دانشگاه مي آيد. [Ostād-e fārsi har ruz be dānešgāh miāyad] - Fors tili o'qituvchisi har kuni Universitetga keladi.

من امشب به خانه مي آيم. [Man emšab be xāne miāyam] - Bugun kechqurun uyga kelaman.

2. در [dar]. O'rin-payt kelishigi bildirgan ma'nolarni bildiradi va "...da" qo'shimchasi bilan tarjima qilinadi.

برادرم در دبیرستان درس مي خواند. [Barādaram dar dabirestān dars mixānad] - Ukam maktabda o'qiydi.

3. در خانه هيچ کس نيست. [Dar xāne hič kas nist] - Uyda hech kim yo'q.

3. از [az]. O'zbek tilidagi -dan qo'shimchasiga to'g'ri keladi, ya'ni chiqish kelishigi anglatgan ma'nolarni beradi.

سيما از مادرش مي پرسد. [Simā az mādarāš miporsad] - Simo onasidan so'raydi.

از کجا می آیی و به کجا می روی؟ [az kojā miāyi va be kojā miravi]
- Qayerdan kelyapsan va qayerga ketyapsan?

4. با [bā] - o'zbek tilidagi "bilan" ko'makchisining ma'nosini beradi.

[Man bā dustam be tātr miravim] -
Men do'stim bilan teatrğa boraman.

Ayrim hollarda ish-harakatning biron vosita yordamida bajarilganligini anglatadi.

[U tamrin-rā bā medād minavisad] -
U mashqni qalam bilan yozyapti.

5. تا [tā] ko'makchisi. O'zbek tilidagi – gacha qo'shimchasini beradi:

a) *Masofa birligi*: تا دانشگاه پیاده می روم [tā dānešgāh piyāde miravim] – Universitetgacha piyoda boramiz.

تا مغازه ی کتابفروشی تنها می روی؟ [tā mayāze-ye ketābforuši tanhā miravi?] - Kitob magazinigacha (o'zing) yolg'iz borasanmi?

b) *Vaqt birligi*: از صبح تا شام کار می کنیم [az sobh tā šām kār mikonim] - Ertalabdan kechgacha ishlaymiz.

6. برای [barāye]. O'zbek tilidagi "uchun" ko'makchisi ma'nosini ham ifodalaydi. Ba'zan – ga qo'shimchasining ma'nosini beradi.

[Pedaram barāye man lebās-e tābestāni mixarad] - Otam men uchun (menga) yozlik kiyim sotib oladi.

7. بر [bar]. Bu ko'makchi, asosan, she'r va g'azallarda uchraydi, o'zbek tiliga –ga, -da qo'shimchalari orqali tarjima qilinadi.

[harfshāyaš bar man asar kard] - حرف هایش بر من اثر کرد. - So'zlari menga ta'sir qildi.

6-mashq. Asosiy old ko'makchilar ishtirokida gaplar tuzing, old ko'makchilarning o'rini aniqlang.

7-mashq. Mashqni o'qing va tarjima qiling.

شما کجا میروید؟ من به دانشگاه میروم. توبه او چه میدهی؟ من به او قهوه
باشیر میدهم. ماچه میکنیم؟ ما چای میخوریم. مگر شما هم چای میخورید؟ نخیر
ما چای نمیخوریم قهوه میخوریم. برادر تو چه میکند؟ برادر من کتاب فارسی
میخواند. مگر ما اینجا کتاب نداریم؟ چرا، داریم ولی کتاب فارسی نیست.
دوست تو احمد کجا است؟ دوست من در دانشکده است. امروز ما هم به
دانشکده میرویم. تا دانشکده یک ساعت راه است. امروز صبح مادر من از
سمرقند میآید. برای مادرم هدیه میخرم.

Ravish va otlarning ravish o'rnida qo'llanishi

Fors tilida ayni ravishlarning o'zi juda ko'p emas, ammo ko'pgina otlar, sifat, hatto ismiy so'z birikmalari ham ravish kabi gapda hol bo'lib kelishi mumkin, masalan:

روز [ruz]-kun, صبح [sobh]-ertalab, هرروز [har ruz]-har kuni va h.k.

8-mashq. Quyidagi so'zlarni yod oling va esda saqlang:

امروز [emruz]-bugun

دیروز [diruz]-kecha

فردا [fardā]-ertaga

پس فردا [pas fardā]-indinga

امروز صبح [emruz sobh]-bugun ertalab

فردا صبح [fardā sobh]-ertaga ertalab

دیروز صبح [diruz sobh]-kecha ertalab

عصر [asr]-asr vaqti

شام [šām]-shom(da), shom vaqti.

شب [šab]-kechasi (tunda)

نصف شب [nesfe šab]-yarim kecha(da)

امروز عصر [emruz asr]-bugun asrda

فردا عصر [fardā asr]-ertaga asrda

امشب [emšab]-bugun kechasi (tunda)

فردا شب [fardā šab]-ertaga kechasi (tunda)

پس فردا شب [pas fardā šab]-indin kechasi (...tunda)

هرروز [har ruz]-har kuni

همیشه [hamiša]-hamisha, doim

گاهی [gāhi]-gohi-gohida, ba'zan

9-mashq. Oldingi mashqda keltirilgan soʻzlarni qoʻllab gaplar tuzing va ularni daftaringizga yozing.

10-mashq. Oʻqing va tarjima qiling.

من هرروز يك كيلو خیار از سبزي فروشي ميخرم. پدر الفشین هر سال يك گلدان بزرگ براي الفشین مي آورد. مردم در فصل تابستان میوه بیشتر مي خرنند. تو كجا مي روي؟ من هم مي روم بازار. ما هر ماه به اینجا مي آيم. بهزاد همیشه روي آن صندلي مي نشيند. تو به من كتاب مي دهی. شما چه مي كنيد؟ من به دانشگاه مي روم. مادر پروين چه مي كند؟ مادر پروين چايي مي خورد. پدر احمد هر روز صبح به كارخانه مي رود. آنها فردا شام به خانه ي ما مي آيند. فصل تابستان همه میوه مي خورند. آیا فردا به تآتر مي روي؟ نخیر فردا به تآتر نمي روم. امسال ما به شهر بخارا مي رويم. دانشجوي بااستعداد كتاب مي خواند. ما هم اینجا كتاب مي خوانيم. امروز آنها به دانشگاه تاشكند

ئىي رۇند. مۇن از پىئىرە خۇرشىد رۇ مى بىنىم. تۇ از پىئىرە چە مى بىيى؟ بۇرۇر
بۇرگ مۇن امسال مەنىس بۇر مى شۇد.

11-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamon shakliga qo'ying.

از كدام فرۇشگاہ بۇرئى و رۇغى (خۇرىدن)؟ دۇست مۇن بە مۇن كىتاب فارسى
(دادن). او همىشه رۇز يكشنبه بە دىدن مۇدر ائىمىد (رفىق). مۇن امسال پىزشك
كۇدكان (شۇدن). مۇگر شۇا بۇرۇر (داشئىن)؟ سىما همىشه اىنجا (ئىشئىق). شۇا
كىتاب عربى (خۇواندن). حالا پىدر مۇن چاى (خۇردن). تۇ از پىئىرە چە (دىدن)؟

12-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli fe'llarning mosini hozirgi-kelasi zamonda qo'yib ko'chiring.

دادن-داشئىن	تۇ امروز صىب چە...؟ پىزشك بە شۇا چە...؟
خۇردن-كۇردن	آيا ما كىتاب...؟ مۇگر شۇا خۇاىر...؟
دىدن-كۇفنى	فردا آئما كجا...؟ مۇن امروز بە شۇا كىتاب...؟
رفىق-خۇواندن	مۇگر بۇرۇر تۇ امسال پىزشك...؟
شۇدن-	

13-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli, bo'lishsiz shaklda javob bering.

هۇر صىب پىدر شۇا با كى بە كارخانه مى رۇد؟ آيا امروز بە دانشگاہ
ئىي رۇم؟ آيا دانشيار بە دانشجو كىتاب مى دىد؟ در يك هفته چىند ساعى
كلاسى فارسى دارىد؟ آيا دۇست شۇا پىدر بۇرگ دارىد؟ مۇگر خۇاىر شۇا دانشجو
ئىست؟

14-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Siz ertalab nima qilasis? Unda inglizcha kitob bormi? Bu yil ular
Tehron shahriga boradilar. Student o'qituvchiga nima deyapti? Bu

chiroyli ayol nima ish qiladi? Behruz hamisha men bilan o'tiradi. Ertaga Samarqanddan do'stim keladi. Yoz faslida ko'proq meva sotib olamiz.

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulot

Izofiy zanjir, uning tarkibi va gapda qo'llanilishi

Izofiy zanjir deb, aniqlanmish (qaralmish)ning ikki yoki undan ortiq aniqlovchisi bo'lgan so'zlar birikmasiga aytiladi.

Aniqlovchilarning hammasi aniqlanmishga izofa orqali bog'lanadi va butun bir birlikni, ya'ni zanjirni hosil qiladi. Zanjirning qanchalik uzun bo'lishidan qat'iy nazar, ohang pasayishi kuzatilmaydi, ya'ni bir nafasda o'qiladi.

Quyidagi misollarda izofiy zanjirning turli tarkiblari kuzatiladi:

گل زیبا

گل زیبای باغ

گل زیبای باغ بزرگ

گل زیبای باغ بزرگ دانشگاه

گل زیبای باغ بزرگ دانشگاه دولتی تاشکند.

Izofa zanjiri yasalishida quyidagilarga amal qilinadi:

1. Aniqlovchilarning o'z o'rni bor, ya'ni aniqlovchilardan biriga tobe bo'lgan ikkinchi aniqlovchi o'sha so'zdan keyin qo'yilishi kerak, aks holda ma'no o'zgarib ketadi, masalan:

. گل باغ زیبا [gol-e bāy-e zibā] - Chiroyli bog'ning guli.

. گل زیبای باغ [gol-e zibā-ye bāy] - Bog'ning chiroyli guli.

Birinchi zanjirning ma'nosiga ko'ra زیبا [zibā] so'zi باغ [bāy] ga tegishli edi, ya'ni bog' chiroyli edi.

2. Aniqlovchilarning biri sifat, ikkinchisi ot bo'lsa, aniqlanmishdan so'ng avval sifat aniqlovchi, so'ng ot aniqlovchi keladi. Ularning o'rni almashib qolsa ma'no o'zgaradi:

. کتاب خوب دانشجو [ketāb-e xub-e dānešju] - Studentning yaxshi kitobi .

. کتاب دانشجوی خوب [ketāb-e dānešju-ye xub] - Yaxshi studentning kitobi .

3. Zanjir tarkibidagi aniqlovchi-otning ham o'z sifat belgisi bo'lishi mumkin. Sifat-belgini ifodalovchi so'z o'sha aniqlovchidan keyin yoziladi. Yo'qsa ma'no o'zgaradi.

گل زیبای باغ بزرگ [gol-e zibā-ye bāy-e bozorg] - Katta bog'ning chiroyli guli.

گل زیبای باغ بزرگ [gol-e zibā-ye bozorg-e bāy] - Bog'ning chiroyli-katta guli.

4. Izofiy zanjirda aniqlovchilardan biri kishilik olmoshi yoki atoqli ot bo'lsa, ular zanjirning oxiriga qo'yiladi.

دختر کوچک عموی من [doxtar-e kuček-e amu-ye man] - Mening amakimning kichik qizi.

خیابان های قشنگ شهر تاشکند. [xiyābānhā-ye yašang-e šahr-e Tāškand] - Toshkent shahrining chiroyli ko'chalari.

15-mashq. Berilgan so'zlardan izofa zanjiri yasang.

من پالتو زمستانی
دراز راهرو دانشگاه
تولد تو روز
ما میهن پایتخت
تاشکند قشنگ شهر بناها
خاورشناسی دولتی دانشکده تاشکند
پیراهن بزرگ زیبا خواهر شما
جنوبی همسایه دولت ما
پسر دانشیار کوچک فارسی زبان
خانه عمو احمد بلند.

16-mashq. Berilgan izofiy zanjirlarni tarjima qiling. Aniqlovchilarning o'rnini almashtiring, so'ng hosil bo'lgan birikmalarning ma'nosini avvalgisi bilan solishtiring.

کارگر خوب کارخانه
 پسر رفیق دانشیار ما
 هوای صاف اطراف
 بوی گل زیبا
 دیوار بلند این اطاق
 دانشجوی بااستعداد دانشگاه
 دختر باهوش خاله ی تو
 صدای بلند رادیو

Unli bilan boshlanuvchi fe'llarning hozirgi-kelasi zamonda yozilishi

“o”, “ā”, “i” unilari bilan boshlangan fe'llar (افتادن) [oftādan] ایستادن, tashlamoq, انداز (انداز) [andāxtan] انداختن, yiqilmoq, (افت) [istādan] to'xtamoq, turmoq (ایست) hozirgi-kelasi zamonda tuslanganda, mi doimo ajratib yoziladi.

می افتام	[mioftam]	می افتیم	[mioftim]
می افتم	[miofti]	می افتید	[mioftid]
می افتاد	[mioftad]	می افتاد	[mioftand]
می اندازم	[miandāzam]	می اندازیم	[miandāzim]
می اندازی	[miandāzi]	می اندازید	[miandāzid]
می اندازد	[miandāzad]	می اندازند	[miandāzand]

[miistam] مي ايستم	[miistim] مي ايستيم
[miisti] مي ايستي	[miistid] مي ايستيد
[miistad] مي ايستد	[miistand] مي ايستند

Bo'lishsiz shaklda:

[namioftam] نغمي افتم	[namioftim] نغمي افتيم
[namiofti] نغمي افتي	[namioftid] نغمي افteid
[namioftad] نغمي افند	[namioftand] نغمي افند

[namiandāzam] نغمي اندازم	[namiandāzim] نغمي اندازيم
[namiandāzi] نغمي اندازي	[namiandāzid] نغمي اندازيد
[namiandāzad] نغمي اندازد	[namiandāzand] نغمي اندازند

[namiistam] نغمي ايستم	[namiistim] نغمي ايستيم
[namiisti] نغمي ايستي	[namiistid] نغمي ايستيد
[namiistad] نغمي ايستد	[namiistand] نغمي ايستند

آمدن - [āmadan]- kelmoq fe'li hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda *mi* yoki inkor formada نغمي old qo'shimchalari qo'shib yozilsa, alifning "madda"si saqlanadi.

[miāyam] مي آيم	[miāyim] مي آيم
[miāyi] مي آيي	[miāyid] مي آيد
[miāyad] مي آيد	[miāyand] مي آيند
[namiāyam] نغمي آيم	[namiāyim] نغمي آيم
[namiāyi] نغمي آيي	[namiāyid] نغمي آيد
[namiāyad] نغمي آيد	[namiāyand] نغمي آيند

Qo'shma fe'llar

Fors tilida sodda fe'llardan tashqari qo'shma fe'llar va prefiksli (old ko'makchili) fe'llar ham keng ko'lamda ishlatiladi.

Qo'shma fe'llar fors tili grammatikasida fe'l tarkibining ko'p qismini tashkil etadi. Qo'shma fe'llar ayrim manbalarda "murakkab fe'llar" deb ham yuritiladi.

Qo'shma fe'llar ikki qismdan iborat bo'ladi:

1. Ot qism. 2. Fe'l qism.

1. Ot qism o'rnida - sifat, ot, son, olmosh, ravish so'z turkumlariga oid so'zlar qo'llaniladi.

Fe'l qism o'rnida - sodda fe'llarning birortasi qo'llaniladi.

Qo'shma fe'llarni hosil qilishda ko'proq کردن [*kardan*], بودن [*budan*], شدن [*šodan*], نمودن [*namudan*], گردیدن [*gardidan*], آمدن [*āmadan*] fe'llari ishtirok etadi. Masalan:

کار کردن [*kār kardan*]- ishlamoq, کار-ish (ot), کردن-qilmoq (sodda fe'l), استراحت کردن [*esterāhat kardan*]- dam olmoq, استراحت-dam (ot), کردن-qilmoq (sodda fe'l).

Qo'shma fe'llar hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda ularning fe'l qismi shaxs va sonda o'zgaradi, ot qismi esa o'zgarishsiz turaveradi. استراحت کردن [*esterāhat kardan*] fe'llning hozirgi-kelasi zamonda tuslanishi:

Bo'lishli shaklda:

Birlik

استراحت میکنم [*esterāhat mikonam*] - dam olaman (olyapman)

استراحت میکنی [*esterāhat mikoni*] - dam olasan (olyapsan)

استراحت میکند [*esterāhat mikonad*] - dam oladi (olyapti)

Ko'plik

استراحت میکنیم [*esterāhat mikonim*] - dam olamiz (olyapmiz)

استراحت میکنید [esterāhat mikonid] - dam olasiz (olyapsiz)

استراحت میکنند [esterāhat mikonand] - dam oladilar (olyaptilar)

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

استراحت نمی کنم [esterāhat namikonam] - dam olmayman

استراحت نمی کنی [esterāhat namikoni] - dam olmaysan

استراحت نمی کند [esterāhat namikonad] - dam olmaydi

Ko'plik

استراحت نمی کنیم [esterāhat namikonim] - dam olmaymiz

استراحت نمی کنید [esterāhat namikonid] - dam olmaysiz

استراحت نمی کنند [esterāhat namikonand] - dam olmaydilar

17- mashq. Quyidagi jadvalga qarab qo'shma fe'llar tuzing.
Ularning ma'nolarini lug'atdan toping va yod oling.

فعل - Fe'l

اسم صفت قید - Ot, sifat, ravish

بودن	یاد، غصه، سرد، گرم، تشنه، گرسنه، سخت، آسان، آمده،
کردن	بی خبر، ناراحت، سیر، حاضر.
خوردن	غصه، سرد، گرم، تشنه، گرسنه، داخل، وارد، بیرون، دچار
شدن	پشیمان، تبدیل.
گرفتن	غصه، خنده، گریه، درد، خواب، کج.
آمدن	یاد، خوش، بد، درد، خواب، حیف، زور، در، بیرون.
بردن	خواب، مات. خشک، یاد.
زدن	
رفتن	

18-mashq. Yuqoridagi qo'shma fe'llardan foydalanib 10 ta gap tuzing.

Prefiksli fe'llar

Prefiksli fe'llar sodda va qo'shma fe'llarga nisbatan kammahsuldir.

Prefiksli fe'llar ham qo'shma fe'llar kabi ikki qismdan iborat bo'ladi:

1. Old ko'makchi;

2. Fe'l qism.

Masalan: بر خاستن، فرورفتن، فرا گرفتن، در آمدن، برگشتن.

Prefiksli fe'llar hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda ularning fe'l qismi shaxs va sonda o'zgaradi, old qism – prefiks esa o'zgarishsiz qoladi. Masalan: برگشتن [*bar gashtan*] – “qaytmoq, qaytib kelmoq” fe'li hozirgi-kelasi zamonda quyidagicha tuslanadi:

Bo'lishli shaklda:

Birlik

بر مي گردم [*bar migardam*] – qaytaman

بر مي گردي [*bar migardi*] – qaytasan

بر مي گرديد [*bar migardad*] – qaytadi

Ko'plik

بر مي گرديم [*bar migardim*] – qaytamiz

بر مي گرديد [*bar migardid*] – qaytasiz

بر مي گرديد [*bar migardand*] – qaytadilar

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

بر نمي گردم [*bar namigardam*] – qaytmayman

بر نمي گردي [*bar namigardi*] – qaytmaysan

بر نمي گرديد [*bar namigardad*] – qaytmaydi

Ko'plik

بر نمي گرديم [bar namigardim] – qaytmaymiz

بر نمي گرديد [bar namigardid] – qaytmaysiz

بر نمي گرديد [bar namigardand] – qaytmaydilar

19-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi-kelasi zamonda tuslang.

بر خاستن، فرا گرفتن.

20-mashq. Quyidagi gaplarni o'qing va tarjima qiling.

فردا دخترخاله ام از شیراز بر مي گردد. وقتي استاد به کلاس وارد مي شود، دانشجويان از جاي خود بر مي خيزند. من، هم زبان فارسي و هم زبان عربي فرا مي گيرم. شما کي از شیراز برمي گرديد؟ او چرا برمي گردد؟ چرا شما برمي خيزيد؟ پسر عموم زبان فارسي فرا نمي گيرد.

21-mashq. Prefiksli fe'llar ishtirokida ham bo'lishli shaklda, ham bo'lishsiz shaklda 6 ta gap tuzing.

Izofali old ko'makchilar

Izofali old ko'makchilar asosiy old ko'makchilardan farq qiladi. Ular doimo izofa olgan holda ishlatilganligi uchun izofali old ko'makchilar deyiladi.

Izofali old ko'makchilar ham yo'nalish, o'rin ma'nolarini ifodalaydi. Bu ma'nolar ularning leksik ma'nosidan anglashiladi.

Izofali old ko'makchilar o'zi mustaqil ma'noga ega bo'lgan ot, ravishlar asosida yasaladi. Bunday so'zlar izofali old ko'makchilar vazifasida kelganda qisman bo'lsa-da, o'zining mustaqil ma'nosini saqlaydi. Ular quyidagilar:

1. روي [ru-ye] - ustida, yuzida, ustiga, yuziga ma'nolarini

ifodalaydi. رو- yuz, bet so'zi asosida yasaladi.

[*Ru-ye divār-e samt-e rāst naqše-ye Irān āvizān ast*] - روی دیوار سمت راست، نقشه ی ایران آویزان است. - O'ng tarafdagi devorda Eron xaritasi osig'liqdir.

[*ru-ye to mesle māh ast*] - روی تو مثل ماه است kabidir.

Ikkinchi misolda رو so'zi o'z mustaqil ot ma'nosida kelgan.

2. پیش [*piš-e*] - oldida, oldiga ma'nolarini ifodalaydi. پیش - [*piš*] old so'zi asosida yasalgan.

[*Mā fardā piš-e šomā miāyim*] - ما فردا پیش شما می آیم. - Biz ertaga sizning oldingizga kelamiz.

[*Bače-ye man piš-e ki hast?*]. Mening bolam kimda (kimning oldida)?

پیش so'zi "oldin, ilgari" ma'nolarini ham ifodalaydi va unda izofasiz o'qiladi.

[*do sāl piš*] - دو سال پیش.

[*yek hafte piš*] - یک هفته پیش.

3. پهلو [*pahlu-ye*] - yonida, yoniga ma'nolarini ifodalaydi. پهلو - [*pahlu*] - yon so'zi asosida yasalgan.

[*yalame man pahlu-ye šomā ast?*] - Mening ruchkam sizdami (yoningizdami)?

[*pahlu-ye in emārat yek mayāze misāzand*] - Bu imorat yoniga bir magazin qurayaptilar.

4. زیر [*zire*] - ostida, ostiga, tagida, tagiga ma'nolarini ifodalaydi. زیر [*zir*] - ost, tag ma'noli so'zidan yasalgan.

[*zir-e kāse nim kāse ast*] - Kosa tagida nim kosa. (Maqol)

.من زير درخت مي ايستم. [man zir-e deraxt miistam] - Men daraxt tagida turaman.

5. نزد [nazd-e] – oldida, oldiga, yaqinida, yaqiniga ma'nolarini ifodalaydi. نزد [nazd] - old, yon so'zlari asosida yasalgan.

.قالي باي هست. [Nazd-e dānešgāh-e mā kārxāne-ye yāli bāfi hast] - Bizning universitet yonida gilam to'qish korxonasi bor.

.اتوبوس نزديك ايستگاه مترو مي ايستد. [Otobus nazdik-e istgāhe metro miistad] - Avtobus metro bekati yaqinida to'xtaydi.

6. سر [sar-e]-Bu izofali old ko'makchi o'zbek tilidagi -ga, -da, qo'shimchalarining ma'nolarini ifodalaydi. Bu so'zning asl ma'nosi "bosh" bo'lib, izofali old ko'makchi bo'lib kelganda o'z ma'nosini yo'qotadi.

.ما همه سر ميز غذا خوري مينشينيم و غذا ميخوريم. [Mā hame sare miz-e yazāxori mineshinim va yazā mixorim] - Biz hammamiz ovqatlanish stoli atrofida o'tiramiz va ovqat yeymiz.

.دوستم سرجاي خود مي نشيند. [dustam sar-e jā-ye xod minešinad] - Do'stim o'z o'rnida o'tiradi.

7. بالاي [bālā-ye]- tepasida, tepasiga, yuqorisida, yuqorisiga, ustiga, ustida ma'nolarini ifodalaydi. بالا [bālā] – "tepa, yuqori, ust" so'zi asosida yasalgan.

?بالاي ته چه هست? [Bālā-ye tappe çe hast?]. Tepaning ustida nima bor?

.بالاي درخت يك مرغ لشنگ مي نشيند. [Bālā-ye deraxt yek mory-e yašang minešinad] - Daraxt tepasida bir chiroyli qush o'tiribdi.

8. ميان [miyān-e] va بين [beyne]- o'rtasida, o'rtasiga, oraga, orada ma'nolarini ifodalaydi. ميان [miyān] va [beyn] – o'rta, ora so'zlaridan yasalgan.

[Yusef beyn-e Bijan va Parviz] يوسف بين بيژن و پرويز مي نشيند.
minešinad] - Yusuf Bijan bilan Parviz o'rtasida o'tiradi.

Umuman olganda izofali old ko'makchilar soni 20 dan ortiq bo'lib, yuqorida keltirilgan old ko'makchilarga yana quyidagi izofali old ko'makchilarni kiritish mumkin:

عقب – <i>ayab-e</i>	- orqasiga(da)
پشت – <i>pošt-e</i>	- orqasida
برابر – <i>barābar-e</i>	- qarshisiga(da)
روبروي – <i>ruberuye</i>	- ro'parasida(ga)
توي – <i>tuye</i>	- ichida
درون – <i>darun-e</i>	- ichiga
کنار – <i>kenāre</i>	- yoqasida, yoqasiga
جلو – <i>jelove</i>	- labida, labiga
پايين – <i>pāyine</i>	- pastida, pastiga
بيرون – <i>birune</i>	- tashqarisiga, tashqarisida

22-mashq. Nuqtalar o'rni chap tomonda berilgan old ko'makchilarning mosini qo'yib to'ldiring.

روي، توي	ما هرروز... دانشگاه ميرويم. دوست من امروز... ميآيد. شما
به، پيش	فردا... او ميروييد؟ نخير من فردا... او غيروم... اين صندلي كي
نزد، پهلوي	مينشينيد؟ كتاب دانشيار... ميز بزرگ است. منزل ما... مغازه
سر، از	بزرگي قرار دارد. غيراز علي همه... درس هستند. مجله
تا، با	شما كجاست؟ - مجله من... ميز است. پدر من هم... كارخانه...
براي	اتوبوس ميروود... خانه ما... دانشكده خاورشناسي يك ساعت راه
	است. مادر من... برادر من يك پيراهن قشنگ ميخرد.

23-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamonda tegishli shaxs va sonda yozing.

پدر تو در تابستان بیشتر (کار کردن). خواهر شما فارسي (فهمیدن) يا عربي.
در این فروشگاه لباسهاي عالي (فروختن). زن شما فيلم هاي هندي را (دوست داشتن)؟ مادر احمد هر روز از تلویزیون به خبرهاي تازه اي (گوش دادن). فردا ما با تمام افراد خانواده ي خود به سوي سمرقند (حرکت کردن). دوست من بیژن در ایران (زندگی کردن) و او همیشه به من نامه (نوشتن). روز تعطیل آنها در باغ استقلال (گردش کردن) و بعد به خانه (برگشتن).

Matn

(در دانشگاه)

در دانشکده ي خاورشناسي

خواهر بزرگ من، لیلی-دانشجوی سال اول دانشکده ي دولتي خاورشناسي تاشکند است. دوستش مهین هم دانشجوی همین دانشکده است. آنها هر روز باهم به دانشکده ي دولتي خاورشناسي مي روند. لیلی همیشه با مترو به دانشکده مي رود. مهین با اتوبوس مي رود. اتوبوس جلوي دانشکده نمي ایستد. او تا ایستگاه امیر تیمور با اتوبوس مي رود و آنجا پیاده مي شود و بعد تا دانشکده پیاده مي رود. لیلی و مهین در شعبه ي زبان فارسي درس مي خوانند.

دانشکده ي خاورشناسي تاشکند خیلی بزرگ است و چند شعبه دارد. مثلاً شعبه ي عربي، فارسي، هندي، ژاپني، چيني، ترکي و غيره. شعبه ي زبان

فارسي در اشکوبه ي هشتم قرار دارد. کلاسه‌هاي شعبه ي زبان فارسي خيلي بزرگ و روشن است. آنها کتابخانه هم دارند. امروز روز تعطيل است. خواهر من ليلي امروز به دانشکده نهي رود. دوست او مهين امروز پيش ليلي مي آيد و آنها با هم درس فردا را حاضر مي کنند. هم ليلي و هم مهين دانشجويان با استعدادي هستند. آنها زبان فارسي را خيلي دوست دارند و با علاقه ي خاصي زبان فارسي را ياد مي گيرند. شيها ليلي قواعد دستور زبان فارسي را مي آموزد و کتاب ادبي مي خواند. ليلي از کار خود خيلي راضي است.

Leksik izohlar

1. Fors tilida biron transport vositasida harakatni ifodalash uchun ba [bā]- “bilan” old ko‘makchisi ishlatiladi:

Metroda borish-رفتن [bā metro‘raftan]

Avtobusda kelish-آمدن [bā otobus āmadan]

2. [rāzi budan] راضي بودن – rozi bo‘lmoq fe’li از ko‘makchisini talab qiladi. biror narsadan rozi bo‘lmoq. – از ... راضي بودن.

3. [raftan] رفتن – bormoq, ketmoq, آمدن [āmadan]- kelmoq - harakatni anglatuvchi fe’llar biror joyga borish-kelish ma’nosida به old ko‘makchisi bilan, biror shaxsning oldiga borish ma’nosida پيش ko‘makchisi bilan ifodalanadi.

Masalan: [piš-e Ahmad raftan] پيش احمد رفتن, به دانشکده رفتن [be dāneškade raftan], پيش احمد آمدن [be dāneškade āmadan], به دانشکده آمدن [piš-e Ahmad āmadan]

22-mashq. Nuqtalar o‘rnini tegishli fe’llarni qo‘yib to‘ldiring.

فردا پيش من.... امروز صبح آنها كجا.... اين مرد هر
 روز
 كجا.... مهين به مغازه.... ما كالا هاي تازه.... برادر
 گرفته، پرسيدن
 زاده ي تو پيش پزشك.... ما با هم درس.... اول به
 كلاس... و بعد كتاب زبان فارسي را.... استاد سر
 درس از دانشجو....

25-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Siz qayerda o'qiyasiz? U bugun kutubxonaga bormaydi, mening oldimga keladi. Bu trolleybus qayerda to'xtaydi? Bu trolleybus universitet yonida to'xtaydi. Biz bugun dam olmaymiz, ishlaymiz. Dam olish kuni Ahmadning onasi shirin kulchalar pishiradi. Do'stimning singlisi Toshkent Davlat agrar universitetining tolibasidir. U har kuni universitetga metroda boradi. Lolazor ko'chasi dagi qahvaxona yonida katta kitob magazini bor.

26-mashq. Nuqtalar o'rini to'ldiring.

- 1) معلم... هر... ساعت... يك... مي.... (سيب، ده، ما، روز، خورد)
- 2) علي... گوشت... نه... خور.... (هېچوقت، - مي، گوسفند، -)
- 3) روي... صندلي... نشين... است. (كئيف، اين، نه، يد).
- 4) مادر... هر... او... به... مي.... (روز، را، مدرسه، هيچ، برد).
- 5) شما... روزي... بار... ها... ترا... شو...؟ (چند، معمولاً، مي، دست، نيد، يان).
- 6) فردا... تان... به... مي آور.... (-م، - تان، كتاب، را، شما).

Beshinchi mashg'ulot

است [ast] bog'lamasining unli bilan

tugagan so'zlarga qo'shilishi

1. [ast] bog'lamasi "a", "i", "u", "ā" unli tovushlari bilan tugagan ot-kesimga qo'shilganida o'zining "a" unlisini yo'qotadi va ot kesimga qo'shib o'qiladi:

Māhin dānāst = Māhin dānā ast

Bijan dānešjust = Bijan dānešju ast

In mard nezāmist = In mard nezāmi ast

In pāltost = In pālto ast

Yozuvda esa har ikkala holatda, ya'ni "alif" bilan yoki "alifsiz" yozish mumkin.

مهين دانااست = ماهين دانااست

بيژن دانشجوست = بيژن دانشجواست

اين مرد نظاميست = اين مرد نظامي است

اين پالتوست = اين پالتو است

2. bog'lamasidan oldin keluvchi so'z diftong "ou" bilan tugagan bo'lsa, uning ikkinchi tovushi "u" "v" undosh tovushiga aylanadi. ("ou" → "ov") va است ning 1 tovushi "a" o'qiladi va yoziladi.

اين پالتو نواست *in pālto nou ast = in pālto novast.*

3. "E" qisqa unlisi bilan tugagan so'zlar ot kesim vazifasida kelsa "ast" bog'lamasi ularga qo'shib o'qiladi, go'yo o'rtada "ea"ga o'xshash uzun unli tovush hosil bo'ladi. Yozuvda esa "ast"ning alifi saqlanadi.

اين مرد نويسنده است *In mard navisande ast*

Matn

من دانشجو هستم

من در دانشگاه دولتی تاشکند درس میخوانم. دانشکده ی ما دانشکده ی زبان و ادبیات ازبک است. من هر روز درس میخوانم. ما در دانشکده، زبان ازبکی، روسی و ادبیات و تاریخ ادبیات را می آموزیم. در کلاس سوم، زبان فارسی را هم یاد میدهند. این زبان، خیلی شیرین و آسان است. در کلاس ما حسن به زبان فارسی و روسی خیلی خوب حرف می زند. دانشیار زبان روسی با ما به روسی گفتگو میکند.

گاهی من هنگام تفریح با دانشیار زبان فارسی به زبان فارسی حرف میزنم. غیر از زبان فارسی و روسی و ازبکی، ما تاریخ ازبکستان و تاریخ جهان را هم یاد میگیریم. دانشیار تاریخ به ما تاریخ ازبکستان را یاد میدهد. سال تحصیلی به دو قسمت تقسیم میشود. بعد از قسمت اول، یک ماه دوره ی امتحانات است.

سر درس زبان فارسی یا روسی، گاهی ما انشا مینویسیم، گاهی دیکته مینویسیم. همه ی استادان از من راضی هستند. بعد از پایان دوره ی تحصیلی امتحان میدهیم. مثلاً در امتحان زبان روسی با استاد فقط به زبان روسی گفتگو میکنیم. تابستان دو ماه تعطیل است. در تعطیلات تابستانی، من برای گردش و هوا خوری بیرون شهر میروم.

Leksik izoh

I. گفتگو کردن [goftogu kardan] va حرف زدن [harf zadan] - gapirmoq, gaplashmoq fe'llari quyidagi old ko'makchilar bilan ishlatiladi:

1. با... گفتگو کردن. Kim bilandir gaplashmoq bilan. با [bā]-

با... حرف زدن

2. در باره ي. [dar bāre-ye]- haqida, to'g'risida. Nima haqidadir, kim to'g'risidadir gaplashmoq.

در باره ي... گفتگو کردن

در باره ي... حرف زدن

3. به [be]- Biron bir tilda gaplashmoq.

به زبان... حرف زدن

به زبان... گفتگو کردن

Masalan: [Man bā dustam] من با دوستم به زبان فارسي حرف مي زدم. [bezbāne fārsi harf mizanam] – Men do'stim bilan forscha gaplashaman.

II. O'zbek tilidagi "forscha", "ruscha" so'zlari fors tilida به old ko'makchisi bilan beriladi. Masalan: [befārsi] به روسي, [berusi].

[U bā man berusi harf namizanam] - او با من به روسي حرف نمي زند. U men bilan ruscha gaplashmaydi. Og'zaki tilda به tushib qolishi ham mumkin:

[U bā man rusi harf mizanam] او با من روسي حرف ميزند

III. [rāzi budan]- rozi bo'lmoq fe'li az- ko'makchisi bilan ishlatiladi. [pedar-am az man rāzi ast]- پدرم از من راضي است. Otam mendan rozi(dir).

27-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamon bo'lishli va bo'lishsiz shaklda qo'yib gaplarni ko'chiring.

من در دانشکده ي خاورشناسي (درس خواندن). دانشيار ما درس زبان

فارسي (دادن). آما زبان فارسي (خواندن). شما به زبان روسي (گفتگو کردن).

من به زبان ازبکي (نوشتن). آنها در باره ي درس زبان فارسي (گفتگو کردن).
 تو از مادر من چه (پرسیدن). مادر من به تو چه (جواب دادن). امروز درس
 زبان فارسي دير (تمام شدن). ما ادبيات فارسي هم (آموختن). هنگام تفریح باهم
 به زبان ازبکي (حرف زدن).

28-mashq. Nuqtalar o'rnini to'ldiring.

داشتن، حرف زدن	محمود با استاد زبان فارسي.... بیژن از من.... سر
رفتن، پرسیدن	درس آنها کتاب ادبي.... دوست بیژن در بازار دو
خواندن، خریدن،	کیلو انار.... فردا من هم به بازار.... شما در باره ي
راضی بودن	چه.... استاد فارسي از ما.... امروز ما يك ساعت
	درس.... من هم کتاب فارسي....

29-mashq. Nuqtalar o'rnini kerakli old ko'makchilar bilan to'ldiring.

عمومي دوست ليلي... ليلي مي پرسد: دوست تو کجا مي رود؟ ليلي... او
 جواب مي دهد: دوست من... دانشگاه مي رود. شاگرد... مداد نمي نويسد...
 قلم مي نويسد. دانشيار ما... زبان فارسي حرف مي زند. آنها... دبستان درس
 نمي خوانند بلکه... دبستان درس مي خوانند. گاهي هنگام تفریح ما... درس...
 فارسي گفتگو مي کنيم. من... بازار دو کیلو انگور مي خرم. او هر روز
 صبح... مادر و پدرش سلام مي دهد. دانشيار... زبان فارسي مي پرسد و من
 هم... زبان فارسي جواب مي دهم.

30-mashq. Nuqtalar o'rnini "rusi", "forsi" so'zlari yoki [ast] bog'lamasi bilan to'ldiring.

برادر من دانشجوي دانشگاه دولتي.... او... خوب حرف مي زند. من هم
 گاهي با او... گفتگو مي کنم. کشور ايران، همسايه ي جنوبي کشور ما....

دوست برادر من ایرانی.... دوست من دانشجو.... او با مادر من... حرف نمی زند... حرف می زند. حالا مادر تو کجا.... دانشیار ما در راهرو.... این کتاب هم نو.... آنها... خوب می خوانند. من... بد می نویسم.

31-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men O'zbekiston Milliy universitetida o'qiyman. Bizning fakultet o'zbek tili va adabiyoti fakultetidir. Mening akam ham shu yerda o'qiydi. Biz har kuni universtitetga birga boramiz. Akam uchinchi kurs tolibi. Uchinchi kursda fors tilini ham o'rgatadilar. Akam fors tilida yaxshi gapiradi. Tanaffus vaqtida u do'stlari va o'qituvchi bilan ruscha gaplashmaydi, balki forscha gaplashadi.

Biz O'zbekiston tarixini ham o'rganamiz. O'zbekiston juda qadimgi mamlakatdir. O'qituvchi hamisha bizdan rozi. Men ham akam bilan fors tilida gaplashaman. U mendan Eron davlati haqida so'raydi. Men unga forscha javob beraman.

Oltinchi mashg'ulot

عدد Son

Miqdor sonlar va ularning yozilishi quyidagichadir:

- 0 - صفر [seff]- nol - ۰
- 1 - يك [yek]- bir - ۱
- 2 - دو [do]- ikki - ۲
- 3 - سه [se]- uch - ۳
- 4 - چهار [čahār] [čār]- to'rt - ۴
- 5 - پنج [panj]- besh - ۵
- 6 - شش [šes]- olti - ۶
- 7 - هفت [haff]- yetti - ۷
- 8 - هشت [hašt]- sakkiz - ۸

9 – نه [noh]- to‘qqiz - ۹

10 – ده [dah]- o‘n - ۱۰

Sonlarni ifodalashda arab raqamlari bilan bir qatorda rim raqamlaridan ham foydalaniladi. Ko‘p raqamli sonlar chap tarafdin o‘ngga qarab yoziladi, ya‘ni fors yozuviga teskari ravishda. Miqdor sonlar otlar bilan birikkanda son otdan oldin yoziladi va bitishuvli birikma hosil qiladi. Ot so‘z turkumiga oid so‘z birlik formada bo‘ladi.

ده کتاب [dah ketāb]- o‘n(ta) kitob

پنج دانشجو [panj dānešju]- besh(ta) student

دو خانه [do xāne]- ikki(ta) xona.

Birlik va noaniqlikni ifodalovchi “yoy”

ياي وحده و ياي نكره

Fors tilida ot turkumiga oid so‘zlarning oxiriga bir *ي-ي* tovushi qo‘shilib, o‘sha predmet yoki shaxsning bittaligini yoki noma‘lumligini ko‘rsatishi mumkin. Predmet yoki shaxsning bittaligini ko‘rsatuvchi *-i وحده ياي* [yā-ye vahdat], ya‘ni birlik “yoyi” deb ataladi.

Masalan: کتاب+ي=کتابي [ketāb+i=ketābi] - bir kitob

Predmet yoki shaxsning noma‘lum yoki noaniqligini ko‘rsatish uchun qo‘shiluvchi *-i tovushi ياي نكره* [yā-ye nakare]- ya‘ni noaniqlik “yoyi” deyiladi. Masalan: کتاب+ي=کتابي [ketāb+i=ketābi], qandaydir noma‘lum kitob. ياي وحده va ياي نكره shakl va talaffuz jihatdan bir-biridan farq qilmaydi. Biror so‘zga qaysi “i” tovushi qo‘shilganligini faqat gap ichida, gapning umumiy mazmunidan tushunish mumkin. Masalan:

[*doxtar-i ketāb mixānād*] - Bir qiz kitob
o'qiyapti. Bu yerda "bir qiz" - ياي نکره

[*dust-e pedar-e man do doxtar va pesar-i dārad*] - Otamning do'stining ikki qizi va bir o'g'li bor. Bu yerda "pesar-i" - ياي وحده

Imlosi:

1. Undosh tovush bilan tugagan so'zlarga to'g'ridan-to'g'ri qo'shiladi:

[*mard+i=mardi*]-bir kishi

[*ādam+i=ādami*]-bir odam

2. "ā" va "u" uzun unililari bilan tugagan so'zlarga وحده yoki ياي yoki qo'shilganda, yana bir "i" orttiriladi:

[*sahrā+i=sahrāi*] - bir sahro

[*dānešju+i=dānešjui*] - bir talaba.

3. "e" va "i" unililari bilan tugagan so'zlarga alif yordamida qo'shiladi: ماهي+i=ماهي, بچه+i=بچه اي
[*bače+i=bače-i*] - bir bola, ماهي+i=ماهي اي
[*mā-hi+i=māhi-i*] - bir baliq.

Agar birlik yoki noaniqlik "yā" sini qabul qiluvchi so'z o'z aniqlovchisiga ega bo'lsa, ya'ni izofiy birikmada aniqlanish vazifasida turgan bo'lsa, -i tovushi aniqlovchiga qo'shiladi:

[*xāne-ye bozorgi*] - (Qandaydir) Bir katta uy.

[*dānešju-ye xub-i*] - Bir (qandaydir) yaxshi student.

1. so'roq olmoshi bilan birikib kelgan otlarga qo'shiladi.

[*in če xāne-ist*] - Bu qanday xona?

[*emruz če ruz-ist*] - Bugun qanaqa kun?

Siz [šomā be che zabān-i harf mizanid]-شما به چه زبانی حرف میزنید؟
qaysi tilda gaplashasiz?

4. Ko'pincha izofiy birikmada ifodalangan ot-kesimning aniqlovchisiga qo'shiladi.

[xāhar-e u doxtar-e zibā-ist]-خواهر او دختر زیبایی است.
opasi chiroyli qizdir.

[barādar-e man dānešju-ye bā iste'dād-ist]-برادر من دانشجوی با استعدادی است.
Mening akam qobiliyatli student(dir).

Fors tilida noma'lum bir shaxsni ifodalash uchun نکره یای bilan birgalikda يك (yek) - bir soni ham ishlatilishi mumkin. Solishtiring:

مرد+ی = مردی - Bir kishi

يك+مرد = يك مرد - Bir kishi

يك+مرد+ی = يك مردی - Bir kishi

Eslatma: Birlik va noaniqlik “yo”siga urg'u tushmaydi.

چه [če] so'roq olmoshi

1. so'roq olmoshi bevosita “nima?” ma'nosida ishlatiladi.

Masalan: [pedar bozorg-e to az qeran براي تو چه می آورد؟]-
[pedar bozorg-e to az Tehron barā-ye to če miāvarad?]- Buvang Tehrondan senga nima olib keladi?

2. so'roq olmoshi aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin.
Bunday hollarda u aniqlanmishdan oldin keladi va “qanday?”, “qanaqa?” degan savolga javob bo'ladi. Bunday izofiy birikmaning aniqlanmishiga نکره یای qo'shilgan bo'ladi.

[šomā če zabāni miāmuzid?]- شما چه زبانی می آموزید؟
qanday (qanaqa) til o'rganyapsizlar?

Ko'pincha taajjubni, hayajonni ifodalashda ishlatiladi.

[če] چه خانه ي تميزي!، [če ruz-i]- Qanday yaxshi kun!,
[xāne-ye tamiz-i!]- Qanday toza uy.

گفتگو

- بیژن - سلام علیکم
لیلی - علیکم السلام
بیژن - لیلی جان به زبان فارسی حرف می زنی؟
لیلی - آره.
بیژن - مادر تو پزشک چیست؟
لیلی - مادر من پزشک امراض داخلی است.
بیژن - تو در دانشگاه چکار می کنی؟
لیلی - من در دانشگاه درس می خوانم.
بیژن - امروز شب (امشب) چه می کنید؟
لیلی - امروز شب (امشب) به مهمانی می رویم.
بیژن - چه میوهایی دوست دارید؟
لیلی - من سیب دوست دارم.
بیژن - چه کسی برای شما شام درست می کند؟
لیلی - مادرم برای ما شام درست می کند.
بیژن - شما با چه کسی به کنسرت و سینما می روید؟
لیلی - ما همه با هم به کنسرت و سینما می رویم.
بیژن - در کلاس شما کی بهتر از همه به فارسی حرف می زند؟

ليلي - در کلاس ما محسن بهتر از همه به زبان فارسي حرف مي زند.

بيژن - در کلاس، استاد از شما چه مي پرسد؟

ليلي - مثلاً استاد مي پرسد. امروز چه روزي است؟ من جواب مي دهم، امروز دوشنبه است. و يا مي پرسد: آيا تاشکند پایتخت ازبکستان است؟ يکي از دانشجويان جواب مي دهند: بلي تاشکند پایتخت جمهوري ازبکستان است. ما در کلاس با استاد به فارسي حرف مي زيم.

بيژن - اينجا دانشگاه است. خدا حافظ.

ليلي - خدا حافظ (مرحمت زياد).

32-mashq. Nuqtalar o'rnini olmoshi yoki 1-10 gacha bo'lgan sonlar bilan to'ldiring.

ما امروز... ساعت درس داريم.... کتاب روسي روي ميز است. در کلاس
ما... دانشجو است... دانشجو پسرنند و... دانشجو دخترند. آنها هر روز...
ساعت کار مي کنند و... ساعت استراحت مي کنند. درس زبان فارسي...
ساعت ادامه دارد... دانشجو به دانشکده نيامدند. من... برادر و... خواهر
دارم... دانشجو به زبان فارسي گفتگو مي کنند.

33-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

خواهر شما سالي چند هزار ريال خرج لباس مي کند؟
شما ماهي چند تومان خرج مي کنيد و ماهي چند هزار ريال پس انداز
مي کنيد؟

شما چند برادر زاده و چند خواهرزاده داريد؟
يك استاد دانشگاه سالي چند صوم حقوق مي گيرد؟
هفته اي چند ساعت کلاس فارسي داريد؟

کارمندان این بانک، سالی چند ماه مرخصی دارند؟
معمولاً روزی چند ساعت به کتابخانه می‌روید و درس می‌خوانید.
عادتاً در خانه با مادر به چه زبانی گفتگو می‌کنید؟
او زبان فارسی دوست دارد یا انگلیسی؟
مگر زبان روسی زبان مشکلی است؟

34-mashq. Quyidagilarni eshiting va o'qituvchidan so'ng takrorlang.

شیراز در جنوب ایران قرار دارد. از تهران تا شیراز ۵ ساعت راه است.
شیراز پایتخت کشور ایران نیست، بلکه تهران پایتخت ایران است. پایتخت
ازبکستان شهر تاشکند است. شهر تاشکند، مثل تهران بزرگ و قشنگ است.
ما در دانشکده ی زبان فارسی درس می‌خوانیم. ما زبان فارسی دوست داریم.
روزی دو ساعت کلاس زبان فارسی داریم. آیا شما زبان انگلیسی می‌خوانید؟
کدام زبان آسان تر است، زبان فارسی یا انگلیسی؟
امروز چند ساعت کار می‌کنید؟ فردا چند ساعت درس دارید؟ امروز با
چند دانشجو گفتگو می‌کنید؟ استاد شما از چند دانشجو راضی است؟
در کلاس شما چند دانشجو است؟

35-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning onangiz qanday (qanaqa) shifokor? Siz forsha bilasizmi? Biz bugun ishlamaymiz, balki dam olamiz. Bizning guruhda 10 ta tolib bor. Ularning 3 tasi qiz bola, 7 tasi o'g'il bola. Uyingizda kechki ovqatni kim tayyorlaydi? Otangiz necha so'm maosh oladi? Biz bir yilda bir oy dam olamiz. O'qituvchi bizdan rozi. Siz ham ertaga kinoga borasizmi? Sizning yotoqxonangiz qaerda joylashgan?

UCHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

ra-rā ko'makchisi va uning vazifalari

ra - rā ort ko'makchisi so'zlarning oxiriga qo'shilib, o'zbek tilidagi -ni qo'shimchasinig ma'nosini beradi va vositasiz to'ldiruvchini ifodalaydi.

Masalan: من احمد را در دبیرستان می بینم. [*Man Ahmad-rā dar dabirestān mibinam*] - Men Ahmadni maktabda ko'raman.

Agar jumla tarkibidagi vositasiz to'ldiruvchi o'z aniqlovchisiga ega bo'lsa yoki izofiy zanjir tarkibida bo'lsa, ra-rā ort ko'makchisi izofiy birikma yoki zanjirdan so'ng qo'yiladi.

Masalan: من این کتاب جالب را هر روز می خوانم. [*man in ketāb-e jāleb-rā har ruz mixānam*] - Men bu qiziqarli kitobni har kuni o'qiyman.

من این کتاب جالب دوست اورا هر روز می خوانم [*man in ketāb-e jāleb-e dust-e u-rā har ruz mixānam*] - Men uning do'stining bu qiziqarli kitobini har kuni o'qiyman.

ra - ort ko'makchisi urg'u qabul qilmaydi va o'zidan oldingi so'zga qo'shib yozilishi ham, alohida yozilishi ham mumkin.

کتابرا = کتاب را

ra - ort ko'makchisi [man]- kishilik olmoshiga qo'shilganda [man] so'zidagi "n" tovushi tushib qoladi va marā deb o'qiladi.

من+را=مرا [*marā*] - meni

to - [to] kishilik olmoshiga qo'shilganda talaffuzda hech narsa o'zgarmaydi, yozuvda esa ikki xil yozilishi mumkin.

تورا=تورا [*torā*]

[torā] تو+را=ترا

ra – ra ort ko'makchisi vositasiz to'ldiruvchini ifodalayotganda, ma'lum bir aniq predmet haqida gap ketayotgan bo'lsa qo'yiladi. Agar, umuman, predmet haqida gap ketayotgan bo'lsa ra-ra ort ko'makchisi qo'yilmaydi.

[ostād be dānešju ketāb midehad] - استاد به دانشجو کتاب می دهد. O'qituvchi studentga kitob beradi. (Bu yerda umuman kitob haqida gap ketayapti)

[ostād be dānešju ketābrā midehad] - استاد به دانشجو کتاب را می دهد. O'qituvchi studentga kitob beradi. (Bu yerda aniq bir ko'zda tutilgan kitob haqida gapirilyapti)

Agar vositasiz to'ldiruvchi atoqli otlar, kishilik olmoshlari, so'roq olmoshlaridan ki va ko'rsatish olmoshlari bilan ifodalangan bo'lsa ra-ra ort ko'makchisi tushib qolmaydi.

[u ke-rā miguyad?] - U kimni aytyapti? او کی را می گوید؟

[man doxtar-e Simā-rā dust dāram] - من دختر سیمارا دوست دارم. Men Simoning qizini yaxshi ko'raman.

če so'roq olmoshi to'ldiruvchi bo'lib kelganda, ra ort ko'makchisini qabul qilmaydi.

[ostād be šāgerd-e xod če miguyad] - استاد به شاگرد خود چه می گوید؟ O'qituvchi o'z o'quvchisiga nima deyapti?

1-mashq. O'qing va tarjima qiling.

هر وقت از خانه بیرون می روم، من شمارا میبینم. من خانه ی شمارا بلد نیستم و شماره ی تلفن شمارا هم نمی دانم. شما دوست احمدرا می شناسید. من اورا نمی شناسم. رفیق من هر روز مرا در ایستگاه مترو می بیند. من اسم آن خانم را از خواهر شما می پرسم. این کتاب جالب را کی می خوانید. این جمله ی

فارسي را به زبان ازبكي همين حالا ترجمه مي كنيم و به استاد مي دهيم. آنها داستان اين نويسنده^۱ معروف را مي خردند. ما اسم كارگر اين كارخانه را نمي دانيم. اينجا هيچ كسي شمارا نمي شناسد. من آدرس جديد او را نفهميدم.

2-mashq. Nuqtalar o'rnini chap tomonda berilgan so'zlardan mosini qo'yib to'ldiring. Kerakli joyda $-r\bar{a}$ ort ko'makchisini ishlatang.

<p>اسم اين دانشجو، شهر تاشكند، اين داستان، مادر او، او، اين جمله آسان، داستان نوي اين نويسنده، احمد، كار، برادر، رفيق من، كتاب، مادر من.</p>	<p>ما... دوست داريم. شما... فردا مي خوانيد.... امروز نمي بينم. آنها... دوست دارند. آيا تو... به من نمي گوئي؟ اين دانشجو... مي نويسد؟ دانشيار... به زبان فارسي مي گويد. من... هر روز مي بينم.... كي مي خوانيد؟ او... ادامه مي دهد. شما... كجا مي بينيد؟ آيا هر روز... مي خواني؟</p>
--	--

3-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz javob bering.

اين روسري را براي كي (چه كسي) مي خريد؟
مگر شما مادر دوست او را نمي شناسيد؟
اين داستان صادق هدايت را كي (چه وقت) مي خوانيد؟
آيا شما هر روز او را مي بينيد؟
امروز بعد از ناهار آنها به خانه ي ما مي آيند يا نه؟
آسمان چه رنگ است، كبود يا آبي؟
اين كتاب را به كه (چه كسي) مي دهيد؟
به شب نشيني او را هم دعوت مي كنيد؟
آيا شما هم زبان تركي را دوست داريد؟

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uning akasi fors tili grammatikasini o'rgatadi. Biz ba'zan bu kitobni birga o'qiyimiz. Bu ro'molni kimga sotib olasiz? Bu kasalxonaning shifokorini taniysizmi? Biz uni har kuni Lohutiyl ko'chasida ko'ramiz.

Onamning ismlarini bilasizmi? Uni kim so'rayapti? Biz ba'zan universtitetga bormaymiz. Bu forscha jumlaning rus tiliga tarjima qilmang, o'zbek tiliga tarjima qiling. Yozda dam olish uchun Tehron shahriga boramiz.

Ikkinchi mashg'ulot

Otlarning ko'plik shakli

O'zbek tilida otlarning ko'plik shakli bitta qo'shimcha, ya'ni -lar qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Bu qo'shimcha jonli, jonsiz predmet nomlariga ham qo'shilaveradi: kitoblar, odamlar va h.k.

Fors tilida esa otlarning ko'plik formasini yasash uchun ikki xil qo'shimchadan foydalaniladi. Ulardan biri ها-hā qo'shimchasi, ikkinchisi esa ان-ān qo'shimchasidir. Bu ikkala qo'shimcha ان-ān va ها-hā o'zbek tilidagi -lar qo'shimchasiga teng keladi, lekin ularning ishlatilishi bir oz farq qiladi.

1. ان-ān. Bu qo'shimcha jonli predmet nomlariga qo'shiladi. Masalan: مردان=ان = مرد + ان [mardān] – erkaklar.

زنان=ان = زن + ان [zanān] – ayollar.

دختران=ان = دختر + ان [doxtarān] – qizlar.

2. ها-hā. Bu qo'shimcha universal hisoblanib, asosan, jonsiz predmet nomlariga qo'shiladi.

دفترها=ها = دفتر + ها [daftarhā] - daftarlar.

کتابها=ها = کتاب + ها [ketābhā] - kitoblar.

Ba'zi hollarda ان-ān ko'plik qo'shimchasi o'rniga ko'proq ها-hā qo'shimchasi ishlatilishi mumkin, ya'ni ها-hā jonli predmet nomlariga ham qo'shilaveradi. دختران=دخترها

Bu hodisa hozirgi paytda ان ān qo'shimchasi o'rnida ko'proq ها-qo'shimchasining ishlatilishi bilan izohlanadi. Lekin ba'zan ularni bir-biri bilan almashtirish mumkin emas, aks holda ma'no o'zgarib ketadi.

سر [sar]-bosh

سران [sarān]-boshliqlar

سرها [sarhā]-boshlar

آن-ān ko'plik qo'shimchasining imlosi

1. So'z "ā", "ū" cho'ziq unilari bilan tugasa ان ko'plik qo'shimchasi ularga ي harfi yordamida qo'shiladi.

دانشجویان = دانشجو+ان [dānešjuyān]

داناپان = دانا+ان [dānāyān]

2. So'z "r" unlisi bilan tugagan bo'lsa, ان-qo'shilganda yozuvda hech narsa orttirilmaydi, lekin talaffuzda bir "yoy" orttirib o'qiladi.

ایرانیان = ایرانی+ان [irāniyān]-eronliklar.

3. So'z "e - ē" qisqa unlisi bilan tugagan bo'lsa, bunday so'zlarga ان-ān qo'shimchasi گ-g harfi yordamida qo'shiladi. Yozuvda so'zning oxiridagi e - hāye havvaz tushib qoladi. Talaffuzda esa "ē" qisqa unlisi saqlanadi. Masalan:

بچهگان = بچه+ان [bače+ān=bačegān]- bolalar.

گان نویسنده + گان = نویسندگان [navisandegān]- yozuvchilar.

4. “u” cho‘ziq unlisi bilan tugagan ayrim so‘zlarga ان – ān qo‘shimchasi qo‘shilganda و-ν orttiriladi. Bunda so‘zning oxiridagi “u” tovushi “o” ga aylanadi.

بانو – بانوان [bānu] - [bānovān] - xonim, xonimlar

بازو – بازوان [bāzu] - [bāzovān]- bilak, bilaklar

Eslatma: ان - ān ko‘plik qo‘shimchasi tananing juft a‘zolariga ham qo‘shiladi.

لبان → لب [labān] - lablar

چشمان → چشم [česhmān] - ko‘zlar

ابروان → ابرو [abrovān] - qoshlar

Lekin دست - [dast] - qo‘l, پا [pā] - oyoq so‘zlariga ان qo‘shimchasi emas ha-hā qo‘shimchasi qo‘shiladi.

دستها → دست [dasthā] - qo‘llar

پاها → پا [pāhā] - oyoqlar

Matn

آيا شما اين آقايان و خانم هارا مي شناسيد؟ آما كارمند اين بانك هستند. مگر تو مي داني اين مردان چه مي كنند؟ اين مردان بازرگان هستند و هميشه به خريد و فروش مشغول هستند. شما نمي دانيد دوستان من كي (چه وقت) پيش شما مي آيند؟ آما فردا صبح پيش شما مي آيند. آيا پزشكان معروف اين بيمارستان را مي شناسيد؟ بلي، ما مي دانيم كه آما پزشكان خوبي هستند. آيا استاد تو به زبان فارسي خوب حرف ميزند. دانشجويان دانشگاه شما، روزي

چند ساعت کلاس فارسی دارند؟ دانشجویان دانشگاه ما روزی دو ساعت کلاس فارسی دارند. این بانوان با بچه های خود گردش می کنند. این کتابهای نویسنده ی معروف را به من می دهید یا به احمد؟ دانشجویان معمولاً دیر می خوابند و زود از خواب بیدار می شوند.

Leksik izoh

[*dānestan*] دانستن va شناختن [*šenāxtan*]

fe'llari haqida

[*dānestan*]-fe'li "bilmog", شناختن [*šenāxtan*]-fe'li "tanimoq" deb tarjima qilinadi. دانستن fe'li jonsiz predmetlarni bilish ma'nosida keladi زبان فارسی می دانم

Ko'pincha to'ldiruvchi ergash gapda bosh gapning kesimi vazifasini bajaradi. شناختن [*šenāxtan*] fe'li biron kimsani tanimoq, tanish bo'lmoq ma'nosida ishlatiladi.

[*man mādar-e to-rā xub mišenāsam*]-من مادر تورا خوب می شناسم.
Men sening onangni yaxshi taniyman.

5-mashq. Qavs ichida berilgan so'zlarni ko'plik formaga qo'yib ko'chiring.

در مغازه (مشرتی) زیاد هستند. (دفتر و مجله)ی فارسی دارید؟ آقا در باره ی (شهر) بزرگ می نویسند. من هر روز از بازار (میوه)ی تازه می خرم. (داستان) کوتاه را دوست ندارم. او (شعر) فارسی زیاد یاد می گیرد. (دختر و پسر) این دانشکده همه با استعداد هستند. (کارمند) این بانک سالی یک ماه مرخصی دارند. (کارگر) این (کارخانه) امسال برای استراحت بیرون شهر می روند. من (شهر) بزرگ جهان را می دانم.

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ertaga kechqurun qo'shnilarimiz bu kitobni o'qiydilar. Men uning qarindoshlarini tanimayman. Bu uying derazalari ochiq. Ahmadning kitoblari, daftarlari stolning ustida. O'qituvchi sinfda biz bilan ruscha gaplashadi. Men bilaman-ki, hozir o'z darslarini tayyorlamoqda. Biz uning o'qituvchilarini yaxshi taniymiz. Bu ko'chani binolari baland va chiroylidir. O'zbekistonning qadimiy shaharlarini bilasizmi? Bizning sinfimiz o'quvchilari tanaffus vaqtida faqat forscha gaplashadilar.

7-mashq. Nuqtalar o'rniga دانستن yoki شناختن fe'llaridan mosini qo'yib, ko'chiring.

دانشجویان، این نویسنده را خوب.... استادان ما زبان فارسی.... من دوست پدر اورا.... تو.... کجا می روم؟ ما... که کارگران، شب کار نمی کنیم نمی کنند. آیا شما رفیق مرا...؟ مگر تو... دوستان شما به خانه می آیند یا نه؟ آیا شما اسم مرا...؟ مگر آنها... این پسر کیست؟ مگر آنها این دختر را...؟

Uchinchi mashg'ulot

وجه امری mayli buyruq

Fors tilida buyruq mayli fe'ning hozirgi zamon negiziga *be* - old qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Buyruq mayli fe'ning faqat II-shaxsiga qaratilgan bo'ladi. Shuning uchun fe'ning II-shaxs birlik va II-shaxs ko'plik shakllarigina mavjud. Ikkinchi shaxs ko'plik formasida fe'ning hozirgi zamon negizi oxiriga II-shaxs-son qo'shimchasi qo'shiladi.

بخوان [*bexān*] o'qi ← +خوان

بخوانید [*bexānid*] o'qing ← +خوانید

به - *be* old qo‘shimchasi:

1. به – *be* old qo‘shimchasi sodda fe‘llarga doimo qo‘shiladi.

Birlik

Ko‘plik

بکن [bekon] – qil بکنید [bekonid] - qiling

2. Prefiksli fe‘llarga qo‘shilmaydi. Masalan: برداشتن [bar dāštan] fe‘lining buyruq formasi birlikda بردار [bar dār]- ko‘tar, ko‘plikda بردارید [bardārid]- ko‘taringlar.

3. Murakkab fe‘llarga به old qo‘shimchasi qo‘shilishi ham, qo‘shilmasligi ham mumkin. Masalan:

کارکن [kār kon] // کار بکن [kār bekon]-ishlā

کار کنید [kār konid] // کار بکنید [kār bekonid]- ishlanglar

Buyruq maylida urg‘u به – *be* old qo‘shimchasiga tushadi.

Buyruq maylining bo‘lishsiz shakli به old qo‘shimchasi o‘rniga نه - inkor yuklamasini yozish orqali yasaladi.

بخوان [bexān] - o‘qi, نخوان [naxān] - o‘qima

بخوانید [bexānid] - o‘qing, نخوانید [naxānid] – o‘qimang

کار نکن [kār nakon] - ishlama, کار نکنید [kār nakonid] - ishlamang

Buyruq maylining bo‘lishsiz shaklida urg‘u نه na inkor yuklamasiga tushadi.

Imlosi:

1. Agar fe‘l “ā” va “a” unilari bilan boshlansa “*be*” va “*na*” qo‘shimchalaridan so‘ng undosh “*y*” tovushi orttiriladi. Bu *y* tovushi yozuvda ي “*yoy*” shaklida yoziladi. Fe‘lning birinchi harfi ا *alif* saqlanadi.

Bo'lishli shakl**Birlik**

يا [beyā]-kel

بيانداز [beyandāz]-tashla

Ko'plik

بيائيد [beyāyid]-keling(lar)

بياندازيد [beyandāzid]- tashlang(lar)

Bo'lishsiz shakl**Birlik**

نيا [nayā]- kelma

نيانداز [nayandāz]- tashlama

Ko'plik

نيائيد [nayāyid]-kelmang(lar)

نياندازيد [nayandāzid]- tashlamang(lar)

2. Agar fe'l unli "o" tovushi bilan boshlansa buyruq mayli yasalayotganda "be" va "na" qo'shimchalarini bilan fe'l orasiga "yoy" harfi yoziladi. Bu "yoy" harfi y undosh tovushi shaklida o'qiladi. Yozuvda alif saqlanmaydi. Masalan: الفتان [oftādan]-yiqilmoq fe'lini ko'rib chiqaylik. Uning hozirgi zamon negizi الفت [ofi].

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'plik
بيفت [beoff]	بيفتيد [beoftid]
Bo'lishsiz shakli	
نيفت [nayofi]	نيفتيد [nayoftid]

Unli tovush bilan boshlanuvchi fe'llarda orttirilgan “y” undoshi به – [be] qo‘shimchasining “e” tovushiga ta’sir qilishi natijasida ba’zi hollarda “be” – “bi” tarzida o‘qilishi mumkin; *biyā, biyandāz, biyoft*. Shuningdek “na” - inkor yuklamasi ham “ne”-tarzida o‘qilishi mumkin; *neyā, neyandāz, neyoft* va h.k.

3. ایستادن [*istādan*]- “turmoq, to‘xtamoq” fe’llaridan buyruq mayli yasalayotganda ا alif yozuvda saqlanadi.

Bo‘lishli shakli	
Birlik	Ko‘plik
بایست – <i>beist</i>	بایستید – <i>beistid</i>
Bo‘lishsiz shakl	
نایست – <i>naist</i>	نایستید – <i>naistid</i>

Bu yerda ham yuqoridagi assimilyatsiya hodisasi oqibatida ایستادن [*istādan*] fe’lining buyruq mayli quyidagicha o‘qilishi mumkin: *biist, biistid, neist, neistid*.

Buyruq mayli biror ish-harakatning bajarilishi uchun buyurish, iltimos qilish ma’nolarini anglatadi. Shuning uchun jumla tarkibida ko‘pincha “marhamat”, “marhamat qilib” لطفاً [*befarmāid*], [*Jotfan*] yoki خواهش می کنم [*xāheš mikonam*]-iltimos, iltimos qilaman kabi yordamchi so‘z va fe’llar ham ishlatiladi;

بفرمائید این کتاب را بخوانید [*befarmāid, in ketāb-rā bexānid*] - Marhamat qilib, bu kitobni o‘qing. خواهش می کنیم این کتاب را بخوانید [*xāheš mikonim in ketāb-rā bexānid*] - Iltimos, bu kitobni o‘qing.

Eslatma: a) بودن [*budan*]- bo‘lmoq fe’lidan buyruq mayli yasalayotganda به – *be* old qo‘shimchasi ishlatilmaydi. بودن [*budan*] fe’lining hozirgi zamon negizi باش [*bāš*].

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'plik
باش [bāš]- bo'1	باشيد [bāšid]-bo'ling
Bo'lishsiz shakli	
نباش [nabāš]-bo'lma	نباشيد [nabāšid]-bo'lmang

b) داشتن [dāštan]-ega bo'lmoq fe'lining buyruq maylini yasash uchun uning o'tgan zamon sifatdoshi داشته [dāšte] olinib, unga بودن [budan]ning buyruq shakli qo'shiladi.

داشته باش [dāšte bāš]- ega bo'1

داشته باشيد [dāšte bāšid]- ega bo'linglar

Inkor shaklida esa نه – inkor yuklamasi داشته [dāšhte]-sifatdoshiga qo'shiladi. نداشته باش [nadāšte bāš], نداشته باشيد [nadāšte bāšid].

c) Ko'pincha she'riy asarlar, maqollar tarkibida, hamda og'zaki nutqda نه inkor yuklamasining مه –ma varianti ham uchraydi. اين كاررا. [in kār-rā makon] - Bu ishni qilma! مرو [marou] – borma!

Matn

این جمله را تکرار کنید! لطفاً این کتاب را به من بده. لطفاً يك ليوان آب به او بدهید. این پیراهن خیلی ارزان است، آن را بخوید. لطفاً امروز برای ناهار بیایید خانه ی ما! اسم آن دختر قشنگ را اینجا بنویس! خواهش می کنم اسم مرا به کسی نگوئید! بفرمائید برای صبحانه چیزی حاضر کنید! سوپ را قبل از غذا و چای را بعد از غذا بخوید. کتابها را روی میز بگذارید! بفرمائید بنشینید! با من چای بخوید. لطفاً در اطاق را باز نکنید. پنجره را باز کنید! لطفاً نشانی خانه ی او را به من بگوئید! تخته را پاک کنید و این متن را روی تخته بنویسید! آن

جمله هاي فارسي را تکرار کنید. با پدر و مادر خود پیش پزشک برو! بفرومائید کتاب مرا باز کنید و چیستان هاي فارسي را در دفتر خود بنویسید.

Leksik izoh

کسی [kasi] va چیزی [čizi] haqida.

کسی [kasi] va چیزی [čizi]- کس [kas] - odam, shaxs; چیز [čiz] -

buyum, narsa- so'zlariga qo'shilishi bilan yasalgan.

Agar bu ikkala olmosh ishlatilgan gap bo'lishli shaklda bo'lsa, ular "kimdir", "nimadir" deb tarjima qilinadi.

[bā ostād-e mā kasi sohbāt mikonad] - Bizning o'qituvchisimiz bilan kimdir suhbatlashyapti

[dānešju be ostād čizi miguyad] - دانشجو به استاد چیزی می گوید.
Talaba o'qituvchiga nimadir deyapti

Inkor ma'nodagi jumllalarda کسی [kasi]- hech kim, چیزی [chizi]-
hech nima degan ma'noni bildiradi.

[injā kasi nist] - اینجا کسی نیست.

[ostād be dānešju čizi nemiguyad] - استاد به دانشجو چیزی نمی گوید.
- O'qituvchi talabaga hech nima demayapti

[če kasi] چه کسی so'zi چه so'roq olmoshi bilan qo'shilib کسی [kasi] birikmasini tashkil etadi va u "kim" degan ma'noni beradi.

[Fardā če kasi piše šomā miāyad] - فردا چه کسی پیش شما می آید?
Ertaga sizning oldingizga kim keladi?

8-mashq. O'qing va tarjima qiling.

من امروز چیزی برای شما هدیه می کنم. هر روز کسی باشما تلفنی صحبت می کند. او فردا چیزی به من می دهد. اینجا چیزی بنویسید. دوست شما در

رستوران چيزي مي خورد. آیا شما اینجا کسی را می شناسید؟ چه کسی شمارا با
 اتومبیل به دانشگاه می رساند؟ هفته آینده ی چه کسی را به شام دعوت
 می کنید؟ آیا اینجا چيزي می بینید؟ من اینجا کسی را نمی شناسم. آنها هر روز
 چيزي می خوانند.

9-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni buyruq maylida qo'yib, gaplarni ko'chiring.

لطفاً این کتاب را (باز کردن). خواهش می کنم در را (بستن). بفرمائید
 این جمله را (تکرار کردن). خواهش می کنم کتاب خود را اینجا (گذاشتن).
 لطفاً چای (خوردن). لطفاً برای ما دو بشقاب (دادن). خواهش می کنم با من
 به مغازه (رفتن). کمی اینجا (نشستن) و بعد (رفتن). بفرمائید چراغ را (روشن
 کردن). خواهش می کنم چراغ را (خاموش کردن). خواهش می کنم اسم آن
 دختر زیبارا به من (گفتن). لطفاً فردا شب، خانه ی ما (تشریف آوردن). اول
 کار را (تمام کردن) و بعد (استراحت کردن).

10-mashq. Berilgan fe'llarning mosini bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda qo'yib, nuqtalar o'rni to'ldiring.

بفرمائید نخته را... و آن جمله فارسی را در	آمدن - تمام کردن
دفتر خود.... پنجره را.... بملوی خواهر خود....	نوشتن - پرسیدن
اسم این دختر خوشگل (زیبا) را از من.... چراغ	باز کردن - نشستن
را...! بعد از غذا آب سرد...! امشب خانه ی ...!	روشن کردن -
فردا کار خود را زود...! ... استاد می آید! خواهش	خاموش کردن.
می کنم کتاب انگلیسی را به من...!	پاک کردن - خوردن
	عجله کردن - دادن

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu eski uyni soting va yangi, chiroyli uy sotib oling. Ko'p pul bilan uydan chiqmang. Iltimos, avtomobilingizni bu yerda to'xtatmang. Ertalab turing-da, bir necha daqiqa badan tarbiya qiling. O'zbekistonning chiroyli shaharlarini tomosha qilishni esdan chiqarmang. Iltimos, gaplashmang. Iltimos, televizorni o'chiring. Marhamat, menga yordamlashing. Bu yil Yevropaga safar qilmang. Iltimos, menga ozroq suv bering. Iltimos, ertaga uyda bo'ling. Bu janob bilan hazillashmang.

12-mashq. Eshiting va takrorlang.

خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت بيدار كنيد. لطفاً از حوله و صابون من استفاده نكنيد. به نظر من هر چه لازم داريد از فروشگاه دانشگاه بخريد. خواهش مي كنم فقط دوستان خيلي نزديك را دعوت كنيد. روز هاي تعطيل در خانه نمانيد و به گردش برويد. شما به بچه ها شام بدهيد و بعد براي آنها قصه بخوانيد. راهتان نزديك است، پياده برويد و پياده برگريد. خواهش مي كنم آب را آلوده مكنيد. همين جا بنشينيد و حرف بزنيد و چاي، شيريني و ميوه ميل كنيد.

To'rtinchi mashg'ulot

Bog'lamaning qisqa shaklining unli bilan tugagan so'zlarga qo'shilishi

Ot kesimli sodda gaplarda kesimlik bog'lamasi *[ast]*ning qisqa shakli undosh bilan tugagan ot kesimlarga to'g'ridan to'g'ri qo'shilishini yuqorida ko'rgan edik. Masalan:

من شاگردم [*man šāgerdam*] – Men talabaman.

تو شاگردی [*to šāgerdi*] – Sen talabasan.

او شاگرد است [*u šāgerd ast*] – U talaba va h.k.

1. Agar kesimning ot qismi “ā” va “u” cho‘ziq unlilari bilan tugasa, bog‘lamaning qisqa shakli *ي-yoy* harfi yordamida bog‘lanadi.

Birlikda:

من نانوایم [*man nānvāyam*]-Men nonvoyman.

تو نانوایی [*to nānvāī*]- Sen nonvoysan.

او نانوآست [*u nānvāst*]- U nonvoy(dir).

Demak bu yerda *man nanvāam* o‘qilmaydi-da, *nānvāyam* o‘qiladi.

III-shaxs birlik doimo o‘zgarishsiz qolaveradi.

Ko‘plikda:

ما نانوایم [*mā nānvāyim*]- Biz nonvoymiz.

شما نانواید [*šomā nānvāyid*]- Siz nonvoysiz.

آنها نانوایند [*ānhā nānvāyand*]- Ular nonvoylar.

2. Ot kesim *ه* – “e” qisqa unlisi va *ي* – “i” cho‘ziq unlisi bilan tugasa, bog‘lamaning qisqa shakli kesimga *ا-alif* yordamida bog‘lanadi:

Birlikda:

من گوینده ام/من کشیکچی ام

تو گوینده ای/تو کشیکچی ای

او گوینده است/او کشیکچی است

Ko‘plikda:

ما گوینده ایم/ما کشیکچی ایم

شما گوینده اید/شما کشیکچی اید

آنها گوینده اند/آنها کشیکچی اند

Matn

کار روزانه ي جمشيد

دوست من جمشيد

قسمت اول

جمشيد دوست خانوادگي ماست و سالهاست که خانواده هاي ما يکديگر را مي شناسند. جمشيد دانشجوي دانشگاه است و در يکي از شبانه روزي هاي دانشگاه زندگي مي کند. جمشيد، اهل سمرقند است و بيشتري از شش ماه نيست که در تاشکند زندگي مي کند. دوست من هر روز هفته به دانشگاه مي رود و در رشته ي مهندسي برقي درس مي خواند. او هر روز ساعت شش صبح از خواب بيدار مي شود. پيش از هر کار، تقريباً بيست دقيقه ورزش مي کند و بعد حمام مي گيرد و دست و روي خود را مي شويد. گاهي هم دوش آب سرد مي گيرد، چون آب گرم دوست ندارد. تقريباً ساعت هفت به آشپزخانه مي رود و صبحانه درست مي کند. صبحانه، جمشيد، معمولاً نان و تخم مرغ و کره و قهوه است و گاهي هم نان و پنير و چاي مي خورد. پس از خوردن صبحانه، جمشيد لباس مي پوشد و ساعت هفت و نيم از خانه بيرون مي رود. او غالباً پياده به دانشگاه مي رود. ولي هر وقت عجله دارد يا هوا خوب نيست، مثلاً باران مي آيد و يا برف مي بارد يا هوا خيلي سرد است، سوار اتوبوس مي شود. کرايه ي اتوبوس خيلي گران نيست ولي جمشيد دانشجوست و خيلي پول ندارد. پدر جمشيد، هر ماه سه هزار صوم براي او مي فرستد. جمشيد روزي شش ساعت درس دارد. غير از اين، جمشيد هر هفته ده ساعت در کتابخانه ي دانشگاه و پنج ساعت در آزمايشگاه شبانه کار مي کند.

Leksik izoh

Vaqtning soatlarda ifodalash uchun ساعت soʻziga miqdor sonini qoʻshish kerak. Bunda ساعت izofa bilan oʻqiladi. ساعت شش [sāat-e šeš]- soat 6 da, ساعت دو [sāat-e do]- soat 2 da. Yuqoridagi holat vaqtning maʼlum bir nuqtasini bildiradi.

Vaqt birlikdagi biron-bir boʻlakni ifodalash uchun, (masalan: uch soat, besh soat) ساعت [sāat] soʻzi bilan miqdor son bitishuv birikma hosil qiladi, yaʼni miqdor son ساعت [sāat] soʻzidan oldin keladi.

دو ساعت [do sāat]- ikki soat

پنج ساعت [panj sāat]- besh soat

Misollar:

Belgilangan vaqt	Muddat
درس ساعت دو تمام می شود. [dars sāat-e do tamām mišavad] - Dars soat ikkida tugaydi	امروز دو ساعت درس داریم. [emruz do sāat dars dārim] - Bugun ikki soat darsimiz bor

Qoʻshma feʼllarning birgalikda va ayrim kelish holati

Birgalikdagi holat (kontakt) - qoʻshma feʼlning ot qismi bilan feʼl qismining yonma-yon turishi va ayrim (distant) kelish holati - ot qismi bilan feʼl qismining bir-biridan ajralgan holda yozilishi quyidagicha:

----- - birgalikdagi holat.

..... - ayrim kelish holati.

Baʼzi qoʻshma feʼllarning ot qismi va feʼl qismi ham birgalikda, yaʼni yonma-yon, ham ayrim kelishi, yaʼni bir-biridan uzoqda turishi mumkin.

Ayrim kelish holatida ot qismi va feʼl qismi orasiga gapning boshqa boʻlaklari kiradi va ular qoʻshma feʼlning ot qismiga izofa orqali bogʻlanadi.

[man savār-e otobus mišavam] - Men sوار اتوبوس مي شوم.
avtobusga chiqaman. Bu misolda سوار شدن *[savār šodan]* fe'li ayrim
kelish holatida turibdi.

Ushbu fe'l birgalikda holatda ishlatilishi ham mumkin. Unda به
-be old ko'makchisi ishlatiladi. من به اتوبوس سوار مي شوم.
[man be otobus savār mišavam] - Men avtobusga chiqaman.

Ayirim kelish holatida ishlatiladigan fe'llar u qadar ko'p emas.
Masalan:

سوار شدن ' داخل شدن ' وارد شدن

منتظر بودن ' دچار شدن ' بیرون رفتن

مشغول بودن ' دارا بودن ' حاوي بودن va boshqalar.

13-mashq. Nuqtalar o'rnini muayyan muddat yoki belgilangan
vaqtni ko'rsatuvchi birikmalar bilan to'ldiring.

روزانه... کار مي کنيد. هر روز صبح... از خواب بيدار مي شوم.

امروز... مي خوام. فردا... ناهار مي خورم.... زنگ مي زنند و درس تمام

مي شود.... سوار تاکسي مي شود.... استراحت مي کنيد و پس از آن...

کار کنيد. هر روز... درس مي خوانيم. او اين کار را تا... ادامه مي دهد.

درس... ادامه دارد. فردا تا... کار مي کنيم و پس از آن به هوا خوري مي

رويم.

14-mashq. Nuqtalar o'rniga chap qatordagi fe'llarning mosini
qo'yib ko'chiring.

حاضر کردن-دادن	پدرم معمولاً هر روز صبح... و شب... لطفاً بعداً....
خوردن-خوايدن	در رستوران خوراك را خوب.... درس زبان فارسي را
ورزش کردن، سيگار	دانشجويان كلاس ما در قرائت خانه.... ساعت ۹...
كشيدن، تلفن کردن،	و دانشجويان به كلاس.... دوست محمود تا ساعت ۸

۸.... لطفًا این قیچی را به من.... | وارد شدن، زنگ زدن

15-mashq. Savollarga javob bering.

مگر تو گوینده ای؟ آیا دوستان شما دانایند؟ مگر پدر تو بازرگان است؟ آیا مادران آنها بافنده اند؟ آیا شما دانشجویید؟ مگر من ترسویم؟ مگر ما هنرپیشه ایم؟

16-mashq. Nuqtalar o'rmini kerakli so'zlar yoki bog'lovchilar bilan to'ldiring.

نوشتن - م - نیم -	هر روز صبح تو... تاکسی... و سر کار
ید - اخبار - ند -	می روی. این زن و... همیشه باهم... حرف
ی - م - آشپزخانه -	می زندی. من... نامه می نویسم. آیا تو هم
شوهر - آلمانی - سوار شدن -	دانشجو...؟ در رستوران دانشگاه... را
نامه - ی - مشغول -	خوب حاضر می کنیدی. آنها هم هنرپیشه... ما
سالاد - کارخانه	نظامی... مادر شما در... چکار می کنی؟
	الآن... کاری هستم. ساعت شش و... بعد از
	ظهر همه... گوش می دهند. شما نویسنده... و
	داستانهای خوب... من هم نظامی...

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men ishchiman. Ukam ham ishchi. Biz har kuni o'rnimizdan erta turamiz. Soat 7 ga qadar badan tarbiya qilamiz. So'ng o'zimiz uchun nonushta tayyorlaymiz. Bizning nonushta odatda non, sariyog', tuxum, choydan iboratdir. Gohida non va pishloq ham yeymiz. Biz nonushtadan so'ng uydan chiqamiz va ishga ketamiz. Ishimiz unchalik qiyin emas. Soat 1 da tushlik qilamiz. Tushlikni zavod oshxonasida yeymiz. U yerda ovqatni yaxshi tayyorlashadi. Tushlikdan so'ng bir oz dam olamiz. Bizning ishimiz soat 5 gacha davom etadi. Soat 5 yarimda uyga ketamiz. Uyda dam olamiz, televizor ko'ramiz. Soat 7 da shom ovqatini yeymiz. So'ng kitob o'qiyamiz va soat 10 da uyquga ketamiz.

Beshinchi mashg'ulot

دوست من جمشید

قسمت دوم

جمشید دانشجوی باهوش و بسیار پُر کاری است و وقت را هرگز تلف نمی‌کند. روزی دو یا سه کلاس دارد. او نزدیک غروب به خانه می‌آید. غالباً پیاده به خانه می‌آید ولی گاهی سوار اتوبوس می‌شود، چون خیلی خسته است. حدود ساعت هفت بعد از ظهر به خانه می‌رسد و حدود ساعت هشت شام می‌خورد و چند دقیقه استراحت می‌کند. جمشید حاضر کردن شام را دوست ندارد و هر وقت که فرصت می‌کند، مثلاً روزهای تعطیل غذایی سمرقندی درست می‌کند. حدود ساعت نه، باز درس می‌خواند و تا کمی بعد از نیمه شب مشغول درس خواندن است. نزدیک امتحان، معمولاً تا ساعت دو بعد از نیمه شب و گاهی هم تا دیرتر بیدار می‌ماند و کار می‌کند. دو هفته ای یک بار به خانواده ی خود که از او دور هستند، نامه می‌نویسد. روزهای یکشنبه دانشگاه تعطیل است. جمشید تقریباً آزاد است و او به گردش می‌رود و یا پیش دوستانش می‌رود. من و جمشید ماهی یکی دو بار همدیگر را می‌بینیم و گاهی هم به هم تلفن می‌کنیم و چند دقیقه ای حرف می‌زنیم.

Leksik izoh

1. *[xāndan]-fe'li biror narsani o'qimoq (gazeta, kitob)ni bildiradi.* درس خواندن. *[dars xāndan]- dars tayyorlamoq, biror yerda tahsil olmoq (o'qimoq) ma'nolarini bildiradi.* Masalan:

من تا ساعت هشت شب درس مي خوانم. [*man tā sāat-e hašt-e šab dars mixānam*] – Men soat sakkizgacha dars tayyorlayman.

احمد در دانشگاه درس مي خواند. [*Ahmad dar dānešgāh dars mixānad*] – Ahmad universtitetda o'qiydi.

Bulardan tashqari خواندن [*xāndan*] fe'li "chaqirmoq" ma'nosiga ham ega. Bu o'rinda u صدا کردن [*sedā kardan*] fe'luga sinonim bo'ladi. او مرا خواند؟ [*u marā xānd*] – U meni chaqirdimi?

او مرا صدا کرد؟ [*u marā sedā kard*] – U meni chaqirdimi?

2. دور [*dur*] - uzoq, uzoqda sifati از - az old ko'makchisi bilan ishlatiladi. خانه شان دور از ایستگاه است. [*xāne-yešān dur az istgāh ast*] – Ularning uylari bekatdan uzoq. نزدیک [*nazdik*] - yaqinida ma'nosida kelsa, izofa bilan ishlatiladi. نزدیک دانشگاه - Universtitet yaqinida.

Biror joyga yaqin ma'nosida kelsa به - old ko'makchisi bilan ishlatiladi. خانه ي من به دانشگاه نزدیک است. [*xāne-ye man be dānešgāh nazdik ast*] - Uyim universitetga yaqin.

3. حدود [*hodud*] - so'zi حد [*had*] - chegaralar so'zining ko'plik formasi bo'lib, bu yerda chegaralar ma'nosida emas, "qariyb", "taxminan" ma'nosida kelgan. Bunday hollarda u izofa bilan o'qiladi.

18-mashq. Savollarga javob bering.

تو هر روز صبح چه ساعتی از خواب بیدار می شوی؟ دوست تو تا چه ساعتی می خواند؟ درس شما چه ساعتی شروع می شود؟ صبح زود پدر شما چکار می کند؟ آیا شما هم ورزش می کنید؟ صبحانه را برای شما کی (چه کسی) حاضر می کند؟ صبحانه ي دوست تو چه چیزهایی است. صبحانه ي

شما چه چیزهایی است؟ برادر تو تا کارخانه با اتوبوس می رود یا پیاده؟ تو هم با اتوبوس می روی؟ آیا بعد از درس کمی استراحت می کنی؟ نهار را کجا می خوری؟ آیا در آشپزخانه ی دانشگاه خوراک را خوب حاضر می کنی؟ آیا این خوراک خوشمزه است؟ دوست تو در دانشگاه شطرنج بازی می کند یا نه؟ شما کجا والیبال بازی می کنید؟ تو تا نیمه شب درس می خوانی یا از آن هم دیرتر؟ او چند ساعت می خوابد؟ روزه های تعطیل، شما چه می کنید؟

19-mashq. Nuqtalar o'rnini kerakli old ko'makchilar bilan to'ldiring.

خانه ی شما... کارخانه دور است. مگر مغازه... ایستگاه مترو دور است. سالن مطالعه ی دانشگاه... خانه ی آنها نزدیک است. مگر رستوران دانشگاه... سالن مطالعه دور است. مگر ایستگاه اتوبوس... اینجا نزدیک است؟ ایستگاه اتوبوس... اینجا دور نیست، نزدیک است. خانه ی آنها... ما نزدیک نیست.

20-mashq. Savollarga og'zaki javob bering.

پنیر را به زبان ازبکی چه می گویند؟ میز را به زبان انگلیسی چه می گویند؟ پنجره را به زبان دری چه می گویند؟ مادر را به زبان عربی چه می گویند؟ شما می دانید صندلی را به زبان دری چه می گویند؟ آیا پدر را به زبان انگلیسی هم پدر می گویند؟ آیا دانشجویان کلاس شما می دانند برادر را به زبان روسی چه می گویند؟ خواهر را عربی هم خواهر می گویند؟ کتاب را به زبان انگلیسی چه می گویند؟

21-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Korxonada ish soat sakkiz yarimda boshlanadi va kech tamom bo'ladi. Uning uyi zavoddan uzoq emas. U hamisha ishga piyoda boradi. Men kech soat ikkigacha dars tayyorlayman. Har kuni mening onam nonushta tayyorlaydi. Men nonushta tayyorlashni yoqtirmayman. Darsda biz bir-birimiz bilan gaplashmaymiz. Tanaffusda biz o'zaro

forscha gaplashamiz. Ahmad o'qituvchi bilan ham forscha gaplashadi. Universitet oshxonasidagi ovqatlar juda mazali. Bizning uyimiz uning uyidan uzoq emas. Siz kimni chaqiryapsiz?

TO'RTINCHI DARS

Birinchi mashg'ilot

Aniq o'tgan zamon fe'li

ماضي مطلق

Aniq o'tgan zamon fe'li ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligini bildiradi.

Aniq o'tgan zamonni yasash uchun fe'lining o'tgan zamon negiziga tegishli shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish kerak. Shaxs-son qo'shimchalari bog'lamaning qisqa shakli bilan bir xil, faqat III shaxs birlik shaklida fe'l negiziga hech qanday qo'shimcha qo'shilmaydi.

(Fe'ning o'tgan zamon negizini yasash haqida avvalgi darslarda tushuntirish berilgan).

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	رفتم	رفتيم
II shaxs	رفتي	رفتيد
III shaxs	رفت	رفتند

Urg'u fe'l o'zagiga tushadi.

Fe'ning bo'lishsiz shakli

Fe'ning bo'lishsiz shakli bo'lishli fe'lga نه - na inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	نرفتم	نرفتيم
II shaxs	نرفتي	نرفتيد
III shaxs	نرفت	نرفتند

Murakkab fe'llarda نه - na inkor yuklamasi fe'l qismiga qo'shiladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	کار نکردم	کار نکردیم
II shaxs	کار نکردی	کار نکردید
III shaxs	کار نکرد	کار نکردند

۴- *na* inkor yuklamasi unli tovush bilan boshlanuvshi fe'llarga quyidagicha qo'shiladi:

1. \bar{a} – \bar{a} cho'ziq unlisi bilan boshlanuvchi fe'llarga \bar{y} – $\bar{y}\bar{y}$ orqali qo'shiladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	نیامدم	نیامدیم
II shaxs	نیامدی	نیامدید
III shaxs	نیامد	نیامدند

2. "a" va "o" tovushlari bilan boshlangan fe'llarga qo'shilganda, so'z boshidagi alif harfi tushib qolishi ham mumkin, yozilishi ham mumkin.

انداختن ← انداخت

التاد ← اتاد

Birlik

نیانداختم // نیانداختیم [nayandāxtam] – tashlamadim

نیانداختی // نیانداختیدی [nayandāxti] – tashlamading

نیانداخت // نیانداختند [nayandāxt] – tashlamadi

Ko'plik

نیانداختیم // نیانداختیدیم [nayandāxtim] – tashlamadik

نیانداختید // نیانداختیدید [nayandāxtid] – tashlamadingiz

نیانداختند // نیانداختندید [nayandāxtand] – tashlamadilar

Birlik

نیافتادم // نیافتادم [nayoftādam] – yiqilmadim

نیافتادی // نیافتادی [nayoftādi] – yiqilmading

نیافتاد // نیافتاد [nayoftād] – yiqilmadi

Ko'plik

نیافتادیم // نیافتادیم [nayoftādim] – yiqilmadik

نیافتادید // نیافتادید [nayoftādid] – yiqilmadingiz

نیافتادند // نیافتادند [nayoftādand] – yiqilmadilar

Talaffuzda orttirilgan “y” undosh tovushi ta’sirida نه –na inkor yuklamaning “a” tovushi “e” tarzida o’qilishi mumkin. *Neyandāxtam, neyandāxti, neyoftādam* va.h.k.z.

3. Agar fe’l “i” cho’ziq unlisi bilan boshlansa, نه inkor yuklamasi qo’shilganda fe’l boshidagi ا saqlanadi, نه na inkor yuklamasi esa نه ne tarzida o’qilishi mumkin.

Birlik

نایستادم [naistādam] – turmadim

نایستادی [naistādi] – turmading

نایستاد [naistād] – turmadi

Ko'plik

نایستادیم [naistādim] – turmadik

نایستادید [naistādid] – turmadingiz

نایستادند [naistādand] – turmadilar

بودن [budan]- bo’lmoq, emoq va داشتن [dāštan]- ega bo’lmoq, bor bo’lmoq fe’llari o’tgan zamondagi ish-harakatni emas, holatni bildiradi. [diruz to kojā budi?]- Kecha sen qaerda

eding? داشتیم [man diruz dars dāštam]- Kecha darsim bor edi.

1-mashq. Quyidagi fe'llarni aniq o'tgan zamonda tuslang:

پوشیدن - افکندن - دوست داشتن - راضی بودن.

2-mashq. O'qing va tarjima qiling.

دیروز چه ساعتی از خانه بیرون آمدید؟ دیروز درست ساعت ۹ از خانه بیرون آمدم. چند روز پیش به شما تلفن کردم ولی ظاهراً خانه نبودید. کتابهای کتابخانه را کمی (چه وقت) پس دادید؟ پریروز کتابخانه باز بود، کتابها را پس دادم. ماه گذشته چند صوم پس انداز کردید؟ ماه گذشته من هزار صوم پس انداز کردم و برای مادرم هدیه خریدم. وقتی به آمریکا آمدم، انگلیسی خوب درک نمی کردم و مخصوصاً حرف دیگران را هیچ درک نمی کردم. ناچار به راهنمایی یکی از دوستانم به کلاس انگلیسی رفتم و ثبت نام کردم. بالاخره پس از دو سال انگلیسی را کاملاً یاد گرفتم. ما چهار سال پیش باهم آشنا شدیم. او امسال متأسفانه در سفر بود و روز تولد را جشن نگرفت. من و او باهم به کلاس انگلیسی رفتم. وقتی که استاد به کلاس آمد، همه حاضر بودند. استاد گاهی از جواب دانشجویان راضی بود، گاهی راضی نبود. دیروز از ساعت پنج تا پنج و نیم، منتظر شما بودم ولی نیامدید. پاییز امسال، هوا چندان سرد نبود. این کتاب را برادر جمشید از ایران برای من فرستاد. ماه پیش چند نامه برای شما فرستادم، ولی هیچ کدام را جواب ندادید. من منتظر جواب تو بودم، ولی تو چیزی نگفتی.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aniq o'tgan zamon bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من هفته ای شش ساعت کلاس فارسی (داشتن). اتوبوس کمی (چه وقت) به ایستگاه (رسیدن) و کمی (حرکت کردن). آنها بعد از چند ماه کم کم به (راه افتادن) و فارسی (یاد گرفتن). کمی شما (ازدواج کردن). دیشب متأسفانه میهمان (داشتن) و ناچار در خانه (ماندن). رفیق تو بملوئی من (نشستن) ولی چیزی (گفتن). آنها این جمله فارسی را چند بار (خواندن) ولی (ترجمه کردن). استاد تخته را (پاک کردن) و مثالی چند روی تخته (نوشتن). شما چرا دیروز پیش من (آمدن). پدر او را کمی و کجا (دیدن) و با او کجا (رفتن). اسم او را (پرسیدن) و او را به میهمانی (دعوت کردن). دوست شما را در راهرو دانشکده (دیدن) ولی (شناختن).

4-mashq. Nuqtalar o'rmini berilgan fe'llarning mosini aniq o'tgan zamonda qo'yib to'ldiring.

داشتن - نوشتن - استراحت	هفته‌ی پیش دو دست لباس، دوخت ایتالیا برای
کردن - انتخاب کردن	خود.... اینجا کسی او را.... دیروز قلم
رساندن - درس خواندن	خود نویس را در کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه....
بودن - والیبال بازی کردن -	و ناچار با این خودکار خراب.... در حدود ده
جا گذاشتن - خوردن -	دقیقه.... ولی او.... من با اتومبیل او را به
منتظر شدن - حرف زدن -	مدرسه.... دیروز هوا گرم... ولی امروز خیلی
گم کردن - شناختن -	سرد است. یک ساعت در پارک... و خوب....
شطرنج بازی کردن - آمدن	پس از آنکه دانشجویان ناهار... کمی در حیاط
	دانشگاه.... وقتی دانشجو در خوابگاه... یک
	همخانه‌ی خیلی تبیل او با دانشجویان دیگر....

5-mashq. Eshiting va tarjima qiling.

تو روی این صندلی نشستی و دوست تو آنجا نشست. کی (چه وقت) به اینجا آمدید و کی اینجا بودید؟ چرا دیر آمدید؟ ببخشید، فقط پنج دقیقه دیر آمدم. شما دیروز صبح دو کیلو گوشت گوسفند از قصابی خریدید. دیروز ساعت پنج بعد از ظهر کجا بودید؟

من دیروز اینجا نبودم. تو دیروز پیش من نیامدی. او این جمله را به زبان فارسی نوشت. دیروز به دانشکده نیامدم. آنها روز گذشته از من چیزی نپرسیدند. دیروز شما خانه نبودید. هیچ کسی هلموی او نایستاد. دوستان تو منتظر من نبودند. احمد به فارسی خوب نوشت. بعد کار را ادامه دادیم. تو صبح زود از خواب بیدار شدی. او کمی شطرنج بازی کرد و بعد به سالن مطالعه رفت.

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mehrixonim sizga nima olib keldi? Ular qayerga bordilar? Simo o'g'liga nima sotib oldi? Simo oq tufli sotib oldimi yoki qorami? Tuflining narxi qancha ekan? Sizning pulingiz ko'pmi? Nega forscha kitob sotib olmaymiz?

Men kecha katta ko'chada uning do'stini ko'rdim, lekin u meni tanimadi. Biz har kuni kitob o'qiyamiz. Bu qiyin jumlaning hech kim tarjima qilmadi. Farruxning otasi kecha kelmadi, bugun keladi. U necha bor telefon qildi, lekin siz uyda yo'q edingiz. Biz soat 8 larda keldik va birga voleybol o'ynadik.

Ikkinchi mashg'ulot

Egalik olmoshlarining qisqa shakli yoki egalik qo'shimchalari

Fors tilida kishilik olmoshlaridan tashqari, egalik, mansublikni ifodalovchi qisqa olmoshlar ham borki, ular mustaqil holda ishlatilmaydi. Ular bog'lama olmoshlar yoki egalik qo'shimchalari

deb ataladi. Bu qo‘shimchalar o‘zbek tilida ham, fors tilida ham so‘zlarning oxiriga qo‘shiladi.

Fors tilida		
	Birlik	Ko‘plik
I shaxs	am- م	emān- مان
II shaxs	at – ت	etān – تان
III shaxs	aš – ش	ešān – شان
O‘zbek tilida:		
	Birlik	Ko‘plik
I shaxs	(i)m	(i)miz
II shaxs	(i)ng	(i)ngiz
III shaxs	(i)-	(i)lari

Egalik qo‘shimchalarining imlosi:

1. So‘z undosh bilan tugasa, egalik qo‘shimchalari to‘g‘ridan-to‘g‘ri qo‘shilaveradi.

Birlik

کتاب + م = کتابم [ketābam] – kitobim

کتاب + ت = کتابت [ketābat] – kitobing

کتاب + ش = کتابش [ketābaš] – kitobi

Ko‘plik

کتاب + مان = کتابمان [ketābemān] – kitobimiz

کتاب + تان = کتابتان [ketābetān] – kitobingiz

کتاب + شان = کتابشان [ketābešān] – kitoblari

2. So‘z –“i” cho‘ziq unlisi va –e qisqa unlisi bilan tugasa, birlikda 1 alif yordamida egalik qo‘shimchasi so‘zga qo‘shiladi, ko‘plikda esa talaffuzda –ye tovushini orttirish orqali yasaladi.

Birlik

فېچې ام [yeyčiyam] – qaychim

فېچې ات [yeyčiyat] – qayching

فېچې اش [yeyčiyaš] – qaychisi

Ko‘plik

فېچې مان [yeyčiyemān] – qaychimiz

فېچې تان [yeyčiyetān] – qaychingiz

فېچې شان [yeyčiyeshān] – qaychilari

برنامه ام [barnāmeam] – dasturim

برنامه ات [barnāmeat] – dasturing

برنامه اش [barnāmeaš] – dasturi

برنامه مان [barnāmeyemān] – dasturimiz

برنامه تان [barnāmeyetān] – dasturingiz

برنامه شان [barnāmeyeshān] – dasturlari

3. So‘z “ā” va “u” cho‘ziq unlilari bilan tugasa, egalik qo‘shimchasi oldidan ي – “yāy” orttirish orqali so‘zlarga qo‘shiladi.

Birlik

غذایم [yazāyam] – ovqatim

غذایت [yazāyat] – ovqating

غذایش [yazāyaš] – ovqati

Ko‘plik

غذایمان [yazāyemān] – ovqatimiz

غذایتان [yazāyetān] – ovqatingiz

غذایشان [yazāyeshān] – ovqatlari

مویم [muyam] – sochim

مویت [muyat] – soching

مویش [muyas] – sochi

مویمان [muyemān] – sochimiz

مویتان [muyetān] – sochingiz

مویشان [muyeshān] – sochlari

4. Soʻz “ou” diftongi bilan tugasa, egalik qoʻshimchalari qoʻshilayotganda “ou”ning ikkinchi harfi “u”-“v” undoshiga aylanadi. Masalan: راهروم [rāhrovam]- dahlizim.

Agar egalik qoʻshimchalarini oluvchi soʻz koʻplikda turgan boʻlsa, egalik qoʻshimchalari koʻplik qoʻshimchalaridan soʻng qoʻshiladi.

کتابهایم [ketābhā-yam] – kitoblarim

دانشجویانش [dāneshjuyān-as] – studentlari

Egalik qoʻshimchasi qoʻshiladigan soʻz oʻz aniqlovchisiga ega boʻlsa, yaʼni izofiy birikmaning aniqlanmishi boʻlsa, egalik qoʻshimchalari aniqlovchiga qoʻshiladi. Agar u zanjirdan iborat boʻlsa, izofiy zanjirning oxirgi soʻziga qoʻshiladi:

خانهدی بزرگم [xāne-ye bozorgam]- Katta uyim.

همسایه‌ی نزدیکمان [hamsāye-ye nazdik-emān]- Yaqin qoʻshnimiz.

کیف سیاه کهنه ام [kif-e siyāh-e kohne-am]- Eski qora sumkam.

Egalik qoʻshimchalari urgʻu olmaydi.

7-mashq. Quyidagi soʻzlarga egalik qoʻshimchalari qoʻshib turlang.

همسايه - بستني - معلم - بانو - پا.

8-mashq. Har ikkala ustunda berilgan so'zlarni o'zaro taqqoslang va ular ishtirokida 10 ta gap tuzing.

- پدرش - پدر او -
- شوهرش - شوهر او -
- خانمش - خانم او -
- همسايه اش - همسايه ي او -
- دوستش - دوست او -
- اتاقش - اتاق او -
- دخترش - دختر او -
- مادرم - مادر من -
- خانم - خانم من -
- اتاقت - اتاق تو -
- حالت - حال تو -
- دوستان - دوست شما -
- نامزد تان - نامزد شما -
- معلمشان - معلم آنها -
- مرلشان - مرل آنها -

9-mashq. O'qing, tarjima qiling.

خانه مان روبروي دانشگاه است. رفيقم از من پرسيد پدرت کجا کار مي کند؟ آيا خاله تان کارمند بانک است؟ مادرش هم در بانک ملي ازبکستان کار مي کند. شما کتابهايتان را روي کدام ميز گذاشتيد؟ او پارسال خيلي چاق بود، ولي امسال خوشبختانه لاغرشد. مادر تان فارسي خيلي خوب مي فهمد،

ولي فرانسوي بلد نيست. من خواهر زيبايش را خوب مي شناسم. ما ميهن عزيزمان را دوست داريم. ديروز لباس نوش را ديدم. زبان مادرت کدام زبان است؟ خانه ات از دانشکده دور نيست. آنها گفتگويشان را تمام کردند. از گفته هاي او صورتش سرخ شد. لطفاً يك فنجان قهوه بدهيد.

10-mashq. Izofiy birikmalarda kishilik olmoshlari o'rniga egalik qo'shimchalarini qo'yib yozing.

استاد ما ديروز با من به زبان فارسي گفتگو کرد. لباس نوي تو خيلي زيبا است. تو صورت او را نديدي. اسم پدر او نادري است. آنها در اتاق مارا باز کردند. روز تعطيل شما چه روزي است؟ من کتاب او را ديروز خواندم. زبان مادري شما چه زباني است؟ صندلي او را جلو پنجره بگذاريد. بفرمائيد پتوي آنها را به من بدهيد. دختر من اطوي تورا روي ميز گذاشت. آيا تو خواهر زيباي مرا نمي شناسي؟ خانه ي آنها از دانشگاه دور نيست. من روزنامه ي تورا مي خوانم. کتاب تورا از او مي گيرم.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent respublikamizning poytaxtidir. Mening ona tilim o'zbek tilidir, do'stimning ona tilisi - fors tili. Biz o'z vatanimizni sevamiz. Mening uyimda ikkita katta oyna bor. Men sizning onangizni kutyapman. Kitoblaringiz qaerda? U mendan daftar va qizil avtoruchkamni so'radi. Bizning do'stlarimiz Buxoro Davlat universitetida o'qishadi. U o'z kitobini senga bermaydi. Sizning ona tilingiz qaysi til? Ular o'z vatanlarini sevadilarmi? Ahvolim hozir yaxshi. Sizning ahvolingiz qanday?

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulot

O'zlik olmoshi خود

ضمير مشترك

خود – o'zlik olmoshi o'zbek tilidagi o'zlik olmoshiga mos keladi.
Bu olmosh gap tarkibidagi vazifasiga ko'ra ikki xil bo'ladi.

1. Agar خود [xod] - o'zlik olmoshi gap tarkibida ega yoki to'ldiruvchi vazifasini bajarsa, unga egalik qo'shimchalari qo'shiladi.

من خودم آمدم [man xodam āmadam] - Men o'zim keldim.

... او خود مي داند که ... [u xod midānad ke...] - U o'zi biladi-ki ...

2. Agar خود – [xod] olmoshi gapda aniqlovchi vazifasida kelsa, unga egalik qo'shimchalari qo'shilmaydi.

او لباس دختر خودرا پوشاند. [u lebās-e doxtar-e xod-rā pušānd] - U o'z qiziga kiyimini kiydirdi.

از استاد خود پرسیدم. [az ostād-e xod porsidam] - O'z o'qituvchimdan so'radim.

خود o'zlik olmoshiga egalik qo'shimchalari qo'shilganda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

Birlik

خودم + م ← خود [xodam] o'zim

خودت + ت ← خود [xodat] o'zing

خودش + ش ← خود [xodas] o'zi

Ko'plik

خودمان + مان ← خود [xodemān] o'zimiz

خودتان + تان ← خود [xodetān] o'zingiz

خودشان + شان ← خود [xodeshān] o'zlari

خود o'zlik olmoshi gaplarda ega vazifasida kelganda turli variantlarda ishlatilishi mumkin. Masalan:

خودم شمارا دیدم [xodam šomārā didam]

خود من شمارا دیدم [xode man šomārā didam]

من خودم شمارا دیدم [man xodam šomārā didam]

من خود شمارا دیدم [man xod šomārā didam]

Yuqoridagi gaplarning tarjimasi:

خودم شمارا دیدم – o'zim sizni ko'rdim

خود من شمارا دیدم – mening o'zim sizni ko'rdim

من خودم شمارا دیدم – men o'zim sizni ko'rdim

من خود شمارا دیدم – men o'zim sizni ko'rdim

خود o'zlik olmoshining sinonimi [xiš] dir. Bu olmosh ham "o'z" ma'nosini beradi. Lekin خود kabi egalik qo'shimchalari bilan turlanmaydi. U gapda aniqlovchi vazifasida keladi.

[Ahmad pesar-e xišrā be man nešān dād] – Ahmad o'z o'g'lini menga ko'rsatdi.

[Nāhid pul-e xišrā xarj kard] – Nohid o'z pulini ishlatdi.

روز تعطیل

دیروز روز تعطیل بود. من بعد از صرف صبحانه با برادر کوچکم به خانه عموم رفتم. دختر عموی من ناهید، ماشاء الله خیلی هنردوست است. بر عکس، من از بچگی به رقص و موسیقی خیلی علاقمند بودم. وقتی چهار ساله بود، عموم او را به کلاس رقص گذاشت. او رقصهای فرنگی (مثل بالت، تانگو، والس) یاد گرفت. ناهید، رقص ازبکی هم دوست داشت و یک کمی

رقص ایرانی هم یاد گرفت. وی، برای موسیقی معلم سر خانه داشت. ناهید پیانو را با علاقه‌ی بسیار یاد گرفت. بالاخره به هنرستان موسیقی رفت و حالا در سال است که در هنرستان موسیقی استاد است و پیانو درس می‌دهد. ما با ناهید، بعد از صرف ناهار به تئاتر رفتیم و آنجا نمایش خیلی جالبی را تماشا کردیم. ما از برنامه‌ی تئاتر خیلی راضی بودیم. دیروز هوا خیلی خوب بود. ما تا ساعت ۷ شب در خیابانهای تاشکند گردش کردیم و ساعت ۹ شب به خانه آمدیم. پدر و مادرمان منتظر ما بودند. با هم شام خوردیم، کمی استراحت کردیم و بعد خوابیدیم. روز تعطیل ما خوش گذشت.

Leksik izoh

1. گذاشتن [gozāshan] fe'lining ma'nosi "qo'ymoq" bo'lib, "kiritmoq" ma'nosini ham beradi.

منتظر بودن [montazer budan] – kutmoq fe'li yuqorida aytilganidek ayrim (distant) holatda ishlatiladi va uning ot qismi izofa bilan o'qiladi.

من منتظر شما بودم. [man montazer-e šomā budan] – Sizni kutdim

من منتظر تو هستم (می باشم). [man montazer-e to hastam] – Men seni kutayapman

2. Murakkab fe'llar tarkibida ko'pincha بودن fe'li o'rnida hozirgi-kelasi zamonda kesimlik bog'lamasi هست ishlatiladi.

من منتظر استاد هستم.

من منتظر استادم.

من منتظر استاد می باشم.

Uchala jumlaning tarjiması bir xil: "Men o'qituvchini kutayapman."

12-mashq. Quyidagi birikmalarni takrorlang va ular ishtirokida 10 ta gap tuzing.

خود ناصر، خود برادر هایش، خود پدرم، من خودم، ما خودمان، آنها خودشان، خود آنها، او خودش، دوست خود من، پسر خودتان، خانه ي خودمان، تو خودت، خود تو، خود ليلي، ليلي خودش، خودمان.

13-mashq. Nuqtalar o'rnini chap tomonda berilgan fe'llarning mosini tegishli zamonda qo'yib, to'ldiring.

من کتاب خودم را.... چرا با خود.... ما ميهن	زنگ زدن، تشریف آوردن
خودمان را.... دوست من خودرو خودش	حاضر شدن، بودن، نشستن،
را.... خود آقاي ناهید اینجا.... برادرم هر روز	خوردن، تراشیدن، وارد
صورتش را... پس از آنکه صبحانه... ما دور	شدن، داخل شدن، فروختن،
میز... و صبحانه.... من هر روز سه ساعت	حرف زدن، دوست داشتن،
کلاس فارسي.... هواي ديروز خيلي خوب....	داشتن
ساعت ۹... و همه به کلاس....	

14-mashq. Har ikkala tomonda berilgan so'zlardan foydalanib, so'z birikmalari tuzing.

بودن	علاقمند
خوردن	صورت
پوشیدن	شام
تراشیدن	لباس
جمع کردن	ناراحت
بودن	با دست

15-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Amir Temur ko'chasida men sizni bir soat kutdim. Siz kimni kutayapsiz? Men o'z do'stimni kutayapman. Sizing javobingizni kutayapmiz. O'tgan kuni meni kutmabsiz. Nohid uni kutayaptimi? Ha, Nohid Hasanni kutayapti.

16- mashq. روز تعطیل matniga savollar tuzing.

17-mashq. O'z dam olish kuningizni gapirib bering.

18-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Dam olish kuni men uyqudan kech turdim. Nonushtadan so'ng men ukam bilan amakimnikiga bordim. Amakimning uyi bizning uydan uncha uzoq emas. Amakimning qizi Nohid raqs va musiqa bilan shug'ullangan. U yevropacha raqslarni biladi. Hozir u musiqa bilim yurtida dars beradi. Biz Nohid bilan birga teatrga bordik. U yerda bir ajoyib spektaklni ko'rdik. Teatrdan chiqib, Toshkent ko'chalarida sayr qildik. Havo iliq edi. Soat 7 da uyga keldik. Ota-onamiz bizni kutishayotgan edi. Birga kechki ovqatni yedik. Men dam olish kunimni yaxshi o'tkazdim.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- فیروز تو روز تعطیل راجطور می گذرایی؟
- روز تعطیل من و تمام افراد خانواده مان استراحت می کنیم. مثلاً
- پریروز روز تعطیل بود. من خیلی خوب استراحت کردم و با برادرم به خانه
- عموم رفتم.
- پریروز چه ساعتی از خواب بیدار شدی؟
- پریروز ساعت ۱۰ از خواب بیدار شدم.
- اول چه کارهایی کردی؟

- اولاً دست و روي خود را شستم، ورزش كردم، با آب سرد دوش گرفتم، موهايم را شانه زدم، لباس پوشيدم و بعد صبحانه خوردم.
- تو هر روز بعد از ورزش دوش سرد ميگيري؟ چرا دوش گرم نمي گيري؟
- من دوش گرم دوست ندارم، آب سرد براي سلامتي خيلي مفيد است و بدن را قوي مي سازد.
- تو خودت ريشت را مي تراشي؟
- بله صورتم را خودم مي تراشم.
- در خانواده ي شما روز هاي تعطيل، صبحانه را كي (چه كسي) حاضر ميكند؟
- معمولاً مادرم حاضر مي كند، ولي پريروز چون روز تعطيل بود، خواهر بزرگم صبحانه را حاضر كرد.
- فقط با برادرت به تآتر رفتي؟
- نخير، من و برادرم، اول و فتم به خانه ي عمويان. آنجا با دختر عموم ناهيد به تآتر رفتيم. تو البته دختر عموم را مي شناسي.
- بلي، ناهيد خانم حالا هم به رقص و موسيقي علاقمند هستند؟
- آره، ناهيد خانم در هنرستان موسيقي استاد است، پيانو ياد مي دهد. رقص هاي ازبكي، فرنگي و ايراني هم مي داند.
- رقص ايراني را از كجا ياد گرفت؟
- رقص ايراني را در خانه از يك خانم ايراني ياد گرفت.
- آيا ناهيد آواز نمي خواند؟
- چرا، ناهيد صداي خوبي دارد و خيلي قشنگ آواز مي خواند.

- با دختر عمویت به کدام تآتر رفتید؟
- به تآتر علیشیرنوایی. آنجا بالت خیلی جالبی تماشا کردیم و بعد از آن در خیابانهای قشنگ تاشکند گردش کردیم و از ناهید تشکر کردیم و به خانه آمدیم. بدین ترتیب روز تعطیل ما خوش گذشت.
- خدا حافظ
- مرحمت زیاد.

Leksik izoh

1. تشکر کردن [tašakkor kardan]- "rahmat aytmoq", "tashakkur bildirmoq" va متشکر بودن [motašakker budan]- "mamnun bo'lmoq" fe'llari از [az] old ko'makchisi bilan ishlatiladi. O'zbek tilida kimgadir rahmat aytmoq jo'nalish kelishigi qo'shimchasi bilan ishlatiladi. Fors tilida esa kesim to'ldiruvchi oldiga از [az]- old ko'makchisi qo'yiladi.

[u az man tašakkor kard]- U menga rahmat aytdi.

[man az šomā motašakkeram] - Sizga rahmat.

19- mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamonga yoki aniq o'tgan zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

او خیلی قشنگ (آواز خواندن). به رقص هم (علاقمند بودن). شوهرش هر

روز صبح دوش (گرفتن). پدرم از من (تشکر کردن). روز تعطیل خوش

(گذشتن). او روز تولدش را خوب (گذراندن).

20-mashq. خود o'zlik olmoshiga tegishli egalik qo'shimchalarini qo'shing.

هر روز دست و روي خود را با آب سرد مي شويم. تو خواهر كوچك خود را خيلي دوست داري. استاد اسم دانشجوي خود را تكرر كرد. از خود پرسيدم: آيا زبان فارسي آسان است؟ تو خود مي داني كه زبان فارسي، هم آسان و هم شيرين است. آقا خود، صورتشان را مي تراشند. آيا شما خود صبحانه حاضر مي كنيد؟ مگر خودت ريشت را مي تراشي؟

21-mashq. Nuqtalar o'rnini chap tomonda berilgan so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

مثل - مانند	من ... ديروز به شما تلفن كردم، ولي شما خانه
نه فقط	نبوديد.... اين كتاب را بخوانيد... آن را به استاد
هرگز - الآن	زبان روسي بدهيد. حرفهاي شما را... به روي خود
اول - بعد	نمي آورد. روز هاي... من از تبلي او عصباني
خودم - هرگز	شدم.... به روي خود نمي آورم.... من و مادرم هم
ولي -	اين داستان جالب را خوانديم. در خيابان او را
	ديدم... ديوانه با خودش حرف مي زد.

22-mashq. متشكر بودن yoki تشكر کردن fe'llarini ishtirok ettirib gaplar tuzing.

To'ldiruvchi	Ega
مادر	شما
دانشيار خود	من
مدير دفتر	تو
شاگردان	دانشيار

كميسيون

آھا

خاله

دختر خاله

من

مادر بزرگ

23-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz uni bir necha daqiqa kutdik. So'ng o'zimiz parkka aylanishga ketdik. Parkda odam ko'p edi. Yoshlar parkda dam olar edilar. Men parkda kitob o'qidim, shaxmat o'ynadim, ba'zilar voleybol o'ynadilar, Biz o'z o'qituvchimizdan rozimiz. Avval kiyimlaringizni kiying, so'ng sochingizni tarang. Uni kim kutayapti? Ular bosh oshpazga rahmat aytdilar. Sovuq suv ichmang. Uning gaplarini o'zimga olmadim. U mening gaplarimni o'ziga olmadi.

BESHICNHI DARS

Birinchi mashg'ulot

O'tgan zamon davom fe'li ماضي استمراري [mäzi-ye estemrāri]

O'tgan zamon davom fe'li o'tgan zamon fe'l negiziga *mi* – *mi* old qo'shimchasi va shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi. (III-shaxs birlikda shaxs-son qo'shimchalari qo'shilmaydi.)

Shaxs-son qo'shimchasi + o'tgan zamon negizi + *mi*

خواندن ← خواند

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	مي خواندم	مي خواندنم
II shaxs	مي خواندي	مي خوانديد
III shaxs	مي خواند	مي خواندند

O'tgan zamon davom fe'lida ikkita urg'u bo'ladi.

1. Asosiy kuchli urg'u *mi* – old ko'makchisiga tushadi.

2. Kuchsiz urg'u shaxs-son qo'shimchasiga tushadi.

O'tgan zamon davom fe'lining bo'lishsiz shakli *mi* – *mi* old qo'shimchasi oldiga *na* – *na* inkor yuklamasini orttirish orqali yasaladi. Bunda kuchli urg'u *na* – *na* inkor yuklamasiga ko'chadi.

	Birlik	Ko'plik
I.	ئمي خواندم	ئمي خواندنم
II.	ئمي خواندي	ئمي خوانديد
III.	ئمي خواند	ئمي خواندند
I.	o'qimadim	o'qimadik
II.	o'qimading	o'qimadingiz
III.	o'qimadi	o'qimadilar

Ogʻzaki nutqda نه – na inkor yuklamasining “a” unlisi مي –mi old qoʻshimchasi yonida “e” kabi eshitaladi: *nemixāndam, nemixāndi* va h.k.

Oʻtgan zamon davom feʼli ish-harakatning a) maʼlum paytda boshlanib, maʼlum paytgacha davom etganligini; b) takroran, yaʼni bir necha marta takrorlanganligini; c) bir vaqtning oʻzida ikki ish-harakat haqida gap ketsa, biri ikkinchisidan oldinroq boshlanganligini bildiradi.

من تمام روز کار می کردم. [*man tamāme ruz kār mikardam*] - Kun boʻyi ishlardim.

هفته ای سه بار به کتابخانه می رفتم. [*hafte-i se bār be ketābxāne miraftam*] - Haftada uch marta kutubxonaga borardim.

وقتی تو آمدی، برادرم به گلها آب می داد. [*vaqti to āmadi barādaram be golhā āb midād*] – Sen kelgan paytingda akam gullarni sugʻorardi.

Old qoʻshimchali (prefiksli) feʼllar

الفعال پیشوندی

Yuqoridagi boblarda sodda feʼllar va murakkab feʼllar haqida soʻz yuritilgan edi. Fors tilida sodda feʼllar va murakkab feʼllardan tashqari old qoʻshimchali (prefiksli) feʼllar ham mavjud. Ular ikki qismdan iborat boʻladi, yaʼni sodda feʼl oldiga old qoʻshimcha qoʻyiladi. Shuning uchun bunday feʼllarga old qoʻshimchali feʼllar deyiladi. Masalan:

بر آمدن [*bar āmadan*]- chiqmoq, koʻtarilmoq.

در آمدن [*dar āmadan*]- kirmoq

در آوردن [*dar āvardan*]- chiqarmoq, olmoq

Bunday hollarda koʻpincha در [*dar*] va بر – [*bar*] old qoʻshimchalari ishtirok etadi.

Old qo'shimchali fe'llar ma'lum bir zamonda tuslanayotganda fe'l qismi tuslanadi, old qo'shimcha o'zgarishsiz qoladi. Masalan. مي -mi qo'shimchasi, نه -na inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi;

Old qo'shimchali fe'llardan buyruq mayli yasalayotganda به - old qo'shimchasi qo'shilmaydi. Masalan; برگشتن fe'lini ko'raylik.

Hozirgi-kelasi zamonda:

I sh. برمي گردم [bar migardam] – qaytaman

II sh. برمي گردی [bar migardi] – qaytasan

III sh. برمي گردد [bar migardad] – qaytadi

Hozirgi-kelasi zamon bo'lishsiz shaklida:

برمي گردم [bar namigardam] – qaytmayman

برمي گردی [bar namigardi] – qaytmaysan

برمي گردد [bar namigardad] – qaytmaydi

Buyruq mayli

برگرد [bar gard] – qayt

برگردید [bar gardid] – qaying

برنگرد [bar nagard] – qaytma

برنگردید [bar nagardid] – qaytmang

O'tgan zamon davom fe'li

برمي گشتم [bar migaštam] – qaytardim

برمي گشتی [bar migašti] – qaytarding

برمي گشت [bar migašt] – qaytardi

Bo'lishsiz shaklda

برمي گشتم [bar namigaštam] – qaytmasdim

II بر نمي گشتي [bar namigašti] – qaytmasdng

III بر نمي گشت [bar namigašt] – qaytmasdi

Old qo'shimchali fe'llar tuslanayotganda bo'lishli shaklda urg'u old qo'shimchaga tushadi, inkor shaklda urg'u inkor yuklamaga tushadi.

1-mashq. O'qing, tarjima qiling.

وقتي دانشجو بودم، يك همخانه‌ي خيالي تنبل داشتم كه هيچ وقت كار نمي كرد، بيشتر وقتها در رختخواب دراز مي كشيد و روز نامه و مجله مي خواند، يا به موسيقي گوش مي داد. وقت شام و ناهار هميشه پيش از همه سر ميز مي نشست، ولي هرگز نه اتاق خود را تميز مي كرد، نه آشپزي مي كرد و نه طرف مي شست. ناچار من خودم، هم آشپزي مي كردم و هم اتاق را تميز مي كردم و هم ظرف را مي شستم و او هرگز به روي خود نمي آورد. روزهاي اول، من از تبلي او عصباني مي شدم، ولي هرگز گله اي نمي كردم. اين هم اتاق برادر بزرگ من بود.

2-mashq. Quyidagi fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lida tuslang.

فراگرفتن - برخاستن - گذاشتن.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda yozing.

هر وقت از خانه (بيرون آمدن) من شما را (ديدن). كاشكي وقتتان را (تلف كردن) و بيشتر (مطالعه كردن). اگر (مجبور كردن) تلويزيون (تماشا كردن). وقتي كه به خانه (برگشتن) پلرم با برادرم (شطرنج بازي كردن). من هر روز پلوي او (نشستن) و با او به زبان فارسي (حرف زدن). اگر با هم (آشتي

کردن) همهي ما (خوشحال شدن). سالانه دانشجويان با استعداد را به ايران (فرستادن). او هر روز ساعت شش (از خواب بيدار شدن).

4-mashq. Nuqtalar o'rni berilgan fe'llarning mosi bilan to'ldiring.

بردن - خوردن	هر	آنها صدای مرا.... هیچ کسی مقاله های او را.... هر
حاضر کردن	من	روز به اتاق آقای رئیس.... تا آمدن من چه.... من
شنیدن - نوشتن	را	همیشه برادر زاده ام را با خود.... او معمولاً ناهار را
خریدن	بار	در این رستوران.... وقتی در مسکو بودم، ماهی دو بار
خواندن - رفتن	پول	برایش نامه.... تا به حال مادرم صبحانه.... اگر پول
		داشتم این لباس را....

5-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

U o'z kiyimlarini mana shu magazindan sotib olardi. Biz darşdan so'ng doimo kutubxonaga borardik. O'qituvchi so'raganda men javob berardim. Biz bar yili yozda mana shu bozorga kelardik. Idishlarni u yuvmasdi. O'tgan hafta har kuni soat 9 da uyga qaytardik. U hech narsa yemasdi, faqat qahva ichardi. Kechqurunlari Toshkent ko'chalarida sayr qilardik. Men kelgan vaqtimda u xat o'qirdi. Sen hech qachon o'z kitoblaringni menga bermagansan.

Ikkinchi va uchinchi mashg'ulot

Sifat. Sifat darajalari

Sifatlar ikki xil bo'ladi:

1. Asliy sifat.

2. Nisbiy sifat, ya'ni boshqa so'z turkumlaridan yasalgan sifat.

Sifat darajalari faqat asliy sifatlardan yasaladi.

Sifat darajalari uch xil bo'ladi:

a) oddiy daraja;

b) qiyosiy daraja;

c) ortirma daraja.

Oddiy darajadagi sifat hech qanday qo‘shimchaga ega bo‘lmaydi va predmetning yoki shaxsning belgisini ko‘rsatadi. Masalan:

زیبا [boland] - baland, خوب [xub]- yaxshi, بد [bad]- yomon, بزرگ [bozorg] - katta, چىرويلى [zibā]- chiroyli, بزرگ [bozorg] – katta.

Qiyosiy darajadagi sifat oddiy daraja sifatga تر – tar qo‘shimchasini qo‘shish bilan yasaladi va ikki yoki undan ortiq predmet yoki shaxslarni belgi va xususiyat jihatdan bir-biri bilan taqqoslaydi.

بزرگتر [bozorgtar] – kattaroq ← بزرگ + تر

بدتر [badtar] - yomonroq ← بد + تر

Orttirma daraja sifatlar oddiy daraja sifatlarga ترین – tarin qo‘shimchasini qo‘shish bilan yasaladi va bir necha predmet yoki shaxs orasidan eng kuchli sifat egasini ajratib ko‘rsatadi. O‘zbek tiliga “eng” deb tarjima qilinadi.

بزرگترین [bozorgtarin] - eng katta ← بزرگ + ترین

زیباترین [zibātarin] - eng chiroyli ← زیبا + ترین

Demak:

قىشنىڭ ← قىشنىڭتىر ← قىشنىڭتىرىن

eng chiroyli chiroyliroq chiroyli.

Qiyosiy daraja va orttirma daraja sifatlarda urg‘u so‘zning oxirgi bo‘g‘iniga tushadi. “تر” tar va “ترین” tarin qo‘shimchalarini qo‘shib yozish ham mumkin, ajratib yozish ham mumkin.

جوانتر = جوان تر

كوچكىترىن = كوچك ترىن

Hamma oddiy daraja sifatlardan qiyosiy daraja va orttirma darajalari yasalavermaydi. Masalan, hozirgi fors tilida خوب “xub”- yaxshi sifati o‘rniga uning sinonimi به – beh dan qiyosiy va orttirma daraja yasaladi.

بہتر – *behtar* – yaxshiroq

بہترین – *behtarin* – eng yaxshi

Qiyosiy darajaning qo‘llanishi:

Qiyosiy daraja sifatlar gap tarkibida ikki xil maqsadda ishlatiladi.

1. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga solishtirish uchun. Bunday holatda qiyosiy daraja sifat gapda ko‘pincha ot kesim, hol vazifasida keladi.

2. Ish-harakatning qay darajada bajarilishini ko‘rsatish uchun. Bunday holatda u gapda hol vazifasida keladi.

1. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga taqqoslash uchun uch xil usul mavjud:

a) Ega + از + taqqoslanayotgan ob‘yekt + qiyosiy daraja sifat.

محمود + از + من + بزرگتر است = محمود از من بزرگتر است.

b) Ega + qiyosiy daraja sifat + از + taqqoslanayotgan ob‘yekt + است.

محمود + بزرگتر + از + من + است = محمود بزرگتر از من است.

c) Ega + qiyosiy daraja sifat + است + از + qiyoslanayotgan ob‘yekt.

محمود + بزرگتر + است + از + من = محمود بزرگتر است از من.

Demak:

محمود از من بزرگتر است = محمود بزرگتر از من است = محمود بزرگتر

است از من.

از [Ahmad az man bozorgtar ast] jumlasida احمد از من بزرگتر است.

من – az man birikmasidan oldin va keyin pauza – (tinish) qo‘yiladi.

Ish-harakatning holatini ham taqqoslash mumkin.

او زبان فارسي را بہتر از تو ميداند.

او بهتر از تو زبان فارسی را میداند.

Har ikkala jumlaning ma'nosi bir: "U fors tilini sendan yaxshiroq biladi."

2. Ish-harakatning qay tarzda bajarilishini ko'rsatish uchun qiyosiy daraja sifatlar mustaqil ishlatiladi.

[U *bištar be zabān-e englisi* au بیشتر به زبان انگلیسی حرف میزند. *harf mizanad*] - U ko'proq ingliz tilida gaplashadi.

Eslatma: 1) بیش [*biš*] - "ko'p" oddiy daraja sifatining bilan birikmasi از بیش [*biš az*] - ham qiyosiy daraja sifat bergan ma'noni beradi va "ko'proq" deb tarjima qilinadi. Ish-harakatni solishtirish-taqqoslash uchun ishlatiladi.

[*barādar-e bozorgam biš az man ketab mixānad*] - Akam mendan ko'proq kitob o'qiydi.

Shu jumlani quyidagicha aytish ham mumkin:

برادر بزرگم بیشتر از من کتاب میخواند.

2. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga taqqoslashda از [*az*] old ko'makchisi o'rninga تا [*tā*], که [*ke*] ko'makchilari ham ishlatilgan hollar uchrab turadi.

[*āmrikā bozorgtar ast tā Irān*] - آمریکا بزرگتر است تا ایران. - Amerika Erondan kattaroq.

6-mashq. O'qing va tarjima qiling.

پدر من از پدر تو جوان تر است. کوچه های این ده، تمیزتر از خیابانهای آن ده است. زمستان امسال، خیلی سرد تر و بدتر بود. در باغ ما درخت میوه زیادتر است از باغ شما. هوای دیروز، بدتر از هوای پریروز بود. هر روز بیش از پیش زبان فارسی را دوست دارم. این آپارتمان بلندتر از آن آپارتمان است. کشور ما کوچکتر است از کشور ایران. پارسال میوه خیلی ارزان تر بود. من

پولدار تر از شما بودم، و لی حالا شما خیلی پولدار تر هستید. این فروشگاه در زمستان خیلی بیشتر از تابستان لباس می فروشد. زن شما خیلی بهتر از شما فارسی می فهمد و حرف میزند. اتاق من بزرگ است، ولی اتاق شما بزرگتر است. استادان آن دانشگاه خوبند، ولی استادان این دانشگاه بهترند. این گلها از گلهاي تو قشنگتر است. کیف شما سنگین است، ولی چمدان دوستان خیلی سنگین تر است.

7-mashq. Quyidagi jumalalarda so'zlar tartibini o'zgartiring.

Masalan:

شهر تاشکند از شهر قران کوچکتر است - شهر تاشکند کوچکتر از شهر قران است - شهر تاشکند کوچکتر است از شهر قران.
پیراهن من از پیراهن شما گرانتر است. این دختر خانم، لاغرتر از شما است. در این ده، آب از آن ده لازم تر بود. خیابانهای شهر ما تمیز تر است از خیابانهای شهر شما. مگر زبان فارسی از زبان ازبکی آسانتر نیست؟ خواهر شما، فارسی را بهتر می فهمد تا عربی. این سیب، شیرین تر از آن سیب است. پلر من سالمتر است از مادرم.

8-mashq. Eshiting va takrorlang.

من کمتر از تو استراحت میکنم - من از تو کمتر استراحت میکنم. در ایران، میوه از افغانستان فراوان تر است - در ایران میوه فراوان تر از افغانستان است - در ایران میوه فراوان تر است از افغانستان. زبان ازبکی از زبان روسی آسان تر است - زبان ازبکی آسان تر است از زبان روسی - زبان ازبکی آسان تر از زبان روسی است. آنها دیرتر از ما آمدند و زودتر رفتند - آنها از ما دیرتر آمدند و زودتر رفتند. اکبر بیشتر از ناهید درس می خواند - اکبر از

ناهید بیشتر درس می خواند. من سالاد و میوه بیشتر دوست دارم تا گوشت و نان. این شهر خراب تر است تا آن ده- این شهر خراب تر از آن ده است.

9-mashq. Nuqtalar o'rnini chap tomonda berilgan sifatlarning qiyosiy darajasidan mosini qo'yib, to'ldiring.

لذیذ - نو	خیابان نوایی... از خیابان امیر تیمور است. امشب
بیش - بد	حالش... شد. ماهی... از مرغ است. این... است یا آن؟
کوتاه - خوب	من کتاب... از شما دارم ولی کتابهای شما... است.
دور - زود	بازار... از دانشگاه است. صبح هوا خوب بود ولی
زیبا - جالب	شب... شد. من امروز... از دیروز برخاستم. پالتوی من
گران	نو است، ولی پالتوی تو... است. این کتاب... است از
	آن کتاب. این مغازه گران است ولی این سوپرمارکتها از
	آن هم... هستند.

10-mashq. Quyidagi sifatlarning antonimlarini ayting.

آسان - شیرین - دیر - نزدیک - بلند.

زیاد - پیر - ارزان - لاغر - گشاد.

دراز - سفید - خوشنزه - بزرگ - کثیف.

زیبا - قوی - بیش - نرم - سرد.

11-mashq. Quyida berilgan jumladan aynan shu ma'noni beradigan gaplar tuzing. Buning uchun qiyosiy darajadagi sifatlarning antonimlaridan foydalanish mumkin.

من از تو جوانتر هستم = تو از من پیر تری.

امشب حالش خیلی بهتر است. دانشگاه قران از دانشگاه تبریز بزرگتر است. خانهدی ما کوچکتر است از خانهدی دوستم. رضا بلندتر از محمود است.

راه اصفهان درازتر است از راه قم. زبان آلمانی خیلی سخت تر است از زبان فرانسوی. زمستان امسال خیلی سردتر است از زمستان پارسال. من کمتر از شما به زبان فارسی گفتگو نمی‌کنم. هوای سمرقند از هوای اینجا بدتر نیست. این کتاب جالب تر است از آن مجله. پیراهن شوهرتان گران تر از پیراهن شماست.

12-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning opangiz uning qizidan chiroyliroqdir. Eron O'zbekistondan kichikroq emas. U mendan yoshroq va fors tilini mendan yaxshiroq biladi. Toshkent Qozog'iston poytaxtidan kattaroq va chiroyliroqdir. U mendan ko'ra qahvani ko'proq ichadi. Siz o'z ona tilingizda mendan yomonroq gaplashar ekansiz. U sizdan iste'dodliroqdir. Meva va sabzavotlar go'shtdan arzonroq. Bugun havo yaxshiroq. Yozda meva sharbati choydan yaxshiroqdir.

To'rtinchi mashg'ulot

کارهای روز مَرّه

نام من فرخ است. پنج سال پیش از دانشگاه دولتی تاشکند فارغ شدم. در انستیتوی شیمی نباتات فرهنگستان علوم ازبکستان کار می‌کردم. دوست من نادر هم بامن کار می‌کرد. من هنوز اتومبیل نداشتم و رانندگی بلد نبودم. هر روز صبح از خانه تا ایستگاه اتوبوس پیاده می‌رفتم و آنجا سوار اتوبوس خط چهار می‌شدم و سرکار می‌رفتم. راه من زیاد دور نبود و غالباً بعد از نیم ساعت می‌رسیدم. در اتاق ما میز من رو بروی میز دوستم نادر بود. ما مسئله‌های مهم را از همدیگر می‌پرسیدیم و به همدیگر می‌گفتیم. عصرها باهم از انستیتو خارج می‌رفتم و اگر خسته نبودم و هوا هم خوب بود، پیاده به خانه برمی‌گشتیم. منزل نادر کمی پایین تر از خانه‌ی ماست. گاهی هم که

حوصله نداشتیم، یا هوا خیلی سرد بود، یا اتوبوس شلوغ بود، یا هوا بارانی یا برقی بود، سوار تاکسی می شدیم. آن روز ها کرایه ی تاکسی گران نبود. هفته ای پنج روز کار می کردیم. کار ما سر ساعت هشت شروع می شد و درست ساعت چهار و نیم بعد از ظهر تمام می شد.

Leksik izoh

1. همدیگر [hamdigar]- olmoshi quyidagi shakllarda ishlatiladi:
 - [be hamdigar goftan]- bir-biriga aytmoq (gapirmoq).
 - [az hamdigar porsidan]- bir-biridan so'ramoq.
 - [pahlu-ye hamdigar nešastan]- bir-birining yonida o'tirmoq, yoki ham nešastan [pahlu-ye ham nešastan]
 - [hamdigar-rā didan]- bir-birini ko'rmoq.
 - [hamdigar]- olmoshiga yekdigar [yekdigar]- olmoshi sinonim bo'la oladi.
 - [bā hamdigar sohbat kardan] – bir-biri bilan suhbatlashmoq; [bā ham rafiy budan] – bir-biri bilan do'st bo'lmoq; [hamdigarrā šenāxtan] – bir-birini tanimoq.
2. Fors tilida soatni ifodalashda "roppa-rosa" so'zi درست [dorost]- so'zi bilan beriladi.

soat roppa-rosa 8 dir. درست هشت است.

13-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lida yoki aniq o'tgan zamon fe'lida yozing.

وقتي در آمريكا بودم، هفته اي سه بار تلفني با مادرم (حرف زدن) و احوالش را (پرسيدن). بدبختانه نه شماره تلفنتان را (دانستن) و نه خانه تان را (بلد بودن). سالها پيش وقتي خيلي جوان (بودن) هم درس (خواندن) و هم در يك شركت كوچك (كار كردن). دو سال پيش با دوشيزه اي (آشنا شدن) و خيلي زود (ازدواج كردن). پدرم هميشه روي همين صندلي (نشستن) و به اخبار راديو (گوش دادن). حرفهاي شمارا هيچ (فهميدن). متأسفانه در اين شهر، هيچ كسي را (شناختن) و كاملاً تنها (بودن). او ديشب ميهمان (داشتن) و ناچار در خانه (ماندن). در ماه گذشته، چند بار يكدیگر را (ديدن) ولي باهم (حرف زدن). دو ماه پيش خانه شان را (فروختن) و يك آپارتمان راحت (اجاره كردن).

14-mashq. همدیگر yoki olmoshlarini ishlatib, gaplarni fors tiliga tarjima qiling.

Bir-biringizga savol bering. Siz hamisha bir-biringiz bilan forsha' gaplashasizmi? Yonma-yon o'tirmang. Biz bir-birimiz bilan o'zaro o'rtoqmiz – siz ham o'rtoqmisiz? Ular har kuni ko'rishib turadilar. Biz bir-birimizni tanimaymiz. O'tgan hafta har kuni birgalikda kutubxonaga bordik.

15-mashq. Nuqtalar o'rnini to'ldiring.

گفتن - شنیدن	هنوز فارسي خوب... من... سينما منتظر استاد بودم...
سیگار کشیدن	شمارا... وقتي که تو به دانشگاه... من تو را دیدم.
دیدن - رسیدن	هنگام تنفس دانشجویان در راهرو... تو به او... ولي
یاد گرفتن - کمی	او... براي ترجمه... لازم است... اين کتاب را چاپ
کتاب لغت - نزد	مي کنند.

16-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Besh yil oldin men student edim va universitetda o'qirdim. Biz har hafta stadiona borardik. U yerda birgalikda voleybol, futbol o'ynardik. Bir-birimiz bilan suhbatlashardik. Gohida kutubxonaga borardik. O'rtoqlarim bilan yonma-yon o'tirardik va gazeta, jurnallar o'qirdik. Birgalikda fors tilini o'rganardik. O'zbek tilidan fors tiliga, fors tilidan o'zbek tiliga tarjima qilardik. Bizga lug'at juda kerak bo'lardi. Har bir darsdan so'ng 10 minut dam olardik. Sinfimizda Farrux fors tilini hammadan yaxshiroq bilardi. U hatto o'qituvchi bilan ham forscha gaplashardi. Keyin soat 8 da uyga qaytardik. Bir oz dam olardik, so'ng uyquga ketardik.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- سلام
- سلام حالت چطوره؟
- بد نیستم تو چطوري؟
- من هم خوبم متشکرم. کجا مي روي؟
- سر کار مي روم. کارم را عوض کردم.
- تا به حال کجا کار مي کردی؟
- من در انستیتوی شیمی نباتات فرهنگستان کار مي کردم، حالا در يك شرکت کوچک کار مي کنم.
- کار روزمرهات چه بود؟
- هر روز ساعت ۷ از خواب بيدار مي شدم و ساعت ۸ به انستیتو مي رفتم و درست ساعت ۴ و نيم کار ما تمام مي شد و به خانه بر مي گشتم.
- اين کار هرروزي من بود که قريب ۵ سال ادامه داشت.

- محل کارت از اینجا دور است؟ چطور سر کار می روی؟
- معمولاً با خودرو تا محل کارم ده دقیقه راه است، بیشتر نیست.
- خوب خودت چطوری؟ بچه هایت چطورند؟ انشاالله که دخترت بزرگ شد؟
- خوبند. بلی دخترم به دبیرستان می رود و زبان فارسی یاد می گیرد.
- خیلی خوب است. زبان فارسی را کی می آموزد؟
- یک خانم ایرانی به او زبان فارسی می آموزد. دخترم زبان فارسی را دوست دارد و در آینده به دانشکده‌ی خاورشناسی خواهد رفت.
- الان کتابهای فارسی هم دارد؟
- بلی. دستور زبان فارسی خریدم. کتاب لغت فارسی به ازبکی هم برایش خریدم.

Leksik izoh

1. یاد گرفتن [yād gereftan] fe'llari sinonim bo'lib "o'rganmoq" degan ma'noni beradi.

[Man ham zabān-e fārsi ham inglisi miyāmuzam (yād migiram)] - Men ham fors tili, ham ingliz tilini o'rganyapman. Xuddi shu ma'noda خواندن

من، هم زبان فارسی هم انگلیسی [xāndan] fe'li ham ishlatilishi mumkin.

[Man ham zabān-e fārsi, ham inglisi miyāmuzam (yād migiram)] - Men ham fors tilini, ham ingliz tilini o'rganyapman.

yād دادن [yād dādan] fe'liga ham sinonim bo'la oladi. Ular "o'rgatmoq" ma'nosini beradilar. Agar "kimgadir o'rgatmoq" ma'nosida kelsa به old qo'shimchasi ishlatiladi.

[*pedaram be man xāndan-rā yād dād (āmuxt)*] - Otam menga o'qishni o'rgatdi.

"Nimanidir o'rgatmoq" o'rganmoq ma'nosida kelsa – vositasiz to'ldiruvchini boshqaradi. استاد ما زبان فارسي ياد مي دهد.

Demak, *fe'*lining o'rganmoq, o'rgatmoq ma'nolari bor ekan.

"Qaerdadir o'qimoq" ma'nosida *o'qim* [dars xāndan] *fe'*li ishlatiladi. دوستم در دانشگاه درس ميخواند. [*dustam dar dānesgāh dars mixānad*] - Do'stim universitetda o'qiydi.

2. "Yurmoq" *fe'*li fors tilida راه رفتن [*rāh raftan*]dir.

[*Dānesjuyān dar rāhrove dānesgāh rāh miravand*] - Studentlar universitet yo'lagida yuribdilar.

17-mahsq. Gaplarni qavs ichida berilgan *fe'*llar bilan to'ldiring.

احمد آقا! شما چند تا زبان (بلد بودن). شما ماشاءالله فارسي خيلي خوب (حرف زدن). كجا به اين خويي فارسي (ياد گرفتن) من هر روز از دانشگاه به كتابخانه (رفتن). خودت تنها در آنجا (راه رفتن) و يا با دوستانت (راه رفتن). كتابها را با دقت (خواندن) براي آنكه آنها براي من خيلي لازم (بودن). من هر روز خيلي دير (خوابيدن). دوستم پاي تلفن با كسي (حرف زدن) من فقط يك بار نصف شب به منزل (برگشتن) برادرزاده ي او در انستيتوي ماشين سازي (درس خواندن) و خواهر زاده اش هنوز (شوهر كردن). ما آماده هستيم با شما به تاتر (رفتن).

18-mashq. Nuqtalar o'rmini to'ldiring.

۱) ... آقا... اين... چند...؟ (كلاه، قيمت، ببخشيد، است.)

۲) من ... جفت ... و ... زیر پوش سه ... دکمه ... -خر. (تا، چند، به - تا،
برای، جوراب).

۳) من ... ۸ از دانشگاه می - م. (ساعت، کتابخانه، معمولاً، به -
رو-).

۴) ... شبه و ... نه ... باز است ... کارخانه - ... می کنند.
(یکشنبه، بانک، روزهای، نه - ها، کار).

۵) ... بعد ... درس ... می کردیم ... در راهرو (از، راه، رفتن،
و، نا، استراحت).

۶) خانم، ... خیلی خوبی ... اول ... خرید ... بخريد، كيلو ...
پنج ... است. (به، بعد، و، انگور، -ست، -ش، سوم).

۷) این ... خیلی ... دقت ... - کند و دانشیار ... او ... است. (با،
کار، از، دانشجو، راضي، می-).

19-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ko'p televizor ko'rmang, ko'z uchun yaxshi emas. Har kuni ochiq havoda yolg'iz sayr qilaman. Studentlar to'piandilar va Eron Islom Jumhuriyatining ko'rgazmasiga ketdilar. Shanba, yakshanbadan tashqari har kuni kutubxonaga borardim va dars tayyorlardim. Bizning guruhimiz qizlari ingliz tilini ham o'rganardilar. Hozir mendan boshqa hech kim yo'q. Ahmad fors tilini diqqat bilan o'rganyapti. Hodining jiyani dangasa emas, u har kuni onasiga ko'maklashadi, ukasiga ingliz tilini o'rgatadi. Uning akasi tibbiyot institutida o'qiydi. Odatda men universitetga undan avvalroq kelaman. Xonim, bu uzumni oling, bir kilosi 25 tuman.

20-mashq. Savollarga javob bering.

- چرا شما از این کتاب لغت استفاده می کنید؟
- معمولاً چه ساعتی از خواب بیدار می شوید؟

- هفته‌ي گذشته چه کارهاي مي کرديد؟
- آيا دختر عمويتان اينجا است؟
- دوستان احمد بعد از درس کجا مي روند؟
- وقتي که شما آمديد در خانه کي (چه کسي) بود؟
- شما زبان فارسي ياد مي دهيد و يا ياد مي گيريد؟
- خواهر زاده اش کجا درس مي خواند؟
- قيمت اين سيب هاي شيرين چند است؟
- امشب کجا ميرويد، به تآتر يا به مهماني؟

OLTINCHI DARS

Birinchi – uchinchi mashg'ulot

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (Aorist)

مضارع التزامي

Aoristning yasalishi

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli ingliz tilida “aorist” deb yuritiladi. Bu shakldagi fe'llarda bir necha xil ma'no jamlangan bo'ladi.

Aorist ma'lum bir ish-harakatning bajarilishiga oid:

xohish, istak, qodirlik, imkoniyat, zarurat, ehtimollik, gumon kabi ma'nolarini anglatadi.

Aorist hozirgi zamon fe'l negiziga به be old qo'shimchasini va oxiriga shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi.

Shaxs-son qo'shimchalari + hozirgi zamon fe'l negizi + به

Birlik

- I بخوانم [*bexānam*] - o'qiyimi? o'qitaymi
- II بخوانی [*bexāni*] - o'qisang, o'qigin
- III بخواند [*bexānad*] - o'qisa, o'qisin

Ko'plik

- I بخوانیم [*bexānim*] - o'qiylik, o'qisak
- II بخوانید [*bexānid*] - o'qisangiz, o'qingiz
- III بخوانند [*bexānand*] - o'qisalar, o'qisinlar

Aoristning bo'lishli shaklida ikkita urg'u bo'lib, asosiy urg'u به be-old qo'shimchasiga tushadi, ikkinchi zaifroq urg'u shaxs-son qo'shimchalariga tushadi.

Murakkab fe'llardan hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli yasalganda به *be-* old qo'shimchasi qo'shilishi ham, qo'shilmaligi ham mumkin.

کار بکنم [*kār bekonam*] = کار کنم [*kār konam*] – ishlasam, ishlay

کار بکنی [*kār bekonī*] = کار کنی [*kār konī*] – ishlasang, ishla

کار بکند [*kār bekonad*] = کار کند [*kār konad*] – ishlasa, ishlasin

Old qo'shimchali (prefiksli) fe'llardan aorist yasalganda به *-be* old qo'shimchasi tushib qoladi. Masalan; فرا گرفتن [*farā gereftan*] fe'lini olib ko'raylik. Uning hozirgi- zamon negizi فرا گیر [*farā gir*].

Birlık

فرا گیرم [*farā giram*] – qamrab olsam

فرا گیری [*farā giri*] – qamrab olsang

فرا گیرد [*farā girad*] – qamrab olsa

Ko'plik

فرا گیریم [*farā girim*] – qamrab olsak

فرا گیرید [*farā girid*] – qamrab olsangiz

فرا گیرند [*farā girand*] – qamrab olsalar

Aoristning bo'lishsiz shakli به *-be* old qo'shimchasini tushirib qoldirish va uning o'rniga نه *-na* inkor yuklamasini qo'yish orqali yasaladi.

Birlık

Ko'plik

I نخواستم [*naxā nam*] – o'qimasam

نخواستیم [*naxānim*] – o'qimasak

II نخواستی [*naxāni*] – o'qimasang

نخواستید [*naxānid*] – o'qimasangiz

III نخواستند [*naxānad*] – o'qimasa

نخواستند [*naxānand*] – o'qimasalar

Bu yerda ham asosiy urg'u **نه** – *na* inkor yuklamasiga tushadi, shaxs-son qo'shimchalariga esa kuchsizroq urg'u tushadi.

Eslatma: 1. بودن – [*budan*]- bo'lmoq, emoq fe'li aorist shaklida kelganda **به** – *be* old qo'shimchasini olmaydi.

Birlik

I sh. باشم [*bāšam*] – bo'lsam

II sh. باشي [*bāši*] – bo'lsang

III sh. باشد [*bāšad*] – bo'lsa

Ko'plik

باشيم [*bāšim*] – bo'lsak

باشيد [*bāšid*] – bo'lsangiz

باشند [*bāšand*] – bo'lsalar

2. Old qo'shimchali fe'llar va murakkab fe'llardan aoristning bo'lishsiz shakli yasalayotganda **نه** – *na* inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi.

کار نکنم [*kār nakonam*] - ishlamasam, فرا نگیرم [*farā nagiram*] – qamrab olmasam va h. k.

3. Hozirgi zamon negizi unli tovush bilan boshlanuvchi yoki tugovchi fe'lining aoristdagi imlo qoidasi xuddi hozirgi-kelasi zamon fe'li kabi bo'ladi.

Fe'ning aorist shakli quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1. Orzu-istak bildirilgan sodda gaplarda.
2. Modal fe'l va modal so'zlardan so'ng.
3. Maqsad ergash gaplarda.
4. To'ldiruvchi ergash gaplarda.
5. Shart ergash gaplarda.

Aoristning sodda gaplarda ishlatilishi

Sodda gaplar tarkibidagi aorist quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1. Harakatga undash, yumshatilgan buyruq ma'nolarida. Bu turdagi sodda gaplar ko'proq I shaxs ko'plik formada bo'ladi.

بنویسیم [benavisim]- (kelinglar) yozamiz, yozaylik(mi)

بگوییم [beguyim]- (kelinglar) aytamiz, aytaylik (mi)

Shu yuqoridagi ma'noni ifodalash uchun fe'ning aorist shakli oldidan یا [beyā]- kel, بیاید [beyāyid]- keling yuklamalari ishlatilishi mumkin.

یا برویم [beyā beravim]- kel, ketdik; kel, ketaylik

بیاید برویم [beyāyid beravim]- kelinglar, ketamiz; qani, ketaylik

III shaxs birlikda بگذار [begozār, bogzār] - qo'y, qo'yaver yuklamalari kelishi mumkin.

بگذار بخواند [begozār bexānad]- qo'y, o'qisin; qo'yaver, o'qiyversin. بگذار برود [begozār beravad]- qo'y, ketaqolsin; qo'yaver, ketaversin, mayli ketsin.

2. Xohishni, ikkilanishni bildirayotgan sodda so'roq gaplarda ishlatiladi.

بخوانم؟ [bexānam]- O'qiymi?

او هم بیاید؟ [U ham beyāyad]- U ham kelsinmi?

اینجا باشیم؟ [injā bāšim]- Shu yerda bo'laylikmi?

1-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi zamon shart-istak maylida tuslang.

برگشتن - فروختن - صحبت کردن

2-mashq. O'qing va tarjima qiling.

اجازه مي دهيد تا فردا از اين كتاب لغت استفاده كنيم (بكنيم)? مجبور بودم چند ساعت بيشتر در كتابخانه بمانم و كار بكنم. پدر و مادرم دوست ندارند من در اين خانه زندگي بكنم. من از خود پرسيدم امروز درس زبان فارسي را ياد بگيرم يا فردا؟ او به احمد گفت، اين جمله ي مشكل را دو باره بنويسيم. پريروز به دوستان خود پيشنهاده كردم روز تعطيل برويم بازار و شب گردش بكنيم. مادرم گفت: بگذار دوستان هم بيايند. پدر به پسرش گفت: بيا پسرم شطرنج بازي كنيم. استاد از شاگردانش پرسيد، اين را دو باره تكرر كنم؟ مادر بزرگم گفتند: بگذار برود. مادرت صبح زود تورا بيدار نكرد و گفت: بگذار بخوابد! تابستان آينده به اروپا سفر كنيم. خواهرم ديروز گفت: بعد از ظهر پيش خاله مان برويم. دوستم گفت در فرائضخانه پهلوي همدیگر بنشينيم و درس فردا را باهم ياد بگيريم. من تصميم دارم، فارسي را خوب ياموزم. او از دوستش پرسيد: ناهار را كجا مي خوري؟ من از مادرم پرسيدم دوست خود را به خانه ي ما دعوت كنم.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aoristning bo'lishli yoki bo'lishsiz shakliga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

لازم نيست كه پيش من (آمدن). او امكان دارد لباس هاي خوب (خریدن). تو مجبور نبودي آن كار را (کردن). خواهرم گفت: بگذار برادرم روي ميز را (پاك کردن). بيا اين قصه را باهم (خواندن). من فكر نمي كنم بدون كمك شما از اين كتاب (استفاده کردن). دوستانم از من پرسيدند: اين جمله را (خواندن) و يا (نوشتن). آيا اين مجله را به شما (دادن). خواهر كوچكم به زبان فارسي پرسيد: در را (باز کردن). مادرم گفت: بگذار صبحانه را

خواهرت (آمده کردن). استاد از دانشجو پرسید: این جمله را روی تخته
(نوشتن).

4-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatorda berilgan fe'llarning
aorist formasining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida to'ldiring.

ماندن- بودن،	مادرم پرسید: چه چیزهایی.... استاد به دانشجو
آمدن- خریدن	فرمود که او اینجا زیاد.... تو در خانه... تا
کار کردن	من.... ما امکان نداریم این پالتو را.... بگذار
پختن- خواندن	احمد این داستان را.... من فکر کردم بگذار پدرم
استراحت کردن	امروز... بلکه فردا.... بیا امروز... فردا... هوا
رفتن- برگشتن	بد است. مجبورم... ممکن است پدر زخم امشب از
	سفر....

5-mashq. Eshiting va takrorlang.

بیا گردش برویم. امروز به پارک برویم، کتاب این نویسنده را
بخوانیم. بگذار دانشجو این جمله را چند بار تکرار کند. بگذار او هم از این
سیب شیرین بخورد. بیا برای مادرم این کتاب روسی را بخرم. بیا با هم صبحانه
حاضر کنیم و بعد بخوریم. تو هم می خواهی قهوه بخوری؟

پنجره را باز کنم؟ روی میز را پاک کنم؟ ناهار را من حاضر کنم یا خواهرم؟
فردا چه ساعتی از خواب بیدار شویم؟ این حکایت را دو باره بخوانیم؟ اسم او را
به شما بگویم؟ امروز بعد از ظهر، بازار برویم یا مغازه؟ این روزنامه را به شما
بدهم یا به دانشیار؟

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning bu yerda qolishingiz yaxshi emas. Mening bu xonada
yashashimni onam yoqtirmaydilar. Dam olish kuni bozorga boraylik

va kechqurun aylanishga chiqaylik. Opam dedi: “Tushdan so‘ng xolamning oldiga boramiz”. Men fors tilini yaxshi o‘rganishga qaror qilganman. Parvin onasidan so‘radi: “Do‘stimni uyga taklif qilaymi?” Bu jumlaning biz ham yozaylikmi? Otam aytdilar: “Qo‘yaver ketaversin, albatta, ertaga keladi”. Ota o‘g‘liga dedi: “Kel bolam, birga ishlaymiz”. Sizga nima sotib olay, gazetami yoki jurnal. Mening oldimga kelishingiz lozim emas. Uning yaxshi palto sotib olishga imkoni bor.

To‘rtinchi mashg‘ulot

Otlarning ko‘plik shakli

Fors tilida ان –*ān* va ها –*hā* ko‘plik yasovchi qo‘shimchalardan tashqari arabcha ko‘plik qo‘shimchalari ham ishlatiladi. Arab ko‘plik qo‘shimchalari asosan fors tilida ishlatiluvchi arabcha so‘zlar tarkibida uchraydi:

1. *in* – ين. Shaxs nomini bildiruvchi arabcha so‘zlarga qo‘shiladi.

معلم [moallem]- muallim, معلمين [moallemīn]- muallimlar. مالك [mālek]- mulkdor, مالكين [mālekin]- mulkdorlar. حاضر [hāzer]- ishtirok etuvchi- حاضرين [hāzerīn]- yig‘ilganlar.

2. *un* – (y)ون, “*n*” unlisi bilan tugagan shaxs nomini bildiruvchi arabcha so‘zlardan ko‘plik yasaydi. انقلابي [enqelābī]- inqilobchi, انقلابيون [enqelābīyun]- inqilobchilar; روحاني [ruhānī]- ruhoniy, روحانيون [ruhānīyun]- ruhoniylar.

3. *āt* – ات. Yuqoridagi ko‘plik qo‘shimchalariga nisbatan ancha sermahsul bo‘lib arab so‘zlaridan ko‘plik yasaydi: تعليم [ta‘lim]- ta‘lim, تعليمات [ta‘limāt]- ta‘limlar, اطلاع [ettelā]- xabar, اطلاعات [ettelā‘āt]- xabarlar.

Ayrim forsiy soʻzlarning koʻplik shakli shu qoʻshimcha yordamida yasaladi.

باغ [bāy]- bogʻ باغات [bāyāt]- bogʻlar

ده [deh]- qishloq دهات [dehāt] - qishloqlar

Arab tilida ات – “āt” koʻplik qoʻshimchasi yordamida muannasga oid oxiri o-e yoki ت – “at” bilan tugovchi soʻzlardan koʻplik yasalayotganda soʻz oxiridagi o-e yoki ت – “at” tushib qoladi.

مجلة [majalle]- jurnal, مجلات [majallāt] - jurnallar

اداره [edāre]- idora, ادارات [edārāt] - idoralar

حكايات [hekāyāt]- hikoya, حكايات [hekāyāt] - hikoyalar

4. “āt”. Bu suffiks fors tilida hosil boʻlgan ات – “āt” suffiksining boshqa bir fonetik koʻrinishidir. Bu qoʻshimcha yordamida o –e tovushi bilan tugovchi forsiy soʻzlardan koʻplik forma yasaladi:

کارخانه [kārkhāne]- korxonalar, کارخانجات [kārkhānejāt]- korxonalar

میوه [mive]- meva, میوچات [mivejāt]- mevalar

Arab koʻplik qoʻshimchalari yordamida yasalgan otlarning koʻplik formasi lugʻatlarda uning birlik shakli bilan bir qatorda beriladi va ular yodlash yoʻli bilan oʻzlashtiriladi.

Eslatma: Arab koʻplik qoʻshimchalari ين – “in”, ون – “(y)un”, ات – “āt”, جات – “jāt” lar yordamida yasalgan otlardan fors koʻplik qoʻshimchalari ها – “hā” va ان – “ān” orqali ham koʻplik yasash mumkin:

حكايات [hekāyāt] = حكايات [hekāyāt] = حكاياتها [hekāyathā]

میوه [mive] = میوچات [mivejāt] = میوه ها [mivehā]

[ruhānihā] روحانی ها = [ruhāniyun] روحانیون = [ruhāni] روحانی.

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

استاد پیشنهادات خود را پیش دانشجویان گفت و آنها راضی شدند. دهقانان در دهات زندگی می کنند. این مجلات جالب را برای دختر کوچکم خریدم. حاضرین داستان های این نویسنده را خواندند. از حیوانات اهلی کدام حیوانات را می شناسید؟ این کلمات مشکل را دو باره خواندم، ولی نفهمیدم. معلمین این دبیرستان، گاهی به دانشکده ی ما می آیند. استاد به دانشجویان توضیح داد، ولی توضیحات او نافهمیدنی بود. این مردان کجا زندگی می کنند؟ این مردان در دهات زندگی می کنند. آیا تو داستان های این نویسنده را خواندی؟ بلی من هم داستان های این نویسنده را خواندم. بفرمائید جملات خود را تکرار کنید!

8-mashq. Quyidagi otlardan ko'plik shakl yasang.

توضیح - ساعت - جمله - پیشنهاد - کارخانه - مقاله - حکایت - منتقد - متخصص - شاعر - اعتصابی - درجه.

9-mashq. Qavs ichida berilgan otlarni ko'plik shaklga qo'yib gaplarni ko'chiring.

(روحانی) این کشور به آمریکا سفر کردند. از (حیوان) وحشی کدام (حیوان) را می شناسید؟ پدرم در (کارخانه) تاشکند کار می کرد. (مقاله) این کارمند علمی خیلی جالب بود. (منتقد) (داستان) این نویسنده ی جوان را مورد انتقاد قرار دادند. (اعتصابی) این جبهه، خیلی خشمگین بودند. (حاضر) برای او کف زدند. (استاد) برای کار آموزی به شهر دیگر رفتند.

10-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ish tashlovchilar shu shahar zavodlarining ishchilaridir. Men o'z maktab o'qituvchilarimni sevardim. Ishchilar shaharlarda ishlaydilar, dehqonlar qishloqlarda. Studentlar bu qiyin jumalarni bir necha bor takrorladilar, so'ng yozdilar. Bu maqolalarni, albatta, o'qing. Sizning hikoyalaringiz juda qiziqarli. Tovuq - uy parrandalaridan, mushuk esa uy hayvonlaridan biridir. Yig'ilganlar o'zaro suhbatlashdilar, shaxmat o'ynadilar, so'ng uylariga ketdilar. O'zbekiston mutaxassislari ham bu sohada orqada qolmaydilar.

Beshinchi mashg'ulot

در کلاس

درس زبان انگلیسی تمام شد و آن روز دانشجویان حروف صدا دار و بی صدای انگلیسی را یاد گرفتند و باهم صحبت می کردند. در این هنگام زنگ زدند و دانشجویان به کلاس رفتند. درس زبان فارسی بود. یکی از دانشجویان از استاد زبان فارسی پرسید: موضوع درس امروز چیست؟ استاد گفت: من به شما گفته بودم که پیرامون شناختن کلمات عربی در زبان فارسی سخن می گویم. اول بفرومائید تخته را پاک کنید. من تخته سیاه را پاک کردم. بعد استاد توضیحات خود را شروع کرد.

شما خوب به یاد داشته باشید که کلمات دارای حروف "ث"، "ح"، "ص"، "ض"، "ط"، "ظ"، "ع"، "غ" معمولاً کلمات غیر فارسی هستند. علاوه بر این به خاطر بسپارید که حرکات کلمه های عربی در تصریفات دگرگونی می پذیرند. در کلمه ی «کتاب» که حرکت زیر(-) دارد، همان حرف در کلمه ی «کتبه» حرکت زبر (-) دارد و در کلمه ی «کُتُب» که شکل جمع « کتاب» است، حرکت پیش (-) به خود می گیرد. استاد تمام این کلمات را روی تخته نوشت و ما هم در دفترمان نوشتیم. وی چند جمله ی دیگر هم گفت

و ما آن را هم نوشتیم. استاد گفت: این جمله های عربی و فارسی را خوب یاد بگیرید. در این وقت، زنگ تفریح را زدند. هنگام تفریح من با دوستم در باره ی گردش فردا صحبت کردم. دوستم مرا دعوت کرد: بیا فردا با هم به گردش برویم. من پرسیدم: کجا برویم؟ دوستم جواب داد: برای گردش به پارک برویم. من دعوت او را پذیرفتم.

Leksik izoh

1. گردش [*gardeş*] – sayr so‘zi turli fe‘llar bilan kelib murakkab fe‘l hosil qiladi.

a) گردش کردن [*gardeş kardan*] – sayr qilmoq (kim bilan?, qayerda?, qachon?) savollariga javob bera oladi.

[*man bā dustam gardeş kardam*]- Men do‘stim bilan sayr qildim.

[*man dar pārک gardeş kardam*]- Men parkda sayr qildim.

[*man diruz gardeş kardam*] – Men kecha sayr qildim.

b) گردش رفتن [*gardeş raftan*] yoki به گردش رفتن [*be gardeş raftan*]- sayr qilishga bormoq. Umuman, sayr qilishga borganlik haqida ma‘lumot berilganda ishlatiladi, ya‘ni qayerga borganligini aytish zarur bo‘lmagan hollarda ishlatiladi.

[*diruz mā be gardeş raftim*]- Biz kecha sayr qilishga (aylanishga) bordik.

c) برای گردش رفتن [*barāye gardeş raftan*]- sayr qilish uchun biror yerga bormoq. Bu fe‘l birikmasi ishlatilganda jumlada, albatta, o‘rin holi ishtirok etadi.

[mā fardā barāye gardeš be pār-k-e "Disney lend" miravim]- Biz sayr qilish uchun ertaga "Disney Lend" parkiga boramiz.

11-mashq. Nuqtalar o'rini to'ldiring; fe'llarni tegishli zamonga qo'ying.

استاد... را... تخته... و گفت... تخته پاك كن... و تخته سياه را....
(پاي، خواستن، شاگرد... بفرمائيد، را، بر داشتن، پاك كردن).
مادرم... چاي... يا قهوه؟ (ريختن، فرمودن).
... دانشجو... تخته با... مي نويسد، دانشجويان... در دفتر... قلم....
(ديگر، با، يك، روي، گنج، با، نوشن).
... شما... او.....؟ (دعوت، چرا، را... پذيرفتن).
... است، حرف... درست.... (شما، بودن، ممكن).
... اين يك خورده... را... باش، هفته ي آينده... شش..... تو... - دهم.
(مي - را، فعلاً بول، دانستن بقيه - به).
پدر و مادرم قهميزند كه... كهني... را.... (مبلمان - خود را فروختن).

12-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni kerakli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من خيلي نامه (نوشتن) ولي حالا به برادرم نامه (نوشتن). در خانه، هميشه فارسي (حرف زدن) و گرنه از (ياد رفتن). الان مشغول كار (هستن)، لطفأ بعداً تلفن (كردن). دوستم مرا به خانه ي خود (دعوت كردن) و من دعوت اورا (پذيرفتن). استاد گفت: بگذار دانشجوي ديگر اين اشتباه را (اصلاح كردن). سال گذشته ما هر هفته براي گردش به پارک «باهر» (رفتن). احمد پرسيد: الان ناهيد پاي تخته (رفتن)? مادرم (پيشنهاد كردن) بعد از ظهر باهم (گردش رفتن).

من پرسیدم: این مجلات را هم (خواندن). صبح زود (بلند شدن) و چند دقیقه (ورزش کردن).

13-mashq. Tagiga chizilgan so'zlarga savol bering.

استاد دیروز مرا پای تخته نخواست. دوستم فردا با مادرش به خانه ی ما می آید. برادرم دفتر خود را به من نداد. در کلاس ما فَرخ خوب فارسی حرف می زند. ما میهن خود از بکستان را دوست داریم. آیا شما هم فردا به بازار می روید؟ در کلاس شما ۹ نفر دانشجوست. من هر روز ساعت ۷ از خواب بیدار می شوم.

14-mashq Fors tiliga tarjima qiling.

Ingliz tili darsi tugadi va o'sha kuni studentlar dars haqida o'zaro suhbatlashdilar. Shu payt qo'ng'iroq chalindi va studentlar sinfga kirdilar. Fors tili darsida o'qituvchi so'radi: "Darsda kim yo'q?" Navbatchi javob berdi: "Hamma shu yerda". So'ng o'qituvchi darsni boshladi. Keyin Ahmad taxtani artdi. O'qituvchi bir forscha jumlani taxtaga yozishimni mendan so'radi. Men jumlani taxtaga yozdim, lekin 1 ta xato qildim. Studentlar so'radilar: "Biz ham yozaylikmi?" O'qituvchi javob berdi: "Avval xatoni tuzating va so'ng yozing". Men so'radim: "Bu jumlani qayta yozaymi?" U javob berdi: "Ha, qayta yozing". Biz bir nechta jumlalarni taxtaga yozdik. Dars tugadi. Darsdan so'ng do'stim bilan sayr qilish uchun "Disney Lend" parkiga bordik. U yerda soat 4 gacha aylandik, so'ng uyga qaytdik.

YETTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Shart – istak maylining modal so'zlar va modal fe'llardan so'ng ishlatilishi.

Modal fe'llar deb gapning tarkibida ishlatilganda o'z mustaqil ma'nosini yo'qotib, asosiy ish-harakatni ifodalovchi fe'lga nisbatan qo'shimcha ma'no anglatuvchi fe'llarga aytiladi.

Modal fe'llar va modal so'zlar ishlatilgan gapning kesimi hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (aorist)da bo'lishi shart. Ya'ni modal fe'l (so'z) + aorist shaklida ishlatiladi.

Aoristning o'zida ma'nolar turli tuman bo'ladi (xohish, istak, shart, majburiyat, gumon va boshqa.) Modal fe'l yoki modal so'z ana shu ma'nolardan qay biri ishlatilayotganligini ko'rsatadi.

Fors tilida quyidagi modal fe'llar mavjud:

1. خواستن [*xāstan*] (hozir. zam. neg. خواه) – xohlamoq, istamoq.
2. توانستن [*tavānestan*] (hozir. zam. neg. توان) – qodir bo'lmoq.
3. بایستن [*bāyestan*] (hozir. zam. neg. باید) – kerak bo'lmoq, zarurat, keraklilik ma'nolarini anglatadi.

Bu modal fe'llar ma'lum bir fe'lning aorist shakli bilan birga ishlatilib, tegishli ma'nolarni ifodalaydi.

Modal so'zlar:

1. شاید [*šāyad*] – ehtimollik ma'nosini ifodalaydi.
2. ممکن است [*momken ast*] (ممکن نیست) – imkoniyat ma'nosini ifodalaydi.
3. احتمال نمی رود [*ehtemāl miravad*] احتمال می رود [*ehtemāl namiravad*] – gumon ma'nosini ifodalaydi.

[*xāstan*] modal fe'lini ishlatganda, u hozirgi-kelasi zamon fe'li shaklida yoziladi va ish-harakatni bildiruvchi yetakchi fe'l aorist shaklida turadi. Modal fe'l bilan aoristda turgan fe'l shaxs va sonda o'zaro moslashadi.

[*mixāham in ketābrā bexānam*] مي خواهم اين كتاب را بخوانم. - Bu kitobni o'qimoqchiman.

[*tavānestan*] modal fe'li ishlatilganda u ham hozirgi-kelasi zamon fe'li shaklida bo'ladi. Asosiy fe'l aorist shaklida turadi.

[*mitavānam in ketāb-rā bexānam*]- Bu kitobni o'qiy olaman (o'qishga qodirman).

[*bāyestan*] fe'li gap tarkibida kelganda tuslanmaydi, ya'ni hech qanday shaxs-sonni ko'rsatmaydi. Uning baيد [*bāyad*] shakli barcha shaxs va sonda turgan aorist bilan moslashaveradi.

[*bāyad in ketāb-rā bexānam*]- Bu kitobni o'qishim kerak.

ميل داشتن, (کن) xohlamoq [*xāheš kardan*]- خواهش کردن
[*meyl dāštan*] (h.z.دار) fe'li ham modal fe'llar sirasiga kirib, xohlamoq, istamoq ma'nolarini beradi. Bu fe'l ishlatilgan gapning kesimi ham aoristda turadi.

[*meyl dāram in ketāb-rā bexānam*] - Bu kitobni o'qimoqchiman (o'qish istagim bor).

Bunday jumalarning tuzilishi quyidagicha bo'ladi:

1. Modal fe'l egadan so'ng turadi, aorist shaklidagi yetakchi fe'l gapning oxirida keladi. Gapning ikkinchi darajali bo'laklari ikki fe'l oralig'iga joylashadi:

[*to mixāhi bā dustāne xod barāye gardeš be pārk beravi*] - تو مي خواهي با دوستان خود براي گردش به پارک بروي. - Sen o'z do'stlaring bilan sayr qilish uchun parkka bormoqchimisan?

2. Modal fe'l va aorist shaklidagi yetakchi fe'l yonma-yon holatda gapning oxirida turishi mumkin.

[*tamām-e afrād-e* تمام افراد خانواده ي ما مي خواهند استراحت کنند. *xānevāde-ye mā mixāhand esterāhat konand*] - Oilamizning hamma a'zolari dam olmoqchilar.

Modal fe'l va aorist juftligidagi bo'lishsiz ma'no نه -na inkor yuklamasini modal fe'lga qo'shish orqali yasaladi.

من نمی خواهم بنویسم

من نمی توانم بنویسم

من نباید بنویسم

To'ldiruvchi ergash gap

Umuman, to'ldiruvchi sodda gap tarkibida ishtirok etsa, kesimni to'ldiradi, ya'ni o'sha ish-harakatning nimaga yo'naltirilganligini, nima vositasida bajarilganligini yoki bajarilishini bildiradi.

Xuddi shuningdek, to'ldiruvchi ergash gap ham bosh gapdagi kesimni shunday usulda to'ldiradi.

To'ldiruvchi ergash gap umumiy kimni? nimani? kim? nima? so'roqlariga javob bo'ladi. Fors tilida oldin bosh gap keyin to'ldiruvchi ergash gap keladi va ular faqat که -ke bog'lovchisi orqali bog'lanadi.

من می دانم که شما به زبان فارسی خوب حرف می زنید.

شما به زبان فارسی خوب حرف [man midānam]- bosh gap, من می دانم.

[somā be zabāne fārsi xub harf mizanid]- to'ldiruvchi ergash gap.

Tarjimasi:

1. Men bilamanki, siz fors tilida yaxshi gaplashasiz.

2. Men sizning fors tilida yaxshi gaplashishingizni bilaman.

Agar bosh gapning kesimi modal fe'llarning biri bilan ifodalangan bo'lsa, to'ldiruvchi ergash gapning kesimi aoristda turadi.

[to mixāhi ke mādarat piš-e ostād-e to beravad]- تو می خواهی که مادرت پیش استاد تو برود.
Sen onang o'qituvching oldiga borishlarini xohlaysan.

man az u xāheš [man az u xāheš kardam ke sāat-e haft-e šab beyāyad]-Undan soat yettida kelishini so'radim.

To'ldiruvchi ergash gap talaffuz qilinayotganda bosh gapdan pauza – to'xtalish orqali ajratiladi. Bosh gap balandroq ohangda o'qiladi.

1-mashq. O'qing, tarjima qiling.

دلم مي خواهد بنشينم و چند دقيقه استراحت بکنم. تابستان آينده مي خواهيم به اروپا سفر کنيم. در کتابخانه نمي توانيد با سرو صدا بخوانيد. امروز ممکن است برف بيايد و هوا طوفاني شود. در اتوبوس هاي شهري نمي توانيد سيگار بکشيد. فردا اگر وقت داريد به خاني ما بيايد و به ما کمک کنيد. دلم مي خواهد امشب در رستوران شام بخورم، ولي پول کافي نداوم. مجبور بودم چند ساعت بيشتر در کتابخانه بمانم و کار بکنم. اجازه مي دهيد ما فردا شب از اين اتاق استفاده کنيم. در اين کشور، مردم مجبور هستند ماليات بدهند. در نظر داريم که سال آينده اين خانه را بفروشيم و به شهر ديگر برويم. بدبختانه امشب نمي توانيم يکديگرا ببينيم. لازم نيست که شام منتظر ما باشند. (مانند).

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

ما ميخواهيم (رفتن) حقوق اين ماهمان را (گرفتن). دوستان ما نمي توانند سوار اتوبوس (شدن) و مجبورند تاكسي (گرفتن). لطفاً به من ياد بدهيد چطور مي توانم از اين ماشين (استفاده کردن). اين كتاب را به شما مي دهم كه شما هم داستان هاي اين نويسنده را (خواندن). بعد از درس، دانشجويان به كتابخانه رفتند براي آنكه كتاب لغت (گرفتن). دوستم به خاني ما آمد تا پدر و مادرم

را (دیدن). از شهر تاشکند می‌توانید به همه جای دنیا (تلفن کردن). برادرم می‌خواهد امشب با نامزد خود در میهمانی (رقصیدن).

3-mashq. Berilgan gaplarning tartibini o'zgartiring. (Modal fe'lga nisbatan to'ldiruvchi, holning o'rini almashtiring)

پدرم می‌خواهد امروز به دوست خود تلفن کند. ما می‌خواهیم روز جشن به میدان استقلال برویم. شما میل ندارید قوم و خویشان را دعوت بکنید؟ او نمی‌خواهد این کتاب را بخواند. میل داری امشب به تآتر بروی؟ خواهش می‌کنم این کتاب لغت را به استاد ندهید. شما با قلم می‌خواهید بنویسید و یا با مداد؟ هر روز او مدرسه نمی‌رود. دوستم می‌تواند برای من آن کتاب جالب را پیدا کند.

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu kitobni sizga bera olmayman, chunki o'zim avval o'qimoqchiman. Siz ertaga biznikiga kela olasizmi? U har kuni ro'znoma o'qishni xohlaydi. Biz O'zbekiston tarixini o'rganishni xohlaymiz. U kelgusi yil yozda Eronning poytaxti Tehronga safar qilmoqchi.

Bu yil Yevropaga safar qilmang, xarajati juda qimmat. Hodining onasi o'z nevaralariga tufli sovg'a qilmoqchi. Men bu ishni o'z vaqtida qila olmayman. Uning ertaga biznikiga kelishga imkoni yo'q. Men mehmondorchilikka qora libosda bormoqchiman.

Ikkinchi mashg'ulot

Maqsad ergash gap

Maqsad ergash gap bosh gapdagi kesim ifodalayotgan ish-harakatning maqsadini, nima uchun bajarilayotganini izohlab beradi.

Maqsad ergash gap bosh gapga که [ke], تا [tā], برای اینکه [barāye inke], bog'lovchilari bilan bog'lanadi.

Bosh gapning kesimi har xil zamon shakllarida bo'lishi mumkin. Maqsad ergash gapning kesimi doimo orist shaklida turadi.

Fors tilida, asosan, avval bosh gap, keyin bog'lovchi, so'ngra maqsad ergash gap joylashadi.

من به برادرم تلفن کردم که زودتر بیاید. [*man be barādaram telefon kardam ke zudtar beyāyad*] - Men akamga tezroq kelsin deb qong'iroq qildim.

من به برادرم تلفن کردم تا زودتر بیاید.

من به برادرم تلفن کردم برای اینکه زودتر بیاید.

من به برادرم تلفن کردم برای آنکه زودتر بیاید.

Bog'lovchilardan *[barāye inke]* برای اینکه, *[barāye ānke]* برای آنکه, ba'zan gapning boshida kelishi mumkin. Bunda u o'zi bilan birga maqsad ergash gapni oldinga olib chiqadi.

برای اینکه (برای آنکه) زودتر بیاید، من به برادرم تلفن کردم.

Bog'lovchilar bir-birining o'rniga ishlatilishi mumkin.

Bosh gap bilan maqsad ergash gapning egasi bir shaxsda ifodalangan bo'lsa (ya'ni ikki gapning sub'yekti o'zaro mos bo'lsa), bog'lovchi ishlatilmasligi ham mumkin. Bunday hollarda maqsad ergash gap bosh gapdan keyin keladi. Masalan:

Men yangi kitob o'qish uchun kutubxonaga bordim.

من به کتابخانه رفتم که کتاب تازه بخوانم

من به کتابخانه رفتم تا کتاب تازه بخوانم

من به کتابخانه رفتم کتاب تازه بخوانم

5-mashq. Nuqtalar o'rniga maqsad ergash gapning bog'lovchilaridan birini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

همکلاسان ما در حیاط دانشگاه جمع شدند... پیش حسن بروند. آنها زیاد

درس می خوانند... زبان عربی را بهتر بدانند.... بچه ام در هوای آزاد بخوابد،

من پنجره‌ی اتاق را باز کردم. من این سیفی را به شما می‌دهم... از آن استفاده کنید. استاد کتاب لغت خود را به ما داد... این جملات فارسی را به ازبکی ترجمه کنیم... سرما بخورید، چای با لیمو بخورید.

6-mashq. Savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda javob bering.

آیا شما میل دارید با من به کشور ایران سفر کنید؟

مگر تو نمی‌خواهی پسرتم سالم و قوی باشی؟

او می‌تواند این خانه را برای یک شب به ما بدهد؟

آیا شما میل ندارید که استادان از شما راضی باشند؟

آنها می‌توانند این کار را امروز انجام بدهند؟

تو آمدی که خواهرم را ببینی؟

مگر ما میل نداریم در خیابان‌های شهر قشنگ مان گردش کنیم؟

آیا شما می‌توانید بگویید کدام زبان شیرین تر است؟ فارسی یا عربی؟

دخترت می‌خواهد کجا درس بخواند؟

چرا تو نمی‌خواهی در این خانه زندگی کنی؟

7-mashq. Maqsad va to'ldiruvchi ergash gaplar bo'yicha bir nechta misollar tuzing va ularni solishtiring.

8-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men bu kitobni sizga bermoqchiman. Sen ertaga bizning uyga kela olasan. U har kuni gazeta o'qishni xohlaydi. Biz bugun darsdan so'ng shaxmat o'ynamoqchimiz. Siz bu jumlaning qaytadan yozmoqchisiz. Ular Eron tarixini o'rganmoqchilar.

Men bu kitobni sizga bera olaman. Sen ertaga bizning uyga kelmoqchisan. U har kuni yangi gazetalarni o'qiy oladi. Biz bugun darsdan so'ng shaxmat o'ynay olamiz. Siz bu qiyin jumlaning qayta yoza olasizmi? Ular Eron tarixini o'rgana oladilar.

Sen bu kitobni o'qib tarjima qilishimni xohlaysan. U ertaga biznikiga kelishni xohlaydi. Ertangi darslarni bugun qilishimizni xohlaydi. Ular darsning tezroq tamom bo'lishini istaydilar. U birga ketishimizni istamayapti.

Bu yerga sizni ko'rish uchun keldim. Studentlar bir oz dam olish uchun yo'lakka chiqdilar. Shamollab qolmaslik uchun ko'proq limonli choy iching. Mustaqillik maydonida sayr qilish uchun shahar markaziga bordim. U ingliz tilini yaxshiroq o'rganay deb, ko'proq dars qiladi.

Uchinchi mashg'ulot

Son (عدد)

O'ndan yigirmagacha bo'lgan sonlar

- يازده [yāzdah]- ۱۱- o'n bir
دوازده [davāzdah]- ۱۲- o'n ikki
سیزده [sizdah]- ۱۳- o'n uch
چهارده [čahārdah, čārdah]- ۱۴- o'n to'rt
پانزده [pānzdah] - ۱۵ - o'n besh
شانزده [šānzdah] - ۱۶- o'n olti
هفده [hefdah] - ۱۷- o'n yetti
هجده [hejdah, hijdah] - ۱۸ - o'n sakkiz
نوزده [nuzdah] - ۱۹- o'n to'qqiz
بیست [bist] - ۲۰- yigirma

Ko'p xonali sonlar chap tomondan o'ngga qarab yoziladi.

دوره‌ی آموزش

من هفده سال دارم و امسال وارد دانشکده‌ی دولتی خاورشناسی شدم و در شعبه‌ی زبان و ادبیات فارسی درس می‌خوانم. با علاقه‌ی زیاد، زبان فارسی، تاریخ و ادبیات ایران را می‌آموزم. در آینده، استاد زبان فارسی می‌شوم. ما در خانواده، پنج نفر فرزند هستیم. من دو برادر و دو خواهر دارم. برادر بزرگم، نوزده سال دارد، یعنی دو سال از من بزرگتر است. او هم دانشجویست و در دانشگاه دولتی تاشکند در دانشکده‌ی فیزیک درس می‌خواند. خواهر بزرگم، بیست سال دارد. او در دانشگاه زبانه‌ی خارجی تدریس می‌کند. خواهر بزرگم از برادر بزرگم یک سال بزرگتر است. او زبان انگلیسی را یاد می‌گیرد. پس ما در خانواده سه نفر دانشجو هستیم. من باز هم یک خواهر کوچک و یک برادر کوچک دارم. یکی پانزده سال و دیگری دوازده سال دارد. آنها دانش آموزان دبیرستان هستند. برادر کوچکم دو سال از من کوچکتر است و خواهر کوچکم، هشت سال از خواهر بزرگم کوچکتر است. دبیرستان آنها چندان دور نیست و از منزل ما تا دبیرستان هیجده دقیقه راه است. مَدَنًا است که ما در شهر تاشکند زندگی می‌کنیم.

Leksik izoh

1. Fors tilida yoshni ifodalash uchun داشتن [dāstan]- "ega bo' lmoq, bor bo' lmoq" fe'lidan foydalaniladi.

[man sānzdah sāl dāram]- Men o'n olti yoshdaman.

[xāharam panj sāl dārad] - Singlim besh yoshda.

2. بزرگ [bozorg] va کوچک [kuček] quyidagi so'zlarga qo'shilganda turli ma'noni anglatadi:

برادر بزرگ [barādar-e bozorg] – aka (katta aka)

برادر کوچک [barādar-e kuček] – uka

خواهر بزرگ [xāhar-e bozorg] – opa

خواهر کوچک [xāhar-e kuček] – singil

مادر بزرگ [mādar bozorg]- buvi. Bu yerda izofa tushib qoladi.

پدر بزرگ [pedar bozorg]- buva. Bu yerda izofa tushib qoladi.

دختر بزرگ [doxtar-e bozorg] - katta qiz

دختر کوچک [doxtar-e kuček] - kichik qiz

3. ... منما است که... [moddathā ast ke] birikmasi "... ancha bo'ldi", "anchadan beri ..." deb tarjima qilinadi.

منما است که مادر بزرگم مُرده است. [moddathā ast ke mādar bozorgam mord-e ast] - Buvimning vafot etganlariga ancha bo'ldi.

منما است که اورا ندیدم. [moddathā ast ke uro nadidam] - Uni anchadan beri ko'rmadim.

... پنج سال است که... birikmasi "besh yildan beri", "besh yildir-ki ..." deb tarjima qilinadi.

پنج سال است که در مسکو زندگی نمی کنم. [panj sāl ast ke dar moskou zendegi nami konim] - Besh yildan beri Moskvada yashamayapmiz. Besh yildir-ki, Moskvada yashamayapmiz.

4. يك [yek] va دیگر [digar] so'zlariga "i" tovushi qo'shilsa, bir turdagi predmet yoki shaxslarni bir-biridan ajratib ko'rsatish uchun یکی [yeki]- biri, دیگری [digari]- boshqasi degan so'zlarga aylanadi.

دیگر so'zi gapda aniqlovchi vazifasini bajarsa, دیگری [digari]- ot vazifasida, ya'ni ega bo'lib keladi.

دانشجوی دیگری گفت. [dānešju-ye digar goft] - Boshqa student dedi...

دیگری گفت. [digari goft]- boshqasi dedi....

9-mashq. Nuqtalar o'rini kerakli sonlar bilan to'ldiring.

دوستم بیست سال دارد و از برادر کوچکش سه سال بزرگتر است، پس برادر کوچکش... سال دارد. خواهر کوچکم ۱۳ سال دارد، برادر کوچکم هفت سال دارد، پس بین آنها... سال تفاوت است. مهین دو برادر دارد، یکی از آنها ۱۰ سال و دیگری ۷ سال از او بزرگتر است، پس او... سال دارد. برادر کوچکم ۹ سال دارد. برادر کوچک احمد ۴ سال بزرگتر است، پس او... سال دارد. در کلاس ما ۸ نفر دانشجو است، در کلاس شما ۷ نفر دانشجو است، پس روی هم رفته در کلاس ما و شما... نفر دانشجو است. تو ۱۷ سال داری، احمد از تو یک سال کوچکتر است، پس او... سال دارد. تو ۱۹ سال داری، من ۱۴ سال دارم، پس من از تو... سال کوچکترم. روی میز ۱۴ کتاب است، ۵ تا از آن کتاب ها مال من است،... کتاب مال توست.

10-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

دو سال است که ما با او آشنا هستیم. یازده سال است که خانواده ی عمومی در آمریکا زندگی می کنند. چند سال است که خانواده ی شما در تهران زندگی می کنند. برادر بزرگم مدتی است که کار نمی کند. مدتها است که من هر روز صبح ورزش می کنم. چند سال است که به مسکو نرفتی؟ پنج روز است که مادرم به شهر سمرقند رفت. دوستم دو روز است که مریض است. یک ماه است که ما کلاس زبان عربی نداریم.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Nohid 14 yoshda. Uning opasi 18 yoshda. Ularning orasida 4 yosh farq bor. Mening ukam 13 yoshda. Sening ukang necha yoshda? Siz 20 yoshdasiz, Parvin sizdan 5 yosh kichik, demak u 15 yoshda. Ular 11 yoshdalar va 16 yoshda maktabni bitiradilar, 17 yoshda talaba bo'ladilar.

12-mashq. Eshiting va takrorlang.

خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت بيدار كنيد. لطفاً از حوله و صابون من استفاده نكنيد. تصميم دارم همهي دوستانم را به شام دعوت بكنم. ديشب مي خواستم به شما تلفن كنم، ولي متاسفانه وقت نكردم. نامه اي به پدرتان بنويسيد و از او كمك بخواهيد. متاسفانه تا آخر اين هفته نمي توانم پول شما را پس بدهم. فراموش نكنيد كه ساعت ۱۱ به من تلفن كنيد. فكر نمي كنم بتوانم بدون كمك شما از اين كتاب استفاده كنم. خوشبختانه از اينجا بروم. شما نمي توانيد اتومبيل خود را در خيابان بگذاريد. مگر آنها ميل ندارند هر روز روزنامهي فارسي بخوانند تا فارسي شان قوي شود.

Yuqoridagi jumjalarning kesimi qaysi fe'l shaklida kelganini aytib bering.

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning opangiz necha yoshda va qayerda o'qiydi? Mening ukam 16 yoshda, bu yil maktabni tamomlaydi. Uch yildir-ki, biz u yerda yashamaymiz. Toshkentda yashaymiz. Ular doim birga dars tayyorlaydilar. Biri o'qiydi, ikkinchisi tarjima qiladi. Feruzning akasi Nohidning akasi bilan bir universtitetda o'qiydi. Biri fizika o'qituvchisi, ikkinchisi kimyo o'qituvchisi bo'ladi. Uch yildir-ki, biz bir-birimizni ko'rmaymiz.

Do'stim Ahmad bugun avtobusga chiqa olmadi va taksi to'xtatishga majbur bo'ldi. Marhamat qilib, menga o'rgating, bu mashinadan qanday foydalaniladi? Sizning ko'magingizsiz bu kitobni o'qiy olmayman deb o'ylayman.

Uchinchi mashg'ulot

گفتگو

- امشب شب جشن استقلال مین ماست. میل داری باهم به گردش بروم؟
- البته، میل دارم. بهتر است که با افراد خانواده مان بروم.
- بطور وقت مان را تقسیم کنیم؟
- ساعت ۱۵ درس ما تمام می شود، بعد از ناهار، یک ساعت استراحت می کنیم و ساعت ۱۷ ملاقات می کنیم و به پارک «الفیک» بروم و یکی دو ساعت آنجا گردش بکنیم.
- بعد کجا می رویم؟
- بعد به مرکز شهر، به میدان استقلال بروم و آنجا تماشا کنیم.
- میل نداری به میدان دوستی ملل بروم؟
- خیلی مایلیم، می دانی که همیشه در این میدان مردم برای تماشا جمع می شوند، ما هم بروم.
- در خیابانهای قشنگ تاشکند گردش نکنیم؟
- چرا گردش نکنیم، تمام خیابانهای شهر، شب جشن خیلی قشنگ است، عمارات شهر را چقدر خوب چراغانی می کنند.
- در میدان استقلال چه خیر است؟
- آنجا شبها موزیک می زنند، هنرپیشگان معروف در این خیابانها کنسرت می دهند. دختران و پسران جوان آنجا می رقصند.
- خوب، ما هم برویم آنجا.
- گردش ما تا چه ساعتی طول می کشد؟

- فکر می‌کنم که تا ساعت ۱۱ شب، بعد از آن به خانه بر می‌گردم.

Leksik izoh

1. *بهتر است* [behtar ast] iborasidan keyin kelayotgan fe'l aorist shaklida turadi.

بهتر است استراحت کنیم، کار نکنیم. [behtar ast esterāhat konim, kār nakonim] – Dam olsak yaxshi bo'lardi, ishlamasak bo'lardi.

2. *شب* [šab] – tun, kechasi so'zi ayrim birikmalarda "arafasi, arafasida" ma'nolarini beradi. Masalan:

امشب، شب جشن استقلال است. [emšab šab-e jašn-e esteqlāl ast] – Bugun mustaqilligimiz bayrami arafasidir.

O'zbek tilida: "musiqa chalinadi" (majhul daraja) deyilsa, fors tilida *موزیک می‌زند* [muzik mizanand] – "musiqa chaladilar" (aniq daraja, III shaxs, ko'plik) deyiladi.

14-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni kerakli shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

شب جشن، عمارات (ساختمان های) شهر مارا خیلی (چراغانی کردن). هر
شب اینجا هنرپیشگان (کنسرت دادن). دختران و پسران جوان آنجا
(رقصیدن). آیا تو هم میل داری (رقصیدن). شما میل دارید در خیابانهای قشنگ
تاشکند (گردش کردن). روزهای جشن از ولایات مختلف جمهوری مان میهمانان
به شهر ما (تشریف آوردن). روزهای جشن ما هم خانه (نشستن) بلکه برای
گردش به مرکز شهر (رفتن). بهتر است که امروز (کار کردن) استراحت
کردن).

15-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

روزهاي جشن شما كجا مي رويد؟ در شهر شما هم ميدان بزرگ هست؟ آيا روز جشن عمارات (ساختمان هاي) شهر شما را هم چراغاني مي كنند؟
خيابانهاي شهر شما روز جشن چطور مي شود؟ كجا موزيك مي زنند؟ شما - جوانان در شب جشن مي رقصيد؟ گردش شما تا ساعت چند طول مي كشد؟
مگر شما روزهاي جشن كار مي كنيد؟ كدام جشن را بهترين جشن مي شماريد؟

16-mashq. Nuqtalar o'rninga so'zlardan mosini qo'yib, ko'chiring.

امشب... جشن استقلال جهوري ما است.	چراغاني كردن، جشن،
روزهاي... عمارات شهر تاشكند را خيلي	دانشكده، هميشه، طول
قشنگ... ميدان استقلال از... ما دور نيست....	كشيدن، شب، پختن،
را خيلي زيبا چراغاني مي كنند. ما... روز جشن به	خيابانها، ما، رقصيدن،
گردش مي رويم. صحبت آنها يك ساعت....	خوش گذشتن.
مادرم روز جشن، شيريني هاي رنگارنگ.... هر	
شب... و دختران و پسران جوان آنجا....	
خوشبختانه جشن استقلال ما....	

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mustaqillik bayrami kechasi bizning uyga mehmonlar kelishdi. Otam ularni ikki kun oldin uyimizga taklif qilgandi. Oila a'zolarimiz va mehmonlar stol atrofida o'tirdik va kechki ovqatni yedik. O'sha kuni onam turli-tuman shirinliklar pishirdi. Shomdan so'ng men taklif qildim: "Kelinglar, mustaqillik maydoniga boramiz. U yerni juda chiroyli qilib bezatganlar. Toshkent ko'chalarida sayr qilishni xohlamaysizmi?". Mehmonlar mening taklifimni qabul qildilar. Biz avval Ulug'bek bog'iga bordik. U yerda bolalar o'ynadilar, sayr qildilar. Bog'da musiqa chalinardi. Yoshlar raqs tushardilar.

Mustaqillik maydonida ham artistlar konsert berardilar. Hamma shod va xurram edi. Bizning sayrimiz soat 11 gacha davom etdi. Biz ham, mehmonlar ham bayram kechasidan rozi edik. Uyg'a qaytdik va bir oz suhbatlashdik, so'ng uyquga ketdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

در فروشگاه

- بېغشىد آقا! جنس این کراوات چیست؟
- کدام یکی را می فرمائید؟
- آن کراوات دومی از سمت "چپ" زمینه‌ی راه راه.
- این ابریشم خالص است، دوخت ایتالیا است، جنسش خیلی عالی است.
- می توانم بینم؟
- البته، خواهش می کنم، مغازه‌ی خودتان است. بفرمائید، به لباس شما خیلی می آید. ماشاءالله خیلی خوش سلیقه هستید.
- متشکرم، ولی متأسفانه برای خودم نیست، هدیه است. چهارشنبه دیگر، روز تولد برادرم است. برای او می خرم. بلدختانه خیلی مشکل پسند است. قیمتش چند است؟
- قابلی ندارد قربان، ۱۸ دلار.
- چرا اینقدر گران است، کمتر حساب کنید.
- متأسفانه تخفیف ندارد.
- راستی، بهتر است يك پیراهن بخرم.
- چه جور پیراهن می خواهید، اسپورت یا کراواتی.

- مي خواهم يك پيراهن بخرم كه با اين كراوات مناسب باشد و آنقدر گران هم نباشد.
- پيراهن هاي رنگي و چهارخانه و راه راه، چه اندازه اي مي خواهيد؟
- يقه ي پانزده ولي آستين کوتاه، همين خوب است متشكرم.
- بفرمائيد، انشاءالله مبارك باشد.
- راستي، اگر برادرم اينهارا نپسندد، پس مي گريد؟
- بله، فقط پيراهن را تا يك هفته ي ديگر مي توانيد پس بياوريد، البته به شرطي كه باز نكنيد. ولي كراوات را نمي توانيم پس بگريم.
- خدا كند برادرم خودش بيايد. خولي مشكل پسند است.

Leksik izoh

1. فرمودن [*fārmudan*] fe'lining asl ma'nosi "buyurmoq" bo'lib, u og'zaki nutqda yana boshqa ma'nolarni ham anglatadi:

a) چاي بخوريد [*befarmāyid cāy bexorid*] – Marhamat, choy iching.

b) فرمائيد؟ [*kodām yeki-rā mifarmāyid?*] – Qay birini aytayapsiz, so'rayapsiz?

2. آمدن [*āmadan*] fe'lining "kelmoq"dan tashqari "yarashmoq" ma'nosi ham bor. به لباس شما مي آيد. [*be lebās-e šomā miyāyad*]- Kiyiminhgizga yarashadi.

3. خوش سليقه [*xuš saliqe*]- didli degan ma'noni beradi.

[*šomā xuš saliqe hastid*] - Didingiz yaxshi ekan.

4. مشكل پسند [*moškel pesand*]- "injiq" degan ma'noni anglatadi.

5. *behtar ast* [behtar ast] iborasidan keyin kelayotgan fe'l aoristda turadi va o'zbek tiliga "yaxshisi...", "...yaxshi bo'lardi" deb tarjima qilinadi.

behtar ast ke yek pirāhan ham bexaram]- Bir ko'ylak sotib olsam ham yaxshi bo'lardi.

6. *pas* [pas] so'zi ko'p ma'nolarga ega bo'lib, old ko'makchi sifatida fe'llar bilan qo'shilib old ko'makchili fe'l hosil qiladi.

pas gereftan]- pas گرفتن

pas dādan]- pas دادن

pas āmadan]- pas آمدن

18-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

روزهای جشن شما کجا می روید؟ در شهر شما هم میدان بزرگ هست؟
روز جشن عمارات (ساختمان های) شهر شما را هم چراغان می کنند؟ خیابانهای
شهر شما روز جشن چطور می شود؟ کجا موزیک می زنند؟ شما با جوانان در
شب می رقصید؟ گردش شما تا ساعت چند طول می کشد؟ مگر شما روزهای
جشن کار می کنید؟ کدام جشن را بهترین جشن می شمارید؟

19-mashq. Nuqtalar o'rninga so'zlardan mosini qo'yib, ko'chiring.

چراغانی کردن	امشب... جشن استقلال جمهوری ماست.
جشن - دانشکده	روزهای... عمارات (ساختمان های) شهر
همیشه - طول کشیدن	تاشکند را خیلی قشنگ... میدان استقلال
شب - پختن	از... ما دور نیست... را خیلی زیبا
خیابانها - ما	چراغانی می کنند. ما... روز جشن به گردش
رقصیدن - خوش	می رویم. صحبت آنها یک ساعت... مادرم
گذشتن.	روز جشن، شیرینی های رنگارنگ... هر

شب... و دختران و پسران جوان آنجا....
خوشبختانه جشن استقلال ما....

Beshinchi mashg'ulot

من در تاشکند زندگی می‌کنم

ما تاشکندی اصیل هستیم و مدتها است که در تاشکند زندگی می‌کنیم. نیاکان ما هم تاشکندی بودند. پدر بزرگم برای من نقل می‌کرد که در سابق، تاشکند نام دیگری داشت و مانند امروز نبود.

در زمان امپراتوری روسیه، تاشکند به مرکز جدید اداری، بازرگانی، سیاسی و صنعتی تبدیل شد و اکنون هم به عنوان مرکز جمهوری ازبکستان، مهمترین شهر آسیای مرکزی است. تاشکند در دوران ازبکستان شوروی آنقدر (چندان) زیبا نبود و خیابانهای آن وسیع نبود. ولی بعد از استقلال جمهوری ازبکستان، تاشکند خیلی تغییر شکل داد و روز بروز قشنگتر می‌شود. تمام خیابانها و میدان های آن را از نو می‌سازند. اکنون میدان مرکزی، میدان استقلال نام دارد. دو سه میدان جدید به وجود آمد و خیابان های سر سبز تاشکند دارای ساختمان های بلند و زیباست. تمام شهر را درختان مختلف پوشانده است. از وسط شهر رود «بزسو» می‌گذرد. در کنار شهر يك رودخانه هم هست. در تابستان، مردم به آنجا برای گردش و هواخوری می‌روند. تاشکندی ها و میهمانان آن، این شهر باستانی را خیلی دوست دارند. در شهر تاشکند چند باغ بزرگ وجود دارد. مثلاً باغ عبدالله قادری، باغ علی شیر نوابی، باغ بابر، باغ الوغبیک و غیره. در این باغات برای تفریح مردم، همه وسایل حاضر است. به جای ساختمان های کهنه ساختمان

هاي نوي چند طبقه اي مي سازند، رستورانهاي جديد به وجود مي آيد روز به روز شهر عزيز ما قشنگ تر مي شود.

Leksik izoh

1. مردم [mardom] so'zi ega vazifasida kelganda birlik formada turgan bo'lsa ham kesimi bilan ko'plikda moslashadi.

[mardom barāye tafrih miravand] - Xalq dam olish uchun boradi. O'zbek tilida esa birlikda moslashadi.

2. روز به روز - [ruz beruz] "kundan kunga", "kun sayin", "bora-bora" deb tarjima qilinishi mumkin.

20-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من در تاشکند (زندگي کردن). در سابق، تاشکند نام ديگري (داشتن).
مردم براي هواخوري بيرون شهر (رفتن). ما شهر خود را (دوست داشتن). بعد از استقلال، کشورما (رشد يافتن). در خيابانهاي اين شهر، عمارات و ساختمانهاي نو (بوجود آمدن). در باغات (پارك ها) براي تفريح مردم، همه وسايل (حاضر بودن). رود بزرگ از ميان اين شهر (گذشتن). مردم ازبکستان هميشه به کشورهاي همسايه (احترام گذاشتن). من اينجاوا بيشتر از هر جا (دوست داشتن).

21-mashq. Nuqtalar o'rnini chap tomonda berilgan so'zlar, so'z birikmalari bilan to'ldiring.

مانند - نو	... که ما در شهر تاشکند زندگي مي کنيم. در شهر
وسيع - بُسُو	ما باغات و ... زياد است. ميدان استقلال در ... نام
تفريح - آنقدر	ديگر داشت. نام تاشکند هم ... بود. در سابق، شهر
سابق - ديگرگون	ما ... امروز نبود. در خيابانهاي اين شهر

مدتها است باغ - هواخوري	ساختمانهای... به دنیا آمد. شما کدام میدان ... تاشکند را می دانید؟ رود... از مرکز شهر می گذرد. مردم برای... و... به بیرون شهر می روند. خیابان نوایی... وسیع نیست ولی خیلی قشنگ است.
----------------------------	--

22-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda javob bering.

شما اهل کجائید؟ چند سال است که شما در تاشکند زندگی می کنید؟ در سابق نام تاشکند چه بود؟ مگر تاشکند در دوزان شوراها هم مثل امروز بود؟ تاشکند کی به مرکز تبدیل شد؟ میدان مرکزی تاشکند در دوران ازبکستان شوروی چه نام داشت؟ آیا شما می دانید بعد از استقلال در جمهوری ازبکستان چه تغییراتی به عمل می آید؟ در شهر تاشکند چند میدان هست؟ خیابانهای شهر چگونه است؟ غیر از بوسو کدام رودها را می دانید؟ رودخانه‌ی حومه شهر چه نام دارد؟ شما تعطیلات تابستانی را کجا می گذرانید؟ کدامیک از باغات شهر را بلد هستید؟ روزهای تعطیل برای تفریح به کدام باغ می روید؟ غیر از تاشکند، کدامیک از شهرهای های جمهوری تان را می دانید؟

23-mashq. Nuqtalar o'rniga ko'makchi so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

روز جشن استقلال میهن ما... کشور های مختلف، میهمانان آمدند.
 بچه ها، روزهای تعطیل... باغات گردش می کنند. ما... گردش... باغ
 «عبدالله قادری» رفتم. مرلشان... دانشگاه دولتی تاشکند نیست... قهوه
 خانه است. پدرم... من از مسکو يك پالتوی زمستانی آورد. من خودم این

کتاب... خواندم ولي آن را نغمي توانم... شما بدهم. در باره ي اين شاعر معروف... مي دانيد؟ ميدان استقلال... مرکز شهر واقع است. ما ميهن خودمان... دوست داريم. دانشکده ي ما... خيابان لاهوتي قرار دارد. ما مي خواهيم امشب... خيابان امير تيمور گردش کنيم. او امروز نغمي تواند... من بيايد. من وقت نکردم... خواهرزاده ام هديه بخرم.

24-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz anchadan beri Toshkentda yashaymiz. O'tmishda bu shaharning nomi Toshkent emas edi. Toshkent Markaziy Osiyoning muhim shaharlaridan biridir. Sho'ro davrida Toshkent u qadar chiroyli emas edi. 1991 yili xalqimiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritdi. Uning ko'chalari va maydonlarini qaytadan qurayaptilar. Shaharni ko'm - ko'k daraxtlar o'rab turadi. Shahar markazidan Bo'zsuvi daryosi oqib o'tadi. Shahar chetida ko'l ham bor. Yozda aholi dam olish va sayr qilish uchun u yerga boradi. Bu go'zal shaharda bog'lar ko'p. Masalan: A. Qodiriy bog'i, Bobur bog'i, Ulug'bek bog'i, A. Navoiy bog'i va boshqalar. Bog'larda dam olish uchun hamma sharoit mavjud. Biz o'z shahrimizni sevamiz.

SAKKIZINCHI DARS

من دو تاشکند زندگی می کنم

(ادامه)

دفعه ی پیش، صحبتان در باره ی شهر تاشکند ناقم ماند و حالا آن را ادامه می دهم. من گفتم که تاشکند دارای ساختمان های نوساز زیادی است. مثلاً ساختمان های شهرداری تاشکند، بناهای زیبای بانک ملی، موزه ی امیر تیمور، هتل اینترکانتیننتل و غیره. ساختمان های شهرداری تاشکند خیلی قشنگ است و در خیابان امیر تیمور واقع است. این خیابان، پیاده روهای وسیعی دارد. من هر روز از این خیابان می گذرم. روز های جشن، این خیابان و بنا ی شهرداری را بیشتر از هر جا چراغانی می کنند. دو سال پیش، نزد خانه ی ما یک بنا ی بانک ملی ساختند که خیلی عالی است. در شهر تاشکند، وسایل نقلیه مثل: اتوبوس، اتوبوس برقی و تاکسی کار می کند. مترو هم هست. متروی تاشکند، دارای ایستگاههای قشنگی است. در شهر ما، باغ وحش درست کردند. هفته ی گذشته من با دوستم به دیدن آن رفتم. عصرها در میدان های تاشکند مردم خیلی زیاد هستند و کودکان و جوانان، دور فواره های مختلف تفریح می کنند. روز های آفتابی تابستان، شهرنشینان و میهمانان آن در باغات سر سبز نوسایه استراحت می کنند و یا بیرون شهر می روند. در میدان علیشیرنوائی مجسمه شاعر معروف ازبک، علیشیرنوائی قرار دارد و این میدان، محل گردش و تفریح مردم است. مردم، شاعران و نویسندگان خود را دوست دارند و احترام می گذارند. میهمانان تاشکند، همیشه پای مجسمه ی «علی شیرنوائی» گل می گذارند. تابستانها، هر روز عصر در این میدان، مردم

زیادی جمع می شوند. تاشکند، موزه های زیادی دارد. مثلاً موزه ی تاریخ، موزه ی صنایع دستی، موزه ی هنر، موزه ی طبیعت و غیره. تاشکند با بازارهای مختلف خود هم شهرت دارد. هر وقت که بازار بروید همه چیز را پیدا می کنید. من، شهر تاشکند - پایتخت میهن خود را خیلی دوست دارم.

Leksik izoh

1. Vaqt bo'lagini bildiruvchi روز [ruz]- kun, عصر [asr]- kechki payt (asr), شب [shab]- kechasi, tun, تابستان [tābestān]- yoz va h.k.lar payt holi sifatida ham birlik shaklda, ham ko'plik shaklda ishlatilishi mumkin. عصرها با دوستم صحبت می کردم. [asrhā bā dustam sohbat mukardam] - Kechki paytlari do'stim bilan suhbatlashardim.

2. دارا بودن [dārā budan] - "ega bo'lmoq, bor bo'lmoq" fe'li distant holatda ishlatiladi.

تاشکند دارای باغ وحش نویی است. [Tāshkand dārāye bāy-e vahš -e nou ast] - Toshkentda yangi hayvonot bog'i bor. (Toshkent yangi hayvonot bog'iga ega.)

1-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

دفعه ی گذشته، ساختمان (ناقص ماندن). من هر روز از این خیابان (گذشتن). روزهای جشن، این عمارات (ساختمان ها) را خیلی (چراغانی کردن). من نمی توانم همه ی میدانها و خیابانهای تاشکند را (نام بردن). آیا او می تواند نام هر کوچه و خیابان شهر خود را (نام بردن). مردم به شاعر معروف ازبک (احترام گذاشتن). آیا شما (میل داشتن) به شهر سمرقند (رفتن). عصرها اینجا مردم (تفریح کردن). بانک مرکزی در کدام خیابان (قرار داشتن)؟

خواهش مي كنم مرا هم به مركز شهر (رساندن). ما استاد خود را (دوست داشتن).

2-mashq. Nuqtalar o'rniga chap qatorda berilgan so'zlarning mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

گذشته - برگشتن	در تمام... شاعر معروف ازبك، «علي شير نوايي»
جشن - گردش کردن	را مي شناسند و به او.... بفرمائيد چند ميدان...
دنيا - مركزي - وسط	را نام بپريد. مادرم روزهاي... خودش غذا
آماده کردن - سفر کردن	مي يزد. دانشجويان دوست دارند در خيابانهاي
احترام گذاشتن - بعد	تاشكند.... ما سال... به شهر تهران... و يك
	هفته..... موزه نوي در... شهر قرار دارد. همه
	دوستام به مادرم...

3-mashq. Quyidagi jummalarni tarjima qilishda darai ... بودن fe'lidan foydalaning.

Uning ikkita avtomobili bor. Bu shaharda bir nechta bog' va baland imoratlar bor. Men forscha-ruscha lug'atga egaman. Hatto shu kichik ko'chada ham kinoteatr bor. Yaqinda u chiroyli uyga ega bo'ladi. Do'stim bu kitobga ega emas. Toshkent shahrida metro bormi? Nohidda pianino bor, lekin uning do'stida yo'q. Shaharda biz bir nechta magazinga egamiz.

4-mashq. O'z tug'ilib o'sgan shahringiz haqida insho yozing.

5-mashq. Savollarga javob bering.

آيا تاشكند داراي ساختمان هاي نوساز است؟ كداميك از آثار ابلد هسريد؟
آيا شما مي توانيد موزه هاي تاشكند را نام بپريد؟ بني شهرداري تاشكند در كدام
خيابان واقع شده است؟ روزهاي جشن را تاشكندي ها چطور
مي گذرانند؟ باغ وحش نوي تاشكند را شما ديديد؟ ميدانهاي شهر شما چطور است؟

روزهای تابستان شما کجا می روید؟ کدام یک از میدانهای تاشکند محل گردش ر تفریح است؟ آیا تاشکند جاهای سر سبز وسیع دارد؟ مجسمه «علی شیرنوايي» کجا است؟ چرا به این شاعر معروف احترام می گذارند؟ آیا شما می توانید در باره ي شب جشن استقلال صحبت کنید؟ شما غیر از جشن استقلال چه جشنی دارید؟ آیا روزهای عيد فطر و عيد قربان تعطیل است یا نه؟ روز زنان چه روزي است؟ آنها میل دارند روز تعطیل با هم برای هواخوري بروند؟ ازبکستان در آسیای مرکزي چه موقعیتی دارد؟

6-mashq. Eshiting va takrorlang, so'ng yoddan yozing.

ا) مدتی است که من در شهر بخارا زندگی نمی کنم. پنج سال است که در تاشکند اقامت دارم. دو روز است که پیش درستم نرفتم. يك هفته است که از پدرم نامه ای دریافت نکردم. مدتی است که این شاعر بزرگ را دوست دارم. مدتی است که دانشجویان به فارسی خوب حرف می زنند. چند سال است که تو در تاشکند زندگی می کنی؟ چند ساعت است که اینجا هستی؟ چند روز است که او را می شناسی؟ چند سال است که تاشکند، پایتخت ازبکستان است؟

ب) مادرم دارای دو برادر کوچک و يك خواهر بزرگ است. او هم دارای برادر زاده است. من کتاب عربي ندارم، کتاب فارسی دارم. آنها هم دارای این کتاب لغت هستند، ولی ما نداریم. تو هم دارای مغازه هستی؟ شاگردان این استاد داستان «علی شیر نوايي» خواندند.

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men Toshkentning ko'pgina ko'chalarini va maydonlarini bilaman. Toshkent ko'chalarida magazinlar ko'p. Kundan-kunga bu shahar chiroy ochib bormoqda. Shahar hokimiyati binosi Movarounnahr

ko'chasida joylashgan. Bayram kunlari toshkentliklar bu markaziy maydonda dam oladilar. Men har kuni bu ko'chadan o'taman, chunki bizning institut shu ko'chada joylashgan. Har yili Toshkentga turli mamlakatlardan ko'plab mehmonlar kelishadi. Siz bizning shahar bozorlarini ko'rdingizmi? Bozorlarda hamma narsalar bor. Qishin-yozin ho'l mevalar sotiladi. Toshkentda transport vositalaridan metro, avtobus, trolleybus, taksi ishlab turibdi. Metroning bekatlari juda chiroyli. Shaharliklarning ko'pchiligi metrodan foydalanadilar. Men ham ishga metroda boraman. Biz o'z shahrimizni sevamiz.

Ikkinchi va uchinchi mashg'ulot

O'tgan zamon natijali fe'li

ماضي نقلي

O'tgan zamon natijali fe'li (perfekt) – o'tgan zamon sifatdoshiga bog'lamaning qisqa shaklini qo'shish orqali yasaladi.

O'tgan zamon sifatdoshi esa o'tgan zamon fe'l negiziga yozuvda o (hāye-havvaz), talaffuzda "e" suffiksini orttirish bilan hosil qilinadi.

آمدن → آمد + ه → آمده [āmade]- kelgan

پرسیدن → پرسید + ه → پرسیده [porside]- so'ragan

O'tgan zamon natijali fe'li quyidagi shaklda tuslanadi:

Birlik

I sh. آمده ام [āmade-am] – kelganman

II sh. آمده ای [āmade-i] – kelgansan

III sh. آمده است [āmade ast] – kelgan

Ko'plik

I sh. آمده ایم [āmade-im] – kelganmiz

II sh. آمده اید [āmade-id] – kelgansiz

III sh. آمده اند [āmade-and] – kelganlar

Birlik

I sh. پرسیده ام [*porside-am*] – so‘raganman

II sh. پرسیده اي [*porside-i*] – so‘ragansan

III sh. پرسیده است [*porside ast*] – so‘ragan

Ko‘plik

I sh. پرسیده ایم [*porside-im*] – so‘raganmiz

II sh. پرسیده اید [*porside-id*] – so‘ragansiz

III sh. پرسیده اند [*porside-and*] – so‘raganlar

Bog‘lamaning qisqa shakli oldidan alif orttirilib, u alohida yoziladi. Urg‘u sifatdoshning oxirgi bo‘g‘iniga tushadi.

O‘tgan zamon natijali fe‘lining bo‘lishsiz shaklini yasash uchun o‘tgan zamon sifatdoshi oldiga نه – *na* inkor yuklamasini qo‘shish

kerak. Asosiy urg‘u نه – *na* inkor yuklamasiga tushadi.

Birlik

I sh. نپرسیده ام [*naporside-am*] – so‘ramaganman

II sh. نپرسیده اي [*naporside-i*] – so‘ramagansan

III sh. نپرسیده است [*naporside ast*] – so‘ramagan

Ko‘plik

I sh. نپرسیده ایم [*naporside-im*] – so‘ramaganmiz

II sh. نپرسیده اید [*naporside-id*] – so‘ramagansiz

III sh. نپرسیده اند [*naporside-and*] – so‘ramaganlar

Birlik

I sh. نیامده ام [*nayāmade-am*] – kelmaganman

II sh. نیامده اي [*nayāmade-i*] – kelmagansan

III sh. نیامده است [*nayāmade ast*] – kelmagan

Ko'plik

I sh. نیامده ایم [*nayāmade-im*] – kelmaganmiz

II sh. نیامده اید [*nayāmade-id*] – kelmagansiz

III sh. نیامده اند [*nayāmade-and*] – kelmaganlar

Qo'shma fe'llarning o'tgan zamon natijali fe'li shaklida tuslanishi quyidagicha:

Birlık

I sh. دوست داشته ام [*dust dāšte-am*] – yaxshi ko'rganman

II sh. دوست داشته ای [*dust dāšte-i*] – yaxshi ko'rgansan

III sh. دوست داشته است [*dust dāšte ast*] – yaxshi ko'rgan

Ko'plik

I sh. دوست داشته ایم [*dust dāšte-im*] – yaxshi ko'rganmiz

II sh. دوست داشته اید [*dust dāšte-id*] – yaxshi ko'rgansiz

III sh. دوست داشته اند [*dust dāšte and*] – yaxshi ko'rganlar

Bo'lishsiz shaklda:

Birlık

I sh. دوست نداشته ام [*dust nadāšte-am*] – yaxshi ko'rmaganman

II sh. دوست نداشته ای [*dust nadāšte-i*] – yaxshi ko'rmagansan

III sh. دوست نداشته است [*dust nadāšte ast*] – yaxshi ko'rmagan

Ko'plik

I sh. دوست نداشته ایم [*dust nadāšte-im*] – yaxshi ko'rmaganmiz

II sh. دوست نداشته اید [*dust nadāšte-id*] – yaxshi ko'rmagansiz

III sh. دوست نداشته اند [*dust nadāšte-and*] – yaxshi ko'rmaganlar

Old qo'shimchali fe'llarning tuslanishi:

Birlik

I sh. فرا گرفته ام [*farā gerefte-am*] – qamrab olganman

II sh. فرا گرفته اي [*farā gerefte-i*] – qamrab olgansan

III sh. فرا گرفته است [*farā gerefte ast*] – qamrab olgan

Ko'plik

I sh. فرا گرفته ایم [*farā gerefte-im*] – qamrab olganmiz

II sh. فرا گرفته اید [*farā gerefte-id*] – qamrab olgansiz

III sh. فرا گرفته اند [*farā gerefte and*] – qamrab olganlar

Inkor shaklda:

Birlik

I sh. فرا نگرفته ام [*farā nagerefte-am*] – qamrab olmaganman

II sh. فرا نگرفته اي [*farā nagerefte-i*] – qamrab olmagansan

III sh. فرا نگرفته است [*farā nagerefte ast*] – qamrab olmagan

Ko'plik

I sh. فرا نگرفته ایم [*farā nagerefte-im*] – qamrab olmaganmiz

II sh. فرا نگرفته اید [*farā nagerefte-id*] – qamrab olmagansiz

III sh. فرا نگرفته اند [*farā nagerefte and*] – qamrab olmaganlar

O'tgan zamon natijali fe'lining qo'llanilishi

O'tgan zamon natijali fe'li ma'lum bir ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligini va uning natijasi hozirda ham mavjud ekanligini ifodalaydi. O'tgan zamon natijali fe'lining boshqa o'tgan zamon fe'l shakllaridan farqi ham - uning ish-harakat natijasini ko'rsatishidir.

من اين کتاب را خواندم. [*man in ketāb-rā xāndam*] – Men bu kitobni o'qidim.

من این کتاب را هر روز می خواندم. [man in ketāb-rā har ruz mixāndam] – Men bu kitobni har kuni o'qirdim.

من این کتاب را خوانده ام. [man in ketāb-rā xānde-am] – Men bu kitobni o'qiganman.

Birinchi gapda, umuman, darak ma'nosi, ikkinchi gapda davomli ish-harakat haqida xabar ma'nosi mavjud. Uchinchi gapda esa ish-harakatning natijasi, ya'ni o'qilgan kitobni hozir aytib bera olish mumkinligi ma'nosi ifodalangan. Ba'zi hollarda o'tgan zamon natijali fe'li sodda o'tgan zamon fe'li kabi tarjima qilinadi.

گفتگو

– سلام احمد

– سلام جمشید

– چطور هستی، منقاست که تورا ندیده ام.

– بلی، چون آخر نیمه اول سال تحصیلی بود، خیلی گرفتار بودم. خودت

چطوری؟

– متشکرم، من هم خوبم. روزهای تعطیل پیش مادر و پدرتان رفته

بودی؟

– نه، آنها مرول نیستند. پدر و مادرم به اروپا سفر کرده اند و هنوز

برنگشته اند. دو روز پیش تلفن کرده اند و این روزها خودشان می آیند

تاشکند.

– دفعه ی پیش گفتی که می خواهی برای خواهر کوچکت يك پالتوی

زمستانی هدیه بکنی، خریدی؟

- آره، ولي نخریده ام، زیرا آن ماه خیلی خرج کرده ام و هیچ پس انداز نکرده ام. تا روز تولدش وقت هست. این ماه ان شاء الله می خرم. خودت امتحانات نیمه‌ی اول را چطور سپرده‌ای؟
- بد نیست. فارسی را خوب یاد گرفته ام و در امتحان موفق شدم و نمره‌ی عالی گرفتم.
- حالا چه می‌کنی؟
- دوره تعطیل است، می‌خواهم با دوستانم به شهرهای دیگر ازبکستان سفر کنم. بلی، بادم آمد روز یکشنبه - فردا دوستان و آشنایان را به شام دعوت کرده‌ام، امیدوارم که تو هم بیایی.
- متشکرم، البته می‌آیم. اتوبوس من می‌آید، مجبورم با تو خدا حافظی کنم.
- تا دیدار.

8-mashq. Quyidagi fe'llarni o'tgan zamon natijali fe'li shaklida tuslang.

گرفتن - انداختن - برخاستن - جشن گرفتن.

Tuslagan fe'llaringiz ishtirokida 10 ta gap tuzing va gaplarning ma'nosiga ahamiyat bering.

9-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon natijali bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda yozing.

هنوز فارسی خوب (یاد گرفتن). چرا استاد امروز به دانشگاه (آمدن). يك ماه تمام، نامزد هستند، ولي هنوز (عروسی کردن). این هفته، خیلی (گرفتار بودن) و (وقت کردن) به مادرم تلفن کنم. قطار، ساعت پنج (حرکت کردن) ر هنوز به ایستگاه (رسیدن). چندین سال است که با هم زندگی می‌کنیم ولي

هنوز يكدېكر را خوب (شناختن). چه كسي، بي اجازه به اتاق من (رفتن)؟ برف
 بسيار (باريدن) و همهي دستاھمارا تعطيل (كردن). (شيندن) كسي به شما (كمك
 كردن). ما اين برنامهي تلويزيوني را (تماشا كردن). دوستم چراغ را (خاموش
 كردن) و (به خواب رفتن). او چندين نامه به من (نوشتن)، ولي هنوز (جواب
 دادن). بچه هارا مادرشان به سينما (بردن).

10-mashq. Nuqtalar o‘rni chap qatordagi so‘zlardan mosi bilan to‘ldiring.

اجاره، فهميدن،	فكر مي كنم خانه شان را فروخته اند و يك...
هرگز، بارها، آپارتمان،	خریده اند. او... در خانه ي اجاره اي زندگي
گذشتن، پياده رفتن،	کرده است و... اجازه داده است. شهين، درس
هميشه، دانشكدهي	ديشب را خوب... پدرم... خودرو نداشته است
پزشكي، مدتها است،	و هميشه... ما... از اين خيابان... ولي هرگز شما را
معذرت خواستن،	نديده ام. برادرم... را تمام کرده است و... که در
مهندس برق، براي	بيمارستان کار مي کند. از دوستم... ولي هنوز
من، چند سال است،	آشتي نکرده ام. برادر کوچکم... است و... که
دانشگاه دولتي	در کارخانهي ماشين سازي کار مي کند. من شنيدم
تاشکند، خرج کردن	که دوستم مي خواهد در... درس بخواند. همهي
	پولم را... و پدرم هنوز پول... نفرستاده است.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

O‘tgan hafta ota-onamga telefon qilmaganman. Biz bu kitobni o‘qiganmiz, siz ham uni o‘qishingiz mumkin. Do‘stim universtitetni tugatgan va hozirda maktabda dars berayapti. Anchadan beri uni ko‘rmagandim, bugun u biznikiga keladi. Biz televideniyeining bu programmasini tomosha qildik. Do‘stim chiroqni o‘chirdi va yotdi. Uning ota-onasi Yevropaga safar qilganlari uchun u uyiga bormagan.

Ularning Toshkentdan ketganlariga 7 yil bo'ldi, hozir Moskvada yashaydilar. Ikki oydirki bu firma o'z xizmatchilariga oylik bermaydi. Safardan qaytganimizga ikki soat bo'ldi. Biz anchadan beri bir birimizni ko'rmaymiz. Ikki kechadir-ki, axborotga quloq solmadim. Bu kitobdan foydalanganmisiz? U bu film haqida kimga gapirib bergan? Tushlik qilganimga yarim soat bo'ldi.

To'rtinchi va beshinchi mashg'ulot

Uzoq o'tgan zamon fe'li

ماضي بعيد

Uzoq o'tgan zamon fe'li - o'tgan zamon sifatdoshiga بودن [budan]- "bo'lmoq" fe'lini qo'shish orqali yasaladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'li qo'shma fe'l ko'rinishiga ega. U ikki qismdan iborat bo'ladi. Birinchi qismi-o'tgan zamon sifatdoshi o'zgarishsiz holda turadi, ikkinchi qismi بودن [budan] esa, aniq o'tgan zamon shakliga ega bo'ladi. Masalan:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	خوانده بودم	خوانده بوديم
II sh.	خوانده بودي	خوانده بوديد
III sh.	خوانده بود	خوانده بودند

Murakkab fe'llar uzoq o'tgan zamonda tustlanganda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	ياد گرفته بودم	ياد گرفته بوديم
II sh.	ياد گرفته بودي	ياد گرفته بوديد
III sh.	ياد گرفته بود	ياد گرفته بودند

Old ko'makchili fe'llarning uzoq o'tgan zamonda tuslanishi quyidagicha:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	برگشته بودم	برگشته بودم
II sh.	برگشته بودي	برگشته بوديد
III sh.	برگشته بود	برگشته بودند

Uzoq o'tgan zamon fe'lida sifatdoshning oxirgi bo'g'iniga ham, fe'l qismining oxirgi bo'g'iniga ham urg'u tushadi. Urg'ularning kuchi bir xil bo'ladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'lining bo'lishsiz shakli quyidagi ko'rinishiga ega:

1. Sodda fe'llar

	Birlik	Ko'plik
I sh.	نخوانده بودم	نخوانده بودم
II sh.	نخوانده بودي	نخوانده بوديد
III sh.	نخوانده بود	نخوانده بودند

2. Murakkab fe'llar

	Birlik	Ko'plik
I sh.	ياد نگرفته بودم	ياد نگرفته بودم
II sh.	ياد نگرفته بودي	ياد نگرفته بوديد
III sh.	ياد نگرفته بود	ياد نگرفته بودند

3. Old ko'makchili fe'llar

	Birlik	Ko'plik
I sh.	برنگشته بودم	برنگشته بودیم
II sh.	برنگشته بودی	برنگشته بودید
III sh.	برنگشته بود	برنگشته بودند

Uzoq o'tgan zamon fe'lining qo'llanishi

Uzoq o'tgan zamon fe'li ish-harakatning o'tgan zamonda bo'lib o'tganligini bildiradi. Agar bir vaqtning o'zida ikki ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligi haqida ma'lumot berilsa, ikkinchisiga nisbatan avvalroq bajarilgan ish-harakat uzoq o'tgan zamon fe'li shaklida qo'yiladi, ikkinchi ish-harakat esa sodda o'tgan zamonda yoki davomli o'tgan zamonda qo'yiladi.

پدرم دیشب ساعت یازده به خانه آمد و من هنوز نخوابیده بودم. [vaqtike be u telfon mikardam be dānešgāh rafte bud] - Unga telefon qilganimda universitetga ketgan ekan.

پدرم دیشب ساعت یازده به خانه آمد و من هنوز نخوابیده بودم. [Pedaram diruz sāat-e yāzdah-e šab be xāne āmad va man tā in vaqt naxābide budam] - Otam kecha kechqurun soat 11da uyga keldi va men o'sha vaqtgacha uxlamagan edim.

Uzoq o'tgan zamon fe'li ba'zi manbalarda o'tgan zamon hikoya fe'li deb ham yuritiladi.

12-mashq. Quyidagi fe'llarni uzoq o'tgan zamon fe'lining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida tuslang.

دیدن - راه رفتن - برخاستن - پرسیدن.

13-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni uzoq o'tgan zamon fe'lida yozing.

ما پیش از شما به ایستگاه (رسیدن). نامه‌ی پدرم تا آن لحظه به دست من (رسیدن). ما دیوانه (شدن)! تو چرا این قدر گنج (شدن)؟! آنها از گرسنگی

بي طاقت (شدن)! وقتي كه به خانه رسيدي، من تقريباً نصف غذايم را (خوردن).
 مَدَقًا است كه دايمي اش به شهر ديگر (رفتن). وقتي كه من صبحانه حاضر
 كردم، او هنوز از خواب (بيدار شدن). تو اين موضوع را قبلاً به من (گفتن).
 من تازه (خوابيدن) كه صداي دوستم به گوشم رسيد. كاشكي به ميهماي
 ديشب (آمدن) و يكدیگر را (ديدن). كاشكي در جواني، بيشر (تحصيل
 كردن).

14-mashq. Nuqtalar o'rniga chap qatordagi so'zlarning mosini
 qo'yib, gaplarni ko'chiring.

فاسد - نااميد، نصف شب، كبود، بانكها - موفق شدن مردن، تلفن كردن گفتن - بد بختانه، دانشكدهي پزشكي گرفتن	شما از سرما... شده بوديد. ماهي در هواي گرم، خيلي زود... مي شود. بعضي از آدمها زود... مي شوند. آنها تا ساعت دوي بعد از... نخوابيده بودند. كاشكي وقتان را... و بيشر مطالعه مي كرديد. كاشكي روزهاي شنبه و يكشنبه... بسته نبودند. اگر دلتان مي خواهد... بايد كار كنيد و زحمت بكشيد. در قران به من... كه مسكو براي كساني است كه از سرما ترسند... نيويورك شهر بسيار گراني است و پس از چند روز به كشور خود برگشتم. من شنيدم كه دوستم مي خواهد در... درس بخواند. پدر بزرگم....
---	---

15-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men o'tgan yili Tehronga borgan edim. Bu yil ham
 bormoqchiman. U o'tgan hafta otasidan xat olgan edi, hozir javob
 yozyapti. U mening taklifimni qabul qilmagan edi. Akam uyga kech
 keldi va men hali uxlamagan edim. Biz hammadan oldin bekatga
 yetib kelgan edik. Sen nega juda asabiylashgan eding? Men
 nonushtani tayyor qilganimda u hanuz uyqudan turmagan edi. Sen

kelganingda u endi uxlagan edi. Men Moskvaga poezdda borgan edim, samolyotda qaytdim. Uni necha oylab kutgan edim, nihoyat keldi va biz diydor ko'rishdik. Sizning salomingizni unga yetkazgan edim.

TO‘QQIZINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

قوم و خویش من

ما در خانواده مان شش نفر هستیم. پدر و مادر، دو برادر بزرگ، یک خواهر بزرگ و من. پدرم مدتی طولانی در یکی از کارخانه های تاشکند کار کرده بود و حالا باز نشسته است. مادرم به خانه داری مشغول است. چند سال پیش، برادر بزرگم دانشگاه دولتی تاشکند را تمام کرده است و در عین حال در یکی از مؤسسات پژوهشی فرهنگستان علوم ازبکستان کار می کند. او با ما زندگی نمی کند، با خانواده ی خود از ما جدا زندگی می کند. برادر بزرگ دیگرم مهندس است و در کارخانه ی هواپیماسازی کار می کند. چند سال قبل، او هم خانه گرفته است و از خانه ی ما رفته است. خواهر بزرگم، پزشک اطفال است. او مطب خصوصی دارد. خواهرم شوهر کرده است. شوهرش مدیر شرکت تجارتي است آنها تا به حال بچه دار نشده اند. خواهرم با شوهرش در شهر فرغانه زندگی می کنند. من خودم دانشجوی دانشکده ی حقوق هستم و با پدر و مادرم زندگی می کنم. غیر از برادر و خواهر، من دو خاله، یک دایی و یک عمه و یک عمو هم دارم. عموم، نزدیک خاله ی ما با فرزندانش زندگی می کند. او هم مثل پدرم باز نشسته است. زنش چند سال پیش فوت کرده است. عمه ام مدتها است که در شهر تاشکند زندگی نمی کند. او با خانواده ی خود به شهری دیگر رفته اند و دایی ام در ریاست داد گستری کار می کند. خاله ی بزرگم، مثل خواهرم پزشک است و با خواهرم در یک جا کار می کنند. خاله ی کوچکم به خانه داری مشغول است و بچه های زیادی دارد. او در یکی از خیابان های قشنگ تاشکند، خیاطی دارد. همه ی آنها با هم

زندگي مي کنند. يکي از فرزندان او ده، زندگي مي کند. تعطيلات تابستاني براي هواخوري به خاني او به مهماني مي روم. پسر بزرگم ده سال پيش فوت کرده است. مادر بزرگم تا به حال با ما زندگي کرده بود، متأسفانه يك سال است که او هم فوت کرده است.

Leksik izoh

1. *[piš]* پيش، *[qabl]* قبل - oldin, ilgari so'zlari va *[ba'd]*- so'ng, keyin so'zi payt holi vazifasida ishlatilganda, vaqt bo'lagini bildiruvchi so'z bilan bitishuvli birikma hosil qiladi:

<i>[do ruz piš]</i> دو روز پيش	}	ikki kun oldin
<i>[do ruz qabl]</i> دو روز قبل		
<i>[do ruz ba'd]</i> - دو روز بعد - ikki kun keyin (so'ng)		

Ba'zi hollarda *[piš]* va *[ba'd]* so'zlari *[moddathā piš]* مدت پيش va *[čandi piš]* چند پيش so'roq olmoshi bilan birikib *[čandi ba'd]* چندي بعد - bir qancha vaqt ilgari, qancha muddat ilgari, bir qancha vaqt keyin, ancha keyin birikmalarini hosil qiladi.

Bir ozdan keyin Buxoro - *[čand sāl ast ke]* چند سال است که ... bir necha yildirki, ... bir necha yil bo'ldi.

مدتیست که [moddatist ke]

مدقاماست که [moddathāst ke]

} anchadan beri

birikmalaridan so'ng gapning kesimi hozirgi-kelasi zamonda, yoki natijali o'tgan zamonda qo'yiladi.

[čānd sāl ast ke ānha injā zendegi namikonand]- Bir necha yildirki, ular bu yerda yashamaydilar.

[čānd sāl ast ke dāneškaderā tamām karde ast]- Institutni tugatganiga bir necha yil bo'ldi.

3. خانه [xāne] so'zi gapning mazmuniga muvofiq turli ma'nolarni ifodalashi mumkin.

خانه [xāne] uy, (bino)

خانه [xāne] bo'lma

خانه [xāne] katak

1-mashq. Savollarga javob bering.

برادرِ پسر را چه می گویند؟ برادرِ مادر را چه می گویند؟ خواهرِ پسر را چه می گویند؟ خواهرِ مادر را چه می گویند؟ پسرِ پسر را چه می گویند؟ پسرِ مادر را چه می گویند؟ دخترِ پسر را چه می گویند؟ دخترِ مادر را چه می گویند؟ پسرِ برادر را چه می گویند؟ دخترِ خواهر را چه می گویند؟ پسرِ خواهر را چه می گویند؟ پسرِ خاله را چه می گویند؟ دخترِ خاله را چه می گویند؟ دخترِ عمه را چه می گویند؟ پسرِ عمه را چه می گویند؟

2-mashq. Nuqtalar o'rnini **قبل** – **بعد** so'zlarining mosi bilan to'ldirib, yozing.

قلم من... شماست. هفته... بچه ها... مادرم بودند. چند روز... خانه‌ی شما آمده‌ام و... از دو روز می‌روم به سفر کنید. تو چند روز... کتاب خود را به من می‌دهی. او دو سال... دانشگاه را تمام کرده است. شما متقما... به اروپا رفته بودید و حالا هم می‌توانید بروید. دو روز... ملاقات می‌کنیم. ده دقیقه... درس زبان فارسی تمام می‌شود. روز... چه خورده اید؟ در ماههای... چه کتابی را خوانده اید؟ نویسنده، این داستان زیبا را یک سال و نیم... نوشته است.

3-mashq. Tagiga chizilgan iboralarni ularning sinonimlari bilan almashtiring.

دو ساعت قبل درس تمام شد و دانشجویان به خانه رفتند. چند سال قبل با او آشنا شده‌ام، ما تا به حال دوست هستیم. یک روز پیش، نامزد مرا به خانه‌ی خود دعوت کرد و من دعوت او را قبول کردم. مادرم چند سال پیش در کارخانه‌ی نساجی کار می‌کرد. چند ساعت پیش، من هم به خانه برگشتم.

4-mashq. Fosp tiliga tarjima qiling.

Bizning oila 6 kishidan iborat. Otam, onam, ikki akam, bir opam va men. Bizning oila Toshkentning chiroyli ko'chalaridan birida yashaydi. Otam uzoq muddat zavodda ishlagan edilar, hozirda nafaqadalar. Onam uy ishlari bilan mashg'ullar.

Katta akam bir necha yil oldin univertitetni tugatgan va hozir O'zbekiston Fanlar akademiyasining institutlaridan birida ishlaydi. U biz bilan birga yashamaydi. O'z oilasi bilan bizdan bo'lak yashaydi. Ikkinchi akam injener, u samolyotsozlik zavodida ishlaydi. Bir necha yil oldin u ham bizning uydan chiqib ketgan.

Opam bolalar shifokori. Uning xususiy poliklinikasi bor. Opam turmush qurgan, uning eri tijorat firmasining boshlig'i. Ularning shu

paytgacha bolalari yo'q. Ulardan tashqari mening ikkita xolam, bitta ammam, tog'am va bitta amakim bor. Amakimning farzandlari ko'p. Ular bizning uy yaqinida turishadi. Amakim ham otam kabi nafaqada. Katta oyim va katta dadam biz bilan turar edilar. Afsus, ular vafot etganlar. Biz o'z qarindosh-urug'larimizni hurmat qilamiz. Bayram kunlari ammam, tog'am biznikiga kelishadi, yoki biz ularnikiga boramiz. Amakimning farzandlaridan biri qishloqda yashaydi. Yozgi dam olish kunlari uning uyiga mehmonga boramiz. Xolalarimdan biri shifokor. U ham opam bilan birga ishlaydi.

Ikkinchi mashg'ulot

SON عدد (davomi)

O'nliklar

دە	[dah]- ۱۰	- o'n
بیست	[bist]- ۲۰	- yigirma
سی	[si]- ۳۰	- o'ttiz
چهل	[čehel/čel]- ۴۰	- qirq
پنجاه	[panjāh]- ۵۰	- ellik
شصت	[šast]- ۶۰	- oltmish
هفتاد	[haftād]- ۷۰	- yetmish
هشتاد	[haštād]- ۸۰	- sakson
نود	[navad]- ۹۰	- to'qson

Yuzliklar

صد	[sad]- ۱۰۰	- yuz
دویست	[devist]- ۲۰۰	- ikki yuz

سیصد	[sisad]- ۳۰۰	- uch yuz
چهار صد	[čahār sad, čār sad]- ۴۰۰	- to'rt yuz
پانصد	[pānsad]- ۵۰۰	- besh yuz
ششصد	[šeš sad]- ۶۰۰	- olti yuz
هفتصد	[haftsad]- ۷۰۰	- yetti yuz
هشتصد	[haštsad]- ۸۰۰	- sakkiz yuz
نمصد	[nohsad]- ۹۰۰	- to'qqiz yuz

Mingliklar

یک هزار/هزار	[hezār, yek hezār]- ۱۰۰۰-	ming/bir ming
دو هزار	[do hezār]- ۲۰۰۰-	ikki ming
سه هزار	[se hezār]- ۳۰۰۰-	uch ming
چهار هزار	[čahār hezār, čār hezār]- ۴۰۰۰-	to'rt ming
پنج هزار	[panj hezār]- ۵۰۰۰-	besh ming. va h.k.

Millionlar

میلیون	[melyun] // [milyun]-	million
دو میلیون	[do melyun] // [do milyun]-	ikki million
سه میلیون	[se melyun] // [se milyun]-	uch million va h.k.

Milliardlar

میلیارد	[milyārd]-	milliard
دو میلیارد	[do milyārd]-	ikki milliard
سه میلیارد	[se milyārd]-	uch milliard va. h.z.

Eslatma: 1) mingliklar, millionlar, milliardlar yasash uchun shu soʻzlar oldiga birlikdagi sonlarni qoʻyish kerak.

دو ميلياردا، دو ميليون، دو هزار

2) Ikki yuz soni دو يوست [devist] hech qachon [dosaf] tarzida oʻqilmaydi.

Fors tilida koʻp xonali sonlarni yasash uchun birlik, oʻnlik, yuzlik, minglikdagi sonlar orasiga و – “o” bogʻlovchisi orttiriladi. Albatta, avval eng katta xonadagi son, keyin undan keyingi xonadagi son tartib bilan yoziladi.

39/ ۳۹ – سي و نه [si – yo – noh],

439/ ۴۳۹ – سي و نه و چهار صد [čār sad – o – si – yo – noh],

5439/ ۵۴۳۹ – سي و نه و چهار صد و پنج هزار [panj hezār-o- čārsad – o si – yo – noh].

همه [hame] jamlovchi olmoshi

همه [hame] jamlovchi olmoshi mustaqil holda ham, birikma tarzida ham ishlatilishi mumkin. U “hamma, barcha” soʻzlarini ifodalaydi. Yakka holda ishlatilganda gap qaysi shaxs haqida ketayotganligini kesimning qaysi shaxs-sonda turganligiga qarab bilib olish mumkin.

همه حاضرند بروند. [hame hāzerand beravand]- Hamma ketishga tayyor.

همه مي دانيم که... [hame midānim ke ...]- Biz hammamiz bilamiz-ki...

همه olmoshining otlar bilan atributiv birikma hosil qilishi ikki xil usul bilan amalga oshiriladi:

1) Izofa orqali. Bunda همه jamlovchi olmoshidan so'ng keluvchi ot ko'plik shaklda turadi. همه so'zi esa izofa bilan o'qiladi.

همه ي دانشجويان [hame -ye dānešjuyān]- talabalarning hammasi, hamma talabalar. همه ي مردم [hame -ye mardom]- odamlarning hammasi, hamma odamlar.

2) Izofasiz bog'lanadi. همه olmoshi otdan oldin keladi. Undan keyin keluvchi ot birlik formada turadi. همه olmoshi izofasiz o'qiladi, ya'ni oddiy bitishuv yo'li bilan birikadi.

همه کس [hame kas] – hamma

همه چیز [hame čiz] – hamma narsa

همه جا [hame jā] – hamma yer, hammayoq, hamma joy

Eslatma: مردم [mardom], دنیا [donyā] kabi jamlanma otlar, shaklan birlik formada tursa ham, همه olmoshi bilan izofali birikadilar.

همه دنیا [hame donyā] – butun dunyo.

5-mashq. Quyidagi sonlarni forscha harflar bilan yozing va ovoz chiqarib o'qing.

10; 23; 37; 492; 761; 1849; 1999; 23.945; 95.909; 164.100; 10001; 107;107; 44; 5555; 8.932; 467.

6-mashq. O'qing va tarjima qiling.

همه ي دوستانم اینجا جمع شده اند. همه ي دانشجويان اين جمله ي مشکل را ترجمه نکردند. همه ي آنها از خواهر کوچکم بزرگترند. همه ي ما اسم اورا مي دانيم. همه جا را گشتيم، ولي پيدا نشد که نشد. همه کس از اين خبر دارند. همه ي مردم دنیا طرفدار صلح هستند. همه ي جوانان رقص و موسيقي را دوست دارند. همه چیز در مغازه ي آقاي نادري پيد مي شود.

7-mashq. 1 dan 100 gacha sanang.

Uchinchi mashg'ulot

Nisbiy sifatlarning yasalishi

صفت نسبی

Ot turkumiga oid soʻzlarning oxiriga bir ي (*i*) tovushi qoʻshish orqali nisbiy sifatlarning yasaladi. Bu ي (*yāy*) نِسْبَتِ [yā-ye nesbat] deyiladi.

ديوار [divār] → ديواري [divāri]-devoriy

نفت [naft] → نفتي [nafti]- neftdan qilingan

اقتصاد [eytesād] → اقتصادي [eytesādi]- iqtisodiy

Imlosi: 1. “ā” va “ū” unililari bilan tugagan otlardan nisbiy sifatlarning yasalayotganda نِسْبَتِ ياي dan oldin yana bir “yoy” qoʻshiladi.

آسيا [āsiyā] → آسيائي [āsiyā-yi]- Osiyoga oid, osiyolik

باکو [bāku] → باکويي [bākuyi]- Bokuga oid

2. Agar soʻz ه (*e*) qisqa unlisi bilan tugagan boʻlsa, نِسْبَتِ ياي oldidan undosh گ *g* orttiriladi, baʼzi soʻzlarda esa ا *alif* orttirilib yoziladi.

خانه [xāne] → خانگي [xānegi]- uyi, uyga oid

نقره [noyre] → نقره اي [noyrei]- kumush, kumushdan qilingan

Soʻz oxiridagi “e” tovushi har ikkala holda saqlanib qoladi.

3. “a”, “e”, “i” unililari bilan tugagan ayrim soʻzlardan nisbiy sifatlarning yasaladigan boʻlsa, oʻsha soʻzning oxirgi tovushi oʻzgarishga uchraydi va نِسْبَتِ ياي oldidan و “v” tovushi orttiriladi.

فرانسه [farānse] → فرانسوي [farānsavi] – fransuz, fransuzcha

معنى [ma'ni] → معنوي [ma'navi] – ma'naviy

شورا [šorā] → شوروي [šoravi] – kengash, kengashga oid.

Otlarning siniq ko'pligi

Fors tilida maxsus suffikslar orqali yasalgan ko'plikdagi so'zlardan tashqari arab tilida uchraydigan siniq ko'plik formalari ham ishlatiladi. Siniq ko'plik (ba'zi ma'nalarda shikasta ko'plik deb ham yuritiladi) arab tiliga xos bo'lib, so'zlarning ichki fleksiyalarini qisman yozuvda va talaffuzda o'zgartirish, y'ani qo'shimcha harflar orttirish yoki ayrim harflarni tushirib qoldirish orqali yasaladi. Arab siniq ko'plik formasining yasalishi birmuncha murakkab bo'lgani uchun, lug'atlarda so'zning birlik formasi bilan bir qatorda uning siniq ko'plik shakli ham beriladi.

Bu yo'l bilan yasalgan ko'plik shaklidagi so'zlar fors tiliga tayyor holda kirib kelgan. Masalan:

شعر [še'r] - she'r → اشعار [aš'ār] - she'rlar

وزير [vazir] - ministr → وزراء [vozarā] - vazirlar

كتاب [ketāb] - kitob → كُتُب [kotob] - kitoblar

Ayrim siniq ko'pligi mavjud so'zlardan suffikslar orqali ko'plik shakli yasash mumkin.

كتاب → كتابها → كتب

[ketāb] → [ketābhā] → [kotob]

8-mashq. Quyidagi so'zlardan nisbiy sifat yasang.

آهن، دریا، هند، آسیا، آفریقا، اروپا، شرق، پشم، شهر، روستا، طلا،
نایلون، زمین، روس، هوا، فلز، آمریکا، غرب، یونان، شمال، مس.

9-mashq. Quyidagi birikmalar ishtirokida gaplar tuzing.

صندلی چوبی، دخترانِ هندی، لباسِ پشمی، کشورهایِ غربی، رسومِ
آمریکایی، میزِ فلزی، مردِ روستایی، پلِ آهنی، پارچه‌ی نایلونی.

10-mashq. Quyidagi so'zlarning siniq ko'pligini lug'atdan toping va yod oling.

رفیق، اثر، وزیر، رسم، شاعر، جمهوری، ادیب، ملت، شعر، دولت، شخص، رجل، مرکز، فن، وسیله، اسم، درس، کتاب، مکتوب.

Matn

روز تولد من

دو روز پیش، روز تولد من بود. من سال ۱۹۷۹ متولد شده ام و بیست و یک سالم شد. صبح زود، اول پدر و مادرم، به من روز تولد را تبریک گفتند و هدیه دادند. بعد، برادر و خواهر کوچکم هم یکی بعد از دیگری به من تبریک گفتند و هدایایی دادند. مادرم تمام روز مشغول پخت و پز بود و خواهرم به مادرم کمک می کرد و آنها شیرینی های مختلف پختند و سالاد های گوناگون آماده کردند. مادرم گفت که برای شام، آبگوشت و جوجه کباب هم می پزد. شب، قوم و خویش و دوستانم به خانه ی ما تشریف آوردند. میهمانان خیلی زیاد بودند. برادر بزرگم با زن و فرزندانش آمدند. او چهل سال دارد و سال ۱۹۵۹ تولد یافته است. وی پزشک جراح است. برادر بزرگم - کامران در یکی از بیمارستانهای تاشکند کار می کند. او پزشک خوبی است. کامران با ما زندگی نمی کند، شش سال پیش خانه خریده است و با زن و فرزندانش آنجا زندگی می کند. خواهر بزرگم ۳۷ سال دارد. اسم او لیلی است. لیلی در سال ۱۹۶۲ متولد شده است. مدتها پیش، دانشکده ی پزشکی تاشکند را تمام کرده است و حالا پزشک امراض داخلی است و اکنون خودش یک مطب خصوصی دارد. لیلی، پسری ۱۷ ساله دارد. او دو دختر هم دارد. یکی از دخترانش ۱۰ ساله است و دیگری پنج سالش است. پسرش امسال از دبیرستان

فارغ التحصيل می شود. او می خواهد مثل مادرش پزشکی بشود و در دانشکده‌ی پزشکی تاشکند درس بخواند. دو دخترش دانش آموز هستند. من آنها را خیلی دوست دارم. آنها - برادرزاده و خواهر زاده هایم - روز تولدم پیش من بودند. غیر از اینها عمه ام با فرزندانش، خاله، دایی و عموم هم آمده بودند. همه‌ی آنها روز تولدم را به من تبریک گفتند و هدیه دادند. فقط پسر عموم، نتوانست بیاید. زیرا او در شهر تاشکند زندگی نمی کند. در شهر بیشک زندگی می کند. پسر عموم برای من از طریق تلگراف تبریک فرستاد. دایی ام به من "گلستان و بوستان" سعدی را هدیه داد. یکی از فرزندان عمه ام هم "رباعیات" عمر خیام را هدیه نمود. آن روز دوستان من هم آمدند. از دوستانم هادی، ایرج و ناهید آمدند و به من، یک دسته گل هدیه کردند. من از تشریف آوردن آنها خیلی خوشحال شدم. میهمانان، ساعت ۷ شب جمع شدند. من دوستانم را با پسر دایی و دختر دایی ام آشنا کردم. آنها هم مثل ما دانشجوی هستند. پسر دایی ام، دانشجوی دانشکده‌ی حقوق است. دختر دایی ام، امسال موفق شد دانشجوی دانشکده‌ی مالی بشود. دوستانم با آنها زود آشنایی پیدا کردند. ساعت ۸ شب، افراد خانواده و میهمانان همه دور میز نشستیم و با اشتهای تمام شام خوردیم. دختر عموم در هنرستان موسیقی، استاد است و پیانو درس می دهد. او رقص را هم خیلی خوب یاد گرفته بود. ولی از وقتی شوهر کرد، رقص را کنار گذاشت، چون شوهرش با رقصیدن او مخالف بود. دختر عموم صدای خوبی دارد و خیلی قشنگ آواز می خواند. آن روز، بعد از شام، دختر عموم پیانو زد و آواز خواند. دوستانم، برادر زاده و خواهرزاده ام و همه‌ی جوانان رقصیدند. عمه، خاله، دایی و والدین من در اتاق دیگر باهم صحبت می کردند. همه از مجلس شب نشینی راضی بودند. من البته بیشتر از

همه شاد و خوشحال بودم و آن روز برای من، روزی خاطره انگیز بود.
والسلام.

Leksik izoh

1. Vaqtning ma'lum bir bo'lagini yillarda ifodalash kerak bo'lsa, سال [sāl] so'zi, vaqtning miqdorini bildiruvchi son bilan qo'shilib bitishuvli birikma hosil qiladi. Bunda sana oldin keladi, سال [sāl] so'zi esa keyin keladi.

دو سال [do sāl]- ikki yil, صد سال [sad sāl]- yuz yil.

Yillarni sana bo'yicha ifodalashda sonlar سال [sāl] so'ziga izofa orqali bog'lanadilar. Albatta, سال so'zi aniqlanmish o'rnida bo'ladi;

سال هزار و نصد و نود و نه [sāl-e hezār-o-noh-sad-o navad-o noh]-
1999 yil.

من در سال هزار و نصد و پنجاه و دو متولد شده ام. [man dar sāl-e hezār-o nohsad-o panjāh-o do motavallod šode-am] – Men 1952 yili tug'ilganman.

2. Yoshning ifodalanishi. Fors tilida yoshni ifodalash uchun quyidagi usullardan foydalaniladi.

داشتن [dāštan]- ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'li orqali, داشتن fe'li kerakli zamon, shaxs va sonda turadi.

من هجده سال دارم. [man hejdah sāl dāram] – Men o'n sakkiz yoshdaman.

اماکیم چهل سال داشتم. [amuyam čehel sāl dāšt] – Amakim qirq yoshda edi.

b) Ot-kesim بودن [budan] - bo'lmoq fe'li (zamoniga muvofiq) orqali ifodalanadi. بودن fe'li o'tgan zamon, III shaxs birlik shaklda, بودن است bog'lamasi ham III shaxs birlik shaklda turadi. Sāl so'ziga esa egalik qo'shimchalari qo'shiladi.

. 18 yoshdaman. [hejdah sālam ast] هیجده سالم است.

. 18 yoshdasan. [hejdah sālat ast] هیجده سالت است.

. U 40 yoshda edi. [čehel sālaš bud] چهل سالش بود.

Xuddi shunday iboralarni شدن [šodan] va تمام شدن [tamām šodan] fe'llari yordamida ham tuzish mumkin.

. 20 yoshga kirdim. [bist sālam šod] بیست سالم شد.

. 30 yoshga kiring. [si sālat šod] سی سالت شد.

. Men o'n sakkiz yoshga to'ldim. [hejdah sālam tamām šod] - Men o'n sakkiz yoshga to'ldim.

. U yigirma besh yoshga to'ldi. [bist-o panj sālam tamām šod] - U yigirma besh yoshga to'ldi.

c) Yoshni ifodalovchi سال [sāl] so'ziga "ه" -e tovushi qo'shilsa, "yashar", "yoshli" yoki "yillik" ma'nolarini ifodalaydi.

. besh yashar, besh yoshli, besh yillik. [panj sāle] پنج ساله → پنج سال

. Do'stimning besh yashar (besh yoshli) qizi bor. [dustam doxtar-e panj sāle dārad] - دختر پنج ساله دارد.

. Bu besh yillik xurmo daraxtidir. [in deraxt-e xormā panj sāle ast] - این درخت خرما، پنج ساله است.

11-mashq. Nuqtalar o'rnini سال so'zi bilan keladigan birikmalar bilan to'ldiring.

من... است که در دانشکده ی فارسی می خوانم.... است که مادرم به مسکو نرفته است.... پدرم هر روز، صبح زود از خواب بیدار می شود. تقریباً... است او را می شناسم، ولی نمی دانم کجا زندگی می کند. درست نمی دانم... بود در این شهر زندگی می کنند.... است دبیرستان را تمام کرده

است. تقریباً... است پزشك داخلي شده است و در بیمارستان کار می کند... بود یکدیگر را ندیده بودیم و از حال همدیگر خبری نداشتیم... است مادر بزرگم فوت کرده است.

12-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatordagi so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

<p>غیر از، تلگراف تبریک هدیه – توانستن، والدین پیش – خوشمزه، جلد – خیلی، تبریک گفتن، همه – زن و فرزندان، شش سال</p>	<p>دیروز... دوستم احمد رفتیم. روز تولدش را به او..... من میهمانان زیاد بودند. دایمی اش به او... فرستاده بود... دوستانش به او... دادند. پسر عمویش... روز تولدش را به او تبریک بگوید... احمد از ما خیلی خوب پذیرایی کردند. مادرش شیرینی های... پخته بود. من به احمد دو... کتاب هدیه دادم و او... راضی بود. برادر بزرگش با... آمده بودند. برادر زاده ی احمد... از من بزرگتر است.</p>
---	---

13-mashq. Fors tiliga tarjima qilling.

Mening ukam o'n olti yoshda. Kecha sen yigirma uchga to'lding. Ikki kun avval u o'ttiz besh yoshga to'lgan edi. Otam ellik besh yoshda. Uning o'n ikki yoshli o'g'li maktabda o'qiydi va u juda odoblidir. Bizning qizimiz yetti yoshga kirdi. Men yigirma ikki yoshimda universitetni tugatgan edim. Sizning singlingiz uch kundan so'ng o'n sakkizga kiradi. Ularning o'qituvchilari qirq yoki qirq bir yoshda. Ikki yildan so'ng o'g'lim universitetni tugatadi.

14-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli sonlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

مادر بزرگم ۷۲ سال دارد. مادر تو از او پنج سال کوچکتر است، پس
مادر تو... سال دارد. پدر دوستم ۶۰ سال دارد. پدر من از پدر دوستم ۷

سال بزرگتر است، پس پدر من... سال دارد. من ۲۱ سال دارم، تو ۳۸ سال داری، پس تو از من... سال بزرگتری. دایی تو ۳۵ سال دارد، خاله ات ۸ سال از او کوچکتر است، پس خاله ات... سال دارد. آن کتاب ۷۷۰ صفحه دارد که نصفش... صفحه می شود. پسر بزرگم از پسر تو... سال تفاوت دارد. شما در سال... متولد شده اید. پدر شما سال... تولد یافته است. مادر تان سال... تولد یافته اند. پدر بزرگتان در سال... چشم از جهان فرو بسته است.

15-mashq. Quyidagi so'zlarning siniq ko'pligidan foydalanib, gaplar tuzing.

مرکز - شخص - دولت - شعر - فرد - کتاب - دختر - درس - جلسه - فن.

16-mashq. Quyidagi jummalarni sinonimlari bilan almashtiring.

برادرم ۲۲ سالش است. من ۱۹ سال دارم. وقتی که خاله ام شوهر کرد، ۱۷ سالش بود. وقتی که دبیرستان را تمام کردی، ۱۶ سال داشتی. پنج سال پیش مادرم ۳۰ سال داشت، پس حالا ۳۵ سالش است.

17-mashq. Eshiting va o'qituvchi ketidan takrorlang.

همه ی افراد خانواده مان او را دوست داریم. همه ی آنها فارسی حرف می زنند. ما همه دور میز جمع شدیم. همه ی دوستانم به من تبریک گفتند. همه ی میهمانان از شب نشینی راضی بودند. از همه ی دوستانم خوشم می آید.

18-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ikki kun avval mening tug'ilgan kunim edi. Avval o'ta-onam tabrikladilar va sovg'alar berdilar. So'ng akam va singlim birin-ketin tabriklashdi. O'sha kuni onam juda ko'p shirinliklar pishirdi, salatlar tayyorladi. Men singlim bilan unga yordam berdim. Kechqurun mehmonlar kelishdi. Katta akam va opam o'z oilalari bilan kelishdi. Ular biz bilan turishmaydi. Akam o'z oilasi va farzandlari bilan

yangi uyda turishadi. Katta akam Toshkent kasalxonalaridan birida jarroh bo'lib ishlaydi. Opam bir necha yil oldin tibbiyot institutini tugallagan, hozir u terapevt bo'lib ishlaydi.

O'sha kuni amma-xolalarim, tog'a-amakilarim ham kelishdi. Men guruhimizning hamma talabalarini taklif qilgan edim. Do'stlarim menga gul sovg'a qilishdi. Do'stlarimni tog'amning bolalari bilan tanishtirdim, ular ham biz kabi talabadirlar. Biz hammamiz soat sakkizda ishtaha bilan kechki ovqatni yedik. Ovqatdan so'ng yoshlar raqs tushdilar, ashula aytdilar.

Ota-onam o'z aka-ukalari va opa-singillari bilan suhbatlashib o'tirdilar.

Mehmonlar kech soat o'n birda uylariga ketdilar. Men o'sha kuni shod va xursand, kechadan rozi bo'ldim.

19-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz hammamiz uni sevamiz. Ular hammalari meni tug'ilgan kunim bilan tabrikladilar. Hamma studentlar bu kitobdan sotib oldilar. Hamma mehmonlar stol atrofida o'tirdilar. Do'stlarimning hammasi kelishdi. Hamma joyda narx-navo bir xil. Stol ustida hamma narsa bor edi.

To'rtinchi mashg'ulot

Shaxssiz gap

Ma'lumki, gaplar ikki turga bo'linadi:

1. Shaxsi ma'lum gaplar. *امروز احمد با مادرش به بازار رفت* [emruz Ahmad bā mādarash be bāzār raft] kabi. Bu yerda ish-harakatni boshqaruvchi ega aniq.

2. Shaxsi noma'lum gaplar.

Shaxsi noma'lum (shaxssiz) gaplarda ish-harakatning bajaruvchisi noma'lum, noaniq bo'ladi, ya'ni ish-harakat kim tomonidan bajarilganligi (yoki bajarilishi) gapda o'z ifodasini topmaydi. Bunday gaplarda kesim ma'lum qoida asosida tuziladi.

Shaxssiz gaplarning kesimi *مي توان* [mitavān], *مي شود* [mišavad]-
"bo'ladi, mumkin", *مي توان* [namitavān], *مي شود* [namišavad]-

“mumkin emas, bo‘lmaydi” so‘zlarining qisqa infinitiv bilan birikuvidan yasaladi. Masalan:

می شود گفت [mišavad gofi] - aytish mumkin

می توان گفت [mitavān gofi] - aytsa bo‘ladi

نمی شود گفت [namišavad gofi] - aytib bo‘lmaydi

نمی توان گفت [namitavān gofi] aytish mumkin emas

[emruz. be varzešgāh mišavad raft] امروز به ورزشگاه می شود رفت.

- Bugun stadionga borish mumkin.

20-mashq. O‘qing va tarjima qiling.

این کتاب را می شود خواند. می توان گفت که امروز هوا خیلی آزاد است. می شود گفت که دختر عموم در آینده مهندس خوبی می شود. نمی توان اسامی آنها را نام برد. نمی شود گفت که آن را اینجا بیاورند. زبان فارسی را به آسانی می شود یاد گرفت. تا خیابان استقلال چطور می توان رفت؟ مگر می شود او را دعوت کرد؟ سر درس زبان فارسی، نمی شود به روسی حرف زد.

21-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu yerda o‘tirsiz bo‘ladimi? Shifokorni uyidan topsa bo‘ladi. Sovuq havoda uydan chiqib bo‘lmaydi. U 18 yoshda desa ham bo‘ladi. Uyqudan oldin ko‘p ovqat yeb bo‘lmaydi. Aytish mumkin-ki, u kelajakda yaxshi artist bo‘ladi. Yoz oylari dam olish uchun Chimyon tog‘lariga chiqsa bo‘ladi. Uni kimdan so‘rasa bo‘ladi? Olmani shu yerda sotsa bo‘ladi.

Beshinchi mashg‘ulot

گفتگو

- سلام علیکم آقای جمشید.
- سلام عرض می کنم آقای هادی. چند روز است که شمارا ندیده ایم.

- بلي، دو سه روز در تاشكند نبودم. چون روز تولد برادر بزرگم بود، با اهل خانواده ام پيش او به شهر فرغانه رفته بوديم.
- شما چند برادر و خواهر داريد؟
- من دو برادر بزرگ، يك خواهر بزرگ و يك خواهر كوچك دارم.
- همهي آنها با شما در يك خانه زندگي مي كنند؟
- نه، چون گفته بودم برادر بزرگم با زن و فرزندانش در شهر فرغانه زندگي مي كنند، خواهر بزرگم شوهر کرده است و در خيابان ما منزل (خانه) دارند. يك برادر و خواهر كوچكم با ما زندگي مي كنند.
- برادر بزرگتان چند سال دارند؟
- او چهل سالش شد و در سال ۱۹۵۹ متولد شده است.
- برادر بزرگتان و خواهر بزرگتان چه شغلي دارند؟
- برادر بزرگم، پزشك جراح است، خواهر بزرگم پزشك امراض داخلي است.
- برادر بزرگم - كامران، در يكي از بیمارستان هاي تاشكند كار مي كند، خواهر بزرگم، مطبّ خصوصي دارد.
- ان شاءالله كه آنها فرزند دارند؟
- آره، برادر بزرگم فرزند دارد. خواهر بزرگم هم سه فرزند دارد، يك پسر ۱۷ ساله و دو دختر ۱۰ ساله و پنج ساله دارد. پسرش مي خواهد مثل مادرش پزشك بشود. آنها در دبیرستان درس مي خوانند.
- آنها هم با شما به شهر فرغانه رفتند؟
- بلي، هم آنها و هم و دختر بزرگم به شهر فرغانه رفتند.
- در فرغانه روزها چطور گذشت؟

- خيلي خوب، ديدني هاي آن شهررا تماشا كرديم. روز تولد برادر بزرگم بود و آن روز ميهمانان آمده بودند. دوستان کامران هم تشریف آورده بودند. شب نشيني به خوبي گذشت.

- البته شما قوم و خویش هم زیاد دارید؟

- بلي خيلي زياد. من سه عمو دارم و هر کدام پسر و دختر دارند. پسر عموهام بزرگند و متأهل هستند. دختر عموهام شوهر کرده اند و فرزند دارند. ۲ عمه و سه خاله دارم که هر کدامشان فرزند دارند. يك دايي هم دارم راستي فراموش کردم بگويم که پدر بزرگم و مادر بزرگم نیز زنده اند.

- همهي قوم و خویش شما در تاشکند زندگي مي کنند؟

- نخیر، از قوم و خویشان، فقط دايي و يك عموم در تاشکند زندگي مي کنند. بقيه شان در شهرهاي مختلف زندگي مي کنند. مي شود گفت که ما در شهر هاي زيادي قوم و خویش داریم. مثلاً يك عمه و فرزندان او در شهر اورگنج زندگي مي کنند. يك خاله ام با اهل خانواده اش در بخارا ست و غيره.

- مادر بزرگ و پدر بزرگان کجا زندگي مي کنند؟

- آنها با ما زندگي مي کنند. هر دوي آنها پير شده اند و ما آنها را خيلي

دوست داریم.

Leksik izoh

Vaqtning ifodalanishi

Vaqtни soat orqali ifodalsh uchun quyidagi usullar mavjud:

1. ساعت [sāat]- so‘ziga miqdor son izofa orqali bog‘lanadi:

ساعت دو [sāat-e do]- soat ikki, soat ikkida.

Vaqtning ma‘lum paytini aniqlash uchun؟ ساعت چند است؟ [sāat čānd ast?] savoli qo‘yiladi.

a) Soat to'liq miqdorni tashkil etsa [dorost] – “roppa-rosa” so‘zi ishlatiladi.

. درست يك است، ساعت، [sāat dorost yek asf]- soat roppa-rosa bir.

b) Ma‘lum bir soatdan ma‘lum daqiqa o‘tgan bo‘lsa to‘liq soatni ifodalovchi son va o‘tgan daqiqani ifodalovchi son [o] bog‘lovchisi ishlatiladi. يك و ده دقیقه است. [sāat yek-o dah dayiye asf]- Soat birdan 10 daqiqa o‘tdi.

O‘n besh daqiqa o‘tgan bo‘lsa, o‘zbek tilida “chorak” so‘zi ishlatiladi, fors tilida esa ربع [rob] so‘zi ishlatiladi.

ربع است، يك و ربع است [sāat yek-o rob’ asf]- Soat birdan chorak o‘tdi.

30 daqiqa o‘tgan bo‘lsa, o‘zbek tilida yarim, fors tilida نیم [nim] so‘zi ishlatiladi: يك و نیم است. [sāat yek-o nim asf]- Soat bir yarim bo‘ldi.

c) Ma‘lum soatga ma‘lum daqiqalar qolgan bo‘lsa, o‘zbek tilida “kam”, fors tilida ham کم [kam] so‘zi ishlatiladi. Faqat o‘zbek tilida avval yetishmayotgan daqiqalar, keyin soat kelsa, fors tilida, aksincha, avval soat miqdori, so‘ng yetishmayotgan daqiqa, oxirida کم [kam] so‘zi keladi. دو و ده دقیقه کم است. [sāat do-o dah dayiye kam asf]- Soat 10 daqiqa kam 2.

2. Kecha-kunduzning muayyan paytlarining nomlanishi:

ertalab – صبح [sobh]

erta tong – صبح زود – [sobh-e zud]

peshin (tush) – ظهر [zohr]

peshindan oldin – قبل از [yabl az]

tushdan oldin - قبل از ظهر [yabl az zohr]

peshindan keyin – بعد از ظهر [ba'd az zohr]

asr – عصر [asr]

kechqurun – شام [šām]

kechasi – شب [šab]

yarim kecha - نصف شب [nesf-e šab]

Bir kecha-kunduz bo'lagini ko'rsatuvchi so'zlar o'zbek tilida soatni ifodalovchi birikmadan oldin, fors tilida esa keyin keladi va soatni ifodalovchi birikmaga izofa bilan bog'lanadi.

. Soat ertalab [sāat hašte sobh ast] – ساعت، هشت صبح است. sakkiz.

3. Vaqtning ayni bir paytini ko'rsatish.

O'zbek tilida “soat nechada?” savoli beriladi va masalan “soat 4 da” deb javob beriladi. Fors tilida [sāat] ساعت va [čand] چند so'zlari izofa orqali bog'lanadi.

Masalan: [sāat-e čand miāyid] ساعت چند می آید؟ - Soat nechada kelasiz?

[sāat-e panj ba'd az zohr miāyam] ساعت پنج بعد از ظهر می آیم. Tushdan so'ng 5 da kelaman.

Eslatma: Ma'lum soatga ma'lum daqiqalar qolganligini quyidagicha ifodalash ham mumkin. Avval yetmayotgan daqiqalar, so'ng [māndan] ماندن old ko'makchisi ma'lum soat miqdoridan [sāat čand ast?] - soat nechada? پنج دقیقه به سه مانده (است) - [sāat čand ast?] - soat nechada? Besh minut kam uch. [panj daqiqa be se mānde (ast)] - Besh minut kam uch.

4. [šouhar kardan] شوهر کردن va [šouhar raftan] شوهر رفتن yoki [be šouhar raftan] شوهر رفتن fe'llari sinonim fe'llaridir va “turmushga chiqmoq” (er qilmoq, erga tegmoq) ma'nolarini anglatadi.

5. هر [har]- olmoshi sonlar oldidan ishlatiladi.

هر دو [har do]- har ikkovi

هر سه [har se]- uchovi, uchalovlari

Bunday birikmalarga izofa orqali kishilik olmoshlari bog‘lanishi mumkin.

هر دو ي ما [har do-ye mā]- (bizning) har ikkimiz

هر سه ي آنها [har se-ye ānhā]- (ularning) har uchovlari

22-mashq. Qavs ichida berilgan fe’llarni tegishli zamonga qo‘yib, gaplarni ko‘chiring.

ديروز چه ساعتی از خانه (بيرون آمدن)؟ هر روز به شما (تلفن کردن) ولي
ظاهراً (خانه بودن). ديروز از ساعت پنج تا پنج و نيم (منتظر بودن) ولي
(آمدن). خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت (بیدار کردن). خواهر بزرگم
چند سال قبل (شوهر کردن). برادر كوچكم نیز این روزها (زن گرفتن). هر
دوي آنها از خانه ي ما (رفتن) و خانه ي جداگانه (داشتن). من نمي خواهم از او
جدا (زندگي کردن). آن روزهاي عجيب را نمي شود (فراموش کردن). آیا این
سيب كرم خورده را مي شود (خوردن)؟ آیا این روزها مي توان هر دوي آنها را
(دیدن). همي قوم و خویشان او را نمي توان (نام بردن). زياد تلویزیون (تماشا
کردن) براي چشم ضرر (داشتن).

23-mashq. Quyidagi keltirilgan so‘zlarning antonimini toping.

روشن - روزانه - سرد - سرما - مي شود - نزديك - نمي توان - دشمني -
عاقل - خوب.

24-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatordagi so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

<p>تا کسی گرفتن ، جوان، همه، فردا شب، هر کدام غمی شود، شام، پیر، جدا گانه سوار اتوبوس شدن هر دوی آنها</p>	<p>لازم نیست... منتظر ما باشید. دوستان ما غمی توانند... و مجبور... مادر بزرگم... است، پدر بزرگم نیز... نیست... در خانه ی ما زندگی می کنند. در این کشور... مردم مجبور هستند مالیات بدهند. اجازه می دهید ما... از این کتاب استفاده کنیم. برادرانم... دانشکده را تمام کرده اند. من... را فراموش کرده ام. اسم او را... فراموش کرد. آنها در خانه ی... زندگی نمی کنند.</p>
---	--

25-mashq. Tagiga chizilgan so'zlarga savol bering.

من هر روز ساعت ۷ صبح از خواب بیدار می شوم. پدرم سال ۱۹۲۴ متولد شده است. برادر تان جدا از شما زندگی می کند؟ خاله ام دو دختر دارد. خواهر بزرگم این روز ها شوهر می کند. من اسم او را فراموش کردم؟ دایی ام در شهر بخارا زندگی می کند. احوال من خوب نیست.

26-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimini toping.

سخن - عاقل - هر وقت - فضا - فرود کردن - افسانه - زمان -
گونگون - پیروزی - به سبب - مکان.

27-mashq. Eshiting va takroriang.

من در سال ۱۹۵۲ متولد شده ام. تو در سال ۱۹۵۵ تولد یافته ای. او در سال ۱۹۶۱ دانشگاه را تمام کرده است. او ۱۹۹۳ شوهر کرده است. آنها ۵ سال پیش نامزد شده اند. شما سال ۱۹۷۴ به تهران رفته اید. ۴ سال قبل دبیرستان را تمام کرده بود. شما سال ۱۹۰۵ متولد شده اید.

28-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uning qayerdaligini Ahmadga aytib bo'lmaydi. Men o'z do'stlarimni hech esimdan chiqarmayman. Biz besh yil oldin tanishgan edik. Sizning mutaxassisligingiz nima? Uning ota-onalari toshkentlik emaslar. Biz ikkimiz fors, arab, ingliz tillarini o'rganayapmiz. Siz uchovingizni taklif qilganlar. Ularning hammalari mening qarindoshlarim. Bu yerga nima yozilganligini o'qib bo'lmaydi. Jiyanim ham men kabi tilshunos bo'lmoqchi. 1939 yil Ikkinchi jahon urushi boshlangan. Biz uchovimiz Eronga safar qilmoqchimiz. U och ham emas, to'q ham emas, deb aytish mumkin. 2000 yilda u uylanadi.

O‘NINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

Tartib sonlar

Fors tilida tartib sonlar miqdor sonlarga *م* – *om* va *مِين* – *omin* qo‘shimchalarini qo‘shish yo‘li bilan yasaladi. Masalan: پنج – *panj*-*bash* → پنجم *panjom*; پنجمین – *panjomir*-*bashinchi*;

بیست – *bist*-*yigirma* → بیستم – *bistom*; بیستمین – *bistomin*-*yigirmanchi*.

Unli tovushlar bilan tugaydigan miqdor sonlardan tartib son yasalayotganda quyidagi tovush o‘zgarishlari vujudga keladi:

دو – *do* – ikki → دوم – *dovvom*; دومین – *dovvomin* – ikkinchi

سه – *se* – uch → سوم – *sevvom*; سومین – *sevvomin* – uchinchi

سی – *si* – o‘ttiz → سیام – *siyom*; سیامین – *siyomin* – o‘ttizinchi

Yuqoridagi misollardan ko‘rinib turibdiki, *م* – *om* va *مِين* – *omin* qo‘shimchalari bilan yasalgan tartib sonlar ma‘no jihatidan bir-biridan farq qiladi:

1. *م* – *om* qo‘shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar aniqlovchi vazifasini bajarganida aniqlanmish so‘zdan keyin turib, unga izofa orqali bog‘lanadi:

پنجم درس *dars-e panjom* – beshinchi dars

خانه‌ی ششم *xāne-ye šešom* – oltinchi uy va h.k.

2. *مِين* – *omin* qo‘shinchasi bilan yasalgan tartib sonlar esa aniqlovchi vazifasini bajarishda aniqlanmishdan oldin turadi va unga bitishuv yo‘li bilan (izofasiz) birikadi:

پنجمین درس *panjomir dars* – beshinchi dars

ششمین خانه *šešomin xāne* – oltinchi uy

Shuni ham qayd etish lozimki, fors tilida, asosan, م - om qo'shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar keng ishlatiladi. مین - omin qo'shimchali tartib sonlar esa kitobiy tilda uchrab turadi.

Fors tilida yuqorida zikr etilgan ikki qo'shimcha yordamida yasalgan tartib sonlar bilan bir qatorda arab tilidan o'zlashib qolgan ba'zi so'zlar ham ishlatiladi. Ular orasida اول *avval* - birinchi so'zi, hatto, forscha یکم *yekom* - birinchi tartib soniga qaraganda ko'proq ham ishlatiladi:

اول *dars-e avval* - birinchi dars

اول *dānešju-ye sāl-e avval* - birinchi kurs talabasi

حساب سال

يك سال چهار فصل دارد: بهار، تابستان، پاییز و زمستان. به تقویم میلادی، سال نو از یکم ماه ژانویه شروع می‌شود. آغاز سال نورا مردم جشن می‌گیرند. هر فصل سال از سه ماه عبارت است. ماه های سال طبق تقویم میلادی از این قرارند: ژانویه، فوریه، مارس، آوریل، مه، ژوئن، ژوئیه، اوت، سپتامبر، اکتبر، نوامبر و دسامبر. در ازبکستان از تقویم میلادی استفاده می‌شود. طی یک سال ما چندین جشن رسمی داریم. مثلاً:

یکم ماه ژانویه، جشن سال نو است.

هشتم ماه مارس، روز جهانی زن می‌باشد.

بیست و یکم ماه مارس، مردم عید نوروز را جشن می‌گیرند.

نهم ماه مه، روز یاد بود و احترام به جنگ دیدگان و قربانیان جنگهاست.

اول ماه سپتامبر، جشن استقلال ازبکستان می‌باشد.

اول ماه اکتبر، روز بزرگداشت معلمین و اساتید است.

هشتم ماه دسامبر، روز قانون اساسی ازبکستان می‌باشد.

علاوه بر آن هر سال مردم ازبکستان عید رمضان و عید قربان را نیز جشن می‌گیرند. روزهای جشنهای رسمی نامبرده، روزهای تعطیل می‌باشد و مردم کار نمی‌کنند. سال تحصیلی در ازبکستان، دوم ماه سپتامبر شروع می‌شود. نیمه‌ی اول سال تحصیلی تا اواسط ماه ژانویه ادامه دارد. بعد، دوره‌ی امتحانات است. دانشجویان آموزشگاه‌های عالی و متوسطه امتحان می‌دهند. مثلاً: دانشجویان کلاس‌ها، زبان فارسی، زبان انگلیسی، تاریخ ایران، جغرافیای ایران و غیره را امتحان می‌دهند.

اول ماه فوریه، نیمه‌ی دوم سال تحصیلی شروع می‌شود که تا اواسط ماه ژوئن ادامه دارد. نیمه‌ی دوم ماه ژوئن باز هم دوره‌ی امتحانات است. بعد از دوره‌ی امتحانات، تعطیلات تابستانی آغاز می‌شود و آن موقع، یعنی ماه‌های ژوئیه و اوت، دانشجویان و شاگردان درس نمی‌خوانند و استراحت می‌کنند. در ایران، حساب سال به تقویم ایرانی (شمسی) انجام می‌گیرد. ماه‌های سال به تقویم ایرانی (شمسی) عبارتند از: فروردین، اردیبهشت، خرداد، تیر، مرداد، شهریور، مهر، آبان، آذر، دی، بهمن و اسفند.

سال نو در ایران، اول ماه فروردین شروع می‌شود. اول ماه فروردین، مصادف با بیست و یکم ماه مارس است، یعنی عید نوروز در ایران، جشن سال نو است. عید نوروز در ایران سیزده روز ادامه دارد که هفت روز آن تعطیل است. مردم ایران، هفت روز اول عید نوروز کار نمی‌کنند و استراحت می‌کنند. در ایران، چند جشن رسمی دیگر نیز وجود دارد.

Leksik izohlar

1. *تقويم tayvim*-kalendar, yilnoma soʻzi fors tiliga arab tilidan kirgan soʻz. Bu soʻzning forsiy varianti *سالناما sālnamā* boʻlib, hozirgi fors tilida har ikkala variant ham keng ishlatiladi.

تقويم *betayvim-e* birikmasi "... kalendariga koʻra, ... yilnomasi boʻyicha" deb tarjima qilinadi. Mazkur birikma tegishli yil hisobi usuliga ishora qiladi:

تقويم ميلادي betayvim-e orupā – Yevropa kalendariga koʻra...

تقويم شمسي betayvim-e šamsi – Quyosh yilnomasi boʻyicha...

2. *رسمي rasmi* - rasmiy soʻzi, asosan, davlat organlari va xalqaro tashkilotlar tomonidan tasdiqlangan hujjat va tadbirlarga nisbatan qoʻllanadi. Masalan:

بازدید رسمی bāzdid-e rasmi – rasmiy tashrif

جشن رسمی jašn-e rasmi – rasmiy (davlat tomonidan belgilangan) bayram

3. *می باشد mibāšad* feʼli *بودن budan*-boʻlmoq, emoaq felining hozirgi kelasi zamon III shaxs birlik shakli. Mazkur shakl jumla tarkibida *است ast* bogʻlamasiga ekvivalent boʻlishi mumkin, yaʼni ular doimo jumlaning umumiy mazmuniga taʼsir qilmagan holda bir-biri bilan oʻrin almasha oladi. Masalan:

این کتاب می باشد in ketābast = این کتاب mibāšad-
Bu kitob(dir).

Ikkinchi mashg'ulot

Yil, oy va hafta kunlari ifodasi

1. Fors tilida yilni ifodalash uchun سال *sāl*-yil va tegishli miqdor son ishlatiladi va ular bir-biri bilan izofa orqali bog'lanadi. Masalan:

نه نود و نصد و هزار سال *sāl-e hezār-o nohsad-o navad-o noh* - bir ming to'qqiz yuz to'qson to'qqizinchi yil.

Bundan tashqari, yil hisobining qaysi taqvimga binoan ifodalanayotganini ko'rsatish uchun tegishli miqdor sondan so'ng izofa yordamida ميلادي *milādi*-melodiy yoki هجري *hejri*-hijriy so'zlari ham birlashtirilishi mumkin. Masalan:

يك ميلادي و نود و نصد و هزار سال *sāl-e hezār-o nohsad-o navad-o yek-e milādi* – melodiy 1991 yil.

نه هجري و نصد و شصت و هزار سال *sāl-e hezār-o sisad-o šast-o noh-e hejri* – hijriy 1369 yil.

Melodiy taqvim bo'yicha yil hisobi Muhammad payg'ambar (SAV) hazratlarining Makkai mukarramadan Madinai munavvaraga hijrat qilgan yillaridan boshlanadi. Mazkur hijrat melodiy yil hisobi bo'yicha 622 yil 16 iyulida sodir bo'lgan.

Demak, melodiy va hijriy taqvimlar orasida 622 yil farq mavjud. Melodiy yil hisobini hijriy yil hisobiga aylantirish uchun melodiy yil hisobidan 621-622 soni ayiriladi: Melodiy yil-621-622 yil=Hijriy yil.

Aksincha, ya'ni hijriy yil qaysi melodiy yilga to'g'ri kelishini aniqlash uchun tegishli miqdor songa 621-622 soni qo'shiladi: Melodiy yil=Hijriy yil+622 yil

Masalan: Melodiy 1999 yil=Hijriy 1377-1378

Hijriy 1375=Melodiy 1996-1997

2. Oy kunini ifodalash uchun tegishli tartib son, ماه *māh*-oy so'zi va oy nomini ko'rsatuvchi so'zlar izofa orqali birlashtiriladi. Masalan:

بيست و دوم ماه مارس - yigirma ikkinchi mart
bist-o dovvom-e māh-e mārs

o'n oltinchi sentabr – شانزدهم ماه سپتامبر – *šānzdahom-e māh-e septāmr*

Aksariyat hollarda ماه *māh*-oy so'zi bunday birikmadan tushib qolib, tartib son bevosita oy nomini bildiruvchi so'z bilan izofiy birikma hosil qiladi, masalan:

yigirma ikkinchi mart – دوّم مارس – *bist-o dovvom-e mār̄s*

o'n oltinchi sentabr سپتامبر شانزدهم – *šānzdahom-e septāmr*

Bunday birikmalarga izofa yordamida yilni ifodalovchi birikmalar ham qo'shilishi mumkin:

دهم اوت سال هزار و مئصد و شصت و چهار – 1964 yil 10 avgust – *dahom-e ut-e sāl-e hezār-o nohsad-o šast-o čahār*.

Tegishli oy kunini bilish uchun چند؟ *čand-necha?* so'roq olmoshiga م – *om* qo'shimchasini qo'shish orqali yasalgan چندم *čandom-nechanchi?* olmoshi ishlatilib, savol beriladi:

امروز چندم *emruz čandom-e māh ast?* yoki امروز چندم ماه است؟ *emruz čandom ast?* – Bugun oying nechanchi kuni (qaysi sanasi)?

3. Hafta kunlari fors tilida quyidagicha nomlanadi:

دوشنبه *došambe-dushanba*

سه شنبه *sešambe-seshanba*

چهارشنبه *čahāršambe-chorshanba*

پنجشنبه *panjšambe-payshanba*

جمعه (آدینه) *jom'e (ādine)-juma*

شنبه *šambe-shanba*

يكشنبه *yekšambe-yakshanba*

Hafta kunini aniqlash uchun quyidagicha savol beriladi:

emruz ĉe ruzist?-Bugun hatfaning qaysi kuni?

Bu savolga hafta kuni nomini ifodalab javob beriladi:

emruz ĉahāršambeast-Bugun chorshanba.

Qiyoslang:

diruz ĉe ruzi bud?-Kecha haftaning qaysi kuni edi?

diruz sešambe bud-Kecha seshanba edi.

Bundan tashqari, og'zaki so'zlashuv tilida ko'pincha quyidagi savol shakli qo'llanadi:

emruz ĉandšambeast?-Bugun nechanchi shanba?

Mazkur savolda *šambe* so'zi ko'chma ma'noda kun ma'nosida ishlatiladi, chunki u hafta kunlari nomida qo'llanadi.

1-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli tartib sonlarni qo'yib, yozing va yozma tarjima qiling.

... سپتامبر جشن استقلال ازبکستان است. سال تحصیلی در ازبکستان...
سپتامبر شروع می‌شود. روز معلمین و اساتید را... اکتبر جشن می‌گیریم. عید نوروز... ماه مارس شروع می‌شود. در ازبکستان... ژانویه آغاز سال نو می‌باشد. ... ماه مه، روز یاد بود و احترام به جنگ دیدگان و قربانیان جنگ‌ها است. ... ماه دسامبر، روز قانون اساسی ازبکستان است. روز بین‌المللی (جهانی) زنان را... ماه مارس جشن می‌گیرند. نیمه‌ی ... سال تحصیلی تا اواسط ژوئن ادامه دارد. تعطیلات تابستانی... اوت تمام می‌شود. روزهای... عید رمضان و عید قربان در ازبکستان روزهای تعطیل است و مردم کار نمی‌کنند.

2-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli oy nomlarini qo'yib, ko'chiring va yozma tarjima qiling.

ماه ... ۲۸ يا ۲۹ روز است. ماه هاي ... ۳۱ روز است. ماههاي ...
۳۰ روز است. بعد از ماه ژانويه، ماه ... شروع مي شود. بعد از ماه ژوئن، ماه ...
شروع مي شود. دو ماه پيش، ماه اکتبر بود، پس حالا ... است. حالا ماه
نوامبر است، پس چهار ماه بعد، ماه ... مي شود. من در ماه ... متولد شده ام.
پدرم در ماه ... متولد شده است. مادرم در ماه ... متولد شده است. درس ما
در ماه ... تمام مي شود.

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bugun oyning qaysi (nechanchi) kuni? Kecha oyning nechanchi kuni edi? Besh kun oldin oyning qaysi kuni edi? Do'stim Toshkentga 20 fevralda keldi va 16 martda uyiga qaytdi. Birinchi sentabr O'zbekiston mustaqilligi kuni bayrami. Birinchi farvardin, ya'ni 21 martda O'zbekiston va Eron xalqlari Navro'z bayramini nishonlaydilar. Institutimizda o'quv yili 2 sentabrda boshlanadi. Yozgi ta'til avgust oyining oxirlarigacha davom etadi. O'quv yilining birinchi yarmi yanvar oyida tugaydi. Men 1985 yil 15 aprelda tug'ilganman.

Uchinchi mashg'ulot

yā-ye masdari ياي مصدری

yā-ye masdari so'z yasovchi -i qo'shimchasi bo'lib, asosan, asliy sifatlarga, ba'zan, ot va boshqa so'z turkumlariga oid so'zlarga qo'shilib mavhum ma'no anglatuvchi otlar yasaydi:

bozorg-katta بزرگ → bozorgi – kattalik بزرگی

dorost-to'g'ri درست → dorosti – to'g'rilik درستی

Oxiri –e (ه) tovushi bilan tugaydigan so‘zlarga گ ياي مصدري “*gof*” harfi yordamida qo‘shiladi, yozuvda ه - harfi tushirib qoldiriladi:

بچه *bače-bola* → بچگي *bačegi* –bolalik

زنده *zende-tirik* → زندگي *zendegi* – hayot

-u (و) va -ā (ا) unlilari bilan tugagan so‘zlarga ياي مصدري yana bir ي “*yā*” harfi orttirish orqali qo‘shiladi:

راستگو *rāstgu-to‘g‘riso‘z* → راستگويي *rāstguyi-to‘g‘riso‘zlik*

آشنا *āšnā-tanish* → آشنايي *āšnāyi-tanishlik*

Harakat nomi

Fors tilida harakat nomlari fe’lining hozirgi zamon negiziga ش –
eš qo‘shimchasini qo‘shish orqali yasaladi. Masalan: خواستن *xāstan-*
xohlamoq, iltimos qilmoq → خواه *xāh* → خواهش *xāheš* –iltimos,
xohish; گشتن *gaštan* –aylanmoq, sayr qilmoq → گرد *gard* → گردش
gardeš –sayr, aylanish.

Harakat nomlari کردن *kardan* fe’li bilan birikib qo‘shma fe’l
hosil qilishi ham mumkin. Bunday qo‘shma fe’llar aksariyat hollarda
harakat nomi uchun asos bo‘lgan sodda fe’llar bilan ma’nodosh
bo‘ladi:

خواهش کردن *xāheš kardan* – iltimos qilmoq

گردش کردن *gardeš kardan* – sayr qilmoq

Old ko‘makchilarga egalik qo‘shimchalarining qo‘shilishi

Egalik qo‘shimchalari ba’zi old ko‘makchilarga qo‘shilib
ishlatilishi ham mumkin. Fors tilidagi bunday birikmalar “old

ko'makchi+kishilik olmoshi" birikmalari bilan ma'nodosh bo'ladi.
Masalan:

براي *barāye* old ko'makchisi:

براي من *barāye man* = برام *barāyam* – menga, men uchun

براي تو *barāye to* = برایت *barāyat* – senga, sen uchun

براي او *barāye u* = برایش *barāyaš* – unga, u uchun

براي ما *barāye mā* = برایمان *barāyemān* – bizga, biz uchun

براي شما *barāye šomā* = برایتان *barāyetān* – sizga, siz uchun

براي آنها *barāye ānhā* = برایشان *barāyešān* – ularga, ular uchun

Bundan tashqari, egalik qo'shimchalari az *az* va به *be* old ko'makchilariga ham qo'shilishi mumkin.

4-mashq. Quyidagi so'zlarga ياي مصدرى qo'shib mavhum ma'noli otlar yasang.

نزدیک - پیر - جدا - آسان - شیرین - دوست - سیاه - تنها - دور -

آشنا - زیبا - قشنگ - زود - برادر - سرد - سفید - کودک

5-mashq. Quyidagi fe'llardan harakat nomi yasang.

دانستن - آموختن - خواستن - رفتن - پرسیدن - خواندن - سوختن -

پذیرفتن - ساختن - فرمودن - آزمودن - نمودن - گشتن - خوردن - آراستن -

افزودن - بخشیدن - جستن - ستودن - سرودن - کاستن - گذاشتن - گشادن

- نواختن

6-mashq. از *az* va به *be* old ko'makchilariga egalik qo'shimchalarini qo'shib jummlar tarkibida qo'llang.

7-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

پدرم برايم كتاب خوبي خريد. استاد زبان فارسي ما، موضوع تازه ي درس را برايمان توضيح داد. اين كتاب لغت را از شان گرفتم. ديروز، نامه برايتم فرستادم. آما آدرس خانه ي خود را برايتم مي نويسند. مگر برايتم اين خبر را نگفتيد؟ دوستم از من پرسيد: چرا ديروز سر درس نيامدي؟ من همش گفتم: مريض بودم.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Hasan senga nima dedi? Otangiz bu ko'ylakni siz uchun xarid qildilarmi? O'qituvchimiz yil hisobi haqida bizga gapirib berdilar. 21 mart ular uchun yangi yilning birinchi kuni. Hasan mendan so'radi: O'zbekistonda yangi yil qachon boshlanadi? Men unga dedim: O'zbekistonda yangi yil birinchi yanvardan boshlanadi. Melodiy va hijriy yil hisobi haqida ulardan so'radim.

To'rtinchi mashg'ulot

آب و هواي ايران

کشور ايران در جنوب غربي آسيا واقع است. ايران از شمال با آذربايجان و ارمنستان و ترکمنستان، از مشرق با افغانستان و پاکستان، از مغرب با عراق و ترکیه هممرز مي باشد. در شمال ايران، درياي خزر و در جنوب ايران، خليج فارس و درياي عمان قرار دارد. آب و هواي ايران در تمام نواحي آن يکسان نيست. مثلاً در جنوب ايران هوا خيلي گرم است و تابستان گرمي هوا تا ۵۰ درجه بالاي صفر مي رسد. تابستان، مناطق صحرايي، مثلاً دشت کوپر و دشت لوت نیز خيلي گرم است و در بعضي اوقات، گرمي هوا مانند آفريقا است. ولي هواي آذربايجان ايران روي هم رفته سرد است. زمستان، سرما گاهي به ۳۰ درجه زير صفر مي رسد. هواي نواحي مرکزي، نه خيلي سرد و نه خيلي

گرم است. مثلاً ماه های بهاری، هوای تهران نه سرد و نه گرم است. ولی تابستان، هوای تهران خیلی گرم می‌شود. البته گرمای تهران به اندازه‌ی گرمای نواحی جنوبی نیست. فصل پاییز نیز هوای تهران نه سرد و نه گرم است. فقط ماه های زمستان هوای آن شهر قدری سرد می‌شود. ولی باز هم سرمای زمستان تهران، هیچوقت به اندازه‌ی سرمای زمستان شهرهای آذربایجان ایسران نمی‌رسد. در نواحی مرکزی، فصل های زمستان و تابستان زیاد طول نمی‌کشد. بر عکس در نواحی جنوبی، ماه های زمستان کمی سرد است و بقیه‌ی سال هوا گرم و تابستان بسیار گرم است و خیلی طول می‌کشد. آب و هوای نواحی شمالی، یعنی کناره‌ی دریای خزر نسبت به نواحی دیگر ایران ملایم تر است.

Leksik izohlar

1. Ob-havo haqidagi ma'lumot, asosan, ot kesimli gaplar yordamida beriladi. Bunday gaplar tarkibida هوا *havā-ob-hava*, havo so'zi ega vazifasini, گرم *garm-issiq* yoki سرد *sard-sovuq* so'zlari esa ko'pincha ot kesimning ot qismi vazifasini bajaradi:

emruz havā garmast – Bugun havo issiq.

diruz havā sard bud – Kecha havo sovuq edi.

pariruz havā xeyli sard bud – O'tgan kuni havo juda sovuq edi.

هوا *havā-ob-havo*, havo so'zi ba'zan tushib qolishi ham mumkin:

emruz garmast – Bugun issiq.

diruz sard bud – Kecha sovuq edi.

Ob-havoning bir holatdan ikkinchi, ya'ni farqli holatga o'tishi fors tilida شدن *šodan-bo'Imoq*, emoq fe'li yordamida ifodalanadi:

. havā garm šodeast – Havo isib ketdi. هوا گرم شده است.

. bahār havā garm mišavad – Bahorda havo isiydi. بهار هوا گرم می شود.

2. Havoning harorat darajasi quyidagi usullar bilan aniqlanadi:

a) miqdor songa bitishuv usuli yordamida daraje-daraja so'zi biriktiriladi:

bist daraje – yigirma daraja (20°). بیست درجه

panj daraje – besh daraja (5°). پنج درجه

Shuningdek, haroratning issdiq yoki sovuq ekanligini aniqroq ifodalash uchun bunday birikma ichiga quyidagi birikmalarni ham qo'shish mumkin:

bālā-ye sefr – nol darajadan yuqori (issiq). بالای صفر

zir-e sefr – nol darajadan past (sovuq). زیر صفر

Masalan:

bist daraje bālā-ye sefr – Yigirma daraja issiq. بیست درجه بالای صفر

bist daraje zir-e sefr – Yigirma daraja sovuq. زیر صفر

b) Haroratning issiq yoki sovuqligini, shuningdek, issiqlik ma'nosini ifodalovchi garmi yoki garmā so'zlari va sovuqlik ma'nosini ifodalovchi sardi, sarmā yoki borodat so'zlari yordamida ham ifodalash mumkin:

(garmi-ye) garmā-ye havā (گرمی) گرمای هوا بیست درجه است. bist daraje ast-Havoning issiqligi yigirma daraja (yoki havoning harorati yigirma daraja issiq).

(borodat-e, sardi-ye) (برودت، سردی) سرمای هوا بیست درجه است. sarmā-ye havā bist daraje ast-Havoning sovuqligi yigirma daraja (yoki havoning harorati yigirma daraja sovuq).

9-mashq. Nuqtalar o'rniga سرد yoki گرم sifatlarining oddiy yoki qiyosiy daraja shakllarini qo'yib, ko'chiring va o'zbek tiliga tarjima qiling.

تابستان هوا ... است. زمستان هوا ... است. هوای مسکو از هوای تاشکند ... است. تابستان، هوای تهران از هوای شهرهای شمال ایران ... است. بهار هر روز ... می شود. پاییز هوا هر روز ... می شود. ماه مارس در مسکو هنوز ... نیست. ماه اکتبر در تاشکند هنوز ... نیست. امروز نه ... و نه ... است.

10-mashq. Quyidagi gaplarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bugun issiq. Kecha issiq edi. O'tgan kuni havo sovuq emasdi. Ertaga havo issiqroq bo'larmikan? Yanvar oyida havo sovuqmi? Aprel oyida havo juda isib ketadimi? Sentabr oyida havo issiq ham, sovuq ham emas (na issiq va na sovuq). Fevral oyida havo aprel oyi havosidan sovuqroq. Iyul oyida havo may oyi havosidan issiqroq bo'ladi. Avgust oyi 31 kun. Fevral oyi 28 yoki 29 kun. May oyi 30 kun. Darslarimiz sentabr oyida boshlanadi. Akam noyabr oyida tug'ilgan.

11-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustunda berilgan so'z yoki so'z birikmalaridan keraklisini qo'yib, ko'chiring va o'zbek tiliga tarjima qiling.

گرما	من از دوستم پرسیدم: آیا تو می دانی ... ایران چطور
خواهش کردن	است؟ دوستم از من ... که در باره ی آب و هوای
بالای صفر	ایران با او صحبت کنم. هوای جنوب ایران در
آب و هوا	تابستان، مانند ... است. آب و هوای ایران در تمام ...
ناحیه - آفریقا	یکسان نیست. در ... ایران، هوا بسیار گرم است.
زیر صفر	تابستان گرمی هوا در تاشکند به ۴۰-۴۵ درجه ...

هیچوقت	میرسد. ... قران هیچوقت به اندازه‌ی ... تاشکند
زمستانی	نیست. ... قران هیچوقت به اندازه‌ی ... آذربایجان
جنوب - سرما	ایران نمی‌رسد. ماه‌های ... در تاشکند هوا سرد است.
برودت هوا	زمستان، هوای آذربایجان ایران سرد است و ... به ۳۰
	درجه ... می‌رسد. من ... در جنوب ایران نبودم.

12-mashq. Nuqtalar o'rniga havo haroratini ifodalovchi so'z va so'z birikmalarini qo'yib, ko'chiring va yozma tarjima qiling.

امروز هوا ... است. دیروز هوا ... بود. سرمای آذربایجان ایران به ... نمی‌رسد. گرمای نواحی جنوبی ایران به ... می‌رسد. گرمای شمال ایران هیچوقت به ... نمی‌رسد. سرمای جنوب ایران هیچوقت به ... نمی‌رسد. ماه‌های تابستانی در تاشکند، گرمی هوا از ... تا ... است.

13-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men jug'rofiya o'qituvchimizdan so'radim: "Eronnig ob-havosi Afrikanikiga o'xshaydimi?". Ular menga javob berdilar: "Yo'q, o'xshamaydi. Masalan, aytish mumkinki, Eron Ozarboyjonining havosi sovuq. Qishda sovuq 30 darajagacha yetib boradi". Men yana so'radim: "Tehron shahrida yoz oylarida havo juda issiqmi?". Ular javob berdilar: "Ha, yoz oylarida Tehronning havosi juda issiq, lekin havoning issiqligi Eron janubidagidek emas". Keyin o'qituvchimiz Ahmaddan so'radilar: "Marhamat qilib, ayting, Eronnig markaziy tumanlarida yoz fasli uzoq davom etadimi?". Ahmad javob berdi: "Yo'q, Eronning markaziy tumanlarida yoz fasli uncha uzoq davom etmaydi. Aksincha, janubiy tumanlarida yoz fasli juda uzoq davom etadi". O'qituvchimiz Hasandan so'radilar: "Eronning qaysi tumanlarida yozda issiq 50 darajagacha yetib boradi?". Hasan javob berdi: "Eronning janubiy tumanlarida yozda issiq 50 darajagacha yetib boradi".

Beshinchi mashg'ulot

بايست *bāyestan* – fe'li ishtirokida yasalgan shaxssiz iboralar

Oldingi mashg'ulotlarimizda shaxssiz gaplar kesimi qanday usullar orqali yasalishini ko'rib chiqib, uning tarkibida شدن *šodan* va توانستن *tavānestan* fe'llari ishtirok etishi va uning ma'no yo'nalishlari bilan tanishgan edik. Shaxssiz iboralar yasalishida, shuningdek, بايست *bāyestan* fe'li ham ishtirok etadi. Bunday birikmalarni yasash uchun بايست *bāyestan* fe'lining III shaxs birlik bo'lishli yoki bo'lishsiz shakllariga asosiy fe'lning qisqa infinitiv shakli qo'shiladi. Fe'lning qisqa infinitiv shakli noaniq shakldan ن – *an* qo'shimchasini olib tashlash yo'li bilan yasaladi:

رفت *raftan* → رفت *raft*; گفت *goftan* → گفت *goft* va h.k.

Masalan:

باید گفت *bāyad goft* – aytish kerak

نباید گفت *nabāyad goft* – aytish kerak emas

گفتگو

- احدا میرانی بگوئی آب و هوای ایران چگونه است؟ آیا درست است که هوای ایران خیلی گرم و مانند آفریقا است؟
- خیر، هوای ایران در همه جا یکسان نیست، فقط جنوب ایران و مخصوصاً سواحل خلیج فارس خیلی گرم است، ولی در بعضی نواحی شمال ایران و مخصوصاً در آذربایجان ایران، هوا روی هم رفته سرد و نواحی مرکزی ایران نه سرد و نه گرم است.
- هوای جنوب ایران در تابستان چطور است؟

- باید گفت هوای نواحی جنوبی ایران و مخصوصاً سواحل خلیج فارس بسیار گرم است. حرارت به ۵۰ درجه می‌رسد، فقط در ماه‌های ژانویه و فوریه کمی سرد است، ماه‌های دیگر، گرم و تابستان، بسیار گرم است.
- هوای نواحی مرکزی ایران چگونه است؟
- هوای نواحی مرکزی ایران مثل هوای نواحی جنوبی نیست، مثلاً ماه‌های بهار، مانند: مارس، آوریل، مه، نه سرد است و نه گرم، ولی ژوئن، گرم می‌شود، ماه‌های ژوئیه، اوت و سپتامبر خیلی گرم است.
- هوای نواحی شمالی چگونه است؟
- در بعضی نواحی شمالی، هوا روی هم رفته سرد است، مثلاً در آذربایجان ایران، سرما تا ۳۰ درجه می‌رسد.
- سال نو در ایران، مثل اروپا از اول ژانویه آغاز می‌شود؟
- نخیر، اول ماه فروردین، یعنی ۲۱ مارس - اول سال نو در ایران است.
- ایرانیان، سال نو را ۱۳ روز جشن می‌گیرند و آن را عید نوروز می‌نامند.
- فصل پاییز، هوای تهران چگونه است؟
- ماه‌های پاییزی اکتبر و نوامبر، هوای تهران نه سرد و نه گرم است.
- زمستان تهران، خیلی سرد است؟
- نمی‌شود گفت، زمستان تهران خیلی سرد است. از ماه دسامبر هوا سرد می‌شود و ماه‌های ژانویه و فوریه و قسمتی از ماه مارس سرد است.
- نقاط سرد ایران کجاست؟
- نقاط سرد ایران، شهرهای آذربایجان ایران است.
- فصل زمستان، سرما در این نقاط تا چند درجه می‌رسد؟

- در زمستان، برودت هوا در بعضی از شهرهای آذربایجان تا ۳۰ درجه می‌رسد.
- پس آنجا خیلی سرد است؟
- بله، در این نقاط هوا خیلی سرد است، تقریباً مثل بعضی نقاط روسیه است.

Leksik izohlar

بعضی *ba'zi-ba'zi* olmoshi o'zi aniqlayotgan otlardan oldin keladi va ular bilan ikki xil usulga ko'ra birikadi. Bunda aniqlanayotgan otlar doimo ko'plik shklida turadi:

a) bitishuv usuliga ko'ra:

ba'zi dānešjuyān – بعضی دانشجویان

ba'zi šahrhā – بعضی شهرها

b) از *az* old ko'makchisi yordamida:

ba'zi az dānešjuyān – بعضی از دانشجویان

ba'zi az šahrhā – بعضی از شهرها

Mazkur birikmalarning tarjimalarida farqlar bo'lsa ham, ular ifodalayotgan ma'nolar bir xil, ya'ni ma'lum turkumdagi shaxs yoki predmetlar orasidan ba'zilar ajratib ko'rsatilmogda.

14-mashq. Chap ustundagi so'z va so'z birikmalarini tegishli shakllarga solib, quyidagi jummalarni to'ldiring.

مثل-شمالی	من همدي کتابهای او را و ... این کتابش را دوست دارم.
دیگر-چگونه	هوای ... ایران و مخصوصاً سواحل خلیج فارس بسیار
مخصوصاً	گرم است. گرامر زبان ازبکی ... دستور زبان فارسی
جنوب	نیست. هوای نواحی ... ایران از نواحی ... سردتر است.
بعضی	در ... شمال ایران، زمستان هوا خیلی سرد است. هوای

جنوبي	آذربايجان ايران ... هواي بعضي نقاط روسيه است. احمد
شمال	و دانشجويان ... هيچوقت در شمال ايران نبودند. قوم و
نواحي	خويش من نه فقط در تاشكند بلكه در ... شهرهاي ديگر
	هم زندگي مي كنند. آب و هواي ايران ... است؟

15-mashq. Quyidagi soʻz va soʻz birikmalarining sinonimlarini toping va yozing.

تمام نواحي - گردش کردن - جشن - خيلي - مثل - چگونه - نامیدن -

پس از

16-mashq. Quyidagi soʻz va soʻz birikmalarining antonimlarini toping va yozing.

هيچوقت - زير صفر - قبل - آخر - گرم

17-mashq. Eronning ob-havosi haqida soʻzlab bering.

18-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Fors tili va, ayniqsa, uning grammatikasi qiyin emas. Bahor faslining boshlarida Toshkent shahrining ob-havosi issiq ham, sovuq ham emas. Eronda yangi yil birinchi farvardin, ya'ni 21 martda boshlanishini bilish kerak. Eronning ba'zi shimoliy tumanlari, ayniqsa, Eron Ozarboyjonida, umuman olganda, havoning salqinligini esdan chiqarmaslik kerak. O'zbekistonning shimoliy mintaqalarida qishda havo ancha sovuq. Men va guruhimizning boshqa talabarlari Eronning ob-havosi haqida soʻzlab bera olamiz. Otamning ba'zi do'stlari O'zbekiston shimolida tug'ilishgan. Fors tili o'zbek tiliga o'xshaydimi?

O‘N BIRINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

Shart ergash gapli qo‘shma gaplar

Shart ergash gap bosh gap tarkibidagi ish-harakat bajarilishiga tegishli bo‘lgan ma‘lum shartni ifodalaydi. Shart ergash gap bosh gapga **اگر** – *agar-agar* ergashtiruvchi bog‘lovchisi bilan birikadi.

Shart ergash gap, asosan, bosh gapdan oldin joylashadi va talaffuzda undan kichik pauza bilan ajratiladi. Shart ergash gapning kesimi ifodalanayotgan shart turi va uning qaysi zamonga tegishli ekanligiga qarab turli fe‘l shakllariga ega bo‘lishi mumkin. Bosh gap tarkibidagi ish-harakat bajarilishiga qo‘yiladigan shartlar ikki xil bo‘ladi:

1. Noreal yoki amalga oshmaydigan shart. Agar bosh gapdagi ish-harakat bajarilishiga qo‘yiladigan shart noreal, ya‘ni amalga oshmaydigan shart bo‘lsa, bunday holatda shart ergash gap va bosh gaplarning kesimi, asosan, o‘tgan zamon davom fe‘li shakliga ega bo‘ladi: agar mening oldimga kelganingizda, men bu kitobni sizga bergan bo‘lardim.

اگر پیش من می آمدید، این کتاب را به شما می دادم.

agar piš-e man miyāmadid in ketāb-rā bešomā midādam

Eslatma: **بودن** *budan-bo‘lmoq*, emoq fe‘li noreal shart ifodalashda aniq o‘tgan zamon yoki o‘tgan zamon davom fe‘li shakllarida ishlatilishi mumkin: Agar shu yerda bo‘lganingizda, bu kitobni sizga bergan bo‘lardim.

اگر اینجا بودید (می بودید)، این کتاب را به شما می دادم.

budid (mibudid) in ketāb-rā bešomā midādam

Noreal shartni ifodalash uchun shart ergash gap tarkibidagi kesim uzoq o‘tgan zamon fe‘li shaklida ham ishlatilishi mumkin. Bunday holatlarda shart ergash gap va bosh gaplar tarkibidagi ish-harakatlar zamonlarining bir-biridan aniq ajralib turishi ko‘rsatiladi:

Agar bu kitobni o‘qib bo‘lgan bo‘lganingizda, uni menga bergan bo‘lardingiz.

1

agar in ketāb-rā اگر این کتاب را خوانده بودید، آن را به من می‌دادید.
xānde budid ān-rā beman midādīd

2. Real, ya'ni amalga oshishi mumkin bo'lgan shart. Real shart o'z mohiyatiga ko'ra hozirgi yoki kelasi zamon yo'nalishiga ega bo'ladi. Kelasi zamon yo'nalishiga ega shartni ifodalash fors tilida quyidagi fe'l shakllari orqali amalga oshiriladi:

a) hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli shakli (aorist) yordamida:

Agar mening oldimga kelsangiz bu kitobni sizga beraman.

اگر پیش من بیاید، این کتاب را به شما می‌دهم.
in ketāb-rā bešomā mideham

b) aniq o'tgan zamon fe'li shakli yordamida:

Agar singlimni ko'rsang bu kitobni unga ber.

اگر خواهر کوچکم را دیدی، این کتاب را به او بده!

agar xāhar-e kučekam-rā didi in ketāb-rā be u bedeh

Aniq o'tgan zamon fe'li bunday holatlarda kelajakka yo'nalgan ish-harakatni ifodalaydi.

Demak, kelasi zamonga yo'nalgan real shart fe'lining aorist va aniq o'tgan zamon fe'li shakllari yordamida ifodalanadi.

Hozirgi zamon bilan bog'liq real shartlarni ifodalash uchun quyidagi fe'l shakllari ishlatiladi:

a) hozirgi kelasi zamon fe'li:

Boshing og'riyotgan bo'lsa, o'zgina dam ol.

اگر سرت درد می‌کند، کمی استراحت کن!

agar sarat dard mikonad kami esterāhat kon

b) o'tgan zamon natijali fe'li:

Xatni yo'zib bo'lgan bo'lsang, ukangga jo'nat

اگر نامه را نوشته ای، به برادرت بفرست!

agar nāme-rā navešte-i be barādarat beferest

c) aniq o'tgan zamon fe'li:

Agar hali ham uni ko'rmagan bo'lsang, biznikiga kel.

اگر هنوز او را ندیدی، به خانه‌ی ما بیا!

agar hanuz u-rā nadidi be xāne-ye mā biyā

O'tgan zamon natijali va aniq o'tgan zamon fe'llari yordamida ifodalanuvchi real shartlar, yuqoridagi misollardan ko'rinib turganidek, ish-harakatning yoki holatning gapirib turilgan paytdagi vaziyati bilan bog'liq shartlardir, ya'ni ish-harakat bajarib bo'lingan, uning natijasi yoki oqibati hozirgi paytda aniq ma'lum.

Real shart ergash gapli qo'shma gaplar tarkibidagi bosh gaplar kesimi ham hozirgi yoki kelasi zamon yo'nalishlariga ega bo'ladi va tegishli fe'l shakllari (aorist, buyruq fe'li, hozirgi-kelasi zamon fe'li, aniq kelasi zamon fe'li) bilan ifodalanadi.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'qing va tarjima qiling:

اگر اورا مي دیدیم با او به زبان فارسي گفتگو مي کردیم. اگر امروز، روز تعطیل بود، کار نمي کردم، بلکه استراحت مي کردم. اگر با او رفیق نبود، روز تولدش را به او تبریک نمي گفتم و به او هدیه نمي دادم. اگر سرم درد نمي کرد پیش پزشک نمي رفتم. اگر هوا خوب بود به پارک مي رفتم و آنجا گردش مي کردم. اگر ديروز بیمار نمي شدم، حتماً پیش تو مي آمدم. اگر پایت درد نمي کرد، باهم گردش مي رفتم. اگر درس فردا حاضر کرده بودیم، بتأثر مي رفتم. اگر درس تمام شده بود، دانشجویان به خانه مي رفتند.

اگر هوا گرم بشود، گردش مي رویم. اگر اورا دیدی، به او بگو که احمد هر دوي ما را به خانه ي خود دعوت مي کند. اگر نتوانید این جمله را ترجمه کنید، به من بگویید. اگر فردا هوا خوب بشود، براي گردش، بیرون شهر مي رویم. اگر سرت درد مي کند، پیش دکتر برو! اگر اورا دیدی، روز تولدش را به او تبریک بگو! اگر اسمش را فراموش کردید، من به شما مي گویم. اگر زبان فارسي را یاد بگیری، مي توانی این حکایت را بخوانی و ترجمه کنی. اگر اورا مي شناسید، مرا هم با او آشنا کنید. اگر مقاله ي اورا حتی يك بار بخوانید، آن را فراموش نمي کنید. اگر این جمله را ترجمه کرده اید، جمله ديگر را ترجمه کنید. اگر ديروز به او تبریک نگفتید، امروز بگویید!

اگر دو روز بعد، اورا در دانشگاه ببینی، به او بگو که من خواهش می‌کنم، کتاب لغت فارسی به روسی را به من بدهد. اگر بخوای، با هم به قرائت خانه می‌رویم. اگر می‌توانستم، بتأثر می‌رفتم. اگر به مغازه بروم، برای زخم نخ و سوزن می‌خرم.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonning bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida ishlatib, jummalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

اگر فردا هوا گرم (بودن)، با هم به گردش می‌رویم. اگر شما دوست مرا پس فردا (دیدن)، اورا به خانه‌ی خود دعوت بکنید. اگر دو ماه بعد، خانه‌ی ما (آمدن)، مادر مرا نمی‌بینید، زیرا او می‌خواهد به شهر سمرقند برود. اگر این کتاب را (خواندن)، به من بدهید. اگر زبان فارسی را نمی‌دانستم (توانستن) با او به فارسی گفتگو کنم. اگر هوا خوب می‌شد، ما بعد از درس (گردش کردن). اگر سرم (درد کردن)، پیش تو می‌آمدم و روز تولدت را به تو (تبریک گفتن). اگر دیروز درس فردارا (حاضر کردن)، امروز می‌توانید به تأثر بروید. اگر شما با این نویسنده آشنا (بودن)، من شما را با او آشنا می‌کنم.

3-mashq. Quyidagi jumlar talaffuzini diqqat bilan tinglab baland ovoz bilan takrorlang.

اگر هوا خوب باشد، به گردش می‌رویم. اگر اورا دیدید، این کتاب را به او بدهید. اگر سرت درد می‌کند، استراحت کن. اگر پایت درد نمی‌کرد، با هم می‌رقصیدیم. اگر این کتاب را می‌خواندید، به من می‌دادید. اگر اورا نمی‌شناسید، شما را با او آشنا می‌کنم. اگر درس فردارا تا شب حاضر بکنم، تأثر می‌روم.

4-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling:

Agar ertaga oldimga kela olmasangiz, indinga keling. Agar bu kitobni ertagacha o'qib bo'lsang, uni keyin menga ber. Oyog'ing og'riyotgan bo'lsa, shifokorning oldiga bor. Agar indinga havo yaxshi bo'lsa, parkka boraylik! Agar xohlaganingda, bu jumlaning tarjima qilgan bo'larding. Agar imkonim bo'lganida, bu kitobni o'qib chiqardim. Agar tushlik qilib bo'lganimda, ukam bilan shaxmat o'ynardim. Agar bu yozuvchi bilan tanishib olgan bo'lsang, meni ham u bilan tanishtirib qo'y. Agar sen bu hikoyani tarjima qilib bo'lgan bo'lsang, forscha-o'zbekcha lug'atingni menga berib tur. Agar ertangi darslarimizni tayyorlab qo'ygan bo'lganimizda, teatrga bora olardik. Agar kechasi havo yaxshi bo'lganida, parkka borardik. Agar u mening do'stim bo'lmaganida, uyga taklif qilmasdim. Agar talaba yaxshi javob bermasa, o'qituvchi undan qoniqmaydi (rozi bo'lmaydi). Agar hamma joyda fors tilida suhbatlashsak, fors tilini tezroq va yaxshiroq o'rganib olishimiz mumkinligini esdan chiqarmaslik kerak. Agar ertaga attorlik do'koniga borsang, menga igna va ip sotib ol. Agar akam kasal bo'lib qolmasa, parkka boramiz.

Ikkinchi mashg'ulot

نده —*ande* qo'shimchasi yordamida yasaluvchi hozirgi zamon sifatdoshi

Sifatdoshlarning bu turi fe'lning hozirgi zamon negiziga نده -
ande qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi: نوشتان *navestan-*
yozmoq → نویس *navis* → نویسنده *navisande*; فروختن *foruxtān-sotmoq*
→ فروش *foruš* → فروشنده *forušande* va h.k.

Mazkur sifatdoshlar hozirgi zamon fors tilida o'zlarining fe'llik va sifatlik xususiyatlarini deyarli to'liq yo'qotgan va ko'pincha ot sifatida ishlatiladi.

نویسنده *navisande* - yozuvchi

فروشنده *forušande* - sotuvchi

آنه -āne qo‘shimchasi yordamida yasalgan nisbiy sifatlar

Ot turkumiga oid so‘zlarga آنه - āne qo‘shimchasini qo‘shish yordamida nisbiy sifat yasash mumkin. Bunday sifatlar o‘sha predmet yoki shaxslarga xos yoki ular bilan bog‘liq belgi xususiyatlarni ifodalaydi:

مرد *mard* – erkak → مردانه *mardāne* – erkaklarga xos, tegishli

زن *zan* – ayol → زنانه *zanāne* – ayollarga xos, tegishli.

Agar ot *o* – *e* tovushi bilan tugasa, yozuvda so‘z oxiridagi *o* – *e* o‘rniga آنه – āne qo‘shimchasi oldidan گ harfi orttiriladi: بچه *bače* “bola” → بچهگانه *bačegāne* – bolalarga xos, tegishli.

5-mashq. Quyidagi fe’llardan نده – *ande* qo‘shimchasi yordamida hozirgi zamon sifatdoshlarini yasang.

جستن، آمدن، گفتن، برخاستن، فرورفتن، شرکت کردن، تشکیل دادن، انجام گرفتن، خواندن، بردن، خوردن، زدن، صادر کردن، وارد کردن، یافتن.

6-mashq. Quyidagi otlardan آنه – āne qo‘shimchasi yordamida nisbiy sifatlar yasang va ular yordamida so‘z birikmalari tuzing.

مرد، زن، بچه، برادر، دوست، ماه، ماهر، صادق، صبح، شب، خوشبخت، خواهر، جاوید، پسر، دختر.

7-mashq. Jumalardagi nuqtalar o‘rniga hafta kunlari nomini qo‘yib yozing va tarjima qiling.

امروز ... است، پس دیروز ... بود و فردا ... می‌شود. روز استراحت ایرانیان ... است، روز تعطیل ما ... است. دیروز ... بود، پس پریروز ... بود. امروز ... است، فردا ... و پس فردا ... می‌شود. دوستم روز ... به تاشکند

مي آيد و چهار روز بعد يعني ... مي رود. امتحان اول ... است، امتحان دوم، دو روز بعد، يعني ... است.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Ba'zi Eron yozuvchilarining asarlari o'zbek tiliga tarjima qilingan. Majlis ishtirokchilari soat 10 da majlislar zaliga yig'ildilar. Qidirgan topadi. "Xalq so'zi" ro'znomasi muxbir va xodimlari o'z o'quvchilari bilan uchrashib, ularning savollariga javob berdilar. Magazinnig bu bo'limida besh nafar sotuvchi ishlaydi. Otam bir juft erkaklar qo'lqopi sotib oldi. Ayollar ko'ylaklari bo'limida xaridorlar ko'p edi. Bolalar poyabzali bo'limi uchinchi qavatda joylashgan. Tojikistonga qo'shni mamlakatlardan do'stona yordam yetib keldi. Uning akalarcha maslahati menga juda yordam berdi. Nonushtadan so'ng portfelimni olaman va maktabga jo'nayman.

Uchinchi mashg'ulot

در مغازه ي لباس فروشي

ديروز يكشنبه روز استراحت بود. صبح براي خريد لباس با مادرم به مغازه ي لباس فروشي رفتم. اين مغازه، بسيار بزرگ و تازه باز شده است و در خيابان نوايي نزديك ايستگاه چارسو است. اين مغازه خيلي زيبا است و شُعبات زياد، از جمله شعبه ي لباس مردانه، شعبه ي لباس زنانه و شعبه ي لباس بچگانه دارد.

وارد مغازه شديم. اول به شعبه ي مردانه رفتم. آنجا لباسها زياد و در مدل هاي گوناگون بود. مادرم گفت: كت و شلواري براي خود انتخاب كن. كت و شلوار زياد بود. پس از آنكه رنگ و پارچه ي كت و شلواري را انتخاب كردم، از فروشنده خواهش كردم اجازه دهد تا آنها را بپوشم و اگر خوشم آمد بخرم. فروشنده اجازه داد. كت و شلوار را پوشيدم، شلوار كوچك

بود. فروشنده، کت و شلوار دیگری به همین رنگ آورد. آن را هم پوشیدم، ولی به اندازه‌ی من نبود، کت برایم بزرگ بود. چند کت و شلوار دیگر امتحان کردم، ولی از هیچ‌یک خوشم نیامد: یا بزرگ بود یا کوچک. مادرم از یک کت و شلوار، خیلی خوشش آمد، ولی من از رنگ پارچه اش بدم آمد و نخریدم. فقط یک شلوار تابستانی خریدم. از شعبه‌ی مردانه خارج شدم و به شعبه‌ی زنانه رفتم. مادرم می‌خواست برای خود بلوزی از ابریشم خالص و دامن یا پیراهن تابستانی بخرد. در شعبه‌ی زنانه، مانند شعبه‌ی مردانه لباس زیاد بود. فروشنده چند بلوز سفید به ما پیشنهاد کرد. مادرم از یک بلوز بسیار خوشش آمد و ما آن را خریدیم. بعد از آن، فروشنده چند دامن سیاه در مدل‌های گوناگون به ما پیشنهاد کرد. مادرم از رنگ و پارچه‌ی یک دامن خوشش آمد. از فروشنده خواهش کرد اجازه بدهد آن را بپوشد. فروشنده اجازه داد. مادرم دامن را پوشید، دید برایم بزرگ است. از فروشنده خواهش کرد، یک دامن دیگری به همان مدل و رنگ و از پشم خالص برایم بیاورد. فروشنده، دامن دیگری آورد. مادرم آن را پوشید و خوشش آمد. این دامن را خریدیم. از شعبه‌ی زنانه خارج شدم و به شعبه‌ی بچگانه رفتم. در آنجا ژاکت، بلوز و دامن و پیراهن بچگانه زیاد بود. من و مادرم از یک ژاکت آبی رنگ خوشمان آمد و برای خواهر کوچکم خریدیم. به مرل برگشتیم، ژاکت را به خواهر کوچکم دادیم و او پوشید. ژاکت به اندازه‌ی او بود. خواهرم از رنگ و مدلی خیلی خوشش آمد و از ما تشکر کرد. بعد از ناهار، مادرم بلوز و دامن تازه را پوشید و با هم به پارک رفتیم.

Leksik izohlar

خوش آمدن *xoš āmadan* va بد آمدن *bad āmadan* fe'llarining ishlatilishi.

خوش آمدن – *xoš āmadan* fe'li kishiga biror predmet yoki shaxs yoqqan holatlarni, بد آمدن – *bad āmadan* fe'li esa, aksincha, ya'ni yoqmagan holatlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Mazkur fe'llarning tuslanishi boshqa murakkab fe'llardan farq qiladi. Ularni shaxs-sonda tuslash uchun egalik qo'shimchalaridan foydalaniladi. Egalik qo'shimchalari bu murakkab fe'llarning ismiy qismiga, ya'ni خوش – *xoš* va بد – *bad* so'zlariga qo'shiladi. Murakkab fe'lning fe'l qismi, ya'ni آمدن *āmadan* fe'li esa tegishli zamonning faqat III shaxs birlik shaklida ishlatiladi.

خوشم آمد *xoš-am āmad* – menga yoqdi

بدم آمد *bad-am āmad* – menga yoqmadi

خوشش می آمد *xoš-aš miyāmad* – unga yoqardi

بدش می آمد *bad-āš miyāmad* – unga yoqmasdi

خوشت می آید *xoš-at miyāyad* – senga yoqyapti

بدت می آید *bad-at miyāyad* – senga yoqmayapti va h.k.

Mazkur fe'llar kesim vazifasini bajargan gaplar tarkibidagi to'ldiruvchi, ya'ni yoqayotgan (yoqmayotgan) predmet yoki shaxs nomini ko'rsatuvchi so'z doimo از *az* old ko'makchisi bilan ishlatiladi.

از این کتاب، خوشم (خوشت، خوشش، خوشمان، خوشتان، خوششان) می آید.
az in ketāb xoš-am (xoš-at, xoš-aš, xoš-emān, xoš-etān, xoš-ešān) miyāyad.

Bu kitob menga (senga, unga, bizga, sizlarga, ularga) yoqadi.

از کتاب، بدم (بدت، بدش، بدمان، بدتان، بدشان) می‌آید!

az in ketāb bad-am (bad-at, bad-aš, bad-emān, bad-etān, bad-ešān) miyāyad.

Bu kitob menga (senga, unga, bizga, sizga, ularga) yoqmaydi.

Gap tarkibidagi ega murakkab fe'ling ismiy qismiga qo'shiluvchi egalik qo'shimchalari yordamida ifodalanadi. Ba'zan u gap tarkibida alohida mustaqil so'z yoki so'z birikmasi bilan ham berilishi mumkin. Bunday hollarda ega jumlaning boshida keladi va kichik pauza bilan ajratiladi:

dānešju az in ketāb xoš-aš āmad – دانشجو از این کتاب، خوشش آمد.
āmad – Talabaga bu kitob yoqdi.

ostād-e mā az javāb-e man xoš-aš nayāmad – O'qituvchimizga mening javobim yoqmadi.

Eslatma. Ko'rinib turganidek, bunday ma'nolarni ifodalovchi jumlar o'zbek va fors tillarida bir-biridan farqli usulda tuziladi. Fors tilidagi jumlada to'ldiruvchi vazifasini bajaruvchi so'z o'zbek tilida ega va, aksincha, o'zbek tilidagi gapda to'ldiruvchi vazifasini bajaruvchi so'z fors tilida ega vazifasida keladi. Qiyoslang:

Bu kitob menga yoqdi

Kitob – ega

Menga – vositali to'ldiruvchi

من از این کتاب خوشم آمد.

من – ega

کتاب – vositali to'ldiruvchi

vāred šodan – “kirmoq” va *xārej šodun* – “chiqmoq” fe'llarining ishlatilishi.

fe'li gap tarkibida o'rin holi ifodalangan holatlarda *distant (ramkali) tuzilma* ko'rinishida ishlatiladi.

Qiyoslang:

mā be otāq vāred šodim – Biz xonaga kirdik.

mā vāred-e otāq šodim – Biz xonaga kirdik.

از fe'li esa old ko'makchisining ishlatilishini talab
خارج شدن
qiladi:

Biz xonadan
ma az otāq xārej šodim – ما از اطاق خارج شدیم.
chIQdik.

9-mashq. O'qing va tarjima qiling.

از این لباس، خوشم می‌آمد. از رنگ این لباس، خوشت می‌آید. از مدل
این ژاکت خوشش نیامد. آیا از رنگ و مدل این بلوز خوششان می‌آید؟ چرا از
این کت و شلوار خوشتان نیامد؟ من از این آرایشگاه بزرگ، خوشم می‌آید.
مادرم از این رومیزی خیلی خوشش آمد. چرا از این پیراهن بدت می‌آید؟ مگر
از این پیراهن آبی رنگ بدتان می‌آید؟ آیا از این مغازه خوشتان می‌آید؟ مادرم از
این مغازه‌ی لباس فروشی خیلی خوشش آمد. خواهرم از پارچه‌ی پالتوی من
بدش نیامد.

10-mashq. Savollarga javob bering.

آیا از پیراهن خواهرتان خوشتان می‌آید؟ مگر از رنگ این دامن خوشتان
می‌آید؟ آیا از پارچه‌ی این پالتو بدتان می‌آید؟ مگر از زبان فارسی خوشتان
می‌آید؟ آیا از کتاب‌های این نویسنده خوشتان می‌آید؟ مگر از مدل و رنگ
این پیراهن بدتان می‌آید؟ آیا از این آرایشگاه خوشتان می‌آید؟ مگر از این
رومیزی بدش آمد؟

11-mashq. Jumalarning talaffuzini diqqat bilan tinglab, baland
ovoz bilan takrorlang.

الف - از این کتاب خوشم می‌آید. از پیراهن تو خوشم می‌آید. از این لباس
خوشت می‌آید. از این حکایت بدمان می‌آید. از این کتاب بدتان آمد. از کت
و شلوارش خوشتان آمد؟

ب - از این مقاله خوشم نمی آید. از این لباس خوشش نمیاید. از مدل زاکتش خوشش نمی آید. از این مغازه بدمان نیامد. از کت و شلوارش بدتان نمی آید؟ از رنگ بلوزش بدشان نیامد.

ج - آیا از این کتاب خوشتان می آید؟ مگر از بلوز او خوشش می آید؟ آیا از کت و شلوارش خوشتان آمد؟ آیا از زبان فارسی خوشتان می آید؟ مگر از این خیابان بدتان می آید؟ مگر از این مغازه بدتان آمد؟ آیا از آب و هوای ایران بدشان آمد؟

د - مگر از این حکایت خوشتان نمی آید؟ مگر از پیراهن این دختر، خوشش نمی آید؟ مگر از شهر مسکو خوشتان نیامد؟ آیا از کتاب این نویسنده خوشتان نمی آید؟ مگر از زبان فارسی خوشش نمی آید؟

12-mashq. Fors tiliga yozma tarjima qililing.

Menga Vatanimiz poytaxti Toshkent shahri juda yoqadi. Senga singlimning yangi ko'ylagi yoqdimi? Guruhimiz talabalariga fors tili juda yoqadi. Bizga bu yangi kiyim-kechak magazini juda yoqdi. Senga bu bluzka yoqmadi. Sizga bu gazlama yoqdimi? Akamga mening kostyum-shimim yoqmadi. Onamga bu dasturxon yoqdi.

13-mashq. Jumlalardagi nuqtalar o'rmini chap ustunda berilgan so'z va so'z birikmalari bilan to'ldirib, ko'chirib yozing va tarjima qiling.

گوناگون	این مغازه ی لباس فروشی ... باز شده است. در این
خارج شدن	مغازه ی لباس فروشی چند شعبه هست، مثلاً شعبه ی ...
خریدن - پوشیدن	شعبه ی ... و چند شعبه دیگر. در شعبه ی لباس مردانه
لباس زنانه	... می فروشد. بعد از آنکه من این کت و شلوار را ...
امتحان کردن	و خوشم آمد، آن را استاد ... که دانشجویان
نازه	وارد کلاس بشوند. من و زخم لباس تازه ... و به تاتر

اجازه دادن	رفتيم. خواهرم چند بلوز سفيد ... ولي از هيچيك
فروشنده - همين	خوشش نيامد. من از اطاق ... و او را در راهرو ديدم.
وارد اطاق شدن	دخترم ... و از من خواهش كرد كه با او شطرنج بازي
مغازه ي	كتم. از ... خواهش كردم كه كت و شلوار ديگري به
لباس فروشي	همين رنگ بياورد. از او خواهش كردم كه ... جمله را
مدلش - بلوز -	تكرار كند. از اين ... خوشم مي آيد. از ... آبي رنگش
كت و شلوار	بسيار خوشم مي آيد. خواهرم ... سياه و ... سفيد
پيراهن - دامن	مي پوشد. پالتو، كت و شلوار، پيراهن، ژاكت، بلوز و
لباس مردانه	لباسهاي ديگرا در ... مي فروشنند. چرا از مدل و ...
لباس بچگانه	اين كت و شلوار بدتان مي آيد؟ من از پارچه ي اين
رومزي - پارچه	پالتو خوشم مي آيد ولي از ... بدم مي آيد. خواهرم از
	اين ... خيلي خوشش آمد.

14-mashq. Berilgan so'z va so'z birikmalaridan jummlar tuzing.

وارد شدن - دانشيار - كلاس مادرم - اتاق - خارج شدن
يك اتاق - خارج شدن - من - وارد شدن - اتاق - ديگر
برادر - انتخاب كردن - همين كت و شلوار دخترانه - خوش آمدن -
پيراهن آبي رنگ
من - دوستم - وقتي كه - وارد شدن - اتاق - امتحان كردن - كت و
شلوار تازه

15-mashq. Jummlar talaffuzini diqqat bilan tinglab, baland ovoz bilan takrorlang.

استاد وارد اتاق شد و درس را شروع كرد. وارد اتاق شدم و او را ديدم.
من وارد مغازه شدم و به شعبه ي لباس مردانه رفتم. ما وارد قرائتخانه شديم و

جلو ھدیگر نشستیم. استادان کي وارد اتاق می شود؟ دانشجویان کي وارد
اتاق می شوند؟

16-mashq. Fors tiliga yozma tarjima qiling.

Yaqinda Navoiy ko'chasida, "Paxtakor" metro bekati yonida yangi kiyim-kechak magazini ochildi. Bu katta magazinda juda ko'p bo'limlar, masalan: erkaklar kiyim-boshi, bolalar kiyim-kechaklari, ayollar ko'ylaklari va bir qancha boshqa bo'limlar bor.

Bolalar kiyim-kechaklari bo'limida turli xil kiyim-kechaklar, masalan: ko'ylaklar, yubkalar, bluzkalar, nimchalar sotiladi. Bu yerda qiz bolalar uchun arzon va chiroyli ko'ylaklar tanlash mumkin. Yakshanba kuni men va onam kiyim-kechaklar magaziniga bordik. Biz magazinga kirdik va oldin bolalar kiyim-kechaklari bo'limiga bordik. Singlim bizdan unga yubka va kofta sotib olishimizni iltimos qilgan edi. Bolalar kiyim-kechaklari bo'limida chiroyli kiyim-kechaklar juda ko'p edi. Onam oq kofta tanladilar. Bu kofta menga ham juda yoqdi va biz uni xarid qildik. Biz sotuvchidan so'radik: "Erkaklar kostyum-shimini qayerdan sotib olsa bo'ladi?" Sotuvchi javob berdi: "Erkaklar kiyim-boshi bo'limida". Biz erkaklar kiyim-boshi bo'limiga bordik. U yerda turli bichimdagi kostyum-shimlar ko'p edi. Menga bir qora kostyum-shim juda yoqdi. Men sotuvchidan iltimos qildim: "Menga bu kostyum-shimni kiyib ko'rishga ruxsat bersangiz. Agar u menga loyiq kelsa, sotib olaman". Sotuvchi o'sha kostyum-shimni olib keldi. Men uni kiyib ko'rdim. Kostyum menga kichik keldi. Sotuvchi xuddi shu rangdagi boshqa kostyum-shim keltirdi. Men uni ham kiyib ko'rdim. Shimi kattaroq keldi. Sotuvchi uchinchi kostyum-shimni olib keldi. U kostyum-shim menga loyiq keldi. Biz kostyum-shimni sotib oldik va magazindan chiqdik. Biz uyga qaytib kelgan vaqtimizda singlim bizni kutib turgan ekan. Biz koftani unga berdik. Singlim koftani kiyib ko'rdi. Kofta unga loyiq keldi va juda yoqdi.

17-mashq. Quyidagi maqollarni yodlab oling.

ضرب المثل ها

!جوابده، جوابده، يابنده است! - *juyande yābande ast* - Izlagan topadi.

zabān-e sorx sar-e sabz midehad – زبان سرخ، سر سبز می دهد بر باد!
bar bād – Til yugurigi boshga (aynan: qizil yugurik til yashil (xom)
boshni shamolga sovuradi).

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- دیروز شما چه خریدید؟
- دیروز ما برای مادرم و خواهر کوچکم و من لباس خریدیم.
- لباسها را از کجا خریدید؟
- از مغازه‌ی لباس فروشی
- این مغازه‌ی لباس فروشی کجاست؟
- این مغازه‌ی لباس فروشی تازه باز شده و در خیابان نوایی نزدیک ایستگاه پنجه کار است.
- این مغازه، خیلی بزرگ و زیباست؟
- بله، این مغازه خیلی بزرگ و زیباست و چند شعبه (غرفه) دارد.
- مثلاً چه شعباتی (غرفه‌هایی)؟
- شعبه‌ی لباس مردانه، شعبه‌ی لباس زنانه، شعبه‌ی لباس بچه‌گانه، شعبه‌ی کلاه فروشی و غیره.
- در شعبه‌ی مردانه چه نوع لباسهایی بود؟
- در آنجا همه نوع لباس بود: لباسهای تابستانی و زمستانی مردانه، مانند: کت و شلوار نخی، کت و شلوار پشمی، شلوار جداگانه، کت و غیره.
- لباسهای زنانه چگونه؟

- لباسهاي زنانه هم از همه نوع بود: پيراهن پشمي، پيراهن تابستاني، زمستاني، پيراهن براي شب نشيني، كت و دامن، بلوز و غيره.
- لباسهاي زنانه چه رنگي داشت؟
- گوناگون بود: آبي رنگ، زرد، سبز، سفيد، پشت گلي و غيره.
- گفتي براي خواهر كوچكت هم لباس خريديد. برايش چه خريديد؟
- ديروز وقتي كه از خانه بيرون مي آمدم، خواهر كوچكم به من گفت: اگر ژاكت قرمز رنگ يا سبزديد، برايم بخريد و يا اگر پيراهن آبي رنگ همديد، برايم بخريد. ما برايش ژاكت خريديم.
- ژاكت چه رنگي داشت؟
- ژاكت قرمز رنگ داشت.
- خواهر كوچكت از ژاكت خوشش آمد؟
- بله، ژاكت به اندازهي او بود، خيلي خوشش آمد و از ما تشكر كرد.
- براي مادرت چه خريديد؟
- براي مادرم دو پيراهن خريدم، يك پيراهن ابريشمي تابستاني و يك پيراهن پشمي.
- پيراهنها چه رنگي بود؟
- پيراهن پشمي، خاكستري رنگ بود. مادرم از رنگ و دوختش خيلي خوشش آمد. ولي پيراهن ابريشمي تابستاني، سبز رنگ بود.
- براي خودت چه خريدي؟
- براي خودم شلوار نخي تابستاني خريدم.
- اين شلوار، چه رنگي است؟
- اين شلوار، خاكستري رنگ است.

- مادرت از این شلوار خوشش آمد؟
 - بله، بدش نیامد. گفت: برای تابستان مخصوصاً هوای گرم بد نیست،
 ولی اگر قهوه ای رنگ بود، بهتر بود.

Leksik izohlar

1. نوع *nau*’-“tur”, “xil” so‘zi quyidagi birikmalar tarkibida ishlatiladi va tegishli ma’nolarni ifodalaydi:

نوع چه نوع *če-nau*’ – qanday?

نوع این نوع *in-nau*’ – shunday, shu xildagi, shu turdagi

نوع همه *hame-nau*’ – turli-tuman, xilma-xil

Agar bu birikmalarga aniqlovchi vazifasi yuklansa, ular aniqlanayotgan so‘zlardan oldin keladi va ular bilan bitishuv usulida (izofasiz) birikadi. Masalan:

نوع لباسها چه نوع *če-nau’ lebāshā* – qanday ko‘ylaklar?

نوع این نوع *in nau’ lebāshā* – shu turdagi ko‘ylaklar

نوع همه *hame nau’ lebāshā* – xilma-xil liboslar

2. یاد آمدن [به -be] *yād āmadan* – eslamoq, esga tushurmoq va [از] یاد رفتن *yād raftan* – esdan chiqarmoq, unutmok fe’llarining ishlatilishi.

Mazkur murakkab fe’llar jumla tarkibida quyidagicha ishlatiladi.

Bu fe’llar kesim vazifasida kelgan gaplarda ega vazifasi eslanayotgan yoki unitilayotgan predmet yoki shaxsni ifodalovchi so‘z yoki so‘z birikmasiga yuklanadi. Fe’lning ismiy qismi, ya’ni یاد *-yād* so‘ziga egalik qo‘shimchasi qo‘shilib eslovchi yoki unituvchining shaxsi belgilanadi. Murakkab fe’llarning fe’liy qismlari, ya’ni آمدن *āmadan* va رفتن *raftan* fe’llari faqat tegishli fe’l

zamonining III shaxs birlik shaklida ishlatiladi. (خوش آمدن *xoš āmadan* – yoqmoq fe'lining tuslanishini eslang).

.مادم او [به] اسم او *esm-e u [be] yād-am āmad*-Men uning ismini esladim (aynan: uning ismi yodimga tushdi).

.مادم او [از] اسم او *esm-e u [az] yād-am raft*-Men uning ismini esdan chiqardim (aynan: uning ismi yodimdan chiqdi).

از va به old ko'makchilari jumla tarkibidan tushib qolishi ham mumkin.

Urg'u bo'lishli shakllarda یاد *yād* so'ziga, bo'lishsiz shakllarda inkor yuklamasiga tushadi.

یاد آمدن va [به] یاد رفتن fe'llari ishlatilgan gaplarda ega o'rnida butun boshli ergash gaplar ham ishtirok etishi mumkin. Bunday ergash gaplar tegishli fe'ldan keyin kelib, که *ke* bog'lovchisi orqali birikadi va talaffuzda kichik pauza bilan ajratiladi.

.مادم او که دوستم امشب به خانه ی ما می آید.
dustam emšab xāne-ye mā miyāyad – Do'stim bugun kechqurun biznikiga kelishi esimga tushdi.

.مادم او رفت که فردا روز تعطیل است.
ast – Ertaga dam olish kuni ekanligi esimdan chiqibdi.

3. یاد رفتن va فراموش کردن *farāmuš kardan* – [از] *yād raftan* fe'llari bir xil tarjima qilinadi – “unutmoq”, “esdan chiqmoq”. Ammo ular ifodalayotgan ma'nolar har doim ham bir-biriga mos kelavermaydi.

فراموش کردن fe'li “kim yoki nimanidir unutmoq” ma'nosini ifodalaydi.

.مادم او فراموش کرده ام.
man u-rā farāmuš karde-am- Men uni unutganman; .مادم او فراموش کرده ام.
man esm-e u-rā farāmuš karde-am – Men uning ismini unutganman; او فراموش کردم که

man farāmuš kardam ke u emšab piš-e man miyāyad – Uning bugun kechqurun mening oldimga kelishi esimdan chiqibdi.

fe'li esa faqat "nimanidir unutmok" ma'nosinigina ifodalay oladi.

esm-e u [az] yād-am raft – Uning ismini unutmim; *yādam raft ke u emšab piš-e man miyāyad* – Bugun kechqurun oldimga kelishini unutmim.

18-mashq. O'qing va tarjima qiling.

اسم این نویسنده یادم آمد. رنگ پیراهن او از یادم رفته است. مدل زاکت آبی رنگش یادم نمی آید. یادش رفت که فردا یکشنبه، روز استراحت است. یادم رفت که مادرم به مغازه ی لباس فروشی رفته است و هیچ کس غیر از من در خانه نیست. یادم آمد که در کدام مغازه، لباس می فروشند. یادم رفته است، قرائتخانه به روسی یعنی چه.

19-mashq. fe'lidan foydalanib, quyidagi jummalarga sinonim bo'lgan jumlar tuzing.

شما اسم مرا فراموش کرده اید. او شماره ی خانه ی مرا فراموش کرده است. مگر فراموش کردی که امروز سه شنبه است؟ فراموش کردیم این نویسنده چه وقت متولد شده است. شما فراموش کردید که فردا روز تولدش است.

20-mashq. Mumkin bo'lgan o'rinlarda fe'lini framlash qiling. fe'li bilan almashtiring.

من دوستان خود را هیچوقت فراموش نمی کنم. روز تولدتان را فراموش کردم و تبریک نگفتم. فراموش کردم که ساختمان پست و تلگراف در کدام

خیابان است. مگر اسم این پزشک را فراموش کردی؟ مگر استاد خود را فراموش کرده اید؟

21-mashq. [از] یاد آمدن va [به] یاد آمدن 8 ta jumla tuzing va yozing.

22-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu yozuvchining qachon tug'ilganligi esimdan chiqdi. Ertaga uning tug'ilgan kuni ekanligi esimizga tushdi. Kiyim-kechaklar magazini metro bekati yaqinida joylashganligi esimga tushdi. Men do'stimni esimdan chiqarmadim va uni tug'ilgan kuni bilan tabrikladim. Men uning yangi ko'ylagi bichimini esladim. Ular لباس so'zi ma'nosini esdan chiqarib qo'ydilar va forscha jumlaning o'zbek tiliga tarjima qila olmadilar. Do'stlarni unutish kerak emas.

23-mashq. Quyidagi asliy sifatlardan mavhum otlar yasang.

زرد - سیاه - سبز - سرخ - سفید - بزرگ - راست - فراوان

24-mashq. "Kiyim-kechaklar magazini" mavzusi bo'yicha do'stingiz bilan suhbat tayyorlang.

25-mashq. Fors tiliga tarjima qiling:

Ayollar kiyimi bo'limida turli-tuman yozgi va qishki kiyimlar, masalan: ip gazlamali, jun matoli, shoyi kiyim va ko'ylaklar bor. Ip gazlamali ko'ylak shoyi ko'ylakdan, shoyi ko'ylak jun matoli ko'ylakdan arzonroq. Onam shoyi ko'ylakni kiyib ko'rdi va u unga juda yoqdi. Onamga bu jigarrang ayollar kostyumi yoqmadim va biz kulrang kostyum sotib oldik. Bosh kiyimlar bo'limida chiroyli shlyapalar juda ko'p. Men kichik qizimga pushti yoki yashil rangli ko'ylak sotib olmoqchiman. Sizga qaysi rangli shoyi ko'ylak yoqadi-sariq ranglisimi yoki qizili? Bolalar kiyim-kechagi bo'limida turli-tuman rangli yozgi kiyimlar - oq, havo rang, qizil, sariq, yashil, pushtirangli kiyimlar bor.

26-mashq. Quyidagi she'rlarni yodlab oling:

جهان تاريك بوي جاودانه	اگر غم را چو آتش دود بوي
خردمندي نيابي شادمانه	در اين گيتي سراسر گر بگردي
(ابو شکور بلخي)	
اگر غم، اندکي بوي چه بوي	اگر دردم يکي بوي چه بوي
از اين دو، گر يکي بوي چه بوي	به بالينم حيبسي يا طيبسي
(بابا طاهر عريان)	

O‘N IKKINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

Aniq kelasi zamon fe‘li (مستقبل *mostaqbal*)

Aniq kelasi zamon fe‘li ish-harakatning kelasi zamonda aniq bajarilishini bildiradi va fe‘lning murakkab, ya‘ni, semantik shakllari qatoriga kiradi. Bu fe‘l shaklini hosil qilish uchun خواستن *xāstan* fe‘li va tegishli fe‘lning qisqa infinitiv shakli ishlatiladi. Aniq kelasi zamon fe‘lning tuslanishi خواستنی fe‘lning hozirgi zamon negiziga tegishli shaxs-son qo‘shimchalari qo‘shish yo‘li bilan amalga oshiriladi. Qisqa infinitiv shakli esa o‘zgar olmaydi. Masalan: رفتن + خواستن

Birlik

I shaxs رفتن خواهم *xāham raft* – boraman, ketaman

II shaxs رفتن خواهی *xāhi raft* – borasan, ketasan

III shaxs رفتن خواهد *xāhad raft* – boradi, ketadi

Ko‘pplik

I shaxs رفتن خواهیم *xāhim raft* – boramiz, ketamiz

II shaxs رفتن خواهید *xāhid raft* – borasiz, ketasiz

III shaxs رفتن خواهند *xāhand raft* – boradilar, ketadilar

Aniq kelasi zamon fe‘lning har ikkala qismi o‘z urg‘usiga ega bo‘ladi: xāhām raft.

Bu fe‘lning bo‘lishsiz shakli خواستن fe‘liga inkor yuklamasini orttirish yo‘li bilan yasaladi. Masalan: نخواهم رفت *naxāham raft* - “bormayman, ketmayman” va h.k.

Prefiksli (old qo‘shimchali) va murakkab fe‘llardan aniq kelasi zamon fe‘li yasashda خواستن fe‘lning shaxs-sondagi shakli prefiks

va fe'l qismi, ot qismi va fe'liy qismlari orasiga joylashtiriladi.
Masalan:

بر خواهم گشت *bar-xāham gašt* – qaytib kelaman

کار خواهی کرد *kār xāhi kard* – ishlaysan va h.k.

Fe'ning hozirgi zamon negizi ishitrokida yasalgan murakkab so'zlar

Fors tilining lug'at tarkibi qator mahsuldor so'z yasash usullari asosida yangi lug'at birliklari vujudga kelishi hisobiga doimo kengayib, to'lib boradi. "Ot+fe'ning hozirgi zamon negizi" qolipi asosida so'z yasash ana shunday mahsuldor usullardan hisoblanadi.
Masalan:

دانشجو *dānešju* – talaba (دانش *dāneš*-bilim va جو *jostan*-qidirmoq, izlamoq fe'lining hozirgi zamon negizi);

کارکن *kārkon* – xizmatchi (کار *kār*-ish va کن *kon* کردن *kardan* – qilmoq fe'lining hozirgi zamon negizi);

کتابفروش *ketābforuš* – kitob sotuvchi (کتاب *ketāb* – kitob va فروش *foruštān* – sotmoq fe'lining hozirgi zamon negizi).

Bunday usulga ko'ra yasalgan so'zlar aksariyat hollarda tegishli ish-harakatni ko'rsatilgan ob'ekt ustida yoki unga yo'naltirib bajaruvchi shaxs yoki predmet nomlarini bildiradi:

دانشجو – talaba (aynan: bilim izlovchi)

کارکن – xizmatchi (aynan: ish qiluvchi)

کتابفروش – kitob sotuvchi (aynan: kitob sotuvchi) ba h.k.

Bu turdagi yasama so'zlardan o'z navbatida *yā-ye masdari* yordamida otlar yasash mumkin:

کتابفروشی *ketābforuši* (کتابفروش + ی) – kitob savdosi

دانشجویی *dānešjui* (دانش + جو + ی) – talabalik

1-mashq. Quyidagi fe'llarni aniq kelasi zamon shaklida tuslang:
ساختن - فروختن - خریدن - برداشتن - فراگرفتن - فرورفتن - حکایت
کردن - حرف زدن - وارد شدن.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aniq kelasi zamon fe'li shaklida ishlatib, jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

نزدیک خانہی ما بہ زودی مغازہ ای بزرگ (ساختن). برادرم در خانہی
چند طبقہ ای (زندگی کردن). در طبقہی اول این خانہ، مغازہی خرازی
(بودن). من بہ آئینہ (نگاہ کردن). تو کلاه را (از سر برداشتن). فروشنده،
کلاه را در کاغذ (پیچیدن). مادرم از مغازہی کفش فروشی کفش (خویدن).
این کلاه بہ صورت (آمدن). من کلاه را (بہ سر گذاشتن). من در شعبہی
جوراب فروشی، جوراب زنانہ (خریدن). من ساعت 9 بہ خانہ (برگشتن).
قیمت کتاب را خودم (پرداختن).

3-mashq. Quyidagi jummalarning talaffuziga diqqat qiling va baland ovoz bilan takrorlang.

فردا بہ شہر بخارا خواہم رفت. احمد و حبیب، امشب پیش من خواہند
آمد. امروز بعد از درس در کتابخانہ خواہم بود. بعد از یکسال، تو بہ زبان
فارسی حرف خواہی زد. استاد زبان فارسی ما از این در وارد اتاق خواہد شد.
ما کمی استراحت خواہیم کرد. فردا شما چہ کار خواہید کرد. آیا آقا پس
فردا شما را خواہند دید؟ بعد از سہ سال، فارغ التحصیل خواہم شد. من ہما
دانشجویان دیگر گروہ مان بہ ازبکی گفتگو خواہم کرد. من روز تولد دوستم
را فراموش خواہم کرد و آن را بہ او تبریک خواہم گفت. خواہرم قبل از
خرید کت و دامن قہوہ ای رنگ آن را امتحان خواہد کرد.

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ertaga men akam bilan bozorga boraman. Do'stim bir yildan so'ng o'qishni tamomlaydi. Ertangi darslarni tayyorlab bo'lganimdan so'ng bir oz dam olaman. Kechqurun otam va onam bilan yangi filmni tomosha qilaman. Indinga dam olish kuni bo'ladi. Singlim bilan kerakli narsalarni xarid qilish uchun kiyim-kechaklar magaziniga boramiz. Biz u yerdan menga yozgi shim va singlimga havorang nimcha sotib olamiz. So'ngra kiyim-kechaklar magazinini yonidagi kitob do'koniga kiramiz. Singlim kitob do'konidan kerakli darslik kitoblari va o'quv qurollarini tanlaydi. Kerakli narsalarni tanlab bo'lgandan so'ng ularning pulini to'laymiz va do'kondan chiqamiz. Trolleybusga chiqamiz va uyga qaytamiz. Uyda xarid qilgan narsalarimizni ota-onamizga ko'rsatamiz. Hafta oxirida sayr qilish uchun parkka boramiz. Bir oydan keyin "Paxtakor" metro bekati yonida katta 3 qavatli kiyim-kechak magazinini ochiladi. Uning birinchi qavatida bolalar kiyim-kechaklari, ikkinchi qavatida ayollar ko'ylak va bosh kiyimlari va uchinchi qavatida erkaklar kiyim-boshlari sotiladi.

Ikkinchi mashg'ulot

فروشگاه بزرگ

من در بخش «صابر رحیم اف» زندگی می کنم. در این ناحیه، بعد از زلزله‌ی سال ۱۹۶۶ خیابان‌ها و کوچه‌های تازه‌ی زیادی ساختند و حالا هم می‌سازند. نیز در این خیابان و کوچه‌ها، ساختمان‌های زیادی می‌سازند. این ساختمان‌ها بسیار زیباست و دارای ۵ و یا ۹ طبقه می‌باشد. عمارات ۹ طبقه‌ای آسانسور دارد. هر چند وقت کار ساختمانی چند طبقه به اتمام می‌رسد. یکی از این عمارات را نزدیک خانه‌ی ما ساختند. طبقه‌ی اول این عمارت، مغازه‌ی ای خلیجی بزرگ است. این فروشگاه است و غرفه‌های زیادی دارد: شعبه‌ی لباس

فروشي، شعبه‌ي كفش فروشي، شعبه‌ي پارچه فروشي، شعبه‌ي كلاه فروشي، شعبه‌ي جوراب فروشي، شعبه‌ي خرازي، شعبه‌ي مواد غذايي و شعبات ديگر. ديروز به اين فروشگاه رفتم، خواستم كلاه و بعضي چيزهاي لازم ديگر بخرم. وارد شعبه‌ي كلاه فروشي شدم. از فروشنده خواهش كردم كلاه نمره‌ي ۵۷ را به من نشان بدهد. او كلاهي به من داد. كلاه را به سر گذاختم. ديدم كمى كوچك است. از فروشنده، دوباره خواهش كردم كه كلاه ديگري با يك نمره بزرگتر بدهد. او كلاه ديگري به من داد. اين كلاه به اندازه‌ي سرم بود. خودم را در آئينه نگاه كردم و ديدم كه كلاه به صورت من مي‌آيد. راضي شدم و كلاه را از سر خود بر داشتم. آن را به فروشنده دادم تا در كاغذ بپيچد. بعد، قيمت كلاه را از فروشنده پرسيدم و پول آن را پرداختم. كلاه را گرفتم و پس از آن، براي خريد جوراب و كفش به شعبات ديگر رفتم. شرح خريد چيزهاي ديگروا فردا حكايت خواهم كرد.

Leksik izohlar

1. آمدن *āmadan* fe'li o'zining asosiy "kelmoq" ma'nosidan tashqari "yarashmoq, yarashib turmoq" (kiyim-kechak, soch turmagi va h.k. haqida gapirganda) ma'nolarida ham ishlatiladi. Mazkur ma'noni ifodalashda bu fe'l¹ be- old ko'makchisining ishlatilishini talab qiladi. Masalan:

in pālto bešomā miyāyad – Bu palto sizga yarashib turibdi.

in kolāh be man namiyāyad – Bu shlyapa menga yarashmaydi.

Bunday jumlar tarkibida, shuningdek, صورت *surat-yuz, chehra, andām-qaddi-qomat*, gavda va shunga o'xshash boshqa so'zlar ham ishlatilishi mumkin.

– *in kolāh besurat-e šomā miyāyad* – این کلاه به صورت شما می‌آید.
Bu shlyapa sizga (chehrangizga) yarashib turibdi.

لباس تازه به اندام شما خیلی می‌آید.
lebās-e tāze be andām-e šomā xeyli miyāyad – Yangi ko‘ylak qaddi-qomatingizga juda yarashadi.

دوباره *dobāre* boshqatdan, yana, qaytadan so‘zi ma‘lum ish-harakatning takroran amalga oshirilishini bildiruvchi birikmalarda ishlatiladi. دوباره گفتن *dobāre goftan* – boshqatdan aytmoq; دوباره پرسیدن *dobāre porsidan* – qaytadan so‘ramoq va h.k. Mazkur ma‘noni ifodalash uchun, shuningdek, مگرراً *mojaddadan*, مگرراً *takrāran* so‘zlari ham ishlatiladi.

5-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundan tegishli so‘z va so‘z birikmalarini tanlab olib, kerakli shakllarda qo‘ying va jumalarni yozma tarjima qiling.

مغازه‌ی کفش فروشی	بعد از ... در ناحیه‌ی ما خیابانها و کوچه‌های تازه
کفش مردانه	می‌سازند. عمارات این خیابان، دارای چند
به صورت آمدن –	... می‌باشد. در ... اول خانه‌ی ما ... است. در
آینه	این مغازه نه فقط ... بلکه ... هم می‌فروشند. من
خرآزی – کفش زنانه	در ... نگاه کردم، دیدم که کلاه دانشجو
به سر گذاشتن – زلزله	کلاه را ... و وارد کلاس شد. پدرم کلاه را ... و
از سر بر داشتن	از خانه بیرون آمد. من کتاب را از روی میز ... و
طبقه – پیچیدن	به برادرم دادم. بفرمایید این کتاب را در کاغذ
بر داشتن – جوراب در مغازه‌ی ... چه می‌فروشند؟ آیا از مغازه‌ی
	خرآزی می‌شود ... خرید؟

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu shlyapa sizga juda yarashib turibdi. Agar bu kostyum-shim menga yarashsa uni albatta sotib olaman. Agar bu nimcha senga yarashmayotgan bo'lsa uni sotib olma. Agar bu ko'ylak menga yarashganida, sotuvchidan boshqasini ko'rsatishini iltimos qilmasdim. Men oynaga qaradim va bu oq ko'ylakning menga yarashib turganini ko'rdim. Ahmad! Qara-chi, bu palto menga yarashadimi? Habib! Qara, havorang nimcha unga qanday yarashib turibdi! Opam sizga dedi: "Afsuski, bu kostyum-shim sizga yarashmayapti!". Xaridor sotuvchidan so'radi: "Bu ko'ylak qaddi-qomatinga yarashadimi?". Sotuvchi javob berdi: "Ha-ha! Bu ko'ylakning bichimi va rangi chehrangiz va qomatingizga juda yarashadi!"

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uyimizning yonida yangi katta va chiroyli imorat qurib bitkazildi. Bu to'qqiz qavatli turar-joy imorati. Uning birinchi qavatida univermag joylashgan. Bu univermagda poyabzallar, kiyim-kechaklar, bosh kiyimlar, gazmollar, attorlik mollari kabi juda ko'p bo'limlar bor. Kecha onam menga dedilar: "Yur, univermagga boramiz! Men o'zimga ro'mol xarid qilmoqchiman". Bizning uyimiz oltinchi qavatda. Onam bilan liftga chiqib, birinchi qavatga tushdik. Univermagga kirdik va bosh kiyimlar bo'limiga bordik. Sotuvchi qiz bizga bir necha turli bichimdagi yozgi ro'mollarni ko'rsatdi. Onamga bir oq ro'mol juda yoqdi. Uni boshlariga o'radilar va oynaga qaradilar. Keyin mendan so'radilar: "Qara-chi, bu ro'mol menga yarashadimi?" Men javob berdim: "Ha-ha! Juda yarashib turibdi!" Biz sotuvchidan ro'molni o'rab berishini iltimos qildik. Onam menga dedilar: "Sen ham o'zingga shlyapa tanla!" Men bir kulrang shlyapani tanlab oldim va boshimga kiydim. Shlyapa menga katta keldi. Men shlyapani boshimdan yechdim va sotuvchidan xuddi shu rangdagi boshqa shlyapani keltirishini iltimos qildim. Uni ham kiyib ko'rdim. Bu shlyapa menga loyiq keldi. Men ham oynaga qaradim va shlyapaning menga yarashib turganini ko'rdim. Onam ham dedilar: "Bu shlyapa chehrangga juda yarashib turibdi!". Biz ro'mol va shlyapaning pulini to'ladik va univermagdan chiqdik. Uyimizga yaqinlashgan paytda qizim unga ham paypoq sotib olishimizni

iltimos qilgani esimga tushib qoldi. Onamdan so'radim: "Qaytamizmi?" Onam javob berdilar: "Paypoqni, yaxshisi, ertaga sotib olarsan. Bugun paypoqlar bo'limida odam juda ko'p edi". Men yana so'radim: "Ertaga odam kamroq bo'lishini qayerdan bilasiz?" Onam dedilar: "Bugun yakshanba – dam olish kuni. Shuning uchun odam ko'p. Ertaga, menimcha, odam kamroq bo'ladi". Men ulardan so'radim: "Ertaga univermag ochiq bo'ladimi?" Onam dedilar: "Afsuski, ertaga univermag ochiq bo'ladimi yoki yo'qmi, bilmayman". Men dedim: "Unday bo'lsa, paypoqni bugun sotib olish kerak. Agar ishlaringiz bo'lsa siz uyga boravering. Men univermagga bir o'zim borib kelaman". Onam uyga ketdilar va men qaytadan univermagga kirdim. Hikoyamning qolganini ertaga aytib beraman.

8-mashq. Quyidagi she'ri tarjima qiling va yodlab oling.

شعر

دوستى با مردم دانا نکوست دشمن دانا به از نادان دوست
دشمن دانا بلندت مي کند بر زمينت ميزند نادان دوست

Uchinchi mashg'ulot

Majhul nisbat

Nisbat kategoriyasi fe'l turkumining asosiy grammatik xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Fors tilida fe'llarning aniq, majhul va orttirma nisbatlari mavjud. Fe'ning orttirma nisbati, uning yasalishi va ishlatilishi haqida keyingi darslarimizning birida ma'lumot beramiz.

Ushbu darsimizda fe'lning aniq va majhul nisbatlari, ularning xususiyatlari, majhul nisbatning yasalishi va ishlatilishi haqida suhbatlashamiz. Aniq va majhul nisbatlarning bir-biridan farqini anglash uchun quyidagi ikki jumlaning bir-biriga taqqoslang:

1. Quruvchilar yaqinda bu imoratni qurib bitkazdilar.
2. Bu imorat yaqinda qurib bitkazildi.

Yuqoridagi gaplar bir-biridan gap tarkibidagi bevosita ish-harakat bajaruvchisining ifodalangan yoki ifodalanmagani bilan farq

qiladi. Birinchi gapda “qurmoq” ish-harakati “quruvchilar” tomonidan bajarilgani aniq ifodalangan, ya’ni gapning mantiqiy va grammatik egasi bir-biriga mos tushadi. Ikkinchi gapda esa ish-harakatning bevosita (mantiq jihatidan) bajaruvchisi ifodalanmagan. Lekin grammatik tahlil kesim “qurib bitkazildi” va ega “imorat” ekanligini ko’rsatadi, ya’ni gapning mantiqiy va grammatik egalari bir-biriga mos tushmaydi. Mantiqiy ega – quruvchilar, grammatik ega – imorat.

Birinchi gapda ifodalangan holat, ya’ni ish-harakatning bevosita bajaruvchisi aniq ko’rinib turgan holat fe’lning aniq nisbati deb ataladi.

Ikkinchi gapdagi holatda esa, ish-harakatning bajaruvchisi egani ifodalamay, mazkur ish-harakatning ob’yekti gapda ega vazifasini bajarsa, gapning kesimi fe’lning majhul nisbatida q o’yladi.

Fors tilida fe’lning aniq nisbati maxsus usul orqali yasalmaydi. Aksariyat fe’llar o’z lug’at ko’rinishida aniq nisbatga ega bo’ladi.

Fe’lning majhul nisbati esa maxsus usul yordamida yasaladi. Avval shuni qayd etish lozimki, majhul nisbat shakli faqat o’timli fe’llardan yasalishi mumkin. Buning uchun o’timli fe’lning o’tgan zamon sifatdoshi shakliga شدن - bo’lmoq, emoq, aylanmoq (bir holatdan ikkinchi holatga o’tmoq) yordamchi fe’li qo’shiladi:

نوشتن *naveštan* - yozmoq → نوشته شدن *navešte šodan* - yozilmoq

ساختن *sāxtan* - qurmoq → ساخته شدن *sāxte šodan* - qurilmoq va h.k.

Fe’lning majhul nisbati buyruq maylidan tashqari barcha mayl va zamon shakllarida tuslanishi mumkin. Majhul nisbat shaklini tuslashda tegishli old qo’shimcha va shaxs-son qo’shimchalari شدن *šodan* fe’liga qo’shiladi, o’tgan zamon sifatdoshi shakli esa o’zgarmaydi. Masalan, دیدن *didan* - ko’rmoq fe’lining majhul nisbat shaklining turli mayl va zamonlarda tuslanishini ko’rib chiqamiz:

دیدن *didan* - “ko’rmoq” → دیده شدن *dide šodan* - “ko’rinmoq”

Hozirgi kelasi zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs *dide mišavam* – ko'rinyapman, ko'rinaman

II shaxs *dide mišavi* – ko'rinyapsan, ko'rinasan

III shaxs *dide mišavad* – ko'rinyapti, ko'rinadi

Ko'plik

I shaxs *dide mišavim* – ko'rinyapmiz, ko'rinamiz

II shaxs *dide mišavid* – ko'rinyapsiz, ko'rinasiz

III shaxs *dide mišavand* – ko'rinyaptilar, ko'rinadilar

Bo'lishsiz shakl *نه* – *na* inkor yuklamasini *šodan* fe'liga qo'shish orqali yasaladi.

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (aorist)

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs *dide bešavam* – ko'rinsam, ko'rinay

II shaxs *dide bešavi* – ko'rinsang

III shaxs *dide bešavad* – ko'rinsa, ko'rinsin

Ko'plik

I shaxs *dide bešavim* – ko'rinsak, ko'rinaylik

II shaxs *dide bešavid* – ko'rinsangiz

III shaxs *dide bešavand* – ko'rinsalar, ko'rinsinlar

Bo'lishsiz shakl *به* – *be* old qo'shimchasi o'rniga *نه* *na* inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi.

Aniq o'tgan zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs دیده شدم *dide šodam* – ko'rindim

II shaxs دیده شدی *dide šodi* – ko'rinding

III shaxs دیده شد *dide šod* – ko'rindi

Ko'plik

I shaxs دیده شدیم *dide šodim* – ko'rindik

II shaxs دیده شدید *dide šodid* – ko'rindingiz

III shaxs دیده شدند *dide šodand* – ko'rindilar

Bo'lishsiz shakl نه *na* inkor yuklamasini شدن *šodan* fe'līga qo'shish orqali yasaladi.

O'tgan zamon davom fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs دیده می شدم *dide mišodam* – ko'rinardim

II shaxs دیده می شدی *dide mišodi* – ko'rinarding

III shaxs دیده می شد *dide mišod* – ko'rinardi

Ko'plik

I shaxs دیده می شدیم *dide mišodim* – ko'rinardik

II shaxs دیده می شدید *dide mišodid* – ko'rinardingiz

III shaxs دیده می شدند *dide mišodand* – ko'rinardilar

نه *na* inkor yuklamasi می *mi* old qo'shimchasiga orttiriladi.

O'tgan zamon natijali fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs *dide šode-am* – ko'ringanman
II shaxs *dide šode-i* – ko'ringansan
III shaxs *dide šode ast* – ko'ringan

Ko'plik

- I shaxs *dide šode-im* – ko'ringanmiz
II shaxs *dide šode-id* – ko'ringansiz
III shaxs *dide šode-and* – ko'ringanlar

نه *na* inkor yuklamasi *šode* shakliga orttiriladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs *dide šode budam* – ko'ringan edim
II shaxs *dide šode budi* – ko'ringan eding
III shaxs *dide šode bud* – ko'ringan edi

Ko'plik

- I shaxs *dide šode budim* – ko'ringan edik
II shaxs *dide šode budid* – ko'ringan edingiz
III shaxs *dide šode budand* – ko'ringan edilar

نه *na* inkor yuklamasi bu fe'lda ham *šode* shakliga orttiriladi.

Aniq kelasi zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs دیده خواهم شد *dide xāham šod* – ko'rinaman

II shaxs دیده خواهی شد *dide xāhi šod* – ko'rinasan

III shaxs دیده خواهد شد *dide xāhad šod* – ko'rinadi

Ko'plik

I shaxs دیده خواهیم شد *dide xāhim šod* – ko'rinamiz

II shaxs دیده خواهید شد *dide xāhid šod* – ko'rinasiz

III shaxs دیده خواهند شد *dide xāhand šod* – ko'rinadilar

Bo'lishsiz shaklda نه *na* inkor yuklamasi *xāstan* fe'liga orttiriladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, majhul nisbat faqat o'timli fe'llardan yasaladi. Lekin shuni ham qayd etish lozimki, o'timli fe'llarning barchasidan ham ko'rsatilgan usul yordamida majhul nisbat yasalavermaydi. Masalan, murakkab o'timli fe'llardan, ayniqsa, fe'liy qism کردن *kardan* fe'li bilan ifodalangan murakkab fe'llarning majhul nisbat ma'nosini ifodalovchi tegishli murakkab fe'llar bor. Ularning aksariyati شدن *šodan* ko'makchi fe'li yordamida yasalgan:

تمام شدن *tamām šodan* – tamom bo'lmoq; تمام کردن *tamām kardan* – tugatmoq.

شروع شدن *šoru' šodan* – boshlanmoq; شروع کردن *šoru' kardan* – boshlamoq.

وارد شدن *vāred šodan* – kirmoq; وارد کردن *vāred kardan* – kiritmoq.

Majhul nisbat shakli kesim vazifasini bajarigan gaplarda mantiqiy ega, ya'ni ish-harakatning bevosita bajaruvchisi qo'shimcha vositalar yordamida ifodalanishi ham mumkin. Buning uchun *bedast-e* - qo'li bilan, tomonidan; *az taraf-e* - tomonidan; *tavassot-e* - yordamida, orqali va h.k. kabi birikma va so'zlar ishlatiladi. Masalan:

in xāne bedast-e kārgarān - in xāne bedast-e kārgarān ساخته می شود. *sāxte mišavad* - Bu uy ishchilar tomonidan qurilyapti.

mayāle az taraf-e pedaram navešte šode ast - مقاله از طرف پدرم نوشته شده است. *navešte šode ast* - Maqola otam tomonidan yozilgan.

Umuman olganda, jumla tarkibida ish-harakatning bevosita bajaruvchisini ifodalash mumkin bo'lgan holatlarda forslar majhul nisbat ishlatishdan o'zlarini tiyib, ko'proq aniq nisbatdan foydalanishga harakat qiladilar. Masalan:

in ketāb az taraf-e man xaride šod - این کتاب از طرف من خریده شد. *šod* - "Bu kitob men tarafimdan sotib olindi" jumlasida o'rniga

man in ketāb-rā xaridam - "Men bu kitobni sotib oldim" jumlasidan ko'proq foydalaniladi.

Eslatma. Ba'zan, fe'lning aniq darajasi shakli III shaxs ko'plik ko'rinishida majhul daraja ma'nosini ifodalashi mumkin:

zang mizanand - "qo'ng'iroq chalinyapti ↔ qo'ng'iroq chaladilar" va h.k.

گفتگو

- تو در کدام بخش زندگی می کنی؟

- من در بخش «صابر رحیم اف» زندگی می کنم.

- این بخش، خیابان ها و کوچه های نوساز زیاد دارد؟

- بله، بعد از زلزله‌ی شدید سال ۱۹۶۶ در آن بخش، خیابان‌ها و کوچه‌های زیادی ساختند.

- عمارات (ساختمان‌های) این خیابان‌ها، همه نو و تازه‌ساز است؟
- بله، عمارات این خیابان‌ها و کوچه‌ها همه تازه ساخته شده و همه‌ی آنها زیبا و پنج و یا نه طبقه‌اند.

- حالا هم در آن بخش، عمارت مسکونی می‌سازند؟
- بله، خیلی هم می‌سازند، در هر خیابان و در هر کوچه، عمارات جدید می‌سازند و هر چند وقت، عمارت بزرگی با آپارتمان‌های بسیار زیاد برای زندگی و استفاده‌ی مردم حاضر می‌شود. مثلاً همین چند روز، نزدیک خانه‌ی ما ساختمانی بزرگ ساخته شد. طبقه‌ی اول این عمارت، مغازه‌ی بسیار بزرگی است.

- این مغازه‌ی بزرگ، چه مغازه‌ی است؟
- این فروشگاه است و شعبات مختلفی دارد، آنجا کالاهای گوناگون به فروش می‌رسد. مثلاً آن فروشگاه، شعبات کلاه فروشی، لباس فروشی، پارچه فروشی، خوراکی، جوراب فروشی، کفش فروشی و شعبات دیگر دارد.

- تو به این فروشگاه رفته‌ای؟

- بله، امروز به این فروشگاه رفتم.

- چه چیز خریدی؟

- کلاه خریدم.

- همین کلاه است که به سر داری؟

- بله، همین شاپوست که به سر دارم. خوب است؟

- بله، قشنگ است. به صورت می‌آید. خیلی گران است؟

- نه، گران نیست.

- دیگر چه خریدی؟

- من دیروز تمام غرفه های این مغازه را گشتم و هر چه لازم داشتم، خریدم. مثلاً کفش و جوراب خریدم، ولی چون حالا وقت ندارم، بعداً برایتان تعریف می کنم.

- بسیار خوب.

Leksik izohlar

1. *xaridan* – sotib olmoq va فروختن *foruxtan* – sotmoq fe'llari ishlatilgan birikma va jumlar tarkibidan narxni ifodalovchi yordamchi so'zlar tushib qolishi ham mumkin:

in kolāhrā čand xaridi? – Bu shlyapani qanchaga (necha so'mga) sotib olding?

in kolāhrā panjāh som xaridam – Bu shlyapani ellik so'mga sotib oldim.

2. انواع *anvā'* siniq ko'plik shakli o'zining asosiy ma'nosidan tashqari, qo'shimcha ma'nolarni ham ifodalashi mumkin. Bu qo'shimcha ma'nolar so'zi izofiy birikmada aniqlanmish vazifasini bajargan holatlarida yuzaga keladi:

anvā'-e kālāhā – turli-tuman (xilma-xil) mollar.

مختلف so'zi انواع *anvā'* Ko'rinib turganidek, bunday holatlarda *hame-nau'* so'z va *so'z moxtalef, gunāgun* گوناگون *gunāgun* ham نوع *hame-nau'* so'z va *so'z* birikmalari bilan sinonim qatorini tashkil etadi.

3. دیگر *digar* so'zi mustaqil ishlatilgan holatida yoki izofiy birikmada aniqlovchi vazifasini bajarganida o'zining asosiy ma'nosidan tashqari, "yana" ma'nosini ham ifodalashi mumkin:

do ruz-e digar – yana ikki kun.

digar če mixāhi bexari – Yana nima sotib olmoqchisan?

9-mashq. Quyidagi fe'llarni majhul darajada turli mayl va zamonlarda tuslang.

فرستادن – گفتن – خواندن – برداشتن – گرفتن – شکستن – آویختن –
بریدن – سپردن – مالیدن

10-mashq. Aniq darajadagi fe'l-kesimlarni majhul darajaga aylantirib, jummalarga tegishli o'zgartirishlar kiriting.

روبروي خانهي ما عمارت مسكوني بزرگي مي سازند. اين کارخانه را
نزدیک خانهي ما ساختند. پارچه را در مغازه ي پارچه فروشي مي فروشند.
نزدیک مغازه ي کفش فروشي، خانهي بزرگي مي سازند. کتاب را در کاغذ
خواهند بپچید. اين مقاله را ديروز نوشتند. اين نامه را کي خواهند فرستاد؟
همي کارگران مي خواهند که اين خانه را زودتر و بهتر بسازند. اين عمارت
زيبا را کي مي سازند؟

11-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va birikmalarni qo'yib, jummalarni to'ldiring va yozma tarjima qiling.

شهر تاشکند، خيابان ها و کوچه هاي ... زياد دارد.	چند – مختلف
خوانواده ي ما ... در ساختمان پنج طبقه اي زندگي	لازم داشتن
مي کند. در محله ما، عمارات ... با آپارتمان هاي زياد	پارچه فروشي
مي سازند. اين عمارت ... بسيار زيباست. در	جدید – مسکونی
فروشگاه، کالاهاي ... مي فروشند. اين مغازه ي	کالاهاي مختلف
بزرگ، ... دارد. برادرم شاپوي تازه اي ديروز	اکنون – ديگر
در اين مغازه هر چه ... خريدم. ... چه مي خواهي	به سر داشتن

بخري؟ اين شاپورا ... خريدي؟ در شعبه ي ... پارچه | نوساز
خریدم.

12-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va juft-juft yoki qator qilib yozib chiqing.

صورت - جديد - اکتون - مختلف - دو باره

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uyimiz yaqinida katta turar-joy binosi qurilgan. Bu to'qqiz qavatli chiroyli imorat. Uning birinchi qavatida univermag joylashgan. Bu univermagda turli-tuman (xilma-xil) mollar sotiladi. Kecha bu univermagga bordim. Men barcha bo'limlarni aylanib ko'rib chiqdim va o'zimga kerakli narsalarning hammasini, masalan, paypoq, shlyapa, poyabzal, sovun va boshqa narsalarni xarid qildim. Shlyapani boshimga kiydim va univermagdan chiqdim. Univermagdan chiqayotgan paytimda Ahmadni ko'rdim. U mendan so'radi: "Sen univermagga kirdingmi? Nima sotib olding?". Men javob berdim: "Paypoq, poyabzal va sovun". U so'radi: "Tuflini qanchaga olding?". Men dedim: "1000 so'mga". Ahmad dedi: "Men ham o'zimga tufli sotib olmoqchiman. Lekin hozir vaqtim yo'q". Men undan so'radim: "Hozir qayerga ketyapsan?" Ahmad javob berdi: "Universitetga". Men dedim: "Unda birga ketaylik".

14-mashq. Quyidagi baytni tarjima qiling va yodlab oling.

ستمکاري بود بر گوسفندان

تو حَم بر پلنگ تيز دندان

tarahhom bar palang-e tizdandān

setamkāri buvad bar gusfandān

To'rtinchi mashg'ulot

بايستن *bāyestan* - "kerak, shart bo'lmoq" modal fe'lining xususiyatlari

Oldingi darslarimizning birida fe'ning hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli, ya'ni aorist shakli va uning ishaltilish xususiyatlari haqida to'xtalgan edik.

Ma'lumki, aorist erkin ishlatiluvchi shakl emas, balki uning jumla tarkibida ishtirok etishi uchun muayyan sharoitlar mavjud bo'lishi kerak. Ana shu shartlardan biri gap tarkibida modal fe'llar qatnashuvi bilan bog'liqdir. *بايستن bāyestan*-kerak, shart bo'lmoq fe'li ham modal fe'llar guruhiga kirib, ma'lum ish-harakat bajarilishining shart yoki zarur ekanligini ifodalashga yordam beradi. Faqat mazkur fe'l boshqa modal fe'llardan farq qilgan holda barcha shaxs-sonlarda tuslanmaydi. *بايستن* fe'li faqatgina III shaxs birlik shaklida ishlatiladi.

Uning boshqa modal fe'llardan yana bir farqli tomoni shundaki, hozirgi-kelasi zamon shaklida *مي mi-* old qo'shimchasini qabul qilmaydi:

هالا بايد اين كتاب را بخوانم . hālā bāyad in ketābrā bexānam –
Hozir bu kitobni o'qishim kerak.

Agar ma'lum ish-harakat bajarilishi zarurati yoki majburiyati o'tgan zamonga tegishli bo'lsa *بايستن* modal fe'li ikki xil usulda qo'llanishi mumkin:

1. *بايستن* fe'li hozirgi-kelasi zamon (*بايد va بايد*) shaklida qo'llanadi va yetakchi (asosiy) fe'l o'tgan zamon davom fe'li shaklida ishlatiladi:

ديروز بايد اين كتاب را مي خواندم . diruz bāyad in ketābrā mixāndam– Kecha bu kitobni o'qishim kerak edi.

šomā nabāyad doruy migoftid – Siz yolg'on gapirishingiz kerak emas edi.

2. بایستن fe'li aniq o'tgan zamon yoki o'tgan zamon davom fe'li shakllariga solinib بایست *bāyest*, بایستی *bāyesti*, می بایست *mibāyest*, می بایستی *mibāyesti* ko'rinishlarida ishlatiladi. Asosiy fe'l esa aorist shaklida qo'llaniladi:

diruz دیروز بایست (بایستی، می بایست، می بایستی) این کتاب را بخوانم. *bāyest (bāyesti, mibāyest, mibāyesti) in ketābrā bexānam* – Kecha bu kitobni o'qishim kerak edi.

šomā nabāyest (nabāyesti, namibāyest, namibāyesti) doruy beguid – Siz yolg'on gapirishingiz kerak emasdi.

فروشگاه بزرگ

(ادامه)

دفعه‌ی پیش، صحبت‌مان ناتمام مانده بود. حالا بیایید به آن ادامه بدهیم. پس از آنکه از شعبه‌ی کلاه فروشی خارج شدم، به شعبه‌ی خرازی رفتم. یادم آمد که باید برای خواهر کوچکم، صابون عطری و کرم و برای خودم خیر دندان و شانه بخرم. اینهارا خریدم. در همان شعبه، عینک آفتابی هم می‌فروختند. چون من عینک آفتابی نداشتم، یکی از عینک‌ها را انتخاب کردم و در همانجا به چشم زدم. پول آن را پرداختم و بعد به شعبه‌ی لباس فروشی رفتم. خواستم پالتو بخرم. از رنگ یک پالتوی زمستانی خوشم آمد. آن را از چوب لباسی در آوردم و پوشیدم. این پالتو برای من، قدری بزرگ بود. آن را در آوردم و از فروشنده خواش کردم که پالتوی دیگری بیاورد. فروشنده، پالتوی دیگری آورد. من

آن را امتحان کردم، ولی آن هم برایم گشاد بود. پالتورا در آوردم و خریدم. به شعبه‌ی کفش فروشی رفتم تا کفش تابستانی بخرم. کفش تابستانی زیبایی را انتخاب کردم و از فروشنده خواش کردم که اجازه بدهد آن را بپوشم. کفش را گرفتم و پوشیدم، ولی برایم تنگ بود. اندازه‌ی پای من، چهل و یک است ولی این کفش، نمره‌ی چهل بود. کفش را از پا در آوردم و از فروشنده خواش کردم که کفش یک نمره بزرگتر به من بدهد. ولی از این نوع کفش، فقط همین نمره‌ی چهل مانده بود و چون به اندازه‌ی پایم نبود، نتوانستم کفش بخرم. از شعبه‌ی کفش فروشی به شعبه‌ی (قسمت) جوراب فروشی رفتم. آنجا برای خودم و دخترم جوراب خریدم. بعد به شعبه‌ی پارچه فروشی رفتم. در آنجا پارچه‌های گوناگون بود: پارچه‌ی پشمی، پارچه‌ی هانی از ابریشم طبیعی و مصنوعی، پارچه‌ی پالتویی، پارچه برای کت و شلوار مردانه، پارچه‌ی نخسی، چیت و غیره. من نمی‌خواستم پارچه بخرم، فقط به تماشای آنها قناعت کردم. ولی در آخر، لحاف و ملاله خریدم و از مغازه خارج شدم. آنگاه به منزل برگشتم و در خانه برای افراد خانواده ام تعریف کردم که در فروشگاه بزرگ نزدیک منزل ما چه چیزهایی می‌فروشند.

Leksik izohlar

1. O'zbek tilidagi "kiymoq", "kiyib yurmoq" va "yechmoq" fe'llarini fors tiliga tarjima qilish usullari.

Kiyim-bosh turi \ Fe'l	Kiymoq	Kiyib yurmoq	Yechmoq
لباس بلوز- ژاکت - پالتو	پوشیدن	پوشیدن	در آوردن

بیراهن			
جوراب-كفش	پوشیدن	پوشیدن	از پا در آوردن
كلاه	به سر گذاشتن	به سر گذاشتن پوشیدن	از سر برداشتن

2. O'zbek tilidagi "taqmoq"; "taqib yurmoq"; "yechmoq" (masalan: ko'zoynak haqida gapirganda) fe'llari fors tiliga quyidagicha tarjima qilinadi:

Ko'zoynak taqmoq - زدن [به چشم] عینک *'eynak [bečešm] zadan*

Ko'zoynak taqib yurmoq - [به چشم] زدن - *'eynak [bečešm] zadan.*

Ko'zoynak yechmoq - برداشتن [از چشم] عینک *'eynak [az češm] bar-dāštan.*

3. O'zbek tilidagi "o'ramoq"; "bog'lamoq"; "o'rab yurmoq"; "yechmoq" (masalan: ro'mol haqida gapirganda) fe'llari fors tiliga quyidagicha tarjima qilinadi.

Ro'mol o'ramoq,

ro'mol bog'lamoq بستن روسري *rusari [bar sar] bastan.*

Ro'mol o'rab yurmoq,

ro'mol bog'lab yurmoq [بر سر] داشتن روسري *rusari [bar sar] dāštan.*

Ro'mol yechmoq [از سر] برداشتن روسري *rusari [az sar] bar-dāštan.*

15-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklda ishlatib jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

من فردا باید صابون (خریدن). او همیشه باید عینک (زدن). لباس نباید تنگ یا گشاد (بودن). دیروز ما باید اورا (دیدن). آنها باید دیر یا زود با او آشنا (شدن). ما نباید به دوستان خود (دروغ گفتن). امروز هوا گرم است و تو نباید پالتو (پوشیدن). مادرم چشمش درد می کند و باید عینک دودی (زدن). دندانم درد میکند پس باید پیش دندانپزشک (رفتن). دوستم باید دیروز به خانه‌ی ما (آمدن). من، دفعه‌ی پیش باید صابون (خریدن).

16-mashq. Chap ustunda berilgan so'z va birikmalardan tegishlisini tanlab oling, jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

حاف - کرم	باید دستم را با ... بشویم. در شعبه‌ی خرازی نه فقط
قناعت کردن	صابون بلکه ... هم می‌فروشند. اگر دندان‌ت درد
چیت - مصنوعی	می‌کند، باید پیش ... بروی. آیا در مغازه‌ی پارچه
دروغ گفتن	فروشی ... هم می‌فروشند؟ من چند ... به مغازه‌ی
صابون - شانه	پارچه فروشی رفتم، ولی به تماشای پارچه‌ها
دفعه - دندانپزشک	دخترم از من خواهش کرد که برایش ... بخرم. من
خیر دندان	مدتی است که آیا از ابریشم ... خوشست
عینک زدن - ملاله	می‌آید؟ دوستم هیچوقت

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

O'tgan gal o'zimga kerakli hamma narsalarni sotib ola olmadim. Shuning uchun bugun yana magazinga boraman. Men bugun sovun, ukamga tish pastasi, qora ko'zoynak, tufli, taroq, bir nechta choyshab va ko'rpa jildi sotib olishim kerak.

Qora ko'zoynak attorlik bo'limida sotiladi. Men avval o'sha bo'limga boraman. Sotuvchidan qora ko'zoynak keltirishni iltimos qilaman. Agar ko'zoynak menga yoqsa uni sotib olaman va o'sha yerda ko'zimga taqaman. Keyin poyabzal bo'limiga boraman. Men yozgi tufli sotib olishim kerak. Men 41-o'lchovli tufli kiyaman. Agar bu bo'limda chiroyli tufli bo'lsa va u menga yoqsa, sotuvchidan uni kiyib ko'rishga ruxsat berishini iltimos qilaman. Agar tufli menga loyiq kelsa, uni sotib olaman. Agar tufli oyog'imga tor kelsa, uni sotib olmayman.

Keyin gazlamalar bo'limiga boraman. Men u yerda turli-tuman gazlamalar, masalan: jun matolar, tabiiy va sun'iy shoyilar, kostyumga mo'ljallangan matolar, paltoga mo'ljallangan matolar, chit va boshqa turdagi gazmollar bor, deb eshitganman. Onam mendan singlimga yozgi ko'ylak uchun chit gazlama xarid qilishimni iltimos qilgani esimdan chiqishi kerak emas. Ularning o'zi magazinga bora olmaydilar, chunki onamning tishi og'riyapti va tish doktori oldiga borishlari kerak.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- ديروز غير از كلاه چه خريدي؟
- پس از خريد كلاه، به شعبي كفش فروشي رفتم، خواستم كفش بخرم، ولي به اندازه ي پاي من نبود.
- چه نوع كفش مي خواستي بخري؟
- كفش تابستاني.
- غره ي پاي من چند است؟
- من كفش غره ي چهل و يك مي پوشم.
- مگر كفش به اين غره نداشتند؟
- داشتند، ولي براي من تنگ بود.

- پایت را خیلی فشار می‌داد؟
- بله پام را فشار می‌داد.
- کفش بزرگتر به اندازه‌ی پای تو نبود؟
- کفش به اندازه‌ی پام زیاد بود، ولی آن مدل نبود و من از آن مدل می‌خواستم، خیلی زیبا بود و از آن خیلی خوشم می‌آید.
- بعد چه کردی؟
- چون از شعبه‌ی خرازی گذشتم، یادم آمد که باید کرم برای خواهرم بخرم. همچنین باید صابون دستشویی، صابون حمام و صابون رختشویی بخرم.
- برای خود نیز، خمیر دندان می‌خواستم، اینها را خریدم.
- در این شعبه دیگر چه خریدی؟
- یادم رفت بگویم که در این شعبه، عینک هم خریدم.
- مگر تو عینک می‌زنی؟
- بله، تابستان برای جلوگیری از نور آفتاب عینک می‌زنم.
- چه رنگ عینک خریدی؟
- عینک دودی خریدم.
- در این مغازه، شعبه‌ی پارچه فروشی ندارند؟
- چرا دارند، حتی این شعبه، خیلی بزرگ هم است و انواع و اقسام پارچه های مختلف می‌باشد.
- مثلاً چه پارچه هایی آنجا می‌فروشند؟
- مثلاً پارچه های پشمی، پارچه هایی از ابریشم طبیعی و مصنوعی و پارچه برای کت و شلوار مردانه، پارچه‌ی نخی و چیت به رنگ های مختلف.
- چه نوع پارچه ای خریدی؟

- پارچه نخریدم، رفتم لباس دوخته و آماده بخرم، ولی به اندازه‌ی من نبود.
- پوشیدم، کت برایم گشاد و شلوار بلند بود.
- از رنگ لباس، دوخت آن و جنس پارچه خوشتر آمد؟
- بله، ولی متأسفانه به اندازه‌ی من نبود.
- چرا لباس دیگری را امتحان نکردی؟
- یک لباس دیگر پوشیدم، ولی شلوار برایم کوتاه بود.
- دیگر چه خریدی؟
- دیگر قالی خریدم و پس از آن، از مغازه خارج شدم و به منزل رفتم.

Leksik izohlar

Biror narsaning (masalan: matolar, mollar) turli-tuman va xilma-xilligi quyidagi usullar bilan ifodalanishi mumkin:

1. Tegishli sifatlar yordamida:

a) مختلف *moxtalef*, گوناگون *gunāgun*. Bu sifatlar bir-biriga sinonim bo‘lib “turli xil”, “turli tuman”, “har xil” ma’nolarini anglatadi va tegishli otga izofa orqali birikadi:

(گوناگون) مختلف کالاهای *kālāhā-ye moxtalef (gunāgun)* – har xil tovarlar.

b) همه نوع *hame-nau*’-turli-tuman sifati o‘zi aniqlayotgan so‘zdan oldin qo‘yiladi:

همه نوع کالا (ها) *hame-nau’ kālā(hā)* – turli-timan tovar(lar).

2. قسم *qesm* otlarning arabcha siniq ko‘plik shakli

انواع *anvā*’ va اقسام *aqsām* yordamida yasaladi. Bu otlar bir-biriga sinonim bo‘lib, “tur”, “nav”, “xil” ma’nolarini ifodalaydi. Mazkur otlarning ko‘plik shakli izofiy birikmadagi aniqlanmish o‘rnida joylashadi:

انواع کالاها *anvā'-e kālāhā* – turli xil tovarlar.

انواع و اقسام کالاها *anvā'-o aqsām-e kālāhā* – turli-tuman tovarlar.

3. Yuqorida zikr etilgan har ikki usuldan birgalikda foydalanish orqali:

anvā' [-o aqsām-e] (و اقسام) کالاهای مختلف (گونگون) *kālāhā-ye moxtalef (gunāgun)* – turli-tuman, rang-barang tovarlar, ifodalanadi.

18-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va birikmalarni qo'ying va jummalarni ko'chirib yozing.

لباسشویی – بلند	با صابون ... دست می‌شویند. با صابون ... لباس
دوخته و حاضر	می‌شویند. عینک دودی را برای ... به چشم
جلوگیری از آفتاب	می‌زند. شعبه‌ی پارچه‌فروشی ... دارد. در
انواع و اقسام	مغازه‌ی لباس‌فروشی، لباس ... می‌فروشد. این
پارچه‌های مختلف	بالتو به اندازه‌ی من نیست، کمی برایم ... است.
دستشویی – متأسفانه	... نمی‌توانم پیش شما بیایم زیرا که دندانم درد
کوتاه – حمام	می‌کند. اگر شما ... می‌روید صابون ... لازم
	دارید. این شلوار به اندازه‌ی من نیست، برایم ...
	است.

19-mashq. Quyidagi so'zlarning antonimlarini topib, juft-juft qilib yozing.

طبیعی – گشاد – بلند – کوتاه – پوشیدن – به سر گذاشتن

20-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men do'konga borishim va u yerdan atir sovun, hammom sovuni, kir sovun va boshqa narsalar sotib olishim kerak. Bu magazinda turli-tuman tayyor ko'ylaklar bor. Bu kostyum-shim menga loyiq emas: shim kalta, kostyum tor. Afsuski, bu gazlamaning sifati menga

yoqmayapti. Bu ko'ylak menga uzun, senga esa kalta. Menga bu gilam juda yoqyapti va uni sotib olmoqchiman.

O'N UCHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar

Aniqlovchi ergash gap bosh gap tarkibidagi biror-bir (fe'l-kesimdan tashqari) bo'lakni aniqlab, uning ma'nosini kengroq ifodalab beradi. U bosh gap bilan *که ke* ergashtiruvchi bog'lovchi yordamida birikadi.

Aniqlovchi ergash gaplar bosh gapga nisbatan ikki xil joylashishi mumkin:

1. Bosh gapning ichida.
2. Bosh gapdan so'ng.

Aniqlovchi ergash gapning bosh gap ichida joylashishi

Aniqlovchi ergash gap, asosan, bosh gap tarkibidagi o'zi aniqlayotgan gap bo'lagidan so'ng joylashadi va undan pauza yordamida ajratiladi. Aniqlovchi ergash gapning oxiri kuchliroq talaffuz qilinib, yana bir bor pauza orqali bosh gapning qolgan qismidan ajratiladi. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan gap bo'lagi aniqlovchi ergash gap tarkibidagi tegishli olmosh yoki ravish yordamida eslatib o'tiladi:

barādar-e brādarman ke bā u sohbat mikonid dānešju-ye dānešgāh ast – Siz bilan suhbatlashayotgan mening akam universitet talabasi.

ketāb-e to ke az ān xošam miyāyad xeyli jāleb ast – Menga yoqadigan sening kitobing juda qiziqarli.

az ān šahr-e kuček ke to dar ānjā motavalled šodei xeyli xošam miyāyad – Sen tug'ilgan o'sha kichik shahar menga juda yoqadi.

Eslatma. Ba'zi hollarda, ya'ni bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakni eslatib, unga ishora qilayotgan olmosh

ergash gapda ega vazifasini bajarsa, mazkur olmosh jumla tarkibida ishlatilmaydi. Masalan:

barādar-e man برادر من که او اینجا آمده، دانشجوی دانشگاه است.

ke u injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast – jumlasidagi او kishilik olmoshi tushirib qoldiriladi:

barādar-e man ke برادر من که اینجا آمده، دانشجوی دانشگاه است.

injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast – Bu yerga kelgan mening akam universitet talabasidir.

ketāb-e to ke ān ru-ye کتاب تو که آن روی میز است، جالب است.

miz ast jāleb ast – jumlasidagi آن ko'rsatish olmoshi ham ishlatilmaydi:

ketāb-e to ke ru-ye miz ast کتاب تو که روی میز است، جالب است.

jāleb ast – Stol ustidagi sening kitobing qiziqarlidir.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

تاشکند که شهر بسیار قشنگی است، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد. دوستم که دیروز با او آشنا شدی، در حومه‌ی تاشکند زندگی می‌کند. دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند که در آنجا درس می‌خوانی، دارای چند دانشکده است؟ من کوشش می‌کنم با حسن که زبان فارسی را خوب می‌داند و خوب تلفظ می‌کند، فارسی گفتگو کنم. هر خارجی که به تاشکند می‌آید از بزرگی و زیبایی آن تعجب می‌کند. ایستگاه تراموای شماره‌ی ۲ که هر روز پدرم با آن به کارخانه می‌رود، نزدیک خانه‌ی ما است. منظره‌ی تاشکند که شهر بسیار بزرگ و قشنگی است، زود به زود تغییر می‌کند. سرتاسر بخش «یونساباد» که من در آنجا زندگی می‌کنم، عمارات تازه ساخته می‌شود. این مغازه‌ی بزرگ که لباسم را از آنجا خریدم، تازه باز شده است. دوستم که او را به خانه‌ی خود

دعوت کرده ام، باید با تاکسی یا اتوبوس برقی بیاید. این پل بزرگ که هر روز از آن می‌گذریم تازه ساخته شده است. در شهر تاشکند که پایتخت ازبکستان است، بیش از دو میلیون نفر زندگی می‌کنند. زبان فارسی ای که یاد می‌گیریم، خیلی شیرین است. این بخش جدید که تازه به وجود آمده است، دارای چندین مغازه‌ی بزرگ است. به این مغازه‌ها که تازه باز شده، حتماً باید رفت.

2-mashq. Chap ustundagi jummalarni aniqlovchi ergash gaplar holatiga keltiring va o'ng ustundagi tegishli bosh gaplar tarkibiga kiritib, ajratib ko'rsatilgan so'z va so'z birikmalarini aniqlang.

برادر من دانشجوی دانشگاه است.	برادر من هر روز ساعت هفت صبح از خواب بیدار می‌شود.
پدر او چهل سال دارد.	من دیروز با پدرش آشنا شدم.
خواهر تو دختر بسیار زیبایی است.	خواهر تو را دیشب در تئاتر دیدم.
این عمارت بزرگ، تازه ساخته شده است.	در طبقه‌ی اول این عمارت بزرگ، مغازه‌ی پارچه فروشی است.
در حومه‌ی تاشکند، چندین صد هزار نفر زندگی می‌کنند.	حومه‌ی تاشکند، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد.
منظره‌ی تاشکند زود به زود تغییر می‌کند.	تاشکند، پایتخت جمهوری ازبکستان است.
ما کوشش می‌کنیم، زبان فارسی را زود یاد بگیریم.	ما از زبان لاوسی، خیلی خوششان می‌آید.
پدرش از بزرگی و زیبایی شهر تاشکند تعجب می‌کند.	پدرش تازه به شهر تاشکند آمده است.

<p>کتابش را تازه خوانده ام. این پل را تازه ساخته اند. ما در این بخش بزرگ، زندگی می کنیم. برادرم در این کارخانه ی بزرگ، کار می کند.</p>	<p>از کتاب او خیلی خوشم می آید. از بزرگی این پل تعجب می کنم. سر تا سر این بخش بزرگ، عمارت تازه ساخته می شود. این کارخانه ی بزرگ، تازه ساخته شده است.</p>
--	--

3-mashq. Jumalarni eshitib, takrorlang.

برادر من که دانشجوی دانشگاه دولتی تاشکند است، سه سال از من بزرگتر است. همسایه ات که دیروز با او آشنا شدم، دختر زیبایی است. منظره ی تاشکند که خانواده ی من در آنجا زندگی می کند زود به زود تغییر می کند. دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند که در آنجا درس می خوانم، چند دانشکده دارد. هر خارجی که به تاشکند می آید، از بزرگی و زیبایی شهر تعجب می کند. سر تا سر این بخش بزرگ که ما در آنجا زندگی می کنیم، عمارات تازه ساخته می شود. ایستگاه اتوبوس شماره ی سه که من هر روز با آن به دانشگاه می روم، نزدیک خانه ی ماست.

4-mashq. Jumalalar tarkibidagi nuqtalar o'rniga chap ustundagi so'z va so'z birikmalarini tegishli shaklda qo'ying va ko'chirib yozing.

<p>حتماً - تراموای - کوشش کردن - تعجب کردن - پل - بیش از دو میلیون نفر -</p>	<p>منظره ی تاشکند، زود به زود ... هر خارجی که به تاشکند می آید، از بزرگی پایتخت ازبکستان و زیبایی شهر دانشجویان کلاس ما ... همیشه به زبان فارسی گفتگو بکنند. پدرم با ... به کارخانه می رود. در شهر تاشکند ... زندگی می کنند. این ... بزرگ</p>
--	--

تازه ساخته شده است. به این مغازه ی بزرگ که تازه تغییر یافت ساخته شده است، ... باید رفت.

5-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Sen bir necha kun oldin tanishgan mening opam Toshkentga yaqinda kelganlar. Sen kattaligi va go'zalligidan hayratlanayotgan bu ko'prik o'tgan yili qurilgan. Sen tug'ilgan Samarqand shahrida bir necha yuz ming kishi yashaydi. Men sening Toshkent Davlat sharqshunoslik institutida o'qiyotgan opang bilan tanishib olishga harakat qilaman. Sen tanishib olmoqchi bo'lgan o'qituvchimiz biz bilan har doim fors tilida so'zlashadi. Akam har kuni institutgacha boradigan beshinchi trolleybus bekati uyimiz yaqinida joylashgan. Senga kitobi juda yoqqan yozuvchining ismi mening esimdan chiqibdi. Akam ishlaydigan bu katta korxonona yaqinda qurilgan. Do'stim yashaydigan Yunusobod tumanida juda ko'plab yangi binolar qurilyapti. Tarkibida bir necha fakultet bo'lgan O'zbekiston Milliy universitetida bir necha ming talaba tahsil oladi.

Ikkinchi mashg'ulot

Aniqllovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida

ياي *yā-ye ešāre* ishlatilishi

Aniqllovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida bosh gapning aniqlanayotgan bo'lagidan so'ng urg'u olmaydigan *-i, ya'ni* ياي *yā-ye ešāre* ishlatilishi mumkin. Umumlashtirilgan holda ياي *yā-ye ešāre* ning ishlatilish holatlarini quyidagicha ajratish mumkin:

ياي ishlatilishining asosiy holatlari.

1. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak ot turkumiga oid bo'lib, boshqa biror-bir aniqllovchiga ega bo'lmasa ياي qabul qilishi mumkin:

mard-i ke piš-e to مردی که پیش تو آمده است، برادر من است.
āmāde ast barādar-e man ast – Sening oldingga kelgan kishi mening akamdır.

ketāb-i ke az ān کتابی که از آن خوشت می آید، خیلی جالب است.
xošat miyāyad xeyli jāleb ast – Senga yoqayotgan kitob juda qiziqarli.

دانشجویانی که این کتاب را می خوانند، در دانشگاه تحصیل می کنند.
dānešjuyān-i ke in ketābrā mixānand dar dānešgāh tahsil mikonand–
Bu kitobni o‘qiyotgan talabalar universitetda tahsil oladilar.

2. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo‘lak bir yoki bir necha asliy sifatlar yordamida aniqlanib, izofiy birikma yoki izofiy zanjir hosil qilgan holatlarda ham *اشاره ياي* qabul qilishi mumkin. Bunday holatlarda *اشاره ياي* izofiy birikma yoki zanjirning oxiriga orttiriladi:

doxtar-e zibāi ke دختر زیبایی که با او آشنا شدی، همکلاس من است.
bā u āšnā šodi hamkelās-e man ast – Sen tanishgan chiroyli qiz mening sinfdoshim.

in pīl bزرگ قشنگي که به زیبایی مرکز شهر افزوده است، تازه ساخته
in pol-e bozorg-e qašang-i ke bezibāi-ye markaz-e šahr
afzude ast tāze sāxte šode ast – Shahar markazi husnini ochib yuborgan bu katta chiroyli ko‘prik yaqinda qurilgan.

Agar bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo‘lakka *اشاره ياي* orttirilgan bo‘lsa, mazkur aniqlovchi ergash gapli qo‘shma gap ohangi bir oz o‘zgaradi: که *ke* ergashtiruvchi bog‘lovchisi *اشاره ياي* orttirilgan bo‘lakka qo‘shib talaffuz etiladi va bosh gap va aniqlovchi ergash gap orasidagi kichik pauza *که ke* bog‘lovchisidan keyin qo‘yiladi.

راه ياي yā-ye ešāre ishlatilmaydigan holatlar

1. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak atoqli ism (ism-shariflar, mamlakatlar, shaharlar va boshqalarning nomlari) bilan ifodalangan bo'lsa اشاره ياي orttirilmaydi:

Ahmad ke hamkelās-e man ast zabān-e fārsirā xub midānad – Mening sinfdoshim bo'lgan Ahmad fors tilini yaxshi biladi. زبانه فارسي را خوب مي دانده.

šahr-e Tāškand ke pāytaxt-e O'zbekestān ast šahr-e besyār bozorg-o yašang ast – O'zbekistonning poytaxti bo'lgan Toshkent shahri juda katta va chiroyli shahardir. شهر تاشكند كه پايتخت ازبکستان است، شهر بسيار بزرگ و قشنگي.

2. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak kishilik olmoshidan iborat bo'lsa yoki unga egalik qo'shimchasi qo'shilgan bo'lsa u holda اشاره ياي orttirilmaydi. فارسي ياد مي. شما كه طي ده سال، گيريد بايد خوب از ازبكي به فارسي ترجمه كنيد. šomā ke tey-ye dah sāl fārsi yād migirid bāyad az ozbeki be fārsi xub tarjome konid – O'n yildan beri fors tilini o'rganayotgan sizlar o'zbek tilidan fors tiliga yaxshi tarjima qilishingiz kerak.

ketābam ke az ān xeyli xošetān āmad piš-e Farrox ast – Sizga juda yoqqan kitobim Farruxda. پيش فرخ است.

3. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak o'z qaratqichiga ega bo'lsa, ya'ni tegishlilik ma'nosiga ega izofiy birikma yoki zanjir hosil qilsa اشاره ياي orttirilmaydi:

dānešjuyān-e dānešgāh ke piš-e man āmadeand zabān-e fārsi yād migirand – Mening oldimga kelgan universitet talabalari fors tili o'rganadilar. دانشگاه يان دانشگانه كه پيش من آمده اند، زبانه فارسي ياد مي گيرند.

barādar-e برادر خودم را که در دانشگاه درس می‌خواند، امروز ندیدم.
xodrā ke dar dānešgāh dars mixānad emruz nadidam – Universitetda
o'qiydigan o'z akamni bugun ko'rmadim.

6-mashq. Chap ustundagi gaplarni o'ng ustundagi bosh gaplar bilan bitrga aniqlovchi ergash gap holatiga keltiring.

دانشجو به زبان فارسی، خوب حرف می‌زند.	دانشجو پیش من آمده است.
این دختر زیبا، دانشجوی سال اول دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند است.	من با دختری زیبا آشنا شدم.
من از بزرگی عمارت تعجب می‌کنم.	در طبقه ی اول عمارت، مغازه ی پارچه فروشی است.
از زبان شیرین، خوشم می‌آید.	ما زبان شیرینی را یاد می‌گیریم.
کتاب بد نبود.	من اسم کتاب را فراموش کرده ام.
دانشجویان دانشگاه از زبان فارسی خوششان می‌آید.	دانشجویان دانشگاه پیش من آمده اند.
من کتاب های خود را روی میز گذاشتم.	تو کتابهای مرا می‌خواهی بخوانی.
حسن، خوب فارسی حرف می‌زند.	ما با حسن رفیق هستیم.
کوه بلند پراز جنگل است.	ما هر روز بالای کوه بلند می‌رویم.
شهر تاشکند دارای بلوارها و باغچه های زیادی است.	شهر تاشکند مناظر طبیعی زیبایی دارد.
تو خوب فارسی حرف می‌زنی.	تو دانشجوی سال پنجم دانشگاه هستی.

7-mashq. Quyidagi gaplarni o'qituvchi orqasidan takrorlang va tarjima qiling.

دانشجویی که اینجا آمده است، خوب فارسی حرف می زند. دانشجویانی که زبان فارسی یاد می گیرند، باید بیشتر به زبان فارسی گفتگو کنند. دختري زیبایی که با او آشنا شدم، دانشجوی دانشگاه است. کسانی که در تاشکند زندگی می کنند، می دانند که در سر تا سر تاشکند، به سرعت عمارات و بناهاي زیاد ساخته می شود. عمارات بزرگی که در طبقه ي اول آن، مغازه ي پارچه فروشی است، تازه ساخته شده است. رودخانه هایی که از شهر تاشکند می گذرد، به زیبایی آن می افزاید.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

O'zbekiston poytaxti bo'lgan Toshkent shahrining atrofida bog'-rog'lar, ekinzor dalalar, uzumzorlar juda ko'p. Shaharning shimoliy-sharqiy tarafida joylashgan baland tog'lar yozda ham qor bilan qoplanib yotadi. Oxirgi yillarda jadal sur'atlar bilan ta'mirlanayotgan markaziy ko'chalar, parklar va imoratlar shahar husnini ochib yubormoqda. Bir necha sun'iy ko'l, yam-yashil o'tloqlar va ko'm-ko'k daraxtlari bo'lgan Alisher Navoiy nomli milliy bog' shahar markazida joylashgan. Yoz faslining oxirlari va kuz faslining boshlarida pishib yetiladigan paxta O'zbekistonimizning milliy iftixoridir. Shaharning ichidan oqib o'tadigan bir necha kichik daryolar uqing go'zalligini oshiradi. Siz ko'rib turgan bu bozor majmuasi ikki yil oldin umuman yo'q edi. Shahar markazida joylashgan Temuriylar tarixi davlat muzeyi va Toshkent shahar hokimligi kabi juda chiroyli va mahobatli binolar yaqinda qurib bitkazilgan. Biz siz bilan chiqqan avtobus temir yo'l shohbekatigacha boradi. Ular tushib qolgan metro bekatining nomi "Mustaqillik maydoni" edi.

Uchinchi mashg'ulot

Sifatning orttirma darajasi

Ma'lumki, sifatning orttirma darajasi asliy sifatlarga *ترین* *tarin* qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi va ma'lum tur yoki turkumdagi predmet va shaxslar orasidan eng kuchli sifat, xususiyatga ega bo'lganini ajratib ko'rsatish uchun ishlatiladi:

بزرگ *bozorg* – katta → بزرگترین *bozorgtarin* – eng katta.

زیبا *zibā* – chiroyli → زیباترین *zibātarin* – eng chiroyli.

Sifatning orttirma darajasi shaklini alohida holatda ishlatish mumkin emas, u doimo so'z birikmasi tarkibida ishlatiladi va ham aniqlovchi, ham aniqlanmish vazifalarini bajara oladi.

1. Aniqlovchi vazifasini bajarayotgan sifatning orttirma darajasi shakli o'zi aniqlayotgan so'zdan oldin keladi va u bilan bitishuv yo'li orqali birikadi (izofiy birikmaga teskari). Aniqlanayotgan so'z birlik shakliga ham, ko'plik shakliga ham ega bo'lishi mumkin.

بزرگترین کتاب *bozorgtarin ketāb* – eng katta kitob.

بزرگترین کتاب‌ها *bozorgtarin ketābhā* – eng katta kitoblar.

Bu holatda sifatning orttirma darajasi predmet va hodisaga tegishli sifat yoki xususiyatning eng oliy, eng kuchli darajasiga ishora qiladi.

2. Aniqlanmish vazifasini bajarayotgan sifatning orttirma darajasi shakli o'z aniqlovchisi bilan izofa orqali bog'lanadi. Shuni ham esdan chiqarmaslik kerakki, mazkur aniqlovchi doimo ko'plik shaklida ishlatilishi lozim.

بزرگترین کتابها *bozorgtarin-e ketābhā* – Kitoblarning eng kattasi.

زیباترین دختران *zibātarin-e doxtarān* – Qizlarning eng chiroylisi.

این از بزرگترین کتاب‌های اوست. *in az bozorgtarin-e ketābhā-ye ust* – Bu uning kitoblarining eng kattasi.

بهترین آنها اینجاست. *behtarin-e ānhā injāst* – Ularning eng yaxshisi shu yerda.

Yuqorida keltirilgan misollardan ko'rinib turibdiki, sifatning orttirma darajasi shakli o'zidan keyin turgan aniqlovchi bilan izofa orqali bog'langanida ana shu aniqlovchi ifodalayotgan predmet yoki hodisalar orasidan bir yoki bir nechtasini ajratib, taqqoslaganda qo'llanadi. O'zbek tiliga bunday birikmalar "...dan (ning) eng..." birikmasiga tegishli ot va sifatlarni qo'yish orqali tarjima qilinadi. Kitoblarning eng kattasi, qizlardan eng chiroylisi va h.k.

Mazkur holatlardan ayrimlari alohida diqqatga sazovor. Ko'rib turganimizdek, sifatning orttirma darajasi shakli o'zidan keyin turgan so'zlar bilan ham izofa yordamida, ham izofasiz, ya'ni bitishuv yo'li bilan birikishi mumkin. Bunday holatlar izofa yozuvda ko'rsatilmaganligi sababli matnni o'qiyotgan paytda ma'lum qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Shuning uchun quyidagi eslatmalarga diqqat qiling:

1. Orttirma darajadagi sifatdan so'ng kelgan so'z birlik shaklida bo'lsa, ular izofasiz, ya'ni bitishuv yo'li bilan birikadi:

زیباترین خیابان *zibātarin xiyābān* – Eng chiroyli ko'cha.

2. Orttirma darajadagi sifatdan so'ng ko'plik shaklidagi ot kelsa ular o'zaro ham izofa yordamida, ham izofasiz birikishi mumkin. Izofa orqali bog'langanida o'zi aniqlab kelayotgan narsa va hodisani boshqalaridan ajratish ma'nosini ifodalaydi:

خیابان‌ها زیباترین *zibātarin xiyābānhā* – Eng chiroyli ko'chalar.

خیابان‌ها زیباترین *zibātarin-e xiyābānhā* – Ko'chalarning eng chiroylisi.

3. Sifatning orttirma darajasi ko'pincha *از یکی یکی az-“...dan biri”* birikmasidan so'ng ishlatiladi. Bunday holatlarda orttirma darajadagi sifatdan keyin keladigan ot, albatta, ko'plik shakliga ega bo'lishi lozim. Ular o'zaro bitishuv yo'li bilan, ya'ni izofasiz birikadi:

شهر تاشکند یکی از بزرگترین شهرهای آسیا است.
az bozorgtarin šahrhā-ye āsiyāst – Toshkent shahri Osiyoning eng katta shaharlaridan biridir.

شهر تاشکند

شهر تاشکند یکی از بزرگترین شهرهای آسیا است. تاشکند، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد. شهر تاشکند، پارکهای بسیار بزرگ و سبز و خرم، مانند: پارک علیشیر نوایی، الفبیک، بابر و بلوارها و باغچه‌های زیبا دارد. چند رود کوچک از شهر تاشکند می‌گذرد و به زیبایی آن می‌افزاید. شهر تاشکند، دارای خیابان‌های وسیع، عمارات بلند و زیبا، پلهای قشنگ و میدان‌های وسیع می‌باشد. منظره‌ی تاشکند زود به زود تغییر می‌کند. محله‌های جدید به وجود می‌آید. خیابانها و ساختمانهای زیبا در تاشکند زیاد است. در این اواخر، شهر چنان با سرعت ساخته می‌شود که باعث تعجب مردم دنیا است. هر خارجی که به تاشکند می‌آید از بزرگی و زیبایی آن تعجب می‌کند و مخصوصاً وقتی که آنها می‌بینند که در هر کوچه و خیابانی و یا در سرتاسر ولایات بزرگ و وسیع با سرعت خانه می‌سازند تعجب آنها بیشتر می‌شود. اشخاصی که چند سال پیش به قسمت کهنه‌ی شهر رفته اند، می‌دانند که در آنجا کوچه‌های باریک و بُن‌بست، خانه‌های کاه‌گلی کهنه زیاد بود. ولی امروز این قسمت از شهر تاشکند، کاملاً قیافه‌ی خود را عوض کرده است. طی این مدت کوتاه، صدها عمارت و ده‌ها خیابان و کوچه‌ی جدید و وسیع و صاف ساخته شده است. این تغییرات، نه تنها در این بخش، بلکه در بخش‌های زیادی از شهر تاشکند انجام می‌گیرد. اگر به بخش‌های «نونس آباد»، «سیرگلی»، «صابر رحیم اف»، «میرآباد» و «چیلان زار» بروید، همین منظره را خواهید دید. مخصوصاً مرکز شهر خیلی زیبا شده است. میدان استقلال، میدان امیر تیمور، فواره‌های قشنگ آن، عمارات مدرن اطراف میدان‌های مذکور، سالهای اخیر کاملاً بازسازی و ترمیم شده که به زیبایی شهر تاشکند خیلی افزوده است. اینرا هم باید گفت که در تاشکند، بیش از دو و نیم میلیون نفر زندگی می‌کنند. برای اهالی همه نوع وسایل نقلیه هست.

يکي از مهمترين وسايل نقلیه ي شهر، مترو است. متروي تاشکند، يکي از زياترين متروهاي دنياست. و زيبايي و طراحي ويژه ي ايستگاه هاي متروي تاشکند، هميشه باعث تعجب و تحسين اهالي تاشکند و مهمانان شهر مي گردد. در تاشکند، تاکسي شبانه روز کار مي کند. دولت نيز کوشش مي کند تعداد اتوبوس ها و اتوبوس هاي برقي و تراموا هاي مدرن و راحت را زياد کند. در باره ي تاشکند، خيلي چيزها مي شود گفت و بايد هم گفت. ولي همه را نمي شود يك دفعه تعريف کرد. ما بعداً در اين باره، باز هم صحبت خواهيم کرد.

9-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli sifatlarning orttirma daraja shaklini qo'yib, jumalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling. Orttirma darajadagi sifatlarning o'zidan keyingi so'zlar bilan birikish usullariga e'tibor bering.

مهم - خوب	شهر تاشکند، يکي از ... شهرهاي آسيا است. زبان
وسيع - بزرگ	فارسي يکي از ... زبانهاي دنيا است. حسن يکي از ...
بلند - کوچک	دانشجويان کلاس ما است. اين رودخانه يکي از ...
شيرين	رودخانه هاي ازبکستان است. اين عمارت ... عمارت
زيبا	بخش ما است. من چند برادر دارم، ... آنها فقط هفت
	سال دارد. در تاشکند انواع وسايل نقلیه وجود دارد، ...
	آنها مترو است. شهر تاشکند، داراي ميدان هاي زيادي
	است، ... آنها ميدان استقلال است.

10-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jumalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

افزودن	شهر تاشکند، يکي از بزرگترين شهرهاي ... است. شهر
شبهانه روز	تاشکند داراي چند ... است. چند رود کوچک از شهر

رود كوچك - مهم آسيا - هوايي انواع وسايل نقليه جمعيت بلوارها و باغچه هاي زيادي	تاشكند مي گذرد و به زيبائي آن ... اين كارخانه ي بزرگ ... كار مي كند. اين بخش نوساز، داراي ... است. دولت، ... را در دسترس جمعيت تاشكند گذاشته است و مترو يكي از ... وسايل نقليه ي شهر تاشكند است. براي ... تاشكند همه نوع وسايل نقليه هست.
--	---

11-mashq. Quyidagi jummalarni diktör orqasidan takrorlang va tarjima qiling.

تاشكند، يكي از بزرگترين شهرهاي آسيا است. رود «آمودريا»، يكي از بزرگترين رودهاي آسيايي مركزي است. مترو، يكي از مهمترين وسايل نقليه ي شهر تاشكند است. احمد، يكي از بهترين دوستان من است. زبان فارسي، يكي از شيرين ترين زبان هاي دنيا است. شهر سمرقند، يكي از زيباترين شهرهاي دنيا است.

12-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkent shahri Osiyoning eng katta shaharlaridan biridir. Toshkent Osiyodagi eng chiroyli shaharlardan biridir. Bu shaharda parklar, bog'lar, bulvarlar juda ko'p. Toshkentdan bir necha kichik daryolar oqib o'tadi va ular shaharning go'zalligini oshiradi. Toshkentning markazida keng xiyobonlar, baland va chiroyli imoratlar, keng maydonlar ko'p. Shaharning qiyofasi tez sur'atlar bilan o'zgarimoqda. Yangi turar-joy mavzolari paydo bo'lyapti, chiroyli imoratlar va ko'priklar qurilmoqda. Shaharning barcha yerlarida, ayniqsa, uning chetlarida qurilishlar bo'lyapti. Toshkentning eski shahar qismiga bir necha yil oldin kelgan kishilar bilishadiki, u yerda loydan qurilgan eski uylar, tor va boshi berk ko'chalar juda ko'p edi. Agar siz shu kunlarda eski shaharga borsangiz, uning qiyofasi bu qisqa muddat ichida butunlay

o'zgarganini ko'rasiz. Bu yerda oxirgi yillarda yuzlab yangi imoratlar, o'nlab yangi va keng xiyobonlar qurildi va qurilyapti.

Toshkentda ikki yarim milliondan oshiq aholi yashaydi. Shuni ham aytish kerakki, transport vositalarining barcha turlari shahar aholisining xizmatidir. Transport vositalari ichida eng muhimi metrodir. Toshkent metrosi dunyodagi eng chiroyli metrolardan biri. Har kuni zamonaviy va qulay avtobuslar, trolleybuslar va tramvaylar odamlarni manziliga yetkazadi. Toshkentda taksi kechayu kunduz ishlaydi.

To'rtinchi mashg'ulot

Aniqlovchi ergash gapning bosh gapdan keyin joylashishi

Yuqorida qayd etilganidek, aniqlovchi ergash gap, asosan, bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakdan keyin, ya'ni bosh gap ichida joylashadi. Lekin ba'zi hollarda aniqlovchi ergash gap bosh gapdan keyin ham joylashishi mumkin:

bā ba دانشجوی صحبت می کردم که در دانشگاه ما درس می خواند.

dānešjui sohbat mikardam ke dar dānešgāh-e mā dars mixānad – Men universitetimizda o'qiydigan talaba bilan suhbatlashardim.

Aniqlovchi ergash gapning bosh gapdan keyin joylashish holatlari juda kam uchraydi, chunki e'tibor bergan bo'lsangiz, aniqlanayotgan bo'lak aniqlovchi ergash gapdan uzoqlashib ularni bir-biriga bog'lash mushkullashadi. Bu, ayniqsa, og'zaki nutq jarayonida ancha sezilarli bo'ladi. Agar aniqlovchi ergash gap bosh gap tarkibidagi ot kesimning ot qismi ma'nosini aniqlash, kengaytirish uchun xizmat qilsa, u faqat mana shunday tizimda, ya'ni bosh gapning orqasida turadi:

همان کتابی است که دیروز خریدم. *in hamān ketābist ke diruz*

xaridam – Bu men kecha xarid qilgan o'sha kitob.

Aniqlovchi ergash gap bosh gapdan keyin joylashgan holatlarida alohida talaffuz ohangi hamroh bo'ladi: aniqlovchi ergash gapga tegishli bo'lgan bo'lak ovozni bir oz ko'tarish yordamida butun jumla tarkibidan ajratiladi va bosh gapdan so'ng kichik pauza beriladi.

Shart-istak mayli shakllarining aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida ishlatilishi

Aniqlovchi ergash gapning kesimi shart-istak mayli shaklida ham kelishi mumkin. Shart-istak mayli shaklining ishlatilganligi aniqlovchi ergash gapdagi ish-harakatning bajarilishi mumkinligi, ehtimolligini ifodalaydi:

در این شهر زیبا، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرم نباشد.

dar in šahr-e zibā kamtar xiyābāni hast ke dārāye deraxtān-e sabz-o xorram nabāšad – Bu chiroyli shaharda bulvari bo'lmagan ko'chani deyarli uchratmaysan.

گفتگو

- احمد! تو تاشکند رفته ای؟
- بله، من تا کنون دو دفعه به تاشکند رفته ام. یکی در سال گذشته و یکی هم امسال، دو سه ماه پیش.
- می گویند تاشکند شهر خیلی زیبا و بزرگی است؟
- بله، تاشکند یکی از بزرگترین و زیباترین شهرهای آسیا است.
- مناظر طبیعی تاشکند چگونه است؟
- تاشکند، مناظر طبیعی بسیار زیبایی دارد. شهر تاشکند، پارکهای زیادی دارد. من فقط به پارکهای علی شیر نوابی، الفییک و بسا بر رفته ام. پارکهای دیگر هم هست که من ندیده ام. همچنین، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرم نباشد. تقریباً در هر کوچه و خیابان، باغ و یا باغچه هست.
- در باره ی ساختمان منازل و عمارات چه می توانی بگویی؟
- منازل، دبیرستانها، بیمارستانها و عمارات مختلف چنان با سرعت ساخته می شود که باعث تعجب است. مثلاً من دفعه ی اول، سال گذشته به

تاشکند رفتیم. از قسمت کهنه‌ی شهر دیدن کردم. در آن زمان، این قسمت شهر تاشکند، دارای خانه‌های کاهگلی و کوچه‌های باریک نسبتاً زیاد بود. اما این دفعه که رفتیم، آنقدر عمارات و بناهای مدرن و چند طبقه و خیابان‌های وسیع و صاف ساخته‌اند که من نتوانستم تشخیص بدهم، اینجا همانجایی است که سابق دیده بودم. یک محله‌ی بسیار وسیع و جدید به وجود آمده که دارای بازار بزرگ و قشنگ و خیابان‌ها و کوچه‌های وسیع است.

- فقط در همین محله، عمارات زیاد می‌سازند؟
- خیر، در همه‌ی محلات شهر تاشکند، امور ساختمانی ادامه دارد. مثلاً، در بخش‌های یونس آباد، سیرگلی، چیلان زار و سایر قسمت‌های شهر تاشکند، عمارات به همین ترتیب و سرعت ساخته می‌شود.
- این همه عمارات برای چه ساخته می‌شود؟
- برای اینکه در شهر تاشکند، بیش از دو و نیم میلیون نفر زندگی می‌کنند و همه می‌خواهند در خانه‌های نوساز و مدرن زندگی کنند.
- در باره‌ی وسایل نقلیه‌ی شهر تاشکند چه می‌توانی بگویی؟
- در تاشکند انواع وسایل نقلیه وجود دارد. اتوبوسها و اتوبوسهای برقی و ترامواها و تاکسی‌ها و مترو در خدمت مردم است.
- مهمترین وسایل نقلیه‌ی شهر کدام است؟
- مهمترین وسایل نقلیه‌ی آن مترو- یعنی راه آهن زیرزمینی است.
- می‌گویند ایستگاه‌های متروی تاشکند خیلی زیباست؟
- بله، ایستگاه‌های متروی تاشکند خیلی زیبا است. طراحی و زیبایی آنها، همیشه باعث تعجب و حیرت اهالی تاشکند و مهمانان شهر می‌گردد. علاوه بر آن در تاشکند، تاکسی‌شبانان روز کار می‌کنند.

- دیگر از زیبایی های تاشکند تعریف کن.
- می دانی حسن، در باره ی زیبایی های تاشکند، خیلی می شود گفت، ولی همی آمارا نمی شود یکدفعه گفت، بقیه را دفعه ی دیگر برای تو تعریف خواهم کرد.

Leksik izohlar

1. *čand* va *čandin* چندی چندی *čand* gumon olmoshlari bir xil tarjima qilinadi. Lekin ular anglatayotgan ma'nolar bir-biridan farq qiladi: *čand*-bir necha (ozgina); *čandin*-“bir necha” (ancha, ko'p). Masalan:

čand hezār – Bir necha ming (masalan, ikki, uch, besh ming va h.k.),

čandin hezār – Bir necha ming (masalan, yigirma, o'ttiz, yuz ming va h.k.).

2. “Boshqa” ma'nosini ifodalovchi *digar* va *sāyer* so'zlari ko'plik shaklidagi otlar bilan turli usullarda birikadi: *digar* so'zi otdan so'ng kelib u bilan izofa orqali bog'lanadi; *sāyer* so'zi ham otdan izofa yordamida birikadi, ammo undan oldin joylashadi:

dānešjuyān-e digar دانشجویان دیگر

sāyer-e dānešjuyān – boshqa talabalar

13-mashq. Chap ustundagi jummalarni aniqlovchi ergash gaplar holatiga keltirib, o'ng ustundagi bosh gaplarning ajratib ko'rsatilgan bo'laklarini aniqlang. Aniqlovchi ergash gaplarni bosh gapdan so'ng joylashtiring.

ما در باره ی این دانشجو، دیشب صحبت کردم.

این استاد به ما درس دستور زبان فارسی می دهد.

ما در این خانه زندگی می کنیم.

این پسر دانشجو است.

این مرد، دانشیار است.

این خانه است.

<p>دانشجو خوب حرف مي زند.</p>	<p>استاد با <u>دانشجو</u> صحبت مي کند.</p>
<p>این محله جدید، دارای ده ها خیابان و کوچه است.</p>	<p>اینجا يك محله ي جديد به وجود آمده است.</p>

14-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarini kerakli shaklga solib qo'ying va ko'chirib yozib, tarjima qiling.

<p>مستقل - سینما -</p>	<p>برادر کوچکم که ۵ سال دارد... مي رود. شما</p>
<p>زمان</p>	<p>نمي خواهيد امشب... برويد؟ در... جنگ، برادر بزرگم</p>
<p>راه آهن -</p>	<p>در کارخانه ي ماشين سازي کار مي کرد. خانواده ي ما</p>
<p>کودکستان</p>	<p>آپارتمان جداگانه و... دارد. اين... تازه ساخته شده است.</p>

15-mashq. O'qituvchi ketidan takrorlab, tarjima qiling.

این همان کلاهی است که دیروز خریدم. اینجا سینمایی است که تازه ساخته شده است. او در خانه ای زندگی می کند که تازه ساخته شده است. ما زبانی یاد می گیریم که از زیبایی آن، همه تعجب می کنند. در تاشکند، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبزوخرم نباشد. این همان راه آهنی است که برایت تعریف کرده ام.

16-mashq. Quyidagi so'z va so'z birikmalarining sinonimlarini topib qator qilib yozing.

زمان، سایر دانشجویان، راه آهن زیر زمینی

17-mashq. Quyidagi jumlar tarkibidagi **diğer** va **sair** soʻzlari ishtirok etgan izofiy birikmalarni tegishli tartibda bir-biri bilan almashiring.

نه تنها در این محله، بلکه در سایر محلات تاشکند هم ساختمان سازی می کنند. از دانشجویان کلاس ما، فقط حسن هیجده سال دارد، سایر دانشجویان از بیست تا بیست و پنج سال دارند. نه تنها این عمارت، بلکه عمارات دیگر این خیابان تازه هم، بیش از ۴ طبقه دارند. پسر عموم که چند ماه است در تاشکند زندگی می کند، فقط پارک علی شیر نوایی را دیده و به پارک های دیگر هنوز نرفته است. تو باید نه تنها از این ایستگاه، بلکه از سایر ایستگاه های مترو هم دیدن کنی.

18-mashq. Jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men yaqinda qurilgan uyda yashayman. 8-10 yil oldin bu yerda atigi 5-6 yangi bino bor edi, hozir esa bu tumanda oʻnlab katta va kichik koʻchalar, yuzlab yangi binolar qurilgan va qurilyapti. Ayniqsa, turar joy binolari, maktablar, kasalxonalar, bolalar bogʻchalari juda tez surʻatda qurilyapti (aynan: shunchalik tez qurilyaptiki, u taajjub va hayratga sabab boʻlmoqda). Bizning uyimiz roʻparasiga yaqinda katta magazin qurildi. Bizning uyimiz tumanimizning eng katta va chiroyli imoratlaridan biri boʻlgan koʻp qavatli binoda joylashgan. Bu uy toʻqqiz qavatdan iborat. Toshkentda, shuningdek, toʻrt, besh, oʻn ikki va oʻn olti qavatli turar joy binolari ham juda koʻp. Shaharning markaziy qismida park va bogʻlar ham juda koʻp. Toshkentda yam-yashil daraxtlari boʻlmagan koʻcha deyarli yoʻq. Turar joy binolari va koʻp qavatli imoratlarning atroflarida ham daraxtlar va bogʻchalar juda koʻp.

Kechä dam olish kuni edi. Men oʻzimning eng yaxshi doʻstlarimni uyimizga taklif qildim. Hasan anchadan beri biznikiga kelmagan edi. Oldingi safar bundan uch yil oldin kelgan edi. Mana shu uch yil ichida koʻchamiz shunchalik oʻzgarib ketdiki, Hasan hatto uni taniy olmadi.

Uyimiz to'qqiz qavatli binoning to'rtinchi qavatida joylashgan. Derazamizdan katta magazin, avtobus bekati, metro bekati, katta ko'm-ko'k park ko'rinib turadi. Menga o'zim yashaydigan mahalla juda yoqadi.

O'N TO'RTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Gap tarkibida ega va kesimning moslashuvi

Jumla tarkibida kesim ega bilan shaxs-sonda moslashadi. Bunday moslashuv ega jonli predmetlar, ayniqsa, inson nomlarini bildiruvchi otlar bilan ifodalangan bo'lsa, albatta, amalga oshirilishi shart. Ega birlikda bo'lsa – kesim ham birlikda, ega ko'plikda bo'lsa – kesim ham ko'plik shakliga ega bo'lishi lozim. Masalan:

دانشجو کتاب می خواند. *dānešju ketāb mixānad* – Talaba kitob o'qiyapti.

دانشجویان کتاب می خوانند. *dānešjuyān ketāb mixānand* – Talabalar kitob o'qiyaptilar.

Gapning egasi shaklan birlikda, ammo ma'no jihatidan ko'plikni ifodalovchi jamlanma otdan iborat bo'lgan holatlarda ham kesim ko'plik shaklida qo'llaniladi. Masalan: مردم *mardom* – “xalq” so'zi doimo ko'plik shaklidagi kesim bilan moslashadi:

در خیابان مردم زیاد بودند. *dar xiyābān mardom ziyād budand* – Ko'chada odam(lar) ko'p edi.

Agar gapning egasi jonsiz predmetlar, hatto, insondan boshqa jonlilarning nomlarini bildiruvchi otlarning ko'plik shakli bilan ifodalangan bo'lsa, shaxs-sondagi moslashuv ko'pincha amalga oshmaydi – kesim birlik shaklida ishlatiladi:

در کشور ما کارخانه های بزرگ، زیاد ساخته می شود. *dar kešvar-e ma kārkhānehā-ye bozorg ziyād sāxte mišavad* – Bizning mamlakatimizda katta korxonalar ko'plab qurilyapti.

فواره ها در مرکز پارک قرار دارد. *favvārehā dar markaz-e pārk yarār dārad* – Fontanlar park markazida joylashgan.

Mazkur holatlarda kesim ko'plik shaklida ham qo'llanishi mumkin, lekin bu juda kam uchraydi.

Eslatma. “Bir necha”, “bir qancha” ma’nolarini ifodalovchi چند

čand va چندین *čandin* gumon olmoshlari yoki miqdor sonlar bilan birikma tashkil qilgan soʻzlar shaklan birlikda boʻlsa ham ma’no jihatidan koʻplik shaklidagi otlarga teng turadi va ega vazifasini bajarganda kesim bilan tegishli usulda moslashadi:

چند دانشجو وارد اطاق شدند. *čand dānešju vāred-e oṭāy šodand* –

Bir necha talaba xonaga kirdi.

do ketāb-e loyat māl-e man ast – Ikkita

lugʻat meniki.

1-mashq. Nuqtalar oʻrniga chap ustundagi tegishli soʻzlarning kerakli shaklini qoʻyib, koʻchirib yozing va tarjima qiling.

بین - موزه	امشب به سینما می‌رویم تا... تازه ای بینیم. ...
میدان ورزش	دانشجویان کلاس ما دو نفر هستند که بهتر از
نمایشگاه کشاورزی	دیگران، فارسی حرف می‌زنند. بین عماراتی که تازه
بچشم خوردن	ساخته شده است، عمارت بزرگ دانشگاه ... در
تماشاچی	سالن این سینما بیش از هزار نفر تماشاچی... ..
وقت کردن	“بخته کار” چندین هزار نفر تماشاچی را در خود جا
جا گرفتن	می‌دهد. همه... از این فیلم بسیار خوششان آمد. در
فیلم - جهان	تاشکند... بسیار است و من وقت نکرده ام هم‌هی
	آنها را بینم. متأسفانه من... هنوز مرکز نمایشگاه های
	بین المللی تاشکند را بینم. فردا می‌خواهم به... بروم.

2-mashq. Quyidagi soʻzlarning sinonimlarini topib, qator qilib yozing.

جهان، بین، مختلف، اکنون، برنامه، وقت

3-mashq. Qavs ichidagi fe'llarni tegishli zamon va shaxs-son shaklida ishlatib jummalarni ko'chiring va yozma tarjima qiling.

ديروز، برادران و خواهرانم به خانه‌ي من (آمدن). گلّه‌ي گوسفندان از ييلاق (بر گشتن). نزديک خانه‌ي ما چند مغازه‌ي جديد (ساخته شد). کتابهاي درسي و تمام لوازم درسي را روي ميز (گذاشتن). دو نفر کارگر، مشغول تعمير اطاق (شدن). فصل زمستان، موسم انواع ورزشهاي زمستاني (رسيدن). شاگردان ديگر در باره‌ي فصل بهار چه مي‌توانند (گفتن)؟ اطاق هاي هتل به انواع و اقسام مبل مدرن (مجهز شدن). از تاشکند، چند رود کوچک (گذشتن) و به زيبايي شهر (افزودن). اعضاي گروه ما، ديروز به سينما (رفتن) و فيلم تازه (ديدن).

4-mashq. Jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bahor yilning eng go'zal fasli. Tabiat qishki uyqudan uyg'onadi. Yerdagi qorlar, daryolar, ko'llardagi muzlar eriydi. Qushlar issiq o'lkalardan qaytib kelishadi. Daraxtlar va gullarning kurtaklari bo'rtib, ochiladi. Atrof yam-yashil barg va rango-rang gullarga to'ladi. Dehqonlar dalalarda bahorgi ishlarga kirishadilar: yer haydaydilar, ariqlarni tozalaydilar, sekin-asta bahorgi ekinlarni ekadilar. Bahor faslining oxirlarida turli sabzavotlar va mevalar pishib yetiladi. Odamlar yozgi kiyimlarni kiyadilar. O'zbekistonda bahor faslini "fasllar kelinchagi" deb atashadi.

Ikkinchi mashg'ulot

Masdar

Masdar bir vaqtning o'zida ham fe'llik, ham ismiy so'z turkumlariga xos bo'lgan belgilarga ega fe'l shaklidir. Grammatik qo'llanmalarda masdar, asosan, fe'lning noaniq shakli yoki infinitiv atamalari bilan nomlanadi. Masdar muayyan ish-harakatni nomlaydi xolos. Uning bajarilayotgan zamoni yoki mayli, bajaruvchisining shaxs-soni haqida ma'lumot bera olmaydi. Shu

sababli ham uni ham fe'lining noaniq shakli, ham harakat nomi shaklida ishlatish mumkin: آمدن *āmadan* – kelmoq yoki kelish.

خواندن *xāndan* – o'qimoq yoki o'qish va h.k.

Demak, masdar gap tarkibida fe'lga va ismiy so'z turkumlariga xos bo'lgan vazifalarni bajarishi mumkin va shunga ko'ra uning xususiyatlarini quyidagi guruhlariga ajratamiz:

1. Masdarning ismiy xususiyatlari.
2. Masdarning fe'liy xususiyatlari.

Masdarning ismiy xususiyatlari

1. Masdar gap tarkibida ega, vositali va vositasiz to'ldiruvchi, hol, ot-kesimning ot qismi vazifalarini bajarishi mumkin. Masalan:

خواندن برای من آسان است. *xāndan barāye man āsān ast* – O'qish menga oson. (*ega*)

خواندن را یاد گرفتم. *xāndanrā yād gereftam* – O'qishni o'rganib oldim. (*vositasiz to'ldiruvchi*)

او به خواندن مشغول شد. *u be xāndan mašyul šod* – U o'qish bilan mashg'ul bo'ldi. (*vositali to'ldiruvchi*)

کار من خواندن است. *kār-e man xāndan ast* – Mening ishim o'qish. (*ot kesimning ot qismi*).

من برای خواندن اینجا آمدم. *man barāye xāndan injā āmadam* – Men bu yerga o'qish uchun keldim (*maqsad holi*) va h.k.

2. Masdar jumla tarkibida ismiy so'z turkumlari, masalan, ot va sifatlariga xos bo'lgan xususiyatlarni namoyon qilib, izofiy birikma yoki zanjirlarning ham aniqlanmishi, ham aniqlovchisi bo'lib kela oladi, egalik qo'shimchalarini qabul qila oladi, ko'rsatish olmoshlari va ba'zi boshqa olmoshlar bilan birikma hosil qila oladi. Masalan:

آمدن شما خیلی بجا است. *āmadan-e šomā xeyli bejāst* – Kelganingiz juda soz bo'ldi. (*izofiy birikmaning aniqlanmishi*)

وقت رفتن هنوز نرسیده است. *vaqt-e raftan hanuz naraside ast* – Hali ketish vaqti bo'lgani yo'q. (*izofiy birikmaning aniqlovchisi*)

از خواندندش خیلې خوشم مي آید. *az xāndanaš xeyli xošam miyāyad*
O'qishi menga juda yoqadi. (*egalik qo'shimchasi*)

این آمدن او خیلې بجااست. *in āmadan-e u xeyli bejāst* – Uning bu kelishi juda o'rinli bo'ldi. (*ko'rsatish olmoshi bilan birikma*)

Masdarning fe'liy xususiyatlari

Masdarning fe'liy xususiyatlari masdarli birikmalar tarkibida namoyon bo'lishi mumkin. Masdarli birikmalar quyidagi tartibda tuziladi:

Masdar birikmaning eng oxirida, ya'ni xuddi gapning kesimi kabi joylashadi, birikmaning boshqa a'zolari masdarga tobe bo'ladi. Bu tobelik grammatik jihatdan old va ort ko'makchilar bilan ifodalanishi mumkin hamda masdar va tobe so'zlar orasida boshqaruv munosabatlari vujudga keladi. Bunday masdarli birikmalarni bemalol gap kesimining ikkinchi darajali bo'laklarni boshqarish holatlari bilan tenglashtirish mumkin. Demak, masdar masdarli birikmalar tarkibida fe'liy xususiyat namoyon qilib, fe'lining zamon, mayl va shaxs-soni ma'lum shakllari bajaradigan sintaktik vazifaga o'xshash vazifani bajaradi:

چه بدتر در کرم تأخیر کردن چه بهتر گرسنه را سیر کردن

(ناصر خسرو)

če badtar dar karam tā'xir kardan,
če behtar gorosnerā sir kardan

Xayrli ishni qilishda kech qolishdan yomonroq nima bor,

Qorni och odamni to'ydirishdan xayrliroq nima bor.

(Nosir Xusrav)

ياي لياقت *yā-ye leyāyat*

Masdarlarga *-i*, ya'ni *ياي لياقت* *yā-ye leyāyat* qo'shimchasi qo'shish orqali kelasi zamon sifatdoshlari yasash mumkin. Sifatdoshlarning bu turi ba'zi grammatik qo'llanma va darslikiarda *ياي لياقت* muqarrarlik sifatdoshlari atamasi bilan ham nomlanadi.

yordamida yasalgan mazkur sifatdoshlar tegishli ish-harakatning bajarilishi lozimligi, shartligi va, umuman, uning bajarilishi kelasi zamonga qaratilganiga ishora qiladi:

دیدني *didani* – ko'rsa bo'ladigan, ko'rishlik (دیدن *didan* – "ko'rmoq" masdaridan)

خوردني *xordani* – yesa bo'ladigan, yeyishlik (خوردن *xordan* – "yemoq", "ichmoq" masdaridan) va h.k.

Sifatdoshlarning bu ma'nolari ular gap tarkibida ot kesimning ot qismi vazifasini bajarayotganida yaqqol namoyon bo'ladi:

این فیلم خیلی دیدنی است. *in film xeyli didanist* – Bu film juda ko'rishlik (ko'rishga arziydi).

Uning حرفهای او خیلی شنیدنی بود. *harfhā-ye u xeyli šenidani bud* – Uning so'zlariga quloq solsa bo'lardi (eshitishlik edi).

ما رفتنی هستیم. *mā raftani hastim* – Biz ketishimiz kerak (ketadiganmiz).

Kelasi zamon muqarrarlik sifatdoshlari, sifatdoshlarning boshqa turlari kabi, ismiy so'z turkumlariga xos vazifalarni hech qanday cheklanishsiz bajaraveradi. Ularning bunday imkoniyatlari fe'llik xususiyatlarining susayib, ismiy so'z turkumlari qatoridan o'rin olishlariga sabab bo'ladi. Kelasi zamon muqarrarlik sifatdoshlari:

a) asliy va nisbiy sifatlar kabi aniqlovchi vazifasini bajaradi: او

در باره‌ی این فیلم دیدنی، خیلی تعریف کرد. *u dar bāre-ye in film-e didani xeyli ta'rif kard* – U ko'rishga arzigulik film haqida juda ko'p gapirdi.

دیدنی های شهر تاشکند، جلب توجه می کند. *didanihā-ye šahr-e tāškand jalb-e tavajjoh mikonad* – Toshkent shahrining diqqatga sazovor joylari e'tiborni o'ziga jalb qiladi.

Quyidagi sifatlar, asosan, ot turkumiga oid so'zlar sifatida ishlatiladi:

نوشتیدنی *nušidani* – ichimlik (نوشتیدن *nušidan* – ichmoq)

پوشیدنی *pušidani* – kiyimlik (پوشیدن *pušidan* – kiymoq)

خوردن) *xordan - yemoq* (خوردنی *xordani - yegulik*)

روستی *rostan - o'smolik* (روستنی *rostanti - o'simlik*)

شهر تاشکند

(ادامه)

دفعه‌ی پیش به شما قول داده بودم که تعریف شهر تاشکند را ادامه خواهم داد. باید گفت، بین ساختمانهایی که در تاشکند ساخته می‌شود، ساختمانهای فرهنگی خیلی به چشم می‌خورد. در هر محله، ساختمانهای چند طبقه‌ای برای دبستان و دبیرستان ساخته شده و می‌شود. علاوه بر آن در تاشکند، سینما و سالن‌های تاترها هم خیلی زیاد است. در سالن‌های سینماها، مخصوصاً سینمای «علی شیر نوابی» بیش از هزار نفر جا می‌گیرند. کاخ‌های هنر در هر ناحیه‌ی تاشکند وجود دارد و آنجا بیشتر برنامه‌های کنسرت انجام می‌گیرد. مثلاً در کاخ‌های هنر "مخلقلر دوستلیگی" و "ترکستان"، دسته‌های هنری و آوازخوانان معروف برنامه‌های خود را نمایش می‌دهند. البته نباید از نظر دور داشت که به موازات ساختن منازل مسکونی، بهداشت عمومی را فراموش نمی‌کنند. بیمارستان‌های مخصوص امراض مختلف، درمانگاه‌های مدرن و داروخانه‌ها برای حفاظت و تحکیم تندرستی مردم خدمت می‌کنند.

تعداد میدانهای ورزشی تاشکند در سال‌های اخیر خیلی افزایش یافته است. میدان‌های ورزشی تازه، زیاد ساخته شده است و میدان‌ها و سالن‌های ورزشی موجود، تعمیر و ترمیم شده است. مثلاً طی دو سال اخیر در تاشکند، چند میدان تنیس بازی روباز و سرپوشیده ساخته شده که در آنها مسابقات بین المللی برگزار می‌شود.

در تاشکند، موزه هم خیلی زیاد است. من فقط چند موزه دیده ام که
 برایت نام می برم. موزه های تاریخ تیموریان، تاریخ ازبکستان، آثار هنرهای
 زیبا و آثار هنرهای سنتی خیلی دیدنی است. ولی تعداد موزه ها در تاشکند،
 خیلی بیش از اینهاست و من وقت نکرده ام همه را ببینم. دیدنی ها و زیباییهای
 شهر تاشکند زیاد است. مثلاً میدان های استقلال و امیر تیمور و غیره، خیلی
 چیزهای جالب دارد. با چنین جاهای دیدنی تاشکند، در صحبت های آینده
 آشنا خواهیم شد.

Leksik izohlar

1. "Biror-bir ishni qilishga ulgurmaslik" ma'nosini ifodalash uchun fors tilida وقت نکردن *vaqt nakardan* fe'li ishlatiladi. Asosiy fe'l mazkur fe'ldan so'ng aorist shaklida ishlatiladi:

man hanuz vaqt nakardeam be in muze beravam – Men hali bu muzeyga borishga ulgurmadim.

2. *namudan* va *gardidan* fe'llarining ko'makchi fe'l o'rni ishlatilishi.

Murakkab fe'llar tarkibidagi کردن *kardan* va شدن *šodan* ko'makchi fe'llari o'zlariga sinonim bo'lgan نمودن *namudan* va گردیدن *gardidan* fe'llari bilan almashtirilishi mumkin. Bunday o'zgarish murakkab fe'lining ma'nosiga ta'sir qilmaydi:

آغاز کردن *āyāz kardan* – boshlamoq

آغاز نمودن *āyāz nemudan* – boshlamoq

آغاز شدن *āyāz šodan* – boshlanmoq

آغاز گردیدن *āyāz gardidan* – boshlanmoq

Murakkab fe'llar tarkibidagi کردن va شدن ko'makchi fe'llarining
va نمودن va گردیدن fe'llari bilan almashtirilishi kitobiy uslubda ko'proq
uchraydi.

5-mashq. Quyidagi obrazli va ibratli maqollarni yod oling.

پیراهن دریدن نیست. *čāre-ye joz pirāhan daridan nist* –
Iloji yo'q, hech narsa qilib bo'lmaydi (aynan: ko'ylak yirtishdan
boshqa chora yo'q).

از زمین تا آسمان فرق دارد. *az zamin tā āsmān farq dārad* – Yer bilan
osmoncha farq bor.

ضرب المثل

شیدن کي بود مانند دیدن *šenidan key bud mānand-e didan* – Yuz
marta eshitgandan bir marta ko'rgan yaxshi (aynan: Eshitish qachon
ko'rishga o'xshagan).

6-mashq. Qavs ichida berilgan masdarlarni tegishli shaklda
ishlatib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

دوستم چند ماه است که خانه گرفته است و من هنوز وقت نکرده ام پیش
او (رفتن). چطور شد که تو هنوز وقت نکرده ای به موزه‌ی تاریخ (رفتن)؟ ما
هنوز وقت نکرده ایم به پارک «بابر» (رفتن). من هنوز وقت نکرده ام این کتاب
را (خواندن). متأسفانه تو هنوز وقت نکرده ای به نامه‌ی دوستت (جواب
دادن).

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Biz ham yangi filmni ko'rishga ulguranimiz yo'q. Uyimiz
yaqinida katta stadion qurib bitkazildi, lekin men va oilamizning
boshqa vakillari ham u yerga borishga ulgurmadik. Afsuski, biz
haligacha siznikiga borishga va yangi uyingizni ko'rishga vaqt topa

olmadik. Qanday qilib haligacha bu ko'rgazmani tomosha qilishga ulgurmadim?

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Yaqinda ko'chamizda qurib bitkazilgan imoratlar orasida Madaniyat saroyining katta chiroyli binosi ko'zga tashlanib turibdi. Bu Toshkent shahridagi eng katta madaniyat saroylaridan biridir. Uning zaliga mingdan oshiq tomoshabin sig'adi. Bugun kechqurun biz u yerga yangi konsertni tomosha qilgani boramiz. Madaniyat saroyidan tashqari bizning tumanimizda yaqinda yangi stadion ham qurildi. Men hali u yerga borishga ulgurmadim, lekin bu stadiona borgan o'rtoqlarim uning haqida juda ko'p so'zlab berdilar. Men bu stadion Markaziy Osiyodagi eng zamonaviy sport majmuasi va unga 50 ming tomoshabin sig'adi deb eshitdim.

Davlatimiz madaniyat muassasalari bilan bir qatorda sog'liqni saqlashni ham unutmaydi. Shahrimizning har bir tumanida turli kasalliklarga mo'ljallangan kasalxonalar, poliklinikalar, dorixonalar mavjud. Oxirgi yillarda ko'plab yangi zamonaviy kasalxonalar qurilyapti, mavjud davolash muassasalari ta'mirlanyapti va zamonaviy dastgoh va uskunalar bilan jihozlyanyapti. Masalan, akam yaqinda qurilgan yangi kasalxonada ishlaydi. Bu Toshkentdagi eng katta kasalxonalardan biri.

Toshkentda muzeylar juda ko'p. Afsuski, men hali ularning hammasini ko'rib chiqishga ulgurmadim. Lekin men ko'rib, tomosha qilgan muzeylarning hammasi menga yoqdi.

Toshkent shahrida diqqatga sazovor joylar juda ko'p. Ularning hammasini qisqa muddat ichida ko'rib chiqib bo'lmaydi. Masalan, Xalqaro ko'rgazmalar markazini ko'rib chiqishga kamida bir kun kerak. Men u yerga ikki marta bo'rganman va shu kunlarda o'rtoqlarim bilan yana boraman.

Uchinchi mashg'ulot

گفتگو

- تو دیروز قول دادی بقیه‌ی چیزهای دیدنی تاشکند را برایم تعریف کنی.

آیا به قول خود وفا می‌کنی؟

- بله، من دیروز قول دادم و اینک حاضرم به قول خود وفا کنم.
- در تاشکند، دیگر چه چیزهای نوي می‌سازند؟
- بین ساختمانهای نوساز، بناهای دبستان و دبیرستان خیلی به چشم می‌خورد. در هر خیابانی به يك یا چند بنای دو طبقه ای بر می‌خورد که برای دبستان و دبیرستان ساخته شده است.
- مگر بناهای دبستان و دبیرستان با منازل مسکونی فرق دارد؟
- بله، فرق دارد. بناهای دبستان و دبیرستان نوساز، طبقات بیشتری دارد و حال آنکه بناهای مسکونی معمولاً چهار طبقه است. مهم این است که شکل ساختمان آنها نیز با هم فرق دارد.
- راستی، بگو ببینم تو ورزشگاه جدید را دیدی؟ می‌گویند خیلی زیبا و مدرن است؟
- بله، درست می‌گویند. این ورزشگاه، تازه ساخته شده و خیلی زیبا و مدرن است و برای هر نوع ورزش، وسائل و امکانات فراوان دارد، مثلاً برای فوتبال، بسکتبال، تنیس و غیره.
- کدامیک از موزه‌های تاشکند را دیدی؟
- تاشکند، موزه‌های زیاد دارد. من فقط توانستم موزه‌های تاریخ تیموریان، آثار هنرهای زیبا و موزه‌های تاریخ ازبکستان را ببینم.
- مرکز نمایشگاه‌های بین‌المللی را دیدی؟
- مگر می‌شود به تاشکند رفت و آنجا را ندید؟
- از این نمایشگاه برایم تعریف کن.

- براي تعريف مركز نمايشگاه هاي بين المللي تاشكند كه از بزرگترين و بهترين نمايشگاه هاي آسياي مركزي است، وقت زيادي لازم است. يکروز ديگر براي تعريف مي كنم.
- بسيار خوب.

9-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarini tegishli shaklda qo'ying va jummalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

من ... از مركز نمايشگاه هاي بين المللي تاشكند	بر خوردن - به شكل
براي شما تعريف كنم. امروز بايد به موزه ي... يا	فوتبال
موزه ي... بروم. شكل بناهاي كارخانات با	حاضر بودن - بنا
منازل مسكوني... درهر محله ي تازه ساز، به چند	فرق داشتن - بسكتبال
خانه ... طبقه اي ... كه براي دبirstان ساخته	تاريخ
شده است.... اين دو عمارت با هم.... برادرم	از زمين تا آسمان
از... خوشش نمي آيد، از... خوشش مي آيد.	فرق داشتن
اين... تازه ساخته شده است. ترجمه ي ما با	آثار هنرهاي زيبا
ترجمه ي شما....	

10-mashq. O'zingiz tug'ilib o'sgan shahar haqida yozma hikoya tayyorlang.

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkentning yangi qurilgan imoratlari orasida o'rta maktablar binolari ko'zga tashlanib turadi. Har bir mahallada maktab uchun qurilgan binolarni uchratasiz. Bu binolar turar-joy binolaridan shakli bilan farq qiladi. Maktab binolari asosan 3-4 qavatli, turar-joy binolari esa besh va undan ko'proq qavatli bo'ladi.

Men bugun O'zbekiston tarixi muzeyiga borishga tayyorman. Men bu muzeyda juda ko'p qiziqarli narsalar (ko'rishga arziydigan narsalar) bor deb eshitganman. Hasan bu muzeyni ko'rgan. U menga bu muzeyni ko'rib chiqib, xalqimiz tarixi juda boy va qiziqarli ekaniga yana bir bor ishonдим, deb aytdi.

O‘N BESHINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

O‘tgan zamon shart-istak mayli

(ماضي التامی *māzi-ye eltezāmi*)

Shart-istak mayli ikkita zamon shakliga ega: hozirgi-kelasi zamon (aorist) va o‘tgan zamon. Aorist haqida oldingi mashg‘ulotlarda ma‘lumot berilgan edi. Shart-istak maylining o‘tgan zamon shaklini yasash uchun tegishli fe‘lning o‘tgan zamon sifatdoshiga بودن *budan* ko‘makchi fe‘lining aorist shakli birlitiriladi. Masalan رفتن *raftan*-bormoq, ketmoq fe‘lidan o‘tgan zamon shart-istak mayli shakli quyidagicha yasaladi:

Birlik

رفته باشم *rafte bāšam* – borgan bo‘lsam

رفته باشی *rafte bāši* – borgan bo‘lsang

رفته باشد *rafte bāšad* – borgan bo‘lsa

Ko‘pplik

رفته باشیم *rafte bāšim* – borgan bo‘lsak

رفته باشید *rafte bāšid* – borgan bo‘lsangiz

رفته باشند *rafte bāšand* – borgan bo‘lsalar

O‘tgan zamon shart-istak maylining bo‘lishli shaklida urg‘u har ikkala qismning oxirgi bo‘g‘iniga tushadi: رفته باشم *rafte bāšám*.

O‘tgan zamon shart-istak maylining bo‘lishsiz shakli asosiy fe‘l, ya‘ni sifatdoshga نه na inkor yuklamasini qo‘shish orqali yasaladi:

Birlik

نرفته باشم *narafte bāšam* – bormagan bo‘lsam

نرفته باشی *narafte bāši* – bormagan bo‘lsang

نرفته باشد *narafte bāšad* – bormagan bo‘lsa

Ko‘plik

نرفته باشیم *narafte bāšim* – bormagan bo‘lsak

نرفته باشید *narafte bāšid* – bormagan bo‘lsangiz

نرفته باشند *narafte bāšand* – bormagan bo‘lsalar

Bo‘lishsiz shaklda asosiy urg‘u *نه na* inkor yuklamasiga tushadi:

نرفته باشم *nārafte bāšam* va h.k.

O‘tgan zamon shart-istak mayli ish-harakatning o‘tgan zamonda bajarilganligining ehtimolligi, gumonligi va mumkinligiga ishora qiladi. Mazkur ma’nolarni ifodalash uchun o‘tgan zamon shart-istak mayli shakli

شاید *šāyad*-ehtimol, shoyad, bo‘lsa kerak

ممکن است *momken ast*-mumkin

ممکن نیست *momken nist*-mumkin emas

احتمال می‌رود. *ehtimāl miravad*-ehtimol

احتمال نمی‌رود. *ehtimāl nemiravad*-bo‘lmasa kerak kabi modal so‘z va birikmalardan so‘ng ishlatiladi. Masalan:

شاید آنها پیش تو آمده باشند. *šāyad ānhā piš-e to āmade bāšand* –

Ular sening oldingga kelgan bo‘lsalar kerak.

ممکن است او این کتاب را خوانده باشد. *momken ast u in ketābrā xānde bāšad* – U bu kitobni o‘qigan bo‘lsa kerak (bo‘lishi mumkin).

ممکن نیست ما این فیلم را دیده باشیم. *momken nist mā in filmrā dide*

bāšim – Biz bu filmni ko‘rgan bo‘lishimiz mumkin emas (bo‘lmasak kerak).

احتمال می رود استاد ما آمده باشد. *ehthemāl miravad ostād-e mā āmade bāšad* – Ehtimol o‘qituvchimiz kelgan bo‘lsa kerak.

احتمال نمی رود دوستم به خانه رفته باشد. *ehthemāl nemiravad dustam xāne rafte bāšad* – Do‘stim uyiga ketgan bo‘lmasa kerak.

Agar ish-harakat kelasi zamonga oid bo‘lsa bu modal so‘z va birikmalardan so‘ng aorist ishlatiladi:

شاید آنها پیش تو بیایند. *šāyad ānhā piš-e to biyāyand* – Ular sening oldingga ketsalar kerak.

ممکن است او این کتاب را بخواند. *momken ast u in ketābrā bexānad* – U bu kitobni o‘qisa kerak.

ممکن نیست ما این فیلم را ببینیم. *momken nist mā in filmrā bebinim* – Biz bu filmni ko‘rishimiz mumkin emas (ko‘rmasak kerak).

احتمال می رود استاد ما بیاید. *ehthemāl miravad ostād-e mā biyāyad* – O‘qituvchimiz kelsa kerak (kelishi mumkin).

احتمال نمی رود دوستم به خانه برود. *ehthemāl nemiravad dustam be xāne beravad* – Do‘stim uyiga ketmasa kerak.

Eslatma. داشتن *dāštan* – “ega bo‘lmoq” fe‘lining o‘tgan zamon shart-istak mayli shakli aorist o‘rnida ham ishlatiladi. Masalan:

a) maqsad ergash gaplarda: این کتاب را امروز خواندم تا فردا، *in ketābrā emruz xādam to fardā vaqt-e āzād dāšte bāšam* – Ertaga bo‘sh vaqtim bo‘lishi uchun bu kitobni bugun o‘qidim.

b) kelasi zamonga yo‘nalgan shart ergash gaplarda: اگر پول داشته باشید، این کتاب را بخرید! *agar pul dāšte bāšid in ketābrā bexarid* – Agar pulingiz bo‘lsa bu kitobni sotib oling.

c) modal fe‘l va modal so‘zlardan so‘ng:

mixāham in ketābrā dāšte می خواهم این کتاب را داشته باشم.
bāšam— Bu kitob menda bo'lishini istayman.

mitavāni fe'lan in ketābrā dāšte bāši— Hozircha bu kitob senda bo'la tursin.

u bāyad in ketābrā dāšte bāšad— او باید این کتاب را داشته باشد.
Unda bu kitob bo'lishi kerak (shart).

1-mashq. O'qing va o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

اورا کجا دیدی؟ ممکن است در دانشگاه ملاقات کرده باشی؟ اورا کجا می بینی؟ ممکن است در دانشگاه ملاقات بکنی؟ من نمی دانم چرا دوستم نتوانست امشب پیش من بیاید، شاید به کسی وعده ی ملاقات داده باشد. کتاب کجاست؟ ممکن است روی میز گذاشته باشم. ممکن است او گوجه فرنگی را در بازار خریده باشد. ممکن است او گوجه فرنگی را از مغازه بخرد. احتمال می رود که برادرم چند سال پیش با او آشنا شده باشد. احتمال می رود دوستم فردا یا پس فردا با او آشنا بشود. مگر ممکن است که او پیشنهادات را قبول نکرده باشد؟ مگر ممکن است که او پیشنهادات را قبول نکند؟ شاید مادرت از این خبر خوشحال بشود. شاید مادرت از این خبر خوشحال شده باشد. ممکن است قهوه دوست نداشته باشی، پس چایی بخور. ممکن نیست که او با شما خدا حافظی نکرده باشد. ممکن نیست که او با شما خدا حافظی نکند. اگر پول داشته باشم، این تئگ قشنگ را برای مادرم می خرم. اگر این کتاب را لازم داشتی، به من بگو، من برای تو از کتابخانه می گیرم.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamon shart-istak mayli shaklida (bo'lishli yoki bo'lishsiz) ishlating va jummalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

شاید تو اورا دیروز (ملاقات کردن). ممکن است، من فردا اورا (ملاقات کردن). ممکن است او دیشب به کسی وعده ی ملاقات (دادن) و (توانستن) پیش من بیاید. شاید او پول (داشتن) و (توانستن) این کتاب را بخرد. ممکن نیست که حسن دو سال در ایران زندگی کرده باشد ولی پول (خوردن). احتمال نمی رود که تو از این خبر خوشحال (شدن). برای اینکه آدم اشتها (داشتن)، باید بیشتر گردش بکند. ممکن است، دوستم این کتاب را (داشتن)، آن وقت من از او می گیرم و به تو می دهم. شاید تو گوجه فرنگی (دوست داشتن). احتمال نمی رود استاد دیروز از جواب شما (راضی شدن). شاید آنها پیشنهادت را بعد ها (قبول کردن). شاید آنها مدتی پیش، پیشنهادش را (قبول کردن). من اگر فردا پول (داشتن)، به مغازه می روم و این کنگ را می خرم. شما می توانید گوجه فرنگی از مغازه (خریدن). اگر شما پس فردا کتاب لغت را (لازم داشتن)، من می توانم به شما بدهم. ممکن است او دیشب قهوه (خوردن). ممکن است او دیشب با دوستش (ملاقات کردن).

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Uni ertaga universitetda uchratsam kerak. U seni bugun ko'rgan bo'lsa kerak. Hozir uning puli bo'lmasa kerak. Do'stim uni kecha oshxonada ko'rgan bo'lsa kerak. U biz bilan uchrashishga va'da bera olmasa kerak. U siz bilan xayrlashmagan bo'lishi mumkin emas. Agar puling bo'lsa, singlingga bu guldonna sotib ol. Ular bu xabardan xursand bo'lgan bo'lsalar kerak. Uning qahva ichishi yoki ichmasligi ma'lum emas. Agar ishtahangiz bo'lmasa, avval ozgina sayr qiling va keyin oshxonaga boring. Men pomidorni juda yaxshi ko'raman. Unga bu chiroyli grafin yoqqan bo'lsa kerak. Senga palov yoqqan bo'lsa kerak. Sen bu uchrashuvdan xursand bo'lmasang kerak.

4-mashq. Quyidagi maqol va she'rni yodlang.

ضرب المثل

فلفل مبین که ریز است، بشکن بین چه تیز است!

felfel mabin ke riz ast beşkan bebin çe tiz ast – Kichkina demang bizni, ko'tarib uramiz sizni (aynan: garimdorini mayda deb qarama, sindirib tatib ko'r, qanchalik o'tkir(achchiq)).

شعر

نخوابد تا سحر بیچاره مادر	برای اینکه شب راحت بخوابی
شود از خود بدر بیچاره مادر	اگر يك ربع ساعت دير آبی
ز مادر بیشتر بیچاره مادر	نبیند هیچ کس زحمت به دنیا

(ایرج میرزا)

Ikkinchi mashg'ulot

neşastan, نشستن *istādan*, ایستادن va *xābīdan* خوابیدن

fe'llarining xususiyatlari

neşastan (نشین *neşin*) نشستن va *ist* (ایست *istādan*) ایستادن (*xāb* خواب) *xābīdan* خوابیدن fe'llari ikki xil yo'nalishli ma'nolarga ega: birinchisi ish-harakat, jarayonni ko'rsatadi, ikkinchisi holat, vaziyatga ishora qiladi:

neşastan – o'tirmoq (joyga); o'tirmoq (joyda).

istādan – to'xtamoq; turmoq (joyda).

xābīdan – yotmoq (joyga); uxlamoq, yotmoq (joyda).

Bu fe'llar anglatayotgan ma'no ularning zamon shakli va matn bo'lugining umumiy ma'nosiga bog'liq bo'ladi:

1. Agar bu fe'llar o'tgan zamon natijali va uzoq o'tgan zamon shakllarida ishlatilsa, faqat holatni ifodalaydi. Qizig'i shundaki, o'tgan zamon natijali fe'li shakli hozirgi, ayni paytdagi holatni, uzoq o'tgan zamon fe'li shakli esa o'tgan zamonga oid holatni ifodalaydi:

من نشسته ام *man nešasteam* – Men o'tiribman.

من نشسته بودم *man nešaste budam* – Men o'tirgan edim.

2. Qolgan zamon va mayl shakllari matn mazmuniga qarab ham ish-harakat, ham holatni ifodalashi mumkin:

من هر روز اینجا می نشینم. *man har ruz injā minešinam* – Men har kuni shu yerda o'tiraman.

من معمولاً پهلوی من می نشستی. *to ma'mulan pahluy-e man minešasti* – Sen odatda mening yonimda o'tirarding.

اینجا بایستید. *injā beistid* – Shu yerda to'xtang; Shu yerda turing va h.k.

Demak:

1. Ish-harakat, jarayon ma'nolarini ifodalash uchun نشستن *nešastan*, ایستادن *istādan* va خوابیدن *xābīdan* fe'llarini o'tgan zamon natijali va uzoq o'tgan zamon shakllaridan boshqa zamon va mayl shakllarida ishlatish lozim: Men har kuni sening yoningda o'tiraman *man har ruz pahluy-e to minešinam*; Ertaga sening yoningda o'tiraman (خواهم نشست). *fardā pahluy-e to minešinam (xāham nešast)*; Men sening yoningda o'tirdim *man pahluy-e to nešastam*; Men odatda sening yoningda o'tirardim *man ma'mulan pahluy-e to minešastam*; Mening yonimda o'tir *pahluy-e man benešin*; U mening yonimda o'tirsa kerak *šāyad u pahluy-e man benešinad*.

2. Holatni yoki vaziyatni ifodalash uchun zikr etilgan fe'llarning istalgan zamon va mayl shakllarini ishlatish mumkin. Ammo shuni ham unutmaslik lozimki:

a) bu fe'llarning o'tgan zamon natijali va uzoq o'tgan zamon shakllari ma'lum paytdagi holatni ifodalaydi:

man nešasteam – Men o'tiribman. (*hozir, ayni paytda*).

vaqtike šomā vāred-e otāq šodid man pošt-e miz nešaste budam – Siz xonaga kirganingizda men stol ortida o'tirgan edim. (*o'tgan zamondagi ma'lum paytda*).

b) aniq mayldagi zamon shakllarining qolganlarida ishlatilgan mazkur fe'llar ma'lum paytga bog'lanmagan yo, umuman, bo'lib o'tgan, yoki vaqti-vaqti bilan qaytarilib turuvchi holat yoxud vaziyatni ifodalaydi:

man har ruz injā minešinam – Men har kuni shu yerda o'tiraman.

man ma'mulan pahluy-e to minešastam – Men odatda sening yoningda o'tirardim va h.k.

5-mashq. Quyidagi jummalarni o'qing va o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

دانشجو روبروي استاد نشسته است و به او جواب مي دهد. معمولاً حسن در کلاس هلوي من مي نشيند، ولي امروز جايش خالي است. ما دور ميز نشسته ايم و ناهار مي خوريم. پزشك روبروي بيمار نشست و پرسيد: احوال شما چگونه است؟ بچه ها دور ميز نشسته بودند و كتاب مي خواندند. اگر مادر تان خوابيده است، او را بيدار نكنيد. پدرم ديشب خيلي دير خوابيد و اينك هنوز از خواب بيدار نشده است. دانشجويان در راهرو ايستاده اند و سيگار مي كشند. اتوبوس شماره ي يك، جلو عمارت دانشگاه مي ايستد. وقتي كه من وارد اطاق شدم، شما جلو پنجره ايستاده بوديد و به بيرون نگاه مي كرديد.

6-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklga soling va jummalarni ko'chirib yozib, o'zbek tiliga tarjima qiling.

پدوم سر ميز (نشستن) و ناهار مي خورد. دوستم جلوي پنجره (ايستادن) و سيگار مي کشد. من هر روز در کتابخانه، هلوي حسن (نشستن) و با هم درس زبان فارسي را حاضر مي کنيم. وقتي که من وارد اطاق شدم، تمام افراد خانواده دور ميز (نشستن) و شام مي خوردند. وقتي که تو به دانشگاه آمدي، همدي دانشجويان کلاس ما در راهرو (ايستادن) و سيگار مي کشيدند. وقتي که مادر وارد اطاق شد، بچه ها (خوابيدن). اين اتوبوس، نزديک دانشگاه (ايستادن). تو هرروز چه ساعتی (خوابيدن)? خواهرت ديشب کي (خوابيدن)?

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Hozir sizning ro'parangizda kim o'tiribdi? Nega nonushta stoliga o'tirmayapsiz? U yo'lakda turibdi va chekyapti. Bu avtobus universitet yonida to'xtaydi. Biz do'stlarimiz bilan o'tiribmiz va suhbatlashyapmiz. Akam mening yonimda turibdi va menga qarayapti. Sening oldingga kelganimda uxlayotgan eding. Kecha biz juda kech yotdik va bugun ertalab soat 8 da uyg'ondik. Sen xonaga kirganingda oilamiz a'zolarining hammasi stol atrofida o'tirgan va tushlik qilayotgan edi. U odatda mening yonimda o'tiradi, ammo bugun uning joyi bo'sh. Singlim odatda soat 8 gacha uxlaydi. Tanaffus payitida biz ko'pincha yo'lakda turib sigaret chekamiz.

Uchinchi mashg'ulot

عيادت از دوست مريض

ديروز به دانشگاه رفتم. ديدم دانشجويان کلاس ما در راهرو ايستاده اند و صحبت مي کنند، ولي حبيب در ميان آنها نيست. پس از آنکه زنگ کلاس را زدند و ما وارد کلاس شديم و سر جاي خود نشستيم، باز هم حبيب نبود. او معمولاً هلوي من مي نشيند، ولي ديروز جايش خالي بود. نگران شدم، از رفقا پرسيدم، کي (چه کسي) مي داند، چرا امروز حبيب به دانشگاه نيامده است?

ممکن است ناخوش شده باشد؟ حسن گفت: او بیمار است و اینک در بیمارستان خوابیده است. تعجب کردم. چند روز پیش او را سالم دیده بودم و هیچ اظهار ناخوشی نمی کرد. از حسن پرسیدم: چه مریضی ای دارد؟ حسن جواب داد: دیشب به خانه ای او تلفن کردم، برادرش به من گفت: حبیب را به بیمارستان برده اند. به طوری که پزشک می گوید: «آپاندیسیت» دارد و باید عمل بشود. به رفقا گفتم: کی (چه وقت) به عیادت حبیب برویم؟ پس از مشورت قرار گذاشتیم روز چهارشنبه، ساعت چهار و نیم با هم به دیدن او به بیمارستان برویم.

اتفاقاً همان روز چهارشنبه، کمک هزینه ی تحصیلی گرفته بودیم و پول همراهمان بود و می توانستیم هر قدر که بخواهیم خرج کنیم. برای حبیب، شیرینی و شوکولات و دسته گل خریده و به بیمارستان رفتیم. پس از آنکه دانستیم حبیب در کدام بخش و اتاق خوابیده است، پیش او رفتیم.

8-mashq. Quyidagi ruboiyni yod oling.

رباعي

آبادي مُلْك عالم از رنجبر است
 آسایش نوع آدم از رنجبر است
 آن علم که عالمان به آن فخر کنند
 بر مردم دیگر، آن هم از رنجبر است
 (لاهوری)

9-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

مرض - قرار گذاشتن - سالم - بیمارستان - تلفن کردن - ناخوش شدن - اتفاقاً - مشورت کردن - پزشک کمک هزینه‌ی تحصیلی ناراحت شدن شیرینی	دیشب به دوستم حسن... و دانستم که او مریض شده است. من تعجب کردم، زیرا چند روز پیش که او را دیده بودم، کاملاً... بود. من از این خبر... پرسیدم چه... دارد. جواب داد: پزشک می‌گوید که «آپاندیسیت» دارد و باید او را به... برد و عمل کرد. من به هادی تلفن کردم و به او خبر دادم که حسن... ما... و... که به عیادت حسن برویم... چند روز پیش... گرفته بودیم و پول داشتیم. من پیشنهاد کردم که برای حسن... بخریم. هادی گفت: بهتر است یک دسته گل بخریم، زیرا ممکن است که... به حسن اجازه ندهد که شیرینی بخورد. شیرینی
---	--

10-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va alohida qatarga yozing.

بیمارستان - ناخوشی - مریض - خوشحال

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Kecha kechqurun do'stim Hasan kasal bo'lib qolganini bildim. Men Ahmadga telefon qildim va unga do'stimiz Hasanning kasal bo'lib qolganini aytdim. U juda hayron bo'ldi, chunki bir necha kun oldin Hasanni ko'rgan va u soppa-sog' edi. Biz Hasanning otanasiga telefon qildik. Ular bizga Hasanni kasalxonaga olib ketishganini aytdi. Biz: "Hasanning kasali qanday?", deb so'radik (qanday kasali bor). Ular javob berishdi: "Doktor Hasan ko'richak bo'libdi (ko'richagi bor) dedi. Ertaga ko'richakni kesishsa (operatsiya qilishsa) kerak".

Biz Ahmad bilan maslahatlashdik va payshanba kuni Hasanni ko'rishga borishga kelishib oldik. Chorshanba kuni biz stipendiya olamiz va pulimiz bo'ladi. Biz Hasanga shokolat va bir dasta gul sotib olamiz deb kelishdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- احدا تو نيمي داني چرا حسن امروز سر درس نيامده است؟
- مگر تو اطلاع نداري؟ حسن مريض شده و در بيمارستان بستري است.
- چطور؟ چه شد؟ من او را دو روز پيش، يعني روز شنبه ديده بودم که کاملاً سالم بود.؟!
- بله، روز شنبه حسن سالم بود، ولي ديروز يکشنبه ناگهان حالش بد شد و آمبولانس او را به بيمارستان برد. احتمال مي رود «آپالديسيت» داشته باشد و عمل شود.
- اين خبر را از چه کسي گرفته اي؟
- ديشب به خانه ي حسن تلفن کردم که مادرش اين خبر را به من داد.
- پس ما بايد به عبادت حسن برويم. تو چه مي گويي؟
- بله، حتماً بايد برويم. ولي به نظرم بهتر است که فردا برويم.
- چرا؟ مگر امروز وقت نداري؟
- نه، چرا؟ وقت دارم، ولي فردا کمک هزینه ي تحصيلي مي گيريم و پول زيادي خواهيم داشت. مي توانيم شيريني يا شکولات يا دسته گل بخریم که دست خالي نباشيم.
- درست است، ولي اول بايد بدانيم که پزشک اجازه مي دهد حسن شيريني بخورد.
- من امشب دو باره به مادر حسن تلفن مي کنم و از ايشان در باره ي شيريني مي پرسم.

- خيلى خوب. پس قرار مي گذاريم كه فردا بعد از ظهر براي عيادت
حسن برويم.

- باشد، خدا حافظ!

- خدا نگهدار!

Leksik izohlar

1. *hāl-e kasi bad šodan* birikmasi biror kishining ahvoli yomon, ya'ni kasal bo'lib qolganini ifodalash uchun ishlatiladi:

hālaš bad šod - Ahvoli yomon (og'ir) bo'lib qoldi.

2. "Biror narsadan xabar topmoq, xabardor bo'lmoq" ma'nolarini ifodalash uchun fors tilida گرفتن *xabar gereftan*, اطلاع یافتن *ettelā'* *yāftan* va دانستن *dānestan* fe'llarini ishlatish mumkin; اطلاع داشتن *ettelā' dāstan* fe'li "biror narsani bilmoq" ma'nosini ifodalaydi:

؟ اطلاع داري او كجا است؟ - *ettelā' dāri u kojāst?* - Xabaring bormi (bilasanmi), u qayerda?

Beshinchi mashg'ulot

عيادت از دوست مريض

(ادامه)

حبیب در یکی از اطافهای طبقه‌ی دوّم بیمارستان بستری بود. وارد اتاق شدیم. اطافی بود روشن و تمیز. این اتاق دو تختخواب داشت. رختخوابِ حبیب از دو پتوی پشمی با ملافه‌ی سفید و دو بالش با روبالشیهای سفید و تمیز تشک عبارت بود. حوله‌ی تمیزی از گوشه‌ی تختخواب آویزان بود. وقتی که

حبيب مارا ديد، خوشحال شد. ديديم مي خواهد از جاي خود برخيزد. مانع شديم. گفتيم: مگر جاي عمل تو درد نمي كند و به تو اجازه مي دهند كه بعد از عمل، برخيزي و حركت كني؟ گفت: بله، عمل «آپانديسيت» خيلي آسان است و بيشك اجازه مي دهد حركت نمايم. من، بعد از شش ساعت، توانستم حركت كنم و راه بروم و به منزل خود تلفن كنم و حالا جاي عملم درد نمي كند. ما هلوي او در كنار تختخواب نشستيم و صحبت كرديم و به او پيشهاد كرديم، اگر دوا يا چيزي لازم داشته باشد، ما مي توانيم بخريم و براي شما بياوريم. او تشكر كرد و در جواب گفت: اين بيمارستان، داروخانه ي بزرگي دارد كه هر نوع دارو در آن پيدا مي شود. علاوه بر اين، هر بخش هم داراي داروخانه ي كوچكي است كه داروهاي لازم را دارد و هيچ نيازي به خريد دارو از بيرون نيست. تقريباً نيم ساعت نزد حبيب بوديم، پس خدا حافظي کرده، بلند شديم. در اين وقت، حبيب هم از تختخواب برخاست و پالتوي مخصوص بيماران را به دوش خود انداخت و مارا تا انتهاي راهروي بخش خود مشايعت كرد. در آنجا، يكبار ديگر با او خداحافظي نمودم و آرزو كردم كه هر چه زودتر خوب بشود.

Leksik izohlar

Erkin og'zaki suhbat chog'ida *sālem budan-sog'lom bo'lmoq*, خوب *behbudi yāftan-tuzalmoq fe'llari o'rniga* يافتن *bo'lmoq*, خوب شدن *xub budan va xub šodan fe'llari ishlatilishi* mumkin:

hālat četour ast?-mersi, xubam - مرسى خوبم. *Ahvoling qalay?-Rahmat, yaxshiman (sog'man).*

u saxt mariz او سخت مریض بود و حالا هم هنوز خوب نشده است.
bud va hālā ham hanuz xub našode ast – U qattiq kasal edi va hozir ham tuzalgani yo'q.

12-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

مشورت کردن	... از رفقا شنیدم که حبیب بیمار شده است و در
بستری بودن	بیمارستان... ما... و قرار گذاشتیم به عیادت حبیب
ملاطه - دیشب	برویم. یکشنبه با هم به... رفتیم. دانستیم حبیب در کدام
تختخواب	اطاق... وارد اطاق شدیم، دیدم اطاقی... و روشن است.
حواله - بالش	دو... دارد. رختخواب حبیب از پتوی پشمی با... سفید
خواهیدن	و دو... با روبالش های تمیز عبارت است... تمیزی از
تمیز - عمل	گوشه‌ی تختخواب آویزان است. همسایه‌ی حبیب، مانند او
بلند شدن	«آپالندیسیت» داشت و هر دوی آنها، باید بعد از... ده
حرکت کردن	روز بستری بشوند. وقتی که حبیب مارا دید... و
خوشحال شدن	خواست... ولی ما... و گفتیم که بهتر است حرکت
مانع شدن	نکند. حبیب گفت: بز شك به من اجازه می دهد که... و
تلفن کردن	راه بروم. من حتی شش ساعت بعد از عمل، توانستم به
دارو - داروخانه	مزل... ما به حبیب گفتیم اگر تو... لازم داشته باشی،
بیمارستان	بگو ما می خوریم و برای تو می آوریم. جواب داد: هیچ...
دوا (دارو)	لازم نیست، زیرا که بیمارستان دارای چند... می باشد و
خوب شدن	هیچ احتیاج به خرید دارو از بیرون نیست. ما تقریباً یک
	ساعت نزد حبیب بودم و بعد آرزو کردم که هر چه

زودتر... و خدا حافظي نموده، رفتيم.

13-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini topib yozing.

داروخانه - دوا - تلفن کردن - دانستن - مشايعت کردن

14-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

Kecha biz kasal bo'lib qolgan va kasalxonada yotgan o'rtog'imiz Hasanni ko'rishga bordik. Biz palataga kirdik. Xona top-toza va yorug' edi. U yerda ikkita krovat bor edi. Hasanning krovatida jun odeyal, top-toza oq choyshab va oppoq jildli ikkita yostiq bor edi. Krovatning bosh tarafiga top-toza oq sochiq ilib qo'yilgan edi.

Hasan bizni ko'rib xursand bo'ldi. U o'midan turmoqchi bo'lgan edi, biz turgani qo'ymadik (to'sqinlik qildik) va Hasanga yaxshisi harakat qilmagani ma'qulligini aytdik. Hasan javob berdi: "Doktor menga turishga va yurishga ruxsat beradi. Men uyga telefon qilaman va bir oz yuraman".

Biz Hasanga taklif qildik: "Agar senga dorilar kerak bo'lsa, biz xarid qilib, keltirib bera olamiz". Hasan bizga tashakkur aytib dedi: "Kasalxonada dorixona bor va bu dorixonada har xil dorilar bor".

Biz Hasanning oldida bir soat bo'ldik. Keyin unga tezroq sog'ayib ketishini tilab xayrlashdik.

Oltinchi mashg'ulot

گفتگو

- احمد! سلام! شنيلم كه حسن مريض شده و در بیمارستان بستري است. تو به عيادت او رفتي؟
- بله، فرخ. ما ديروز براي عيادت حسن به بیمارستان رفتيم.
- چند نفر بوديد؟ چيزي براي حسن برديد؟

- من با عادل رفتم. دیروز ما کمک هزینه‌ی تحصیلی گرفته بودیم و توانستیم قدری شیرینی و دسته گل بخریم.
- حسن در کدام قسمت بیمارستان بستری است؟
- حسن در بخش جراحی بیمارستان مرکزی خوابیده است!
- حسن، عمل شده است یا نه؟
- بله، حسن را همان روز یکشنبه عمل کرده اند. دیروز حالش خوب بود و از دیدن ما خیلی خوشحال شد. می‌خواست به استقبال ما برخیزد، ولی ما مانع شدیم.
- مگر حسن آنقدر خوب شده است که می‌تواند از جای خود برخیزد؟ جای عمل او درد نمی‌کند؟
- خیر، حسن گفت که عمل «آپاندیسیت» خیلی آسان است و پزشک همان فردای عمل به او اجازه داد که حرکت کند.
- رختخواب حسن چطور بود؟
- رختخواب از دو پتوی پشمی، ملالهی سفید، دو بالش با روبالشیهای سفید و تمیز و تشک عبارت بود. بالای تختخوابش، حوله‌ی سفیدی آویزان بود.
- حسن، دارو یا کمکی لازم نداشت؟
- نه، ما به او پیشنهاد کردیم، دارو بخریم و برایش بیاوریم، ولی حسن گفت که بیمارستان، داروخانه دارد و آنجا انواع و اقسام دارو هست.
- چقدر پیش حسن بودید؟
- ما تقریباً نیم ساعت پیش او بودیم. بعد خدا حافظی کرده بلند شدیم.
- در این وقت حسن هم از تختخواب برخواست و پالتوی مخصوص بیمارستان را

به دوش انداخته مارا تا آخر راهرو بدرقه کرد. آنجا يك بار ديگر با او خدا حافظي كردم و آرزو كردم كه هر چه زودتر خوب بشود.

Leksik izohlar

مانع شدن *māne' šodan* fe'li ma'lum bir ish-harakatni bajarishga halaqit berish, to'sqinlik qilishni ifodalash uchun ishlatiladi. Ana shu ish-harakatni ifodalovchi fe'l مانع شدن fe'lidan so'ng aorist shaklida ishlatiladi.

مشايعت کردن *mošāye'at kardan* va بدرقه کردن *badraye kardan* fe'llari bir-biriga sinonim bo'lib, "kuzatib qo'yimoq" ma'nosini anglatadi.

آرزو کردن *ārzu kardan*, آرزو داشتن *ārzu dāštan* fe'llari "kimgadir nimanidir tilamoq" ma'nosini ifodalash uchun ishlatiladi va undan keyin keladigan fe'l aorist shaklida qo'yilishi lozim.

O'N OLTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Arabiy o'zlashmalar

Fors tilining lug'at tarkibida kelib chiqishi jihatidan eroniy bo'lgan so'zlar bilan bir qatorda chet tillaridan o'zlashgan so'zlar ham salmoqli miqdorni tashkil etadi. Mazkur o'zlashmalarning katta qismi arabiy so'zlardan iborat bo'lib, asosan, ular ismiy so'z turkumlariga oid birliklardir. Arabiy o'zlashmalarni sof eroniy so'zlardan ajratib olish ancha oson, chunki arab tilidagi so'zlar, asosan, o'ziga xos morfologik shakllar-boblar ko'rinishiga ega bo'ladi.

Arabiy o'zlashmalarning tuzilishi va shakllarini tushunib olish uchun, avval, arab tilining ba'zi o'ziga xosliklari bilan tanishish zarur. Quyida arab tilining ana shu jihatlari yoritiladi.

Arab tilida so'z o'zagi va uning xususiyatlari

O'zak so'zning lig'aviy ma'noga ega bo'lgan eng kichik va bo'linmas qismidir. Arab tilidagi ko'pchilik so'zlarning o'zagi undosh tovushli birikmadan iborat bo'ladi. Mazkur undosh tovushlar so'z o'zagi qaysi shakl, ya'ni bobga solinishidan qat'iy nazar, doimo saqlanadi. Boshqacha qilib aytganda ular so'z poydevorini tashkil etadi.

Lekin shuni ham hisobga olish kerakki, hech qaysi so'z faqat o'zak undoshlarining o'zidagina iborat bo'lmaydi. Har bir so'z o'zakdagi uch undoshdan tashqari u yoki bu unli tovushlarni, ba'zan esa qo'shimcha undoshlarni ham o'z ichiga oladi. Unli tovushlar va qo'shimcha undoshlar tarkibi so'zning qaysi bobga tegishli ekani bilan belgilanadi. Masalan, کتاب o'zagidan quyidagi so'zlar yasalishi mumkin:

کتاب *ketāb* – kitob, کاتب *kāteb* – kotib, مکتوب *maktub* – xat,
مکاتبه *mokātebe* – yozishma va h.k. علم o'zagidan: علم *'elm* – ilm,

معلم *'ālem* – olim, معلوم *ma'lum* – ma'lum, تعليم *ta'lim* – ta'lim, معلم *mo'allem* – muallim, اعلام *e'lām* – e'lon va h.k.

Bunday arabiy o'zlashmalar o'zbek tilida ham juda ko'plab uchraydi.

Demak, so'z o'zaginging u yoki bu o'zgarishi arab tilining fe'l boblari qoliplari bilan tartibga solib boriladi. Quyida ana shu boblar bilan tanishishni boshlaymiz.

Fe'l boblari

Arab tilidagi so'zlarning aksariyati fe'liy o'zaklardan yasalgan bo'ladi, ya'ni fe'l turli ismiy so'z turkumlariga, ravishlarga oid so'zlarning yasalishi uchun asos bo'ladi. Masalan, yuqorida keltirilgan so'zlar **كتب** *kataba* – yozmoq va **علم** *'alama* – bilmoq, o'rganmoq fe'laridan yasalgan.

Arab tilidagi fe'llar kerakli ma'nolarni ifodalashi uchun o'ziga xos qoliplar-fe'l boblariga solib ishlatiladi. Hammasi bo'lib arab tilida 15ta fe'l bobi mavjud, lekin ular ichida 9 tasi, ya'ni I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, X boblar ko'proq qo'llaniladi. Har bir bob o'zining maxsus qoliplariga (paradigmalari) va tegishli ma'no yo'nalishlariga ega.

Fors tiliga aynan ana shu fe'llar emas, balki fe'liy o'zaklardan yasalgan ismlar (otlar, sifatlar), harakat nomlari (masdarlar), aniq va majhul darajadagi sifatdoshlar o'zlashgan. Sifatdoshlarning aksariyati otlashib yoki sifatlashib bo'lgan.

Arab fe'l boblari qoliplarining shartli belgilari

Arablarning o'zi fe'l boblari qoliplarini ifodalash uchun **فعل** *fa'ala*-qilmoq fe'li o'zagidan foydalanishadi: **ف** – o'zakdagi birinchi undoshni, **ع** – ikkinchi undoshni va **ل** – uchinchi undoshni ifodalaydi. O'zak tarkibiga kiritiladigan unli yoki qo'shimcha undosh tovushlar tegishli harflar yoki harakatlar (diakritik belgilar) bilan ifodalanadi. Masalan, I bob aniq nisbat sifatdoshi qolipi **فاعل** *fā'el*,

majhul nisbat sifatdoshi esa مفعول *maf'ul* ko'inishiga ega bo'ladi (transkripsiya fors tilidagi talaffuzni ifodalayapti, arab tilida mazkur qoliplar talaffuzi bir oz farq qiladi).

Yevropa arabshunoslari fe'l boblari qoliplarini shartli ravishda rim raqamlari bilan belgilaydilar: I-o'zak undosh, II-ikkinchi o'zak undosh, III-uchinchi o'zak undoshni bildiradi. Masalan, birinchi bob aniq nisbat sifatdoshi I ā II e III, majhul nisbat sifatdoshi ma I, II u III ko'inishlarida belgilanadi. Arab fe'l boblari qoliplari bilan tanishtirish davomida biz birinchi usul, ya'ni ف، ع، ل harflaridan foydalanamiz.

Fe'l bobi	Masdar qolipi مصدر	Aniq nisbat sifatdoshi qolipi	Majhul nisbat sifatdoshi qolipi
I bob	Masdar uchun aniq qolip yo'q	فَاعِل - <i>fā'el</i>	مَفْعُول - <i>maf'ul</i>
II bob	تَفْعِيل - <i>taf'il</i>	مَفْعُول - <i>mofa'el</i>	مَفْعُول - <i>mofa'al</i>
III bob	مُفَاعِل - <i>mofā'ele</i> مُفَاعِلَات - <i>mofā'elat</i>	مُفَاعِل - <i>mofā'el</i>	-
IV bob	عَمَال - <i>ef'al</i>	مَفْعُول - <i>mof'el</i>	-
V bob	تَفَاعُل - <i>tafa'ol</i>	مُتَفَاعِل - <i>motafa'el</i>	-
VI bob	تَفَاعُل - <i>tafā'ol</i>	مُتَفَاعِل - <i>motafā'el</i>	-
VII bob	اِنْفِعَال - <i>enfe'al</i>	مُنْفَعِل - <i>monfa'el</i>	-
VIII bob	اِنْفِعَال - <i>efte'al</i>	مُنْفَعِل - <i>mofita'el</i>	-
X bob	اِسْتِفْعَال - <i>estef'al</i>	مُسْتَفْعِل - <i>mostaf'el</i>	مُسْتَفْعِل - <i>mastaf'al</i>

Eslatma. III, IV, V, VI, VII, VIII boblarining majhul nisbat sifatdoshlari uchun maxsus qoliplar mavjud, lekin ular asosida yasalgan sifatdoshlar fors tili tarkibida uchramaydi.

Bundan tashqari, o‘rin-joy ma‘nolarini ifodalaovchi so‘zlar qoliplari ham mavjud. Ular haqida tegishli darslarimizda ma‘lumot beramiz.

1-mashq. Yuqorida berilgan jadvaldan foydalanib quyidagi so‘zlarning qoliplarini aniqlang va tarjima qiling.

تحصيل - انتخاب - احتمال - احترام - اتمام - ابراز - استقبال -
مراجعة - معالجه - تلفظ - تنفس - تفریح - تشریف - مستقبل - مسافرت
- مسابقه - مختلف - مبدل - مشهور - لازم - مناسب

2-mashq. Darslik oxirida berilgan lug‘atdan foydalanib, I, II, III va IV bob qoliplari asosida yasalgan so‘zlarga misollar toping.

3-mashq. Quyidagi so‘zlarni fors tiliga tarjima qiling va qaysi fe‘l bobi qolipida yasalganini aniqlang.

Nashr qilingan, ma‘lum, mushkul, yo‘lovchi, joylashgan, lozim, olim, qiziq, diqqat, rahmdillik, inqilob, kutish, tanlash, imtihon, e‘lon, ishonch, xabar, tuzatish, ehtirom, ehtimol.

Ikkinchi mashg‘ulot

Birinchi bob (باب اول)

Fors tilida birinchi bobga oid bo‘lgan arabiy masdar, aniq va majhul darajadagi sifatdoshlarda juda ko‘p uchraydi. Birinchi bobning masdari uchun aniq bir qolip yo‘q. Masalan: خبر *xabar-xabar*, صف *saf* – saf, طبقه *tabaqe* – qavat va h.k.

Aniq nisbat sifatdoshi فاعل *fā‘el* qolipida yasalib, ish-harakat bajaruvchisi, ya‘ni sub‘yektning umumiy ma‘nosiga ega bo‘ladi: خارج *xārej* – chiquvchi, وارد *vāred* – kiruvchi va h.k.

Majhul nisbat sifatdoshi esa *maf'ul qolipi* asosida yasaladi, ish-harakat ob'yekti umumiy ma'nosiga ega bo'ladi: *ma'ruf-taniqli*; مذکور *mazkur* – mazkur, eslatib o'tilgan va h.k.

در رستوران دانشگاه

مدتی بود که حسن را ندیده بودم. دیروز او را نزدیک دانشکده ی ما ملاقات کردم. از دیدارش خوشحال شدم. از صورتش معلوم بود که او هم از دیدنم خوشحال است. از او پرسیدم: کجا تشریف می برید؟ گفت: ساعت تنفس برای ناهار است، می روم ناهار بخورم. از او خواهش کردم با من ناهار بخورد، او قبول کرد. با هم به رستوران دانشکده رفیم. وارد سالن بزرگی شدیم و دور میز ناهارخوری نشستیم. در رستوران دانشکده ی ما، برای دانشجویان و استادان، غذاهای گوناگون و خوشمزه و ارزان تهیه می کنند. صورت غذاها را نگاه کردم تا برای خود غذایی انتخاب نمائیم. حسن برای خود سوپ، چلو مرغ و چایی سفارش داد. من هم آبگوشت، کباب کوبیده و قهوه سفارش دادم. پیشخدمت رستوران، برای هر یک از ما کارد، چنگال، قاشق و استکان گذاشت. نمکدان روی میز بود و یک طرف آن نمک و طرف دیگر آن لفل داشت. دیگر روی میز، ننگ آب بود که آب جوشیده داشت، بشقاب و نان بود. از پیشخدمت پرسیدم: سالاد دارید؟ جواب داد: امروز سالاد خیار تازه و گوجه فرنگی داریم. اگر می خواهید می آورم. از او خواهش کردم برای هر یک از ما سالاد بیاورد. پس از چند دقیقه، پیشخدمت برای ما دو تا سالاد آورد و بعد برای حسن سوپ و برای من آبگوشت آورد. حسن از سوپ تعریف کرد و گفت خیلی خوشمزه است. آبگوشت من هم خیلی خوشمزه

بود، نخود و لوبیا و گوشت آن کاملاً پخته شده بود. بعد از خوردن غذای اول، پیشخدمت غذای دوم را آورد. حسن از چلو مرغ تعریف کرد که خوب پخته شده است و من هم از کباب کوبیده که از گوشت گوسفند تهیه شده بود، خوشم آمد. ناهار را با اشتها خوردم. بعد، پیشخدمت چایی و قهوه آورد. شریفی چایی کم بود. حسن از پیشخدمت خواهش کرد، کمی شکر بیاورد. چایی و قهوه را نوشیدیم. به پیشخدمت گفتم: شما آشپز ماهری دارید، غذاها را خیلی خوب می‌پزد. از او و شما تشکر می‌کنم. پس از آن از رستوران خارج شدم. حسن از رستوران ما تعریف کرد و خوشش آمد. آنگاه قرار گذاشتیم که با هم ملاقات کنیم و خدا حافظی نمودیم.

Leksik izohlar

Fors tilida suhbatlashayotgan kishilar bir-birlariga hurmat-ehtimolani baland ekanligini ko'rsatish uchun so'z va so'z birikmalarining, ayniqsa, fe'llarning yuqori, kitobiy uslub qatlamlariga oid variantlarini ishlatadilar. Masalan:

رفتن *raftan* – bormoq, ketmoq; آمدن *āmadan* – kelmoq fe'llari

o'rniiga بردن *tašrif bordan* va آوردن *tašrif āvardan* fe'llari ishlatilishi mumkin:

کجا تشریف می‌برید؟ = *kojā miravid* کجا می‌روید؟
mibarid – Qayerga ketyapsiz (yo'l oldingiz)?

بفرمایید به خانه ما بیایید. *befarmāyid be xāne-ye mā biyāyid* =

بفرمایید به خانه‌ی ما تشریف بیاورید. *befarmāyid be xāne-ye mā tašrif biyāvarid* – Marhamat, bizning uyimizga keling (tashrif buyuring).

Shuningdek, هستن *hastan* – bor bo'lmoq, mavjud bo'lmoq fe'li

ham ko'pincha داشتن *tašrif dāstan* fe'li bilan almashtiriladi:

آياي دكتور هستد؟ = *āyā-ye doktor hastand?*

آياي دكتور تشریف دارند؟ – Janob doktor bormilar?

Yuqorida aytilganidek, bunday almashtirishlar suhbatdoshlar tomonidan bir-biriga yuksak hurmat-ehtiromlar izhori uchun qo'llanadi. Tabiiyki, mazkur fe'llar hech qachon birinchi shaxs shakllarida ishlatilmaydi.

4-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

سوپ – آهگوشت	ديروز من دوستم را نزديك كتابخانه... از او خواهش
قبول کردن	کردم که با من ناهار بخورد و او... من هر روز در
چلومرغ – غذا	رستوران دانشکده ناهار می خورم. امروز برای خودم...
ملاقات کردن	و... برای حسن... و... سفارش می دهم. من از... شرقي
کباب کوبیده	مخصوصاً... خیلی خوشم می آید. آهگوشت را با... و
سفارش دادن	کباب کوبیده را با... می خورند. هر روز که در رستوران
نخود – نان	ناهار می خورم، برای خودم چلو مرغ یا کباب کوبیده...
چنگال – نمکدان	ایرانیان... و... دوست دارند و زیاد می خورند. روی میز
خيار تازه – لوبیا	غذاخوري..... و ننگ آب خوري بود. آیا تو می دانی
قاشق – شکر	چلومرغ را چگونه...؟ امروز مادرم برای من سالاد... تهیه
بشقاب – پنجن	کرد. من از سالاد خيار تازه و همچنین از سالاد... خیلی
نمک	خوشم می آید و با اشتهاي کامل می خورم. شما... لازم
آشپز – شیرینی	ندارید؟ اگر شما... لازم داشته باشید، نمکدان روی میز
گوجه فرنگی	است، هر قدر بخواهید بگیرید. در رستوران ما... غذاها را
	خیلی خوب می پزند. خواهر کوچکم زیاد... می خورد.

5-mashq. *matnida* birinchi bob aniq va majhul daraja sifatdoshlarini topib, ko'chirib yozing.

6-mashq. va تشریف بردن va رفتن fe'llarini tegishli tarzda آوردن va تشریف آوردن fe'llari bilan almashtiring.

من از استاد پرسیدم: شما کجا می روید؟ دیشب پدرش به خانه ی ما آمد.
آیا شما فردا پیش ما می آید؟ مادرت کی می رود؟ پدرتان کجا رفته است؟ آیا
امروز مادر بزرگتان می آید؟

7-mashq. O'zingiz o'qiydigan o'quv yurtidagi oshxona haqida so'zlab bering.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling:

Guruhimizdagi hamma talabalar institutimiz oshxonasida tushlik qiladilar. Bu oshxonada ovqatlarni yaxshi tayyorlashadi va ular unchalik qimmat emas. Biz ko'pincha Hasan bilan oshxonaga birga boramiz. Menga ham, Hasanga ham ko'proq milliy o'zbek taomlari yoqadi. Ko'pincha biz sho'rva, palov yoki lag'mon va qovurilgan jo'ja olamiz. Tushlikdan so'ng choy yoki qahva ichamiz.

Bugun biz oshxonaga soat uch yarimda keldik. Oshxonada odam (xo'randalar) ko'p emasdi. Biz deraza yonidagi stol atrofida o'tirdik. Ofitsiant o'sha zahotiyoc qoshiq, sanchqi, pichoq, tarelka va piyola keltirib, har birimizning oldimizga qo'ydi. Tuzdon va qaynagan suvli grafin stolda turgan edi.

Avval biz yangi sabzavotlardan tayyorlangan salat yedik. Hasan o'ziga pomidorli salatdan yana bitta oldi. Keyin ofitsiant bizga ovqat keltirdi. Bugun sho'rva buyurgan edik. Sho'rva qo'y go'shti, yangi kartoshka va sabzidan tayyorlangan hamda juda xushmaza ekan. Sho'rvadan keyin ofitsiant menga palov, Hasanga qovurilgan jo'ja keltirdi. Palov juda chiroyli va mazali tayyorlangandi. Hasan ham qovurilgan jo'ja unga juda yoqqani va yaxshi pishirilganini aytdi. U mendan so'radi: "Palovga qanaqa go'sht solishibdi?". Men javob berdim: "Qo'y go'shti".

Biz ishtaha bilan tushlik qildik. Tushlikdan so'ng choy buyurdik. Choy unchalik shirin bo'lmagani uchun yana ikki choy qoshig'ida shakar soldik. Tushlik bizga juda yoqdi. Ofitsiant va oshpazlarga rahmat aytib, oshxonadan chiqdik.

Uchinchi mashg'ulot

Arabiy so'zlardan ravish yasalishi

Arab tilida masdar va sifatdoshlarning oxiriga **أ** – *an* qo'shimchasini orttirib, turli ravishlar yasash mumkin. Masalan:

كامل *kāmel* – yetuk (I bob aniq nisbat sifatdoshi) كَامِلًا *kāmelan* – butunlay, to'liq;

معمول *ma'mul* – oddiy, odatiy (I bob majhul nisbat sifatdoshi)

معمولاً *ma'mulan* – odatda, ko'pincha va h.k.

Mazkur ravishlarning oxiridagi zabarli tanvin ularning arab tilidan o'zlashganiga ishora qilib turadi.

9-mashq. Quyidagi arabiy ravishlarning ma'nosi va qaysi bobga tegishli shakllardan yasalganini aniqlang.

تصادفاً، تخميناً، تقريباً، احتمالاً، احتراماً، باطناً، ظاهراً، قبلاً، واقعاً، مخصوصاً

10-mashq. Chap ustundagi ravishlardan tegishlisini nuqtalar o'rniga qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

واقعاً – كاملاً	... به اطلاع شما می رساند که دانشجویان گروه ما از
تصادفاً – احتراماً	تعطیلات تابستانی بر گشتند. احمد آن روز... سر کلاس
تقریباً – معمولاً	آمده و حتی غمغمی خوب هم گرفته بود. جلو مرغ...
	پخته شده بود.... فردا بعد از پایان درسه در رستوران
	دانشکده نهار بخورم. از دانشگاه تا منزل ما... نیم
	ساعت راه است.... ما هر روز در رستوران دانشکده

11-mashq. در رستوران matni tarkibidan *ان* – *an* qo‘shimchali arabiy ravishdoshlar ishtirok etgan jummalarni toping.

To‘rtinchi mashg‘ulot

Miqdor sonlarning aniqlovchi vazifasini bajarishi

Miqdor sonlar predmet yoki hodisalarning miqdori, nechtaligini bildiradi, ya‘ni ularni miqdor jihatidan aniqlaydi. Predmet yoki hodisalarning miqdorini aniqlash uchun miqdor sonlarning o‘zi yoki ular qatnashgan birikmalar ishlatiladi. Miqdor sonlar yoki ular qatnashgan birikmalar o‘zlari aniqlayotgan so‘zlardan oldin qo‘yilib, bitishuv usulida, ya‘ni izofasiz birikadi va quyidagi ko‘rinishlarga ega bo‘ladi:

a) miqdor sonning yolgi‘iz o‘zi aniqlovchi vazifasini bajaradi va undan keyin turgan so‘z doimo birlik shaklida ishlatiladi:

پنج دانشجو *panj dānešju* – besh talaba

چهار کتاب *čahār ketāb* – to‘rt kitob

دو روز *do ruz* – ikki kun va h.k.

b) predmet yoki hodisalarning miqdori chamalab aniqlangan holatda miqdor sonlar o‘rniga چند *čand* “bir necha” gumon olmoshi ishlatiladi va bu holatda ham keyingi so‘z birlikda ishlatiladi:

چند دانشجو *čand dānešju* – bir necha talaba

چند کتاب *čand ketāb* – bir necha kitob

چند روز *čand ruz* – bir necha kun va h.k.

c) miqdor sonlar yoki gumon olmoshidan so‘ng hisob so‘zlari ham ishlatilishi mumkin. Hisob so‘zlari ham bitishuv usuli orqali birikadi. Hisob so‘zlari shaxs, predmet va hodisalarga nisbatan ishlatilishiga qarab, quyidagi ko‘rinishlarga ega bo‘ladi:

1) تا – *tā*. Bu hisob soʻzi oʻzbek tilidagi *-ta* qoʻshimchasiga toʻgʻri keladi va jonli va jonsiz predmetlarga nisbatan bimalol ishlatilaveradi:

پنج تا ميز *panj tā miz* – beshta stol

دو تا بچه *do tā bače* – ikkita bola va h.k.

2) دانه – *dāne* – dona. Mazkur hisob soʻzi donalab sanalishi mumkin boʻlgan barcha predmetlarga nisbatan ishlatiladi:

پنج دانه سيب *panj dāne sib* – besh dona olma

سه دانه مداد *se dāne medād* – uch dona qalam va h.k.

3) نفر *nafar* – nafar va تن *tan* – nafar hisob soʻzlari insonlarga nisbatan ishlatiladi:

پنج نفر دانشجو *panj nafar dānešju* – besh nafar talaba

سه تن دختر *se tan doxtar* – uch nafar qiz va h.k.

4) رأس *raʻs* – bosh hisob soʻzi uy hayvonlariga nisbatan ishlatiladi:

دو رأس گاو *do raʻs gov* – ikki bosh sigir

ده رأس گوسفند *dah raʻs gusfand* – oʻn bosh qoʻy va h.k.

5) دست *dast* hisob soʻzi kiyim-kechak yoki toʻplam koʻrinishiga ega boʻlgan predmetlar uchun (masalan, mebel) ishlatiladi:

يك دست كت و شلوار *yek dast kot-o šalvār* – bitta kostyum-shim;

سه دست مبل آشپزخانه *se dast mobil-e āšpazxāne* – uch toʻplam oshxona mebeli va h.k.

6) جلد *jeld* – jild, tom hisob soʻzi kitoblarga nisbatan qoʻllaniladi:

دو جلد كتاب *do jeld ketāb* – ikki jild kitob va h.k.

7) فروند *farvand* hisob soʻzi kemalar, samolyotlarga nisbatan qoʻllaniladi:

دو فروند کشتی *do farvand kešti* – ikkita kema.

سه فروند هواپیما *se farvand havāpeymā* – uchta samolyot va h.k.

8) دستگاه *dastgāh* hisob soʻzi avtomobillar, dastgoh va shu kabilarga nisbatan qoʻllaniladi:

دو دستگاه اتومبیل سوارى *do dastgāh otomobil-e savāri* – ikkita yengil avtomobil va h.k.

9) باب *bāb* sanoq soʻzi uy-joy va imoratlarga nisbatan qoʻllanadi:

دو باب خانه *do bāb xāne* – ikkita uy va h.k.

10) جفت *joft* – juft sanoq soʻzi juft predmetlarga nisbatan qoʻllaniladi:

يك جفت کفش *yek joft kafš* – bir juft oyoq kiyim va h.k.

Yuqorida qayd etilganidek, *tā* sanoq soʻzi universal xarakterga ega boʻlib sonlarni bildiruvchi soʻzlardan tashqari, barcha predmet, hodisalarga nisbatan ishlatilishi mumkin:

دو تا سیب *do tā sib* – ikkita olma

سه تا پیراهن *se tā pirāhan* – uchta koʻylak

پنج تا بُز *panj tā boz* – beshta echki

شش تا کتاب *šes tā ketāb* – oltita kitob

ده تا کشتی *dah tā kešti* – oʻnta kema

هفت تا اتومبیل *haft tā otomobil* – yettita avtomobil

چهار تا عمارت *čahār tā ʿemārat* – toʻrtta imorat

Sanoq sonlar yoki gumon olmoshidan so'ng predmetlarning turiga qarab uzunlik, og'irlik, vaqt, maydon, hajm o'lchovlarini ifodalovchi so'zlar yoki so'z birikmalari ham ishlatilishi mumkin:

يك استكان چايي *yek estekān čāi* – bir stakan choy

دو كيلو گوشت *do kilu gušt* – ikki kilo go'sht

سه ماه تعطيل *se māh ta'til* – uch oy ta'til

چهار متر پارچه *čahār metr pārče* – to'rt metr gazlama va h.k.

12-mashq. Quyidagi so'zlarga nisbatan qaysi sanoq so'zlarni qo'llash mumkinligini aniqlang va sanoq sonli birikmalar tuzing.

پنجره – کره – لیمو – کشور – روز – خانه ي مسکوني – کاميون –
لباس – کیف – تمرين – درس – دانشجو – شکر – قهوه – فاشق – گروه –
فیلم – اتوبوس – شیر – زمین.

13-mashq. Chap ustundagi so'z va so'z birikmalaridan keraklisini nuqtalar o'miga qo'ying va jummalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

تن-نفر	برادر بزرگ من، امسال دو... تعطیل داشت. پدرت دیروز از
کیلو-دانه	بازار چند... انگور خرید. تو می دانی در گروه ما چند...
تا-باب	دانشجو است. این دو... تمرین کتبی را برای فردا آماده
رأس-جفت	کنید. سراسر بخش «یونس آباد» چندین... خانه ي مسکوني
متر-دستگاه	تازه ساخته شده است. این بنگاه کشاورزي، خیلی توانمند
فروند-جلد	است و دارای پانصد... گاو، بیش از ده هزار... گوسفند و
دست-لیتر	بُر، نزدیک پنجاه... اتومبیل سواري و باري و حتی دو... کشاورزي می باشد. روز تعطیل در فروشگاه بزرگ بودیم و آنجا يك... کت و شلوار مشکي، دو... جوراب مردانه و

سه... سرويس قهوه خوري خريديم. چند... دانشجوي
دانشگاه ما، امسال به ايران مي روند. خواهر بزرگم سه...
دختر دارد.

14-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling va sanoq so'zlarning qo'llanishiga e'tibor bering.

Ukamning bir nechta o'rtog'i bor. O'tgan kuni oyim bilan oziq-ovqat do'koniga bordik va ikkita non, uch kilogramm shakar, yarim litr qaymoq, ikki kilogramm go'sht xarid qildik. Har kuni Toshkentdan Moskvaga uchta samolyot parvoz qiladi. Stolning ustida har birimizga bitta qoshiq, ikkita sanchqi, bitta pichoq, bitta tarelka va bitta piyola qo'yilgan edi. Shahrimizda har yili bir necha ming uy quriladi. Menga bir juft qo'lqop bering. O'rtog'imning otasi uyida ikkita ot, bitta sigir va bir nechta qo'y boqadi. Har kuni shaharda yuzdan oshiq avtobus yo'lovchilarga xizmat qiladi. Kutubxonamizda bir necha ming kitob bor. Bugun men olti soat ishladim.

Beshinchi mashg'ulot

Ikkinchi bob (باب دوم)

Fors tilining lug'at tarkibida arab fe'l boblarining ikkinchisiga oid masdarlar va aniq va majhul nisbat sifatdoshlari ham ko'plab uchraydi. Ikkinchi bobda masdarlar "biror ish-harakatni bajarishga undash, majburlash" ma'nosiga ega bo'ladi. Masalan: II bob masdari

تفعل *taf'il* qolipida yasaladi:

تقسيم *taqsim* – bo'lish, qismlarga ajratish (قسمت *qesmat* – qism, bo'lak); تعليم *ta'lim* – o'qitish, o'rgatish (علم *elm* – ilm; عالم *ālem* – olim, bilimli).

II bob aniq nisbat sifatdoshi مفعل *mofa'el* qolipida yasaladi:

معلم *mo'allem* – muallim (o'qituvchi, bilim o'rgatuvchi); مقسم *moqassem* – taqsimlovchi, bo'luvchi, tarqatuvchi; مؤلف *mo'allef* – muallif, tuzuvchi va h.k.

II bob majhul daraja sifatdoshi مفعل *mofa'al* qolipida yasaladi:

مرتب *morattab* – tartibga solingan, tartibli, معلق *mo'allaq* – osib qo'yilgan, muallaq, مؤلف *mo'allaq* – tuzilgan, yozilgan va h.k.

II bob masdarlaridan ham ا – an qo'shimchali ravishlar yasalishi mumkin:

تقريباً *taqriban* – deyarli; تخميناً *taxminan* – taxminan, deyarli va h.k.

15-mashq. Quyidagi o'zaklardan I bob aniq nisbat sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

ش ع ر - ل ز م - ر خ ل - ورد - ح ض ر - م ه ر - وق ع - ع د ل
- ظ ل م - ن ص ر - ص ل ح - س ل م - ج ه ل - ج ل ب - ح ص ل

16-mashq. Quyidagi o'zaklardan I bob majhul nisbat sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

خ ص ص - ع ر ف - ع ل م - ش ه ر - ن ص ر - ج ه ل - ج ب ر
- ق ب ل - ح ص ل - ذ ك ر - غ ر ر - ج ذ ب - ج ر ح - ح ب ب -
ر س م - ط ل ب - ج ن ن - ح ب س - ح م د - س ر ر

17-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob masdarlarini yasang va tarjima qiling.

ح ص ل - ف ر ح - ق س م - ع ط ل - ر ت ب - ص د ق - ع ر
 ف - ب ر ك - ش ر ف - ش ك ل - س ك ن - ف س ر - ق د م - ق د ل
 - ف ت ش - ح ل ل - ط ب ق - ض م ن - ش د د - س ل م

18-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob aniq va majhul nisbat sifatlarini yasang va tarjima qiling.

ب د ل - ب ي ن - ج و ز - ح ر ر - ح ل ل - خ ف ف - د ب ر -
 ذ ه ب - س خ ر - س ك ن - ش ر ف - س ل ح - ص م م - ظ ف ر - د
 ب - ق د م - ق ر ر - ك ر ر - ل ب س - ن ج م .

19-mashq. در رستوران دانشگاه matnidan II bobga oid shakllarni toping va ko'chirib yozing.

Oltinchi mashg'ulot

در رستوران دانشگاه

(ادامه)

زنگ زدند. درسهایی ما تمام شد. دانشجویان می‌توانند یکی دو ساعت استراحت و تفریح بکنند. من و حبیب با هم وارد حیاط دانشگاه شدیم. از حبیب پرسیدم: گرسنه نیستی؟ گفت: چرا، گرسنه‌ام. گفتم: میل نداری با هم ناهار بخوریم؟ گفت: باشد، بفرمایید! با هم به رستوران رفتیم. اول داخل بوفه شدیم. در آنجا کره، پنیر، کالباس، تخم مرغ، شیر، ماست و شیری بود. به حبیب گفتم: من از اینها نمی‌خواهم. میل دارم آبگوشت و لوله کباب بخورم. حبیب هم می‌خواست آش و پلو بخورد. با هم به سالن رستوران رفتیم. در سالن رستوران، چند نفر دانشجوی پشت میز غذاخوری نشسته بودند و ناهار

می خوردند. پیشخدمت پیش ما آمد و بعد از سلام و علیک از ما پرسید: چه میل داری؟ من، آبگوشت و کباب کوبیده و چایی با لیمو و کیک سفارش دادم. از حبیب پرسیدم: تو چه میل داری؟ گفت: من آش و پلو و شیربرنج و یک استکان شیر قهوه می خورم. از حبیب پرسیدم: تو هر روز اینجا نهار می خوری؟ جواب داد: بله، هر روز. گفتم: به نظرم در رستوران دانشگاه ما غذاها را خوب می پزند. به نظر تو اینطور نیست؟ جواب داد: چرا، همینطور است. غذاهای رستوران دانشگاه ما، خیلی خوب و ارزان است. پرسیدم: کدام غذا را بیشتر دوست داری؟ حبیب جواب داد: من برنج دوست دارم. اینجا پلو خوب می پزند و بیشتر اوقات پلو و شیربرنج می خورم.

پرسیدم: اینجا هیچ کباب کوبیده خورده ای؟

گفت: بله، چند بار اینجا لوله کباب خورده ام. اینجا کباب کوبیده را هم خوب تهیه می کنند.

پرسیدم: آبگوشت دوست نداری؟

جواب داد: چرا، گاهی آبگوشت می خورم، ولی بیشتر آش دوست دارم. این است که بیشتر روزها آش سفارش می دهم.

گفتم: اینجا قیمت غذاها از نهارخوری های دیگر ارزان تر است.

تصدیق کرد و گفت: بله، ارزان تر است. تو در اینجا می توانی با پولی نه چندان زیادی، غذای کامل که عبارت از غذای اول، دوم و شیرقهوه است بخوری، و حال آنکه در رستورانهای دیگر گران تر است.

حبیب از من پرسید: تو چطور، هر روز اینجا نهار می خوری؟

جواب دادم: بله، من بیشتر اوقات اینجا نهار می خورم. من دیگر به غذاهای اینجا عادت کرده ام، این است که تقریباً هر روز اینجا نهار

می خورم. در این وقت حسن وارد سالن شد. ما را دید. پشت میز ما نشست و از ما پرسید: امروز ناهار چه داریم؟

گفتم: می گویند آش، آبگوشت و پلو خیلی خوشمزه است.

حسن پرسید: کباب کوبیده چطور؟

گفتم: مثل اینکه کباب کوبیده هم بد نیست.

پیشنخلمت از حسن پرسید: شما چه میل دارید؟

حسن جواب داد: آش و پلو. بعد از پیشنهادت پرسید: جناب! اینجا میوه

هم می فروشند؟

پیشنخلمت گفت: بله، در بوفه میوه هم می فروشند. دیروز سیب داشتیم،

امروز سیب و گلابی داریم آقا!

من گفتم: بله، سیب دیروز خیلی خوب بود، من چند تا خریدم و خوردم،

خیلی خوشمزه بود.

حبیب پرسید: قیمت میوه ها در اینجا گران تر از بازار است؟

جواب دادم: نه، بر عکس ارزان تر است.

در این موقع، پیشنهادت غذا را روی میز گذاشت و پرسید: چه کسی

آبگوشت سفارش داده است؟

جواب دادم: من.

بشقاب آبگوشت را جلوی من گذاشت و بشقاب های آش را جلوی

حبیب و حسن. آبگوشت، خوشمزه و خوب پخته شده بود، فقط نمک کم

داشت. کمی نمک و فلفل اضافه کردم و آبگوشت را با اشتهای تمام خوردم و

خیلی تعریف کردم. بعد برای ما غذای دوّم، چایی و شیرقهوه آوردند. پس از

صرف ناهار از پیشنهادت تشکر کردم و از رستوران خارج شدیم.

Leksik izohlar

1. نظر *nazar*-"nazar, fikr, qarash" so'zi fors tilida quyidagi birikmalar tarkibida ko'p ishlatiladi:

به نظر من *benazar-e man* – menimcha, nazarimda, mening fikrimcha, تو نظر به *benazar-e to* – seningcha, nazaringda, sening fikringcha va h.k.

Bunday birikmalar tarkibidagi kishilik olmoshlari bemaolol egalik qo'shimchalariga almashtirilishi ham mumkin: ◦

به نظرم *benazaram* = به نظر من *benazar-e man*

به نظرت *benazarat* = به نظر تو *benazar-e to* va h.k.

Undan tashqari, kishilik olmoshlari va egalik qo'shimchalari o'rniga turli otlar ham ishlatilishi mumkin:

به نظر دانشجویمان *benazar-e dānešjuyān* – talabalarning fikricha.

به نظر مؤسسين *benazar-e mo'assasin* – ta'sischiylarning fikricha va h.k.

2. هیچ *hič*-"hech" inkor so'zi fors tilida mustaqil holda ham, turli birikmalar tarkibida ham ishlatilishi mumkin:

a) هیچ *hič* inkor so'zi کی؟ *ki?*-"kim?", چي؟ *či?*-"nima?" so'roq olmoshlari, کس *kas*-"kishi, kimsa", چيز *čiz*-"narsa", جا *jā*-"joy" kabi otlar bilan birikma hosil qilib ishlatiladi. Jumlar tarkibidagi kesim doimo bo'lishsiz shaklga ega bo'ladi:

هېچ کي اينجا نيامد؟ *hič ki injā nayāmad?* – Bu yerga hech kim kelmadimi?

امروز هېچ جا نمي روم. *emruz hič jā namiravam* – Bugun hech qayerga bormayman.

b) هیچ *hič* inkor so'zi so'roq gaplar tarkibida mustaqil holda ishlatilib, "hech qachon", "biror marta" ma'nolarini ham ifodalashi

mumkin. So'roq gapning kesimi bu holatda bo'lishli yoki bo'lishsiz shakllarda bemaolol qo'llanaveradi:

to hiç be in pârķ raftei? – Sen bu parkka hech borganmisan?

to hiç be in pârķ naraftei? – Sen bu parkka hech bormaganmisan?

20-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'ying va jumfalarni ko'chirib yozib, o'zbek tiliga tarjima qiling.

داخل کلاس شدن	از دوستم پرسیدم... با هم به رستوران برویم؟ زنگ
تخم مرغ - شیر	زدند و دانشجویان... در رستوران ما تخم مرغ،
میل داشتن	پنیر، کره، ماست و شیرینی می فروشند. من هر
گران - کره - بوفه	روز صبح... و شب... یا شیر می خورم. من باید به
ماست	مغازه بروم و... و... بخرم. شیر برفج را از...
لیمو - عبارت بودن	و... قهوه می کنند. برای پختن پلو... لازم
- عادت کردن -	است... شیر قهوه از چایی خوشتر است. من به
اضافه کردن سبرنج	رستوران دانشکده‌ی ما... و بیشتر اوقات آنجا ناهار
- به نظرم - بیشتر	می خورم. بعد از ناهار، من... میوه می خورم یا چایی
اوقات - سینی	با... می نوشم. صبحانه‌ی من از دو عدد تخم مرغ،
	شیر یا ماست، نان، پنیر و کره... امسال میوه...
	نیست. از پارسال خیلی ارزان تر است. اگر شیرینی
	شیر قهوه، کم است، تو خودت شکر...
	پیشخدمت، بشقاب و قاشق و چنگال و کارد را
	روی... گذاشت و رفت.

21-mashq. نظر *nazar* so'zi qatnashadigan birikmalardan foydalanib, jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Menimcha, oshxonamizda ovqatlarni juda yaxshi tayyorlashadi, seningcha qanday? Bizning nazarimizda, fors tili dunyodagi eng shirin (yoqimli) tillardan biridir. O'qituvchimizning fikricha, biz yaxshi o'qiyapmiz va imtihonlardan qo'rqmasligimiz kerak. Ularning fikricha, Toshkent Osiyodagi eng chiroyli shahrlardan biridir. Do'stimning fikricha, bu yil mevalar juda arzon. Sizningcha, bu oshxonaning ovqatlari mazalimi? Seningcha, bu kostyum-shim menga yarashadimi?

22-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Institutimizda bufet bor. U yerda pishirilgan tuxum, kolbasa, sut, qatiq, meva-cheva, shirinliklar sotishadi. Oshxonaga borgim kelmagan kunlari men bufetga kiraman. Odatda men bu yerda kolbasa, qatiq, pishloq va non xarid qilaman. Shuningdek, sutli qahva yoki limonli choy ichaman. Ba'zan shirinliklar ham sotib olaman va o'sha yerda yeyman.

Do'stim Hasan hech qachon bufetda ovqatlanmaydi. U har doim oshxonaga boradi va u yerda ovqatlanadi. Tushlik payitida u sho'rva yoki ugra, palov yoki qiymali kabob yeydi. Hasan guruchli ovqatlarni juda yaxshi ko'radi. Shuning uchun u ko'pincha shirguruch ham buyurtma qiladi.

Menga guruch unchalik yoqmaydi. Bir kuni Hasanga dedim: "Menimcha, qiymali kabob palovdan ko'ra ancha mazaliroq". Hasan juda taajjubga tushdi. U menga dedi: "Palov senga hech yoqmaydimi?". Men javob berdim: "Menga palov yoqmaydi deganim yo'q. lekin qiymali kabob menga palovga qaraganda ko'proq yoqadi". Hasan e'tiroz bildirdi: "Menimcha, palovdan mazaliroq ovqat yo'q".

Men va Hasan oshxonamizda ovqatlanishga o'rganib qolganmiz. Bizningcha, bu yerda ovqatlarni juda yaxshi tayyorlashadi va ovqatlar qimmat emas. Uncha ko'p bo'lmagan pulga oshxonamizda birinchi va ikkinchi taomlar, limonli choy yoki sutli qahvalardan iborat tushlik qilishingiz mumkin. Bundan tashqari bufetda apelsin, mandarin, uzum, olma, nok kabi mevalarni xarid qilsa bo'ladi.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

O'N YETTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Uchinchi bob (باب سوم)

Fors tiliga mazkur bobga oid masdarlar va sifatdosh shakllari ham o'zlashgan, lekin ular uncha keng ishlatilmaydi. Bu bobga tegishli masdar مفاعله *mofā'ele* yoki مفاعلت *mofā'elat* qoliplarida yasaladi:

مراجعة *morāje'e* – murojaat qilmoq, مراجعت *morāje'at* – qaytib kelish, مصاحبه *mosāhebe* – suhbat, intervyu, مصاحبت *mosāhebat* – suhbatlashish, muloqot va h.k.

III bobning aniq nisbat sifatdoshi مفاعل *mofā'el* qolipida yasaladi:

مقابل *moyābel* – qarama-qarshi, teng, مصادف *mosādef* – vaqt jihatidan mos tushuvchi, to'g'ri keluvchi va h.k.

1-mashq. Quyidagi o'zaklardan III bob masdari shaklini yasang va tarjima qiling.

ك ت ب - خ ر ب - ل ح ض - خ ب ر - ك ل م - ن ظ ر - ب ح
ث - ص د ر - ذ ك ر - ح و ر .

2-mashq. Quyidagi o'zaklardan III bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va tarjima qiling.

ل ز م - ن ف ق - خ ل ف - ن س ب - خ ط ب - د ف ع - د و م
- د ه ن - ر ف ق - ر ق ب - ز ح م - و ح م - س ف ر - س ع د - س
ل م - ش ب ه - ش ه د - ش و ر - ص ح ب - ط ب ق .

3-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli masdar va sifatdoshlarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

مکاتبه - مکالمه	... مي توانند با انواع و اقسام وسايل نقلیه از يك جا
مذاکره - مذاکره	به جاي ديگر بروند... ما خیلی طول کشید... این
مخالف - مناسب	موافقت نامه، طرفین وظایف زیرا به عهده مي گیرند.
مسافران - مشابه	من چند کتاب... کتاب های درسي شما دارم. امروز
مشاور - مطابق	جلسه... تشکیل شد. نخير من... به پیشنهاد شما نیستم.
	دانشگاه ما دارای شرایط و امکانات خیلی... برای
	آموزش و تدریس زبان های خاوري (شرقي) مي باشد.
	آنها در باره ي بهبودي کیفیت غذاها چند ساعت...
	کردند. من نمی خواهم بهرگز... شما بشوم... دوستان
	طی سه سال ادامه داشت.

Ikkinchi mashg'ulot

To'rtinchi bob (باب چهارم)

Arabiy fe'l boblarining to'rtinchisiga oid shakllar umumiy "biror harakatni bajarish" ma'nosiga ega. Biz bunday umumiy ma'noni II bob shakllarida ham kuzatgan edik. Lekin II-IV boblarning umumiy ma'no yo'nalishlari ifodalanayotgan ish-harakat davomiyligi jihatidan farqlanadi. II bob shakllari ma'nosi doimiy yoki uzoq davom etadigan ish-harakat bilan bog'liq bo'lsa, II bob masdar va sifatdoshlarda, asosan, bir martalik yoki qisqa muddatli ish-harakat ifodalanadi. Qiyoslang:

IV bob masdari *الفعال ef'āl* qolipida yasaladi. *ع ل م o'zagidan* اعلام *e'lām* – e'lon qilish, bildirish (bir martalik qisqa muddatli ish-harakat).

Shu o'zakdan yasalgan II bob masdari *تعلیم ta'lim* – o'qitish, bilim berish (uzoq muddatli doimiy ish-harakat); IV bobning aniq nisbat sifatdoshi *مفعول maf'el* qolipida yasaladi. *ش ك ل o'zagidan* مبصر *mobser* – kuzatuvchi, tekshiruvchi, sinfboshi (maktabda) va h.k.

بازار میوه و تره بار

من در شهر تاشکند زندگی می کنم. شهر تاشکند و بطور کلی سراسر کشور ما، معروف به داشتن میوه ها و سبزی های گوناگون بسیار شیرین و خوشتره است. انواع و اقسام میوه و تره بار و خشکبار، تقریباً در تمام سال فراوان است. مخصوصاً فصل های تابستان و پاییز، بازارهای ما پر از میوه و سبزی ها می شود. باید گفت که اهالی شهر ما عادت کرده اند که میوه و تره بار را از بازار خرید کنند. به این خاطر، هر ناحیه و بخش شهر تاشکند، بازارهای میوه و سبزی فروشی دارد. بویژه سال های اخیر در تاشکند تعداد این بازارها زیاد شد. بازارهای تازه ای ساختند و بازارهای موجود را تعمیر و بازسازی کردند. بیشتر این بازارها، سرپوشیده است و مردم در تمام سال می توانند میوه و تره بار و خشکبار لازم را از آنها بخرند. علاوه بر آن، در تاشکند مغازه های میوه و سبزی فروشی هم زیاد است. فصل های تابستان و پاییز، گوشه های خیابان های بزرگ و نزدیک ایستگاه های مرکزی مترو، مهتل به بازار و بازارچه های موقتی میوه و تره بار می شود. در این بازارها، دهقانان

ولایات مختلف ازبکستان، محصولات کشاورزی و باغداری خود را برای مردم عرضه می کنند. این بازارهای موقتی، اهالی نواحی مذکور را از ضرورت رفتن به بازارهای بزرگ بی نیاز می سازد و مردم اینجا می توانند همه نوع میوه: انگور، سیب، گلابی، هلو، زردآلو و آلو و آلبالو، گیلاس بخزند. همچنین در این بازارها، سبزی ها و تره بار مختلف، مانند: خیار، خربزه، هندوانه، گوجه فرنگی، کلم، هویج، پیاز، سیر، سیب زمینی، بادامجان، چغندر، لپو و غیره بفروش می رسد. بازارهای شهر تاشکند، خیلی مرتب و مدرن، یعنی خیلی دیدنی است. خانهدی ما نزدیک بازار "چارسو" واقع است. این بازار، بزرگترین بازار میوه و تره بار و خشکبار شهر تاشکند می باشد. اینجا از صبح زود تا پایان روز، انواع و اقسام میوه ها و سبزی ها و خشکبار گوناگون به فروش می رسد. برای هر نوع محصولات کشاورزی و باغداری، رسته ها و تیمچه های ویژه ای ترتیب داده اند. در آن قسمت بازار که زیر گنبد آبی بزرگ قرار دارد، رسته های خشکبار، مانند: پسته و گردو و بادام و برنج و باقلا و ادویه جات قرار دارد. رسته های لبنیات، ترشی فروشی، عسل فروشی هم در آنجا واقع است. بیرون از قسمت گنبدی، رسته های میوه و تره بار فروشی به چشم می خورد. آنجا میوه و تره بار را خیلی جالب می چینند که همیشه توجه خریداران را جلب می کند. برای گوشت فروشی هم، تیمچه های جداگانه ساخته شده است و آنجا مشتریان می توانند گوشت تازه ای بگویند، گاو و گوساله و اسب و همچنین کله و پاچه و روده های حیوانات را بخزند. در همان اواسط پاییز، بازارهای تاشکند پر از مرکبات، مانند: پرتقال، نارنگی، خرما، لیمو و کیوی و موز و غیره می شود و تا اواخر فصل بهار به غنا و تنوع میوه ها و تره بار می افزاید. خلاصه، خرید میوه و تره بار و خشکبار برای

مردم تاشکند، مشکل نیست و آما از بازارهاي مذکور هر چه بخواهند، هم ارزان و هم خوب خرید مي کند.

Leksik izohlar

خریدن *xaridan* – sotib olmoq fe'li jumla tarkibida nima? nimani? so'roqlariga javob beruvchi vositasiz to'ldiruvchi yoki qayerdan? so'rog'iga javob bo'luvchi o'rin holining ishlatilishini talab qiladi. O'rin holi jumla tarkibida در *dar*; از *az* old ko'makchilari qatnashgan yoki tushurib qoldirilgan birikmalar bilan ifodalanadi:

کجا خریدید. *šomā in ketābrā [az] kojā* [از] کجا خریدید. *xaridid?* – Siz bu kitobni qayerdan sotib oldingiz?

من این کتاب را [از] مغازه‌ی کتابفروشی خریدم. *man in ketābrā [az] maḡāze-ye ketābforuši xaridam* – Men bu kitobni kitob do'konidan sotib oldim.

سب را کجا خریدید؟ *šomā in sibrā kojā xaridid?* – Siz bu olmani qayerda xarid qildingiz?

من این سب را [در] بازار خریدم. *man in sibrā [dar] bāzār xaridam* – Men bu olmani bozorda xarid qildim.

خریدن *xaridan* sodda fe'li کردن *xarid kardan* murakkab fe'li bilan sinonim hisoblanadi:

مردم، میوه و تره بار لازم را از بازار می خریدند. *mardom mive va tarrebār-e lāzemrā az bāzār mixarand* – Odamlar kerakli meva-chevani bozordan sotib oladilar (xarid qiladilar).

4-mashq. Quyidagi o'zaklardan IV bob masdari yasang va tarjima qiling.

خ ر ج - ش ك ل - ن ص ف - ج ب ر - ح س س - ح ر ق - ح س
ن - ت ل ف - ب ل غ - س ر ف - س ك ت - ع ر ص - ق ب ل - ق
د م - ق ر ر .

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan IV bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va tarjima qiling.

خ ب ر - س ل م - ب ر م - ت ل ف - ث م ر - ح د ث - ح ر ق
 - ح س ن - خ ل س - د ر ك - ر ش د - ز م ن - س ر ع - س ك ت -
 س ر ف.

6-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, ko'chiring va tarjima qiling.

تره بار - سیب گیلاس - میوه گلای - آلو میوه‌ی میوه و تره بار فروشی انگور به فروش رسیدن سبزیجات سیب زمینی علاوه بر این مسافرت آلبالو	در مقابل خانه‌ی ما، مغازه‌ی میوه‌فروشی است که در آنجا انواع... می‌فروشند مثلاً: انگور، آلو، آلبالو، سیب، گلای و غیره. در مغازه‌ی دیگر، انواع و اقسام... را می‌فروشند، مثلاً: سیب زمینی، کلم، گوجه‌فرونگی، پیاز و غیره. امسال... و... فراوان است. نه فقط در... بلکه در هر گوشه‌ای از خیابان، میوه و تره بار می‌فروشند. درست در مقابل خانه‌ی ما، مغازه‌ی میوه‌فروشی است، آنجا...،... ...،...،... و ميوجات دیگر به فروش می‌رسد. در مغازه‌های میوه و تره بار فروشی... هم به فروش می‌رسد. آیا شما می‌دانید میوه‌جات در کدام مغازه...؟ تابستان و پاییز... هر گوشه‌ای از خیابان ما میوه و تره بار می‌فروشند،... در نزدیک خانه‌ی ما، دو مغازه‌ی میوه‌فروشی است که من هر روز از آنها، هر نوع میوه که بخواهم می‌خرم. شما... را از
---	---

کجا می خرید؟ از بازار یا از مغازه؟ شما از ... کی
می خرید؟

Uchinchi mashg'ulot

Zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi arabiy so'zlar

Arab tilida zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlar ham maxsus qoliplar asosida yasaladi. Mazkur so'zlarning ko'pchiligi fors tili lug'at tarkibidan ham o'rin olgan. Zamon va makon ma'nosini ifodalovchi so'zlar quyidagi qoliplar asosida yasaladi:

1. مفعول *maf'el*: منزل *manzel* – uy, manzil; محفل *mahfel* – to'garak, guruh; مسجد *masjed* – masjid va h.k.

2. مفعول *maf'al*: مرکز *markaz* – markaz; مسکن *maskan* – maskan, uy-joy; مقصد *maqsad* – ko'zlangan joy va h.k.

3. مفعلة *maf'ele*: مدرسه *madrese* – madrasa, maktab va h.k.

4. مفعلة *maf'ale*: محکمه *mahkame* – sud, tribunal; منظره *manzare* – manzara; مرحله *marhale* – bosqich, davr va h.k.

Arab tilidan o'zlasbgan sifatlar

Arab tilidan fors tiliga juda ko'plab sifatlar ham o'zlashgan. Mazkur sifatlar fa''il qolipi asosida yasaladi:

جدید *jadid* – yangi; صحیح *sahih* – tog'ri; وسیع *vasi'* – keng va h.k.

Bunday qolip asosida yasalgan sifatdoshlarning ko'pchiligi fors tilida ot sifatida ham ishlatiladi:

رفیق *rafiy* – o'rtoq; طبیب *tabib* – shifokor, tabib; مریض *mariz* – bemor, kasal va h.k.

7-mashq. Quyidagi o'zaklardan zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlar yasang va tarjima qiling.

ب ح ث - ح م ل - ر ص د - ع د ن - ع ر ض - ف ر ش - ق ب ر
- خ ل ص - د خ ل - د ف ن - ذ ب خ - س ن د - ش ر ق - غ د ب -
ك ت ب - ن ط ق - ط ب ع.

8-mashq. Quyidagi o'zaklardan tegishli qolip asosida sifatlar yasang va tarjima qiling.

ا خ ر - ا د ب - ا س ر - ا ص ل - ب خ ل - ب ش ر - ب ص ر -
ت م ز - س ق ل - ج ل ل - ح ب ب - ح ج م - ح ر ص - ح ر ف -
ح ف ظ - ح ق ر - ح ك م - ح ل م - ح م د - خ س س - ح ظ ب - خ
ل ل - د ب ر - د ق ق - د ل ر - د م ر - ر ج م - ر ح م - ر د ف - ر
ش د - ر ق ب.

9-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling:

Bu yil Toshkentda meva-cheva juda ko'p. Sabzavot va mevalarni nafaqat bozorlar va do'konlarda, balki metro bekatlari yaqinidagi maydonlarda va katta ko'chalarning burchaklarida ham sotishyapti. Masalan: universitetimiz qarshisida har kuni olxo'ri, o'rik, shaftoli, uzum, nok va boshqa mevalar sotiladi. Uyimiz oldida bodring, pomidor, qovoq, karam, sabzi, piyoz, kartoshka, sarimsoq piyoz, turli-tuman osh ko'klari va boshqa sabzavotlar xarid qilishingiz mumkin. Sabzavot va mevalar do'koni deyarli har bir mahallada bor. Bu do'konlarda bahorda va yoz faslining boshlarida gilos, yozda qulupnay, olcha, olma, nok, qishda limon, mandarin va apelsin sotiladi. O'zbekistonda yil bo'yi meva-cheva va sabzavotlar juda ko'p bo'ladi. Ayniqsa, yoz va kuz oylarida tarvuz, qovun, olma, shaftoli, pomidor, olxo'ri, bodring, kartoshka va boshqa meva-chevalar juda arzon bo'ladi.

Qish oylari va bahorning o'rtalarigacha meva-chevalar bir oz kamayadi, lekin mandarin, xurmo, limon va apelsinlar deyarli yoz faslining boshlarigacha bozor va do'konlarda sotiladi.

Oilamizning barcha a'zolari meva-chevalarni juda yaxshi ko'rishadi. Yozda va kuzda ishdan qaytayotgan paytimda men har kuni turli-tuman mevalar xarid qilaman va uyga olib kelaman. Rafiqam ulardan turli xil murabblar pishiradi. Men, ayniqsa, olcha murabbosini yaxshi ko'raman, rafiqamga esa qulupnay murabbosini yoqadi.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- حبيب، مي بيني امسال ميوه چقدر فراوان است؟
- بله، من هم ديروز به حسن گفتم: امسال خيلي ميوه فراوان است.
- مي داني نزديك ايستگاه متروي «استقلال» ميدان بزرگي هست؟
- بله مي دانم.
- هر سال اين ميدان را بازار ميوه فروشي مي کنند.
- از آنجا ميوه خريدي؟
- بله، هر روز از همانجا ميوه مي خرم.
- مگر تو در آن محله زندگي مي کنی؟
- بله، در محله ي نزديك ايستگاه مترو زندگي مي کنم.
- اين بازار ميوه فروشي به خانه ي شما نزديك است؟
- بله، اين بازار نزديك خانه ي ماست.
- چه ميوه هايي در اين بازار مي فروشند؟
- همه نوع و البته هر کدام در فصل خود، مثلاً ديروز زردآلو، هلو، سيب و گلابي داشتند؛ چندي پيش توت فرنگي، آلو، آلبالو و گيلاس داشتند.
- امسال، آلبالو و گيلاس کم ديدم.

- چرا، در مغازه های میوه فروشی خیابان ما در همین بازار، آلبالو و گیلاس زیاد بود.
- چه وقت؟
- چندی پیش، حتی يك روز من چند كيلو آلبالو خریدم که در مرل از آن مرتبا پختند.
- من مرتباي آلبالورا خیلی دوست دارم.
- تشریف بیاورید مرل ما، میل کنید.
- مرحمت زیاد، متشکرم. من همیشه مرتباي آلبالوي آماده مي خرم. در بازار تره بار هم مي فروشند؟
- بله، در این بازار خیار، خربزه، هندوانه و گوجه فرنگي هم مي فروشند، همچنین سیب زمینی، پیاز، سیر، کدو و کلم هم دارند.
- در این صورت احتیاج ندارید به بازارهاي مركزي بروید؟
- بله، همین طور است. من هیچوقت برای خرید میوه و تره بار به بازار مركزي نمی روم، تا وقتی که این بازار هست، از اینجا و بعد از آن از مغازه ي نزدیک خالهي ما میوه و تره بار مي خرم.
- این بازار تا کي و چند ماه خواهد بود؟
- این بازار، فقط ماه هاي ژوئيه، اوت و سپتامبر خواهد بود.
- چرا در ماه هاي بعد نخواهد بود؟
- برای اینکه این بازار در فضاي باز است. هوا که باراني و کم کم سرد مي شود، کسی به آنجا نخواهد رفت.
- در محله شما مغازه هاي میوه فروشي زياد است؟

- بله، در محله‌ی ما، در چند مغازه میوه می‌فروشند و یک مغازه‌ی بزرگ میوه فروشی هم است.

- در این مغازه‌ها همیشه میوه هست؟

- بله، در تمام مدت سال، مطابق فصل در این مغازه‌ها، میوه و تره بار می‌فروشند.

- مثلاً حالا آنجا چه میوه‌ای دارند؟

- دیروز زردآلو، هلو و آلو داشتند و مدت دو ماه است که هر روز خیار، خربزه، هندوانه و گوجه‌فرونگی می‌فروشند. خربزه هم تا آخر سال دارند.

- خربزه‌ها را از کجا می‌آورند؟

- از اطراف شهرها و ولایات دیگر از یکستان که این خربزه‌ها خیلی خوشمزه و شیرین است.

- در این مغازه، همه وقت کلم تازه و کدو هست؟

- باید گفت که از ماه‌های آخر تابستان، تا آخر پاییز، کلم تازه و کدو می‌فروشند.

- در این مغازه، دیگر چه نوع تره‌باری می‌فروشند؟

- در این مغازه‌ی همه نوع میوه و تره‌بار و همچنین نخود و لوبیا و سبزیجات می‌فروشند. من از این مغازه، امسال چند بار خرما خریدم. مثل اینکه خرماي عراق بود.

- باید راضی باشی که این مغازه، نزدیک خانهدی شما است.

- بله، این مغازه، نزدیک خانهدی ما و کارم آسان است و لازم نیست که

به جای دور بروم.

Leksik izohlar

1. فراوان *farāvān* – “mo‘l-ko‘l, ko‘p” so‘zi زیاد *ziyād* – “ko‘p” so‘zi bilan sinonim hisoblanadi. Ammo shuni qayd etib o‘tish lozimki, bu so‘zlarning ishlatilish darajalari bir-biridan bir oz farq qiladi:

1) زیاد so‘zi turli predmet yoki shaxslar miqdorining ko‘pligini ifodalab, hech qanday cheklanishlarsiz ishlatilaveradi:

زیاد کتاب های ketābhāye ziyād – ko‘p kitoblar.

زیاد دانشجویان dānešjuyān-e ziyād – ko‘p talabalar.

امروز کارم زیاد است. *emruz kāram ziyād ast* – Bugun ishim ko‘p va h.k.

2) فراوان so‘zi esa ko‘proq oziq-ovqat, yegulik narsalarga nisbatan ishlatilib, ularning mo‘l-ko‘lligini ifodalaydi. محصول فراوان *mahsul-e farāvān* – mo‘l-ko‘l hosil.

امروز میوه فراوان است. *emruz mive farāvān ast* – Bugun meva-cheva juda ko‘p va h.k.

فراوانی *farāvāni* so‘zi bevosita “farovonlik”, “mo‘l-ko‘lchilik” ma’nolariga ega.

مطابق *motābeq* so‘zi ikki xil ishlatilishi mumkin.

1) asliy sifat tarzida, “o‘xshash”, “mos”, “mos keluvchi” kabi ma’nolarni ifodalagan holda;

2) izofali old ko‘makchi tarzida “...ga mos holda”, “...ga muvofiq” ma’nolarini ifodalagan holda. Qiyoslang;

آنها نظرات موافق داشتند. *ānhā nazarāt-e motābeq dāštand* –

Ularning fikrlari bir-biriga o‘xshardi.

انواع میوهجات، مطابق فصل خود می رسد. *anvā‘-e mivejāt motābey-e fasl-e xod mirasad* – Turli mevalar o‘z fasliga muvofiq pishib yetiladi.

10-mashq. Quyidagi soʻzlarning qaysi bobga oidligini aniqlang.
صادر، مغلوب، اخبار، منظور، تقلید، ملاحظه، مناسب، کامل، تکمیل،
مطابق، مکرم، معروف، مراجعت، مسافر، احساس، مخبر، وارد، تسلیم، مخلص،
مُشرف.

11-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat I bob shakllarni
ajrating.

تخلص - لازم - مبدل - مکاتبه - قابل - اخراج - مظفر - ساکن -
معلوم - مقدم - تشریف - سالم - تعطیل - مسلح - مجروح - مُقدم - مخالف
- محسن - مرسوم - منجم.

12-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat II bobga oid
shakllarni ajrating.

حاضر - مجبور - تعریف - مکالمه - مناسب - مُشرف - منصور - داخل
- تحلیل - ملاحظه - مخالف - ماهر - محصول - مطابق - مشکل - تشکیل
- محرر - اعلام - معلوم.

13-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat III bobga tegishli
shakllarini ajrating.

خالص - مخلوط - مناظره - تقسیم - مقدم - مناسب - جدید - مسافر -
وارد - مصادره - مقبول - تصویر - مخالف - سالم - اخیر - مغلوب - اخبار
- مذاکره - تشدید - مباحثه.

14-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan faqat IV bobga oid
shakllarni ajrating.

مبدل - تفسیر - انصاف - مخصوص - حاصل - مکاتبه - اسراف -
ملازم - متمر - مسرور - تفتیش - احسان - تحسین - مراجعه - جالب -
مسلم - دقیق - ادیب.

15-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan tegishli qoliplar asosida yasalgan zamon va makon maʼnolarini ifodalovchi soʻzlarni ajrating.

ماهر - محبوب - مقبره - تقسيم - مقرر - مشرق - مصادره - مكتب -
مزاحم - منطقه - واقع - مجروح - مركز - رفيق - محاربه - احسان - منظره
- مُنجم - مشكل - مدرسه.

16-mashq. Quyidagi soʻzlar orasidan tegishli qolip asosida yasalgan arabiy sifatlarni ajrating.

ظاهر - منظور - نجيب - تبديل - وارد - تميز - تركيب - حكيم -
حاكم - اديب - عادل - دلير - مريض - مذکور - مناسب - مشقت -
رقيب - مطابق - مكتب - اسير.

O'N SAKKIZINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

To'siqsiz ergash gapli qo'shma gap

To'siqsiz ergash gapli qo'shma gaplarda ergash gaplar, asosan, bosh gaplardan oldin keladi. To'siqsiz ergash gaplar bosh gaplarga quyidagi ergashtiruvchi bog'lovchilar yordamida bog'lanadi:

با آنکه *bā ān ke*

با اینکه *bā in ke*

با وجود آنکه *bā vojud-e ān ke ...ga qaramay (qaramasdan)*

با وجود اینکه *bā vojud-e in ke*

اگرچه *agar če*

گرچه *gar če*

} garchi

Mazkur ergashtiruvchi bog'lovchilar to'siqsiz ergash gaplarning oldiga qo'yilib ishlatiladi, ya'ni bog'lovchi ergash gapli qo'shma gaplarning bu turida jumlani boshlab beradi.

To'siqsiz ergash gap bosh gap tarkibida ifodalangan ish-harakatning bajarilishiga ma'lum to'siq yoki monelik mavjudligini ifodalaydi. Lekin qo'shma gapdagi umumiy mazmun shundan iboratki, bosh gapdagi ish-harakat ana shu to'siq yoki monelik mavjudligiga qaramay amalga oshaveradi:

با آنکه (با اینکه، با وجود آنکه، با وجود اینکه) هوای ایران روی هم رفته

گرم است، در بعضی نقاط شمالی ایران، در زمستان - سرمای هوا تا سی درجه

زیر صفر می رسد.

bā ān ke (bā in ke, bā vojud-e ānke, bā vojud-e inke) havā-ye irān ruy hamrafte garm ast, dar ba'zi noyāt-e šomālī-ye irān dar zemestān sarmā-ye havā tā si daraje-ye zir-e sefr mirasad - Umuman olganda, Eron ob-havosi issiq bo'lishiga qaramasdan,

Eronning ba'zi shimoliy nohiyalarida qishda sovuqlik -30 darjagacha boradi.

agar če اگر چه هوا ابري بود و باد شديد مي وزيد هوايما پرواز کرد.
havā abri bud va bād-e šadid mivazid havāpeymā parvāz kard – Garchi havo bulutli bo'lib, qattiq shamol esayotgan bo'lsa ham, samolyot uchdi.

Yuqoridagi misollardan ko'rinib turganidek to'siqsiz ergash gap va bosh gaplarning ma'nolari bir-biriga zidlanadi, ya'ni qarama-qarshi turadi. Shuning uchun bunday qo'shma gaplarda bosh gap ولي *vali*-"lekin", baz *bāz*, baz ham *bāz ham*-"bari bir" kabi so'zlar bilan ajratilishi mumkin.

agar če havā xub اگر چه هوا خوب است، باز نهي توانم به گردش بروم.
ast bāz nemitavānam gardeš beravam – Havo yaxshi bo'lishiga qaramay, bari bir sayr qilishga bora olmayman.

با وجود اینکه او دانشجوي خوبی است و زیاد کار مي کند و استاد از او *bā vujud-e in ke u* همیشه راضي است، ولي او هم از امتحان مي ترسد.
dānešju-ye xubist ziyād kār mikonad va ostād az u hamiše rāzist, valī u ham az emtehān mitarsad – Yaxshi talaba ekanligiga, ko'p ishlashiga va o'qituvchi undan hamisha roziligiga qaramay u ham imtihondan qo'rqadi.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

گرچه رفیقم سالم به نظر می آید، ولی حالش خوب نیست و خودرا خسته حس می کند و روزه روز ناخوش تر می شود. باوجود اینکه زیاد کار می کنم و بیشتر اوقات مشغول درس و تحصیل می باشم، برای ورزش هم وقت پیدا می کنم. باوجود آنکه تصمیم گرفته بودم، دیگر سیگار نکشم، باز هم سیگار کشیدم. با آنکه فقط دو سال است که برادرم شنا می کند، در مسابقه ی شناي دانشگاه شرکت کرد و به مقام چهارم رسید. با وجود اینکه ده سال است که

سیگار می کشم و به آن عادت کرده ام، تصمیم گرفته ام که دیگر سیگار نکشم. اگر چه برادر بزرگم، فوتبالیست خوبی است، ولی برادر کوچکم خیلی بهتر از او بازی می کند. اگر چه هنوز به ورزش عادت نکرده ام و بعضی اوقات خسته می شوم، هر روز ورزش می کنم و تصمیم دارم این کار را ادامه بدهم. با وجود اینکه آهسته آهسته زنگ زد، فوراً در را باز کردند.

2-mashq. Nuqtalar o'rniga to'siqsiz ergash gaplarga tegishli bo'lgan ergashtiruvchi bo'g'lovchilardan birini qo'ying va o'zbek tiliga tarjima qiling.

... پدرم جوان نیست، ولی هر روز ورزش می کند و دوش آب سرد می گیرد.... خودم را خسته حس می کنم، تصمیم دارم کارم را ادامه بدهم.... زیاد کار می کنی، برای استراحت و تفریح هم وقت پیدا می کنی.... دوستم، دو سال است که در مسابقه‌ی شنا شرکت نکرده است، ولی تصمیم گرفته است امسال شرکت بکند.

... مادرم سالم به نظر می آید، حالش بد است و حتماً باید پیش پزشک برود.... دو ساعت تمام، مشغول خواندن درسم، ولی درس فردا را هنوز حاضر نکرده ام.... فوتبال ورزش خوبی است، ولی از بسکتبال بیشتر خوشم می آید.... فقط سه سال است که شنا می کنم، تصمیم گرفته ام امسال در مسابقه‌ی شناي دانشکده شرکت کنم.... خواهرم خیلی آهسته در زد، ولی در هر حال مرا از خواب بیدار نمود.

3-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men sportni juda yaxshi ko'raman. Juda ko'p ishlashimga qaramay, bari bir sport uchun doim vaqt topaman. Menga ko'proq futbol, basketbol, suzish va tennis yoqadi. Men suzish bilan 4 yildan beri shug'ullanaman. O'tgan yili men universitetimizning suzish musobaqalarida qatnashdim va 5-o'rinni oldim. Men bu yil ham

suzish musobaqalarida qatnashishga qaror qildim. Akalarim futbolni juda sevishadi. Akalarimning hammasi juda yaxshi futbolchilardir. Ukam ham sportni yaxshi ko'radi. U ko'proq basketbolni yoqtiradi.

Biz ko'pincha birga stadiongga boramiz. Otamiz ham sport bilan shug'ullanadilar. Ular endi yosh emasliklariga va juda ko'p ishlashlariga qaramay, doimo sog'-salomat ko'rinadilar va o'zlarini yaxshi his qiladilar.

4-mashq. Quyidagi maqolni yodlab oling.

ضرب المثل

روا همیشه روا آهسته آهسته *āheste rou hamiše rou* – Sekin yuruvchi har doim yuruvchidir.

Ikkinchi mashg'ulot

Beshinchi bob (باب پنجم)

Fors tili lug'at tarkibida arabiy so'zlarning beshinchi bob masdari va aniq nisbat sifatdoshiga oid shakllari ham ko'p uchraydi.

Beshinchi bob masdari تَفَعَّل *tafa''ol* qolipi asosida yasaladi:

تَشَكَّرُ *tašakkor* – tashakkur, تَفَكَّرُ *tafakkor* – tafakkur, تَرَانِمُ *tarannom* – kuylash va h.k.

Beshinchi bobning aniq nisbat sifatdoshi esa مَتَفَعَّل *motafa'el* qolipi asosida yasaladi:

مَتَشَكَّرُ *motašakker* – tashakkur bildiruvchi, minnatdor, مَتَفَكَّرُ *motafakker* – fikrlovchi, mutafakkir, مَتَرَانِمُ *motarannem* – tarannum qiluvchi, kuylovchi va h.k.

Beshinchi bobning aniq nisbat sifatdoshi esa مَتَفَعَّل *motafa'el* qolipi asosida yasaladi:

مَتَشَكَّرُ *motašakker* – tashakkur bildiruvchi, minnatdor, مَتَرَانِمُ *motarannem* – tarannum qiluvchi, kuylovchi va h.k.

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan beshinchi bob masdariga oid shakllarni yasang va tarjima qiling.

ب د ل - ج د د - ج س م - ح ر ك - خ ص ص - ذ ك ر - ر ح م -
ر د د - س ل ط - ص د ق - ص ر ف - ع ج ب - ع ل ق - ع ه د - ق د
م - ك ل ف - م ل ك - ن ف س - و ل د - و س ط .

6-mashq. Quyidagi o'zaklardan beshinchi bob aniq nisbat sifatdoshiga oid shakllarni yasang va tarjima qiling.

ب س م - ج س س - ج ه ز - ح س ر - ح ي ر - خ ص ص - خ ل
ف - د ل ل - ر ص د - ر ق ب - ش ب ث - ش ك ك - ش ك ل - ص ر
ف - ص و ر - ض ر ر - ع د د - ع ص ب - ع ل ق - ع ه د - ف ر ق
- ق ل ب - ق ل د - ك ب ر - ك ل م - م ن د - و ج ه - و ق ف .

7-mashq. Quyidagi jumlalarni fors tiliga tarjima qiling.

Garchi havo yaxshi bo'lsa ham, bari bir sayr qilishga bormadim. Dam olish kuni bo'lishiga qaramay, akam bilan ertalabdan kechgacha ishladik. Uy vazifasi oson bo'lsa ham, Ahmad uni tayyorlay olmadi. U sport bilan jiddiy shug'ullanishiga qaramay, hali musobaqalarda ishtirok etgani yo'q. Garchi uyqudan kech tursam ham, albatta, 15 daqiqa badantarbiya qilaman. Futbol komandamiz bu musobaqalarda yaxshi o'ynagan bo'lishiga qaramay, 1-o'rinni egallay olmadi. Men seni uyimizga taklif qilganimga qaramay, sen kecha biznikiga kelmading. Akam vaqтли uxlashga yotishiga qaramay, bari bir ertalab uyqudan kech turadi.

Uchinchi mashg'ulot

Oltinchi bob (باب ششم)

Arab tilidagi oltinchi bob masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham fors tiliga o'zlashgan, lekin shuni ham qayd etish lozimki, mazkur

bobga oid shakllar boshqa bob ashakllariga nisbatan fors tilida kamroq uchraydi.

Oltinchi bob masdari تفاعل *tafā'ol*/ qolipi asosida yasaladi:

متجاوز *tajāvoz* – tajovuz, agressiv, تداخل *tadāxol* – aralashish va h.k.

Mazkur bobga oid aniq nisbat sifatdoshlari esa مفاعل *motafā'el* qolipida yasaladi:

متبادل *motabādel* – almashuvchi, navbat bilan keluvchi, متجاوز *motajāvez* – agressiv, tajovuz qiluvchi va h.k.

8-mashq. Quyidagi o'zaklardan oltinchi bob masdarini yasang va tarjima qiling.

ج ن س - خ ص م - ح ل م - د ر ك - ذ ز ل - ر د ف - ر ك ب - ش
ب ه - ص د ف - ع ر ف - ع و ن - ف و ت - ف ه م - ق ب ل - ق ت
ع - ل ط م - م ر ص - م ي ل - ن و ب - ن و ل - و ف ق - ه و ح .

9-mashq. Quyidagi o'zaklardan oltinchi bob aniq nisbat sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

ج و ز - ح د ب - خ ل ف - د و ل - ر ك م - ر د ف - ش ب ه -
ع د ل - ف و ت - ق ب ل - ق ع د - ك ث ف - ل ط م - م ر ض - م
ي ل - ن س ب - و ز ن - و ف ق - و ر د - و ر ث .

10-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling:

Havo sovuq bo'lsa ham, biz stadionga bordik. Hamma yig'ilganiga qaramay, majlis o'z vaqtida boshlanmadi. Bu filmni ilgari tomosha qilganimga qaramay, bari bir sen bilan bugun kinoteatrga boraman. Garchi uni taklif qilmagan bo'lsam ham, u kecha do'stlarim bilan biznikiga keldi. Qahva issiq bo'lishiga qaramay, Habib uni tez-tez ichib, o'rnidan turdi. Guruchli ovqatlarni juda yaxshi ko'rishimga qaramay, bugun palov yemadim. Qornim juda och bo'lishiga qaramay, universitet oshxonasida tushlik qilmadim.

To'rtinchi mashg'ulot

Arab tilida otlarning ikkilik shakli

Arab tilida otlar fors tilidagidan farqli ravishda birlik va ko'plik shakllaridan tashqari ikkilik shakliga ham ega bo'la oladi. Ikkilik shakli *بىن* -*eyn* qo'shimchasi yordamida yasalib, o'sha predmet yoki shaxsning soni ikkita ekanligiga ishora qiladi:

طرف *taraf* – taraf, tomon → *طرفين* *tarafeyn* – ikki taraf, ikki tomon.

دولت *doulat* – davlat → *دولتين* *doulateyn* – ikki davlat va h.k.

Bunday ikkilik shakllarining ba'zilari shu turishicha fors tiliga ham o'rnatilgan va keng ishlatiladi.

به *be* old ko'makchisining unli tovushdan boshlanuvchi so'zlarga qo'shilishi

به *be* old ko'makchisini unli tovushdan boshlanuvchi so'zlarga qo'shishda uch xil usuldan foydalanish mumkin:

a) *به* *be* old ko'makchisini alohida yozib, talaffuzda keyingi so'z bilan bir butunlikda o'qish mumkin. Masalan, *به او* *be+u* – unga.

b) *به آن* *be+ān* – unga; *به اين* *be+in* – bunga va h.k.

v) *به* old ko'makchisini unli tovushdan boshlanadigan so'zlarga qo'shishda *د* *dāl* harfi orttiriladi. Masalan:

به او *be+u* = *بدو* *bedu*

به آن *be+ān* = *بدان* *bedān*

به اين *be+in* = *بدين* *bedin* va h.k.

يای وحدت

yū-ye vahdatning izofiy birikmalar tarkibida ishlatilishi

izofiy birikmalarning, asosan, oxiriga qo'shiladi.

Masalan:

dānešju-ye xubi – دانشجوی خوبی – Bir yaxshi talaba va h.k.

Ammo ba'zida nutqning ifodalanishini va ta'sirchanligini oshirish uchun يای وحدت bevosita aniqlanmishdan keyin ham qo'yilishi mumkin. Masalan:

dānešju-i xub – Yaxshi bir talaba.

ورزش

رېقىم اكبر هر روز صبح ورزش مي كند، ساعت هفت بر مي خيزد، پس از چند دقيقه خودرا براي ورزش بدني حاضر مي نمايد. وقتي كه براي ورزش حاضر شد، او پاهاي خودرا به طرفين باز كرده و دست ها را از آرنج به شانه خم مي نمايد. بدین ترتيب، چند بار به چپ و به راست خم مي شود. بعد به پشت مي خوابد و پاهاي خود را آهسته باز نموده و آنها را از سر زانو به روي شكم خم مي كند. هر دفعه با حركتي، نفس عميق مي كشد و با حركت ديگر، نفس را از سينه خارج مي كند.

او براي هر عضوي از اعضاي بدن، يعني از انگشتان دستها و پاها گرفته، تا سينه و گردن، حركت مناسبي مي نمايد. هر روز صبح پيش از بيست دقيقه ورزش مي كند و پس از آن دوش آب سرد مي گيرد. اكبر، جوان سالمی است، بدن زیبایی دارد و نیرومند است. ورزش هم به او كمك مي نمايد و به نيرويش ميافزاید. او چنان به ورزش روزانه عادت كرده است كه اگر يك روز صبح

ورزش نکنند، تمام آن روز خود را خسته حس می کنند و اوقاتش تلخ است. اکبر، دانشجویی جدی است و خوب درس می خواند. تمام استادان همیشه از او راضی هستند. اگرچه بیشتر اوقات، مشغول حاضر کردن درس های خود می باشد، برای ورزش هم وقت پیدا می کند. او علاوه بر ورزش بدنی، فوتبال و شنا را خیلی دوست دارد و هر هفته چند بار بدین ورزش ها مشغول می شود. مثلاً دیروز او در مسابقه ی شای دانشگاه شرکت کرد. وقتی که از مسابقه بر می گشت، من او را دیدم. تبسمی بر لب داشت و خیلی خوشحال بود. به او گفتم: مثل اینکه در مسابقه پیروز شده ای و شاد و خوشحالی. خندید و جواب داد: چرا تعجب می کنی؟ تو که می دانستی من تصمیم داشتم در این مسابقه پیروز شوم. من به او تبریک گفتم و قلم خودنویس خود را به او هدیه کردم. اکبر از من تشکر کرد و ما با هم به خانه برگشتیم.

Leksik izohlar

1. نمودن *nemudan*-ko'rsatmoq; ko'rinmoq va ساختن *sāxtan*-qurmoq, tayyorlamoq fe'llari کردن *kardan*-qilmoq fe'li ishtirokida murakkab fe'llar tarkibida fe'lning umumiy ma'nosiga hech qanday ta'sir qilmagan holda کردن *kardan* fe'li bilan o'rin almashishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, نمودن va کردن fe'llari murakkab fe'llarning fe'l qismi vazifasini bajarayotganida bir-biriga sinonim hisoblanadi.

حاضر *hāzer nemudan* = حاضر نمودن = حاضر کردن *hāzer kardan*
 ساختن *hāzer sāxtan* – tayyorlamoq.

خم نمودن *xam nemudan* = خم کردن *xam kardan* – bukmoq, egmoq
 va h.k.

2. *vayt*–“vaqt” so‘zining arabcha siniq *ouyāt* so‘zi vaqt vaqt o‘qat ko‘plik shaklidir. *ouyāt* so‘zi bundan tashqari “hol, holat” ma’nolarini ham ifodalashi mumkin:

dar besyāri [az] ouyāt – ko‘pincha, ko‘pgina hollarda.

ouyāt so‘zi frazeologik birikmalar tarkibida “kayfiyat” ma’nosida ham qo‘llaniladi:

ouyātam talx ast – a) kayfiyatim yomon; b) jahlim chiqib turibdi.

ouyāt-e vaqt vaqt o‘qat *ouyāt* so‘zi talx talx-kayfiyati buzuq; jahli chiqqan so‘zi tarkibida ham ishlatiladi.

11-mashq. Quyidagi so‘zlarning sinonimlarini aniqlang va qator qilib yozing.

بدین ترتیب - برخاستن - برگشتن - حاضر کردن - شنا - نیرومند -
پیروز شدن - هدیه کردن - تشکر کردن - تعجب کردن.

12-mashq. *matnidan* I, II, III, IV, V, VI boblar va joy hamda vaqt ma’nolarini beruvchi arabiy shakllarga oid so‘zlarni toping va ko‘chirib yozing.

13-mashq. “Mening ertalabki kun tartibim” mavzusida hikoya tayyorlang.

14-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundagi tegishli so‘z va so‘z birikmalarini kerakli shaklda qo‘yib, ko‘chirib yozing va yozma tarjima qiling.

من چنان به... عادت کرده ام که اگر يك روز صبح	از بچه هاي كوچك
ورزش نکنم، تمام آن روز خود را خسته حس	گرفته
می کنم. همهي افراد خانوادهي ما... تا پلدر بزرگ و	نفس عمیق کشیدن

مادر بزرگ صبح ورزش مي كنند، من ورزش بدني	آرنج- ورزش بدني
را... شروع مي كنم.	پشت- بدین ترتیب
اول پاهاي خود را باز کرده و دستها را از... به شانه	خم شدن
خم مي نمايم. بعد چند بار به چپ و راست...، با يك	نفس را از سينه خارج
حرکت...، با حرکت ديگر... بعد از آن من به... کردن	کرمک کردن -
مي خوايم و پاها را از زانو به روي شکم خم مي كنم.	نيرومند
علاوه بر آن، چند حرکت براي... و سينه	گردن - خوشحال -
مي كنم. من زياد ورزش مي كنم و ورزش در كار و	شاد
تحصيل به من... و به نيروم مي افزايد. برادرم اكبر	تبسم کردن
هم ورزش را دوست دارد. با آنكه او دانشجوي... است و زياد كار مي كند، براي ورزش هم هميشه	جاي اول را گرفته
وقت پيدا مي كند. او پسري... است و هميشه قوي	پيروز شدن
به نظر مي آيد و... چند ماه پيش، برادرم در	تعجب کردن جدي
مسابقه ي شنا شرکت کرد و... اگرچه او فقط چند	
سال است که شنا مي کند، ولي در اين مسابقه... من	
چنان از پيروي او... که حتي فراموش کردم به او	
تبریک بگويم. همي دوستان و رفقا از پيروي اكبر	
خيلي... شدند.	

15-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Jismoniy tarbiya menga ish va o'qishimda juda yordam beradi. Guruhimizning barcha talabalari ertalab badantarbiya qiladilar. Biz badanimizning har bir a'zosi, ya'ni oyoq va qo'llarimiz barmoqlaridan boshlab to bo'yin va boshimizgacha mos harakat va mashq qilamiz. Har bir harakat bilan chuqur nafas olamiz va keyingi harakat bilan uni chiqaramiz. Biz chapga va o'ngga egilamiz,

qo'llarimizni tirsakdan bukamiz, orqaga yotamiz, oyoqlarimizni tizzadan bukamiz va boshqa harakatlarni bajaramiz. Badantarbiyadan so'ng sovuq suvli dushga tushish kerak.

Do'stim nafaqat badantarbiya qiladi, balki sport bilan jiddiy shug'ullanadi va musobaqalarda ishtirok etadi. O'tgan yili u suzish musobaqalariga qatnashib, birinchi o'rinni olgan edi.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- احمد تو هر روز ورزش مي كني؟
- بله، من هر روز صبح، ده دقيقه ورزش بدني مي كنم.
- تو به اتفاق دانشجويان ديگر ورزش مي كني؟
- نخير، من تنها در اطاق خود ورزش مي كنم.
- مگر احتياج به دستور استاد ورزش نداري؟
- من تمرين هاي زيادي را مي دانم و خودم آنها را به كار مي برم.
- براي هر يك از اعضاي بدن، تمرين معيني لازم است؟
- بله، تقريباً همين طور است، هر تمريني براي عضو معيني انجام مي شود كه فايده ي بيشتري دارد، بعضي ديگر هم براي سينه و شكم بيشتر مفيد هستند.
- آيا به ورزش هاي ديگر هم علاقه اي داري؟
- من شنا مي كنم، بسكتبال بازي مي كنم و الان مدتي است كه مشغول كشتي هستم.
- تا كنون در مسابقات كشتي شركت کرده اي؟
- بله، دو مرتبه است كه در مسابقه ي كشتي دانشگاه شركت کرده ام.
- دفعه ي اول، موفقيتي نداشتم، ولي دفعه ي دوم پيروز شدم و اينك خود را براي

مسابقه با کشتی گیران باشگاه های دیگر تاشکند آماده می کنم. امیدوارم این دفعه هم پیروز بشوم.

- فوتبال هم بازی می کنی؟

- دو سه سال پیش، کمی فوتبال بازی می کردم، ولی بعداً آن را ادامه ندادم.

- از میان رفقای ما، کسی خوب فوتبال بازی می کند؟

- از رفقای کلاس، ما کسی را نمی شناسم که فوتبالیست باشد. ولی از سال

ششمی دانشکده ی ما، حسن فوتبالیست خوبی است. او عضو باشگاه

«پخته کار» می باشد و در چند مسابقه ی فوتبال با تیم های شهرهای مختلف

شرکت کرد. تیم باشگاه «پخته کار» در این مسابقات پیروز شد. مربی تیم آنها از

حسن خیلی راضی است و امیدواری زیادی به موفقیت آینده ی او دارد.

- آیا بکس بازی هم می کنی؟

- نه، من بکس بازی نمی کنم.

- یعنی، هیچ وقت بکس بازی نکردی؟

- نه، هیچ وقت به بکس علاقه ای نداشتم. حالا حسن تو بگو ببینم، چه نوع

ورزش را دوست داری؟

- من همیشه تنیس بازی می کنم و این ورزش را دوست دارم.

- موفقیتی هم داری؟

- بله، یکشنبه ی پیش در مسابقه ی تنیس رومیز دانشگاه شرکت کردم و نفر

چهارم شدم.

- پس موفقیت بزرگی کسب کردی. زیرا دانشجویان دانشگاه ما تنیس بازان

خوب و معروفی هستند. در بین آنها نفر چهارم شدن مهم است، موفقیت بیشتر

تو را آرزو می کنم.

Leksik izohlar

1. اتفاق *ettefāy* soz'i:

1) hodisa, tasodif; 2) o'zaro rozilik; 3) ittifoq, birlashma kabi mustaqil ma'nolarni ifodalash bilan bir qatorda murakkab izofali old ko'makchilar tarkibida ham ishlatilishi ham mumkin: به اتفاق *be ettefāy-e* – birgalikda, bilan, birga. Masalan:

استاد به اتفاق *be ettefāy-e ostād* – Ustoz bilan birgalikda va h.k.

2. دستور *dastur* so'zi umumiy "ko'rsatma, ruxsat, qoida" ma'nosiga ega bo'lib, tegishli birikmalarda o'ziga xos ma'no yo'nalishlarini ifodalaydi:

دستور العمل *dastur ul- 'amal* – ko'rsatma

دستور جلسه *dastur-e jalase* – majlis kun tartibi

دستور خوراك *dastur-e xorāk* – ovqatlanish tartibi

دستور روز *dastur-e ruz* – kun tartibi

دستور زبان *dastur-e zabān* – grammatika

16-mashq. Quyidagi she'rni tarjima qilinig va yod oling.

که در آفرینش ز يك گوهرند	بني آدم اعضاي يكدیگرند
دگر عضوهارا نماند قرار	چو عضوي به درد آورد روزگار
نشاید که نامت نهد آدمي	تو کز محنت دیگران بیغمي

17-mashq. گفتگو matnidan arab fe'l boblariga oid shakllarni toping va ko'chirib yozing.

18-mashq. O'zingiz yoki do'stlaringiz shug'ullanadigan va sevadigan sport turlari haqida so'zlab bering.

19-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Biz Hasan bilan talabalar yotoqxonasida yashaymiz. Men Hasan bilan turishga roziman. Biz sportni juda yaxshi ko'ramiz. Menga ko'proq kurash, Hasanga esa boks yoqadi. Hasan bilan turli musobaqalarga qatnashamiz. Masalan, men ikki oy oldin kurash bo'yicha universitet birinchiligida ishtirok etdim. Hasan va boshqa do'stlarim menga muvaffaqiyat tilaganiga qaramay, men g'olib chiqa olmadim. Hasan boksdan tashqari suzish bilan ham shug'ullanadi. U juda yaxshi suzuvchidir. Yaqinda u suzish bo'yicha Toshkent shahar birinchiligida qatnashishi kerak. Umid qilamanki, u g'alaba qozonadi. Nafaqat mening o'zim, balki barcha do'stlarimiz Hasanga mazkur musobaqalarda muvaffaqiyatlar tilaydilar.

Qo'shni xonada guruhimizning boshqa ikki talabasi yashaydi. Ularning har ikkisi yaxshi futbolchilardir va universitet futbol jamoasida o'ynaydilar.

O'N TO'QQIZINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

در باغ وحش تاشکند

روز یکشنبه، وقتی که با دخترم لیلی می خواستم برای تماشای باغ وحش تاشکند بروم، دختر کوچکم مریم خواهش کرد او را هم با خود ببرم. به او گفتم عزیزم! باغ وحش تاشکند خیلی بزرگ است. تو زود خسته می شوی. مریم در جواب گفت: باباجان، مگر تو نمی دانی در باغ وحش تاشکند، تمام وسایل تفریح و استراحت، مخصوصاً برای کودکان فراهم است. همیشه شاگردان کلاس ما با پدران و مادران خود به آنجا می روند و هیچ خسته نمی شوند و خیلی راضی بر می گردند و می آیند برای دیگران تعریف می کنند. به او گفتم: اگر اینطور است بیا برویم. مریم خوشحال شد و زود لباس پوشید و حاضر شد. با هم از خانه بیرون آمدیم و سوار اتوبوس شدیم. تا نزدیک باغ وحش رفتیم و در آنجا از اتوبوس پیاده شدیم آنگاه بلیت ورودی خریدیم و وارد باغ وحش شدیم. واقعاً باغ وحش تاشکند خیلی وسیع و بزرگ است و یکی از بزرگترین باغ وحش های آسیای مرکزی است. بزرگی باغ وحش تاشکند به حدیست که در یک دفعه نمی توان تمام بخش های آن را تماشا کرد. برای این که مردم خسته نشوند، در باغ وحش تاشکند، مغازه ها و کیوسک های روزنامه و کتاب فروشی و کافه های زیادی است تا مردم با استفاده از آنها، استراحت نموده و بعد به تماشای خود ادامه دهند. برای کودکان، وسایل استراحت و تفریحات گوناگون مهیا است، اسباب بازی های زیادی وجود دارد و کودکان با آنها مشغول می شوند و خستگی را فراموش می کنند. مثلاً

درشکه هایی است که به آنها به جای اسب، الاغ بسته اند و کودکان با میل زیاد، بدون ترس سوار آنها شده و میدانی را چند بار دور می زنند و شادی می کنند. علاوه براین، چون هر بخشی از باغ وحش، مخصوص یکی از انواع حیوانات است و حیوانات باغ وحش تاشکند، گوناگون و فراوان هستند، انسان از دیدن آنها لذت می برد، و مخصوصاً هر بخشی را چنان ترتیب داده اند که از کارمندان آن بخش در باره ی حیوانات، می توان معلومات کسب نمود و این نه تنها برای کودکان، بلکه برای همه جالب و مفید است.

Leksik izohlar

1. سوار شدن *savār šodan* “(biror-bir transport turiga) minmoq, o‘tirmoq”, asosan, distant holatda ishlatiladi. Bunda سوار شدن *fe’lining ismiy qismi* سوار va *fe’liy qismi* شدن bir-biridan ajralib, tegishli to‘ldiruvchi (transport vositasini ifodalovchi so‘z) سوار bilan izofa orqali biriktiriladi:

man savār-e otubus šodam – Men avtobusga chiqdim.

bāyad savār-e metro šod – Metroga o‘tirish kerak.

2. پیاده شدن *piyāde šodan* “(biror-bir transport vositasidan) tushmoq, chiqmoq” *fe’li doimo kontakt holatda ishlatiladi va vositali to‘ldiruvchining (ya’ni transport vositasini ifodalovchi so‘z) az old ko‘makchisi bilan ishlatilishni talab qiladi:*

az otubus piyāde šodam – Men avtobusdan tushdim (chiqdim) va h.k.

3. لَذَّت بَرْدَن *lazzat bo'rdan* "lazzat olmoq, maza qilmoq" fe'li ham to'ldiruvchining az old ko'makchisi bilan ishlatilishini talab qiladi:

من از این فیلم لذت بردم. *man az in film lazzat bordam* – Men bu filmdan lazzat oldim (Men bu filmni maza qilib tomosha qildim).

1-mashq. Matn tarkibida ushlatilgan ياي مصلري *yā-ye masdari* yordamida yasalgan mavhum otlarni toping va ko'chirib yozing.

2-mashq. Matn tarkibida ishlatilgan arab fe'l boblariga oid shakllar, *an* qo'shimchasi yordamida yasalgan ravishlarni toping va ko'chirib yozing. Tegishli o'zaklardan yasalgan boshqa so'zlarni aniqlang.

3-mashq. Quyidagi so'z va so'z birikmalari ishtirokida jumlar tuzing.

۱ - من - اتوبوس - سوار شدن

۲ - تو - اتوبوس برقي - سوار شدن

۳ - او - مترو - سوار شدن

۴ - ما - اتوبوس - پیاده شدن

۵ - شما - اتوبوس برقي - پیاده شدن

۶ - آنها - مترو - پیاده شدن

۷ - من - این فیلم نو - لذت بردن

۸ - تو - دیدن حیوانات باغ وحش - لذت بردن

۹ - دانش آموزان - تماشای باغ وحش - لذت بردن

4-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'i shaharning shimoliy-g'arbiy qismida, botanika bog'ining yonida joylashgan. Men va ikki o'g'lim tez-tez hayvonot bog'iga borib turamiz. Biz avtobusga o'tiramiz va yarim soatlik yo'ldan so'ng hayvonot bog'i eshigi oldida avtobusdan tushamiz. Eshik oldida kirish biletleri sotib olamiz va hayvonot bog'iga kiramiz. Toshkent hayvonot bog'i juda katta. Toshkent hayvonot bog'i Markaziy Osiyodagi eng katta hayvonot bog'i bo'lib, uni bir marta boshdan oyoq ko'rib chiqish va hayvonlarini tomosha qilish juda qiyin. Lekin hayvonot bog'idagi turli yovvoyi hayvonlarni tomosha qilish shunchalik qiziqarli-ki, odam charchaganini ham esidan chiqaradi. Bundan tashqari hayvonot bog'ida dam olish va ko'ngil ochish uchun turli xil vositalar bor. Ayniqsa, bolalar uchun turli xil attraksionlar va o'yin maydonchalari bor. Ot o'rniga eshak qo'shilgan aravalari bolalarni hayvonot bo'g'ining u boshidan bu boshiga olib boradi va olib keladi. Bolalar aravalarga chiqib, hayvonot bog'ining turli bo'limlarini tomosha qiladilar.

Men o'g'illarim bilan Toshkent hayvonot bog'iga tez-tez borib turishimga qaramay, har gal borganimda uni tomosha qilishdan zavqlanaman.

Ikkinchi mashg'ulot

Yettinchi bob (باب هفتم)

Arab fe'l boblarining yettinchisiga oid masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham fors tilida keng ishlatiladi.

Yettinchi bobning masdari **الفعال** *enfe 'āl* qolipida yasaladi:

انقلاب *enqelāb* - inqilob, **انعكاس** *en'ekās* - in'ikos, akslantirish va h.k.

Mazkur bobning aniq nisbat sifatdoshlari **منفعل** *monfa 'el* qolipida yasaladi:

منعكس *mon'akes* - aks ettirilgan, aylantirilgan va h.k.

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan yettinchi bob masdarini yasang va tarjima qiling.

ب س ط - ج م د - ح ر ف - خ ص ر - ر ح ر - س د د - ض ب ط
- ط ب ع - ط ب ق - ع ط ف - ع ق د - ف ج ر - ف ر د - ف ص
ل - ق ر ض - ق س م - ق ي د - ك ش ف - ه د م - ه ز م .

6-mashq. Quyidagi o'zaklardan yettinchi bob aniq nisbat sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

ب س ط - ج م د - درج - درس - صرف - ط ب ق - ع ق د
- ف ج ر - ف ر د - ف ص ل - ف ه م - ق ر ض - ق س م - ق ط ع - ق ل
ب - ك س ر - ك ش ف - ه د م - ق ب ض - ف ع ل

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz kecha guruhimiz talabalari bilan Toshkent hayvonot bog'iga borishga kelishib olgan edik. Bugun ertalab soat 10 da universitet hovlisida uchrashdik va hammamiz 115-avtobusga o'tirib, hayvonot bog'iga jo'nadik. Hayvonot bog'igacha yarim soat yo'l yurdik. Avtobusda Habib dedi: "Men hayvonot bog'iga tez-tez borib turaman. Hayvonot bog'i shunchalik chiroyli va qiziqarli-ki, har gal yangi-yangi narsalarni ko'raman". Ahmad undan so'radi: "Hayvonot bog'i qaysi faslda chiroyli bo'ladi?". Habib javob berdi: "Toshkent hayvonot bog'i botanika bog'ining yonida joylashgan. U Markaziy Osiyodagi eng katta hayvonot bog'i bo'lib, boshidan-oxirigacha daraxtlar va o'simliklar bilan qoplangan. Shuning uchun yilning har fasli uning chiroyini oshiradi". Men Habibdan so'radim: "Toshkent hayvonot bog'ining yer maydoni qancha?". Habib javob berdi: "Toshkent hayvonot bog'ining yer maydoni qanchaligini bilmayman. Lekin hayvonot bog'i shunchalik katta-ki, uning hamma bo'limlari va hayvonlarini bir kunda ko'rib chiqib bo'lmaydi".

Bu orada avtobus hayvonot bog'i eshigi oldidagi bekatda to'xtadi. Biz hammamiz avtobusdan tushdik va kirish biletlarini xarid qilib, hayvonot bog'iga kirdik. Hayvonot bog'i haqidagi hikoyamning qolganini ertaga davom ettiraman.

Uchincni mashg'ulot

باغ وحش

(ادامه)

پس از آنکه وارد باغ وحش شدیم از بخش حیوانات درنده، مانند شیر، ببر، پلنگ و گرگ شروع به تماشا کردیم، سپس بخش پرندگان را دیدیم. انواع و اقسام پرندگان در آنجا بود که تا حال مثل آن را ندیده بودم و برای من تازگی داشت. من فقط پرندگانی، مانند: گنجشک، بلبل، کبوتر، عقاب، طوطی، طاووس و بعضی دیگر را دیده بودم، ولی در باغ وحش تاشکند، انواع پرندگان به قدری است که همه‌ی آنها را نمی‌شود نام برد.

لیلی و مریم از تماشای دو بخش، خیلی لذت بردند. یکی بخش میمونها بود که انواع میمون و میمونهای کوچک و بزرگ در آنجا بودند، بازی می‌کردند، می‌جهیدند، می‌خندیدند و ادا در می‌آوردند و باعث خنده و تفریح تماشاچیان بودند. بخش دیگر هم بخش سگهای آبی و خرس سفید بود که در آب، بازی می‌کردند و کودکان از دیدن بازی‌ها و حرکات آنها لذت می‌بردند. آن روز ما چند ساعت در باغ وحش بودیم و قسمت‌های مختلف آن را تماشا کردیم و حیوانات زیادی، مانند: فیل، شتر، آهو، گوزن، هُنْگ، بز، خر، مار و جانوران دیگر را دیدیم. وقتی که به منزل برمی‌گشتیم، از مریم پرسیدم: خسته نشدی؟ گفت: نه، تماشای باغ وحش، آنقدر جالب بود که حاضرم هفته‌ی دیگر هم به تماشای آن بروم.

Leksik izohlar

1. به قدری *beyadri* va به حدی *behaddi* birikmalari o'zbek tilidagi "shunchalik" so'zi ma'nosini ifodalaydi va biror predmet va hodisaning miqdor va sifat jihatidan belgi xususiyatlarini bo'rttirib ko'rsatish uchun ishlatiladi.

2. ادا در آوردن *adā dar-āvardan* fe'li o'zbek tiliga "kulgili qiliq va harakatlar qilmoq" birikmasi orqali tarjima qilinadi. Bu fe'l kim yoki nima g'ayritabiiy harakat va qiliq qilayotganini ifodalash uchun ishlatiladi.

3. باعث *bā'es* "sabab, bois" so'zi بودن *budan* va شدن *šodan* fe'llari bilan birikib, murakkab fe'l tashkil etadi. Bu murakkab fe'llar, asosan, distant holatda ishlatiladi.

باعث چیزی بودن *bā'es-e čizi budan* biror narsaga.

باعث چیزی شدن *bā'es-e čizi šodan* sabab bo'lmoq.

Masalan: حرکت آما باعث خنده بود. *harakat-e ānhā bā'es-e xande bud* – Ularning harakatlari kulishga sabab bo'ldi (kulgu uyg'otdi).

8-mashq. Matndan arab fe'li boblari, sifat va ravishlar, joy va vaqt ma'nosidagi so'zlar qolipi asosida yasalgan so'zlarni toping.

9-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'ida turli-tuman hayvonlar juda ko'p. Biz u yerda nafaqat sher, bo'ri, yo'lbars, qoplon kabi hayvonlarni, balki fil, ayiqlar, kiyiklar, tuyalar, begemotlar va maymunlarni ham ko'rdik. Hayvonot bog'ining maxsus bo'limlarida, shuningdek, burgutlar, tovuslar, to'tilar, g'ozlar, o'rdaklar kabi va men hali ko'rmagan turli xil parrandalar bor. Katta o'g'lim, ayniqsa, ikki bo'lim – maymunlar va ayiqlar bo'limlarini tomosha qilishdan lazzat oldi. Maymunlar bo'limi oldida har doim odam ko'p, ayniqsa, bolalar ko'p to'planadi. Turli xildagi katta va kichik maymunlar xilma-xil o'yinlar o'ynaydilar va tomoshabinlarda kulgu uyg'otadilar. Kichik o'g'limga ko'proq timsoh va begemotlar yoqdi.

Begemotlar suvda suzib, turli o'yinlar o'ynaydilar va tomoshabinlar ularni tomosha qilishdan lazzat oladilar. Biz hayvonot bog'ida taxminan 3-4 soat bo'ldik va keyin uyga qaytdik. Uyda o'g'illarim onasiga hayvonot bog'i haqida so'zlab berishdi.

10-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Biz hayvonot bog'iga kirib hayvonlarni tomosha qilishni boshladik. Aytish kerakki, Toshkent hayvonot bog'i shaharning go'zal va serdaraxt qismida joylashgan. Biz avval baliqlar va dengiz hayvonlari bo'limini tomosha qildik. Bu bo'limdagi katta-kichik akvariumlar hamda hovuzlardagi baliqlar va dengiz hayvonlarining turlari shunchalik ko'pki, ularning nomini sanash juda ko'p vaqtni talab qiladi. Biz bu bo'limda yarim soatdan ko'proq bo'ldik. Baliqlar va dengiz hayvonlari bo'limini tomosha qilib bo'lganimizdan so'ng qushlar bo'limiga bordik. Bu bo'limda guruhimiz talabalarining ba'zilari haligacha ko'rmagan qushlarning turlari juda ko'p edi.

Maymunlar bo'limi o'sha kuni tomoshabinlarga, ayniqsa, bolalarga to'la edi. Bolalar maymunlarning o'yinlarini tomosha qilishar va juda quvonishardi. Qafasdagi maymunlar daraxtdan daraxtga sakrashar, turli o'yinlar ko'rsatishardi.

Biz hayvonot bog'ida 4-5 soatcha bo'ldik. Lekin uning barcha bo'limlarini tomosha qilishga ulgurmadik. O'rtoqlarim bilan kelasi dam olish kuni ham hayvonot bog'iga kelishga qaror qildik va avtobusga o'tirib, uyga qaytdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- شما هیچ به باغ وحش تاشکند رفته اید؟
- بله، یکشنبه‌ی گذشته با دخترانم به باغ وحش تاشکند رفتیم.
- می‌گویند باغ وحش تاشکند خیلی بزرگ است؟
- بله، درست می‌گویند، باغ وحش تاشکند بسیار بزرگ است.

- می گویند در باغ وحش تاشکند، همه نوع حیوان هست؟
- بله، صحیح است، شما در باغ وحش تاشکند، حیواناتی می بینید که متعلق به کشورهای مختلف دنیا است، مثلاً حیوانات درنده، مانند: شیر، ببر، پلنگ از صحاری و جنگلهای آسیا و آفریقا، پرندگانمانند طاووس و غیره متعلق به هندوستان و خرسهای سفید از قطب شمال و غیره.
- آیا شما توانستید همه ی بخشها و قسمت های باغ وحش و تمام حیوانات را ببینید؟

- بیشتر بخشها و قسمت های آن را دیدیم.

- خسته نشدید؟

- برای آنکه مردم خسته نشوند و بتوانند تمام یا بیشتر قسمت های باغ وحش را ببینند، در باغ وحش برای همه و مخصوصاً برای کودکان وسایل استراحت و تفریح فراهم کرده اند.

- مثلاً چه وسایلی برای استراحت و تفریح هست؟

- برای استراحت، میزها و مغازه های مختلف، کیوسکهای روزنامه و مطبوعات و کافه ها است. شما می توانید به کافه رفته، چای و شیر قهوه و کاکائو بنوشید یا شیرینی و بستنی بخورید یا روی نیمکتهای اطراف غرفه مطبوعاتی نشسته، روزنامه یا مجله بخوانید و بدین ترتیب کمی استراحت کنید.

- برای کودکان چه وسایل تفریحی هست؟

- برای کودکان، وسایل تفریح گوناگون است. یکی از وسایل تفریح کودکان، آن است که در یک میدانی به درشکه، به جای اسب الاغ بسته اند، کودکان سوار درشکه می شوند و چند بار دور میدان می گردند و از آن لذت می برند و در عین حال استراحت هم می کنند.

- در باغ وحش، حیوانات را تربیت هم می‌کنند یا فقط آنها را در آنجا نگه داشته‌اند؟

- باغ وحش، فقط جای نگهداری حیوانات نیست، بلکه در آنجا حیوانات را تربیت هم می‌کنند. مثلاً در قفس حیوان درنده‌ای چون شیر، سگ کوچکی هم زندگی می‌کند و با هم بازی می‌کنند. اینها با هم بزرگ شده‌اند و چنان به همدیگر عادت کرده‌اند که شیر سگ را نمی‌خورد و سگ از شیر نمی‌ترسد.

- دیگر چه چیز جالب توجهی دیدید؟

- چیزهای جالب توجه زیاد داشت. مثلاً فیلی هست تربیت شده و باهوش که خیلی با پرستار خود مهربان است، مردم پول می‌اندازند و او با خرطوم خود پول را بر می‌دارد و به پرستار می‌دهد و در مقابل، پرستار به او قند یا خوراکی دیگر می‌دهد. این منظره برای همه و بویژه برای کودکان جالب توجه است. یا اینکه میمون‌ها بازی می‌کنند و ادا در می‌آورند و باعث خنده‌ی مردم می‌شوند، خرس‌های سفید در آب بازی می‌کنند و نظر مردم را به خود جلب می‌نمایند.

- پس باغ وحش تاشکند، خیلی جالب است، باید حتماً آن را دید؟

- بله، خیلی جالب و دیدنی است، دخترم آنقدر از دیدن باغ وحش، راضی و خوشحال شد که از من خواهش می‌کرد هفته‌ی دیگر هم به تماشای آن برویم.

Leksik izohlar

1. چون *čun* so'zi omonim so'zlar qatorini tashkil etadi:

چون *čun* – paytda, vaqtda

چون *čun* – uchun

چون *čun* – o'xshash, kabi.

2. تربیت کردن *tarbiyat kardan* fe'li “tarbiyalamoq, yo'l-yo'riq ko'rsatmoq” ma'nolarida ishlatiladi. Matnda bu fe'l hayvonlarni turli xil o'yin va mashqlarni bajarishga o'rgatish ma'nosida qo'llangan.

11-mashq. Quyidagi maqollarni yod oling.

ضرب المثل

از خرس، موی *az xers mui* – Tegirmondan chiqqani qarzdordan ungani (aynan: ayiqdan bir tuk).

مارگزیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد. *mār gazide az rismān-e siyāh-o sefid mitarsad* – Qo'rqqanga qo'sh ko'rinar, Sut ichib kuygan qatiqni ham puflab ichadi.

12-mashq. Matn tarkibidagi I-VII boblarga va boshqa tegishli qoliplarga oid arabiy so'zlarni toping va ko'chirib yozing.

13-mashq. “Toshkent hayvonot bog'i” mavzusida fors tilida so'zlab bering.

14-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va qator qilib yozing.

گوناگون – جالب – بزرگ – توجه کردن – فهمیدن – خواستن

15-Mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'ida dunyoning turli mamlakatlariga oid, ya'ni Afrikadan tortib Shimoliy qutbgacha tegishli bo'lgan hayvonlar bor. Hayvonlarning aksariyati qafaslarda yashaydi. Toshkent hayvonot bog'ida hayvonlarni turli o'yin va mashqlarga o'rgatadilar. Masalan, men sher kabi yirtqich hayvonning kichkina it bilan bir qafasda yashayotganini ko'rdim. Ular birga katta bo'lishgan, bir-

biriga shunchalik o'rganib qolganki, sher itga tegmaydi (aynan itni yeb qo'yamaydi), it esa sherdan qo'rqmaydi.

Men yana hayvonot bog'ida o'rgatilgan filni ko'rdim. U juda aqlli va o'z boquvchisiga mehribon. Filning qafasi atrofida doim odamlar to'planishadi. Odamlar unga tanga tashlashadi, fil uni xartumi bilan yerdan olib, o'z boquvchisiga beradi. U filga tashakkur aytadi va unga non yoki qand beradi. Bu tomosha, ayniqsa, bolalar uchun qiziqarli.

Kecha hayvonot bog'ining bir necha bo'limini tomosha qilgach, men va og'illarim charchab qoldik. Biz ro'znomalar do'koni yonidagi o'rindiqqa o'tirib, bir oz dam oldik. Chorak soat dam olgach, hayvonot bog'ini tomosha qilishni davom ettirdik.

YIGIRMANCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Sakkizinchi bob (باب هشتم)

Fors tili lug'at tarkibiga arab fe'l boblarining sakkizinchisiga oid masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham kirgan.

Sakkizinchi bob masdari *افعال este 'āl* qolipida yasaladi:

انتظار entezār – kutish, umid, اشتباه *eštebāh* - xato va h.k.

Mazkur bobning aniq nisbat sifatdoshi *مفعل mofta'el* qolipida yasaladi:

منتظر *montazer* – kutuvchi, umid qiluvchi, *منتشر montašer* – nashr qilingan; hammaga ma'lum va h.k.

1-mashq. Quyidagi o'zaklardan sakkizinchi bob masdarlarini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب ك ر - ج م ع - ج ه د - ح ب س - ح ض ر - ح ر س - ح ر م -
ح س ب - ح م ل - خ ت م - خ ر ع - خ ص ص - خ ل ف - ر ب ط
ر ف ع - س ر ق - س ن د - ش ر ك - ش ع ل - ش غ ل - ع ب ر
ع ر ض - غ س ل - ف ت ح - ف خ ر - ق ب س - ق د ر - ق ص
د - ك ش ف - ل ز م - ل ت ف - ل م س - م ح ن - م د د - م ي ز - ن
خ ب - ن ش ر - ن ظ ر - ن ظ م - ن ق ل - ن ق م .

2-mashq. Quyidagi o'zaklardan sakkizinchi bob aniq nisbat sifatdoshini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ج م ع - ج ن ب - ح ر ق - خ ل س - خ ل ط - خ ل ف - ر ب ط -
ر ك ب - س ب د - س ت ر - س ق ر - س ق ل - س م ر - س ن د - ش
ب ه - ش ر ك - ش ع ل - ش م ع - ع د ل - ع ذ ر - ع ر ض - ع ق د -

ف خ ر - ف ب س - ق د ر - ق ص د - ك س ب - ك ش ف - ل ز م - ل
ف ت - م ح ن - ن ح ب - ن س ب - ن ظ ر - ن ق ل - ن ق م .

Ikkinchi mashg'ulot

O'ninchi bob (باب دهم)

Fors tili lug'at tarkibiga, asosan, o'ninchi bobga oid masdarlar o'zlashtirilgan. O'ninchi bobning masdari *استفعال estef'āl* qolipida yasaladi:

استعمار estesmār – ekspluatatsiya; *استقبال esteybāl* – kutib olish va h.k.

O'ninchi bobning aniq va majhul nisbat sifatdoshlari fors tilida nisbatan kam uchraydi.

a) aniq nisbat sifatdoshi *مستفعل mostaf'el* qolipiga ega:

مستمر mostasmer – ekspluatatsiya qiluvchi, ezuvchi, *مستقبل mostaqbel* – kutib oluvchi va h.k.

b) majhul nisbat sifatdoshi esa *مستفعل mostaf'al* qolipi asosida yasaladi:

مستمر mostasmar – ekspluatatsiya qiliniuvchi, *مستقبل mostaybal* – kutiluvchi va h.k.

O'ninchi bob shakllarining umumiy ma'nosi biror narsani egallab olish, o'ziniki qilishga intilish kabi yo'nalishga ega bo'ladi.

استقبال

دیروز شنیدیم که احمد از بخارا می آید. او روزهای تعطیل تابستان را به بخارا پیش پدر و مادر خود رفته بود. او یک ماه و نیم در آنجا بود. حالا به تاشکند می گشت تا اوّل سپتامبر را که روز آغاز سال تحصیلی است، در دانشگاه حاضر

باشد. رفقا قرار گذاشتند به استقبالش بروند. این بود که امروز صبح، ساعت یازده به ایستگاه راه آهن رفتیم. بین راه يك دسته گل خریده با خود بردیم تا به او هدیه نمایم. قطار راه آهن، ساعت یازده و نیم به ایستگاه وارد شد. احمد در واگن ششم بود. از پشت پنجره‌ي واگن ما را دید و با سرعت به طرف ما آمد. احمد را هم‌ه‌ی ما دوست داریم. او پسر خوبی است، زرنگ و با استعداد است، به دوستانش احترام می‌گذارد و در تحصیل کوشش می‌کند. به این خاطر، همه او را با آغوش باز پذیرفتند و بوسیدند و او به همه دست داد و از همه احوالپرسی نمود. حسن از طرف ما به او خوشامد گفت و مراتب شادي رفقا را از مراجعت او به تاشکند در چند کلمه بیان داشت. بعد از آن، همه دور او را گرفتیم، هر کس ستوای می‌کرد و از حالش می‌پرسید و او به پرسشها پاسخ می‌داد. یکی عُنر می‌خواست که نتوانست به او نامه بنویسد. احمد عُنر او را می‌پذیرفت. دیگری سخن از ملاقاتی بعد به میان می‌آورد. احمد به او وعده‌ي ملاقات می‌داد. هر کس به نوبه‌ي خود چند کلمه با او سخن می‌گفت و شادي و خوشحالی خود را از دیدار او بیان می‌داشت و او به سخنان همه با دقت گوش می‌داد و از اظهار دوستی رفقا شاد می‌شد و لذت می‌برد. او را تا مرولش مشایعت نمودیم و وقتی که به مرول او رسیدیم از هم‌ه‌ی ما تشکر کرد و با همه از نو دست داد و خدا حافظي نمود. آن وقت، قرار شد که فردا ساعت پنج بعد از ظهر در حیاط دانشگاه ملاقات کنیم و ما خوشحال از دیدار با احمد، هر يك به خوابگاه عمومی و یا مرول خود برگشتیم.

Leksik izohlar

1. قرار گذاشتن *yarār gozāshan* fe'li o'zbek tiliga "kelishib olmoq", "shartlashmoq" fe'llari orqali tarjima qilinadi. Bu fe'l ham kontakt va ham distant holatlarda ishlatilishi mumkin:

گذاشتند. *rofoyā barāye molāyāt yarār* رلفقا براي ملاقات قرار گذاشتند.
gozāstand yoki:

گذاشتند. *rofoyā yarār-e molāyāt gozāstand* -
O'rtoglar uchrashuvga kelishib oldilar.

2. قرار *yarār* so'zi, shuningdek, quyidagi birikmalar tarkibida ishlatiladi:

از اين قرار بودن *az in yarār budan* - Quyidagilardan iborat bo'lmoq.

نام هاي ماهها از اين قرار بود. *nāmhā-ye māhhā az in yarār bud* -
Oylarning nomlari quyidagilardan iborat edi.

بايستن *yarār budan* قرار شد va *yarār šod* birikmalari *bāyestan* modal fe'li kabi biror ish-harakat bajarilishi zaruriyati yoki majburiyati ma'nolarini ifodalaydi va umumiy tarzda o'zbek tiliga "(biror ishni qilishga) kelishib olingan edi" yoki "(biror ish) bo'lishi kerak edi" birikmalari bilan tarjima qilinadi. Tegishli ish-harakatni ifodalovchi fe'l aorist shaklida turadi.

3-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob masdarlarini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب د د - ب د ل - ب ش ر - ح ص ل - ح ض ر - ح ف ظ - ح ك م
- خ د م - خ ر ج - خ ل ض - د ر ك - د ل ل - ر د د - ش ه د - ظ ه ر
- ع د د - ع م ل - غ ر ف - ق ر ر - ق ر ض - ق ل ل - م د د - م ر ر -
م ل ك - ن ب ط - ن ت ج - ن س خ - ن ط ق - ه د ك - ه ل ل.

4-mashq. Quyidagi o'zaklardan X bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب ض ر - خ ب ر - خ د م - ش ع ر - ش ر ق - ع ر ب - ع ص م
- ع ل م - غ ر ب - غ ر ق - ف ه م - ك ب ر - د ز م - م ل ك -
ن س خ - ن ك ف .

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan X bob majhul nisbat sifatdoshi yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ح د ث - ح س ن - ح ض ر - ح ك م - خ ر ج - خ ل ص - ع م ل
- ق ب ل - ه ل ك .

6-mashq. Matn tarkibidagi I-X boblar shakllariga oid so'zlarini toping va ko'chirib yozing.

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Kecha biz Hasan bilan Ahmadni kutib olishga kelishib oldik. Ahmad yozgi ta'til kunlari Xorazmga ota-onasining yoniga ketgan edi. Biz uni deyarli 2 oy ko'rmagan edik.

Guruhimizning boshqa talabalari biz bilan bormoqchi ekanliklarini aytishdi. Biz ertalab soat 10 da uchrashishga kelishib oldik.

Ertalab vokzalga kelganimda o'rtoqlarim meni kutib turishgan ekan. Men bir oz kech qolganim uchun ulardan uzr so'radim.

Biz hammamiz Ahmadni yaxshi ko'ramiz. U juda yaxshi va iste'dodli bola, o'qishda hammamizdan oldinroqda. Bundan tashqari, Ahmad barcha o'rtoqlarimni hurmat qiladi.

Biz Ahmadni quchoq ochib kutib oldik. U ham bizni ko'rganidan xursand bo'ldi. Har birimiz bilan qo'l berib ko'rishdi va hol-ahvol so'radi. Hasan bizning nomimizdan Ahmadni yetib kelgani bilan tabrikladi. Shundan so'ng biz Ahmadni o'rab oldik. Har birimiz unga savol berardik, u esa navbat bilan savollarga javob berardi.

Ahmad mendan xat yoza olmagani uchun uzr so'radi. Men uning uzrini qabul qildim va u bilan uchrashishga kelishib oldim. Ahmad yo'lda bizga o'z safari haqida so'zlab berdi. Hammamiz diqqat bilan uning hikoyasini eshitdik.

Ahmadni to uyigacha kuzatib bordik. U bizga yana bir bor tashakkur aytdi va har birimizga boshqatdan qo'l berib xayrlashdi.

Uchinchi mashg'ulot

ا -ā va ان -ān qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari

Sifatdosh fe'l negizidan yasaluvchi shakl bo'lib, o'zida ham fe'llik, ham sifatlik xususiyatlarini mujassam qiladi. Lekin shuni ham qayd etish lozimki, sifatdoshlarning ayrim turlari, ayniqsa, hozirgi zamon sifatdoshlari o'zlarining fe'llik xususiyatlarini deyarli to'liq yo'qotib, ko'proq sifat yoki ot turkumlariga oid ma'no va vazifalarga ega bo'ladi.

Fors tilida hozirgi zamon sifatdoshlarining uch turi mavjud:

a) نده - *ande* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari;

b) ا - *ā* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari;

v) ان - *ān* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari.

Yuqorida zikr etilgan sifatdoshlarning barchasi fe'lining hozirgi zamon negiziga ko'rsatib o'tilgan qo'shimchalarni qo'shish orqali yasaladi. Biz oldingi darslarimizda نده - *ande* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshi haqida so'z yuritgan, uning yasalishi va ishlatilishi bilan tanishgan edik. Shuning uchun, asosan, hozirgi zamon sifatdoshlarining qolgan ikki turiga diqqatimizni qaratamiz.

ا - *ā* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari fe'lda ifodalangan ish-harakat bilan bog'liq bo'lgan xususiyat, belgilarni ifodalaydi. Sifatdoshlarning bu turi o'zida asliy sifatlarga xos bo'lgan barcha xususiyat va vazifalarni namoyon qila oladi:

دانا *dānā* (دانستق *dānestan* - bilmoq fe'lidan) - biluvchi, dono.

گويا *guyā* (گفتن *goftan* - gapirmoq fe'lidan) - ovozli (film haqida); gapiruvchi.

کوشا *kušā* (کوشیدن *kušidan* - harakat qilmoq, intilmoq fe'lidan) - harakatchan, intiluvchan va h.k.

ان - *ān* qo'shimchasi yordamida yasaluvchi hozirgi zamon sifatdoshlari murakkab va ziddiyatli mohiyatga ega. Ular morfologik jihātdan hech qanday o'zgarishsiz ham ravishdoshlik vazifasini

bajara oladi, ham sifat turkumiga xos belgilarni namoyon qila oladi.
Masalan:

اوزان *āvizān* (آویختن *āvixtan* – osmoq, osilmoq fe'lidan) – osib, osilib.

بویان *buyān* (بوییدن *buyidan* – hidlamoq fe'lidan) – hidlab, hidlovchi.

روان *ravān* (رافتن *raftan* – bormoq, ketmoq fe'lidan) – ravon, oqar (daryo) va h.k.

8-mashq. Quyidagi baytni yod oling.

توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر برنا بود
Tavānā bovad har ke dānā bovad
ze dāneš del-e pir bornā bovad

9-mashq. Quyidagi fe'llardan ۱ – ā qo'shimchasi yordamida hozirgi zamon sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

گفتن – کوشیدن – خواندن – دیدن – دانستن – داشتن – گرفتن –
توانستن – رسیدن – شنیدن.

10-mashq. Quyidagi fe'llardan ان –ān qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

رفتن – گفتن – پرسیدن – کردن – رسیدن – خواندن – آویختن –
درخشیدن – جوشیدن – التماس کردن – اشک ریختن – شایستن.

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Ahmad eng yaqin o'rtoqlarimdan biri. Biz u bilan birga katta bo'lganmiz, birga boshlang'ich, o'rta maktablarda o'qiganmiz va hozir ham bir institutda o'qiymiz: men fors bo'limida, Ahmad – arab bo'limida. Ahmad arab tilini o'rganyapti. Garchi bu til fors tiliga qaraganda ancha qiyinroq bo'lsa ham, Ahmadga yoqadi. Ahmad jiddiy va iste'dodli talaba. U darslarda juda harakat qiladi va ko'proq

narsa bilishga intiladi. Arab bo'limidagi hamma o'qituvchilar undan rozilar. O'rtoqlari ham uni juda yaxshi ko'rishadi. U juda yaxshi bola, samimiy va mehribon o'rtoq. Ahmad doimo do'stlariga yordam berishga tayyor.

Yozgi ta'til kunlarida Ahmad Xivaga, ota-onasining oldiga ketgan edi. Men yozgi ta'tilda chet el safarida bo'ldim. Bu muddat ichida Ahmadga birorta ham xat yoza olmaganimdan juda afsuslanaman. Yoz davomida guruhimiz talabalari unga 3-4 marta xat yozishibdi va Ahmad ularning hech qaysinisini javobsiz qoldirmabdi.

Ahmad Xivadan Toshkentga qaytayotganida men uning guruhidagi talabalar bilan uni kutib olgani chiqdim. Uni kutib olib, salom-alik va hol-ahvol so'rashdan so'ng, men Ahmaddan xat yozmaganim uchun uzr so'radim. Baxtinga, Ahmad mening uzrimni qabul qildi. Men undan yana uchrashishga va'da oldim. Men unga Xivaning qadimiy va boy madaniyati haqida suhbatlashmoqchi ekanligimni aytdim. Umid qilamanki, u mening barcha savollarimga javob beradi.

To'rtinchi mashg'ulot

تعطیلات تابستانی

ماه ژوئیه، بعد از پایان درس و امتحانات، تعطیلات تابستانی ما آغاز می‌گردد. دانشجویان در روزهای تعطیل تابستانی درس نمی‌خوانند و به مدت دو ماه استراحت می‌کنند. بعضی‌ها به شهرها و روستاهای خود پیش مادر و پدرشان می‌روند و برخی به استراحتگاه‌ها و آسایشگاه‌ها و یا به مسافرت می‌روند. باید گفت که در ازبکستان و بویژه در مناطق کوهستانی آن، استراحتگاه و آسایشگاه‌ها خیلی زیاد است. مردم در این مناطق می‌توانند هم استراحت کنند و هم امراض مختلف خود را معالجه نمایند.

در حدود هشتاد - نود کیلومتری شهر تاشکند، در منطقه‌ی کوهستانی "چاتقال"، مخزن آب بسیار بزرگ به نام "چارواق" قرار دارد. "چارواق" یکی

از بزرگترین مخازن آب آسیای مرکزی است که ظرفیت آن بیش از دو میلیارد متر مکعب می باشد. عرض مخزن آب مذکور در بعضی جاها تا پنج - شش کیلومتر می رسد و طول آن حدوداً سی کیلومتر می باشد.

اطراف مخزن آب "چارواق"، پر از استراحتگاه های شاگردان دبیرستان ها و دانشجویان دانشگاه های مختلف است. زیرا در فصلهای گرم سال، این منطقه آب و هوای مطبوع و دلچسبی دارد. در بهار و تابستان، بچن ها سبزوخرم می شود و کوهپایه ها، چشم اندازهای لشنگی به خود می گیرد. دانشگاه ما هم در کناره های یکی از رودخانه های "چارواق" استراحتگاهی برای دانشجویان و اساتید دارد.

امسال ما، یعنی چند نفر دانشجوی همکلاسی بعد از پایان دوره ای امتحانات به این استراحتگاه رفیم. از تاشکند تا منطقه ای "چارواق" یک ساعت و نیم تا دو ساعت راه است و ما تا آنجا با اتوبوس رفیم. در استراحتگاه، هم اطاق های دو نفری و سه نفری و هم چادرهای پنج نفری و شش نفری هست. ما پنج نفر بودیم و چون می خواستیم همه با هم باشیم، در یکی از چادرهای پنج نفری مستقر شدیم. چادر ما زیر درختان پرسیایه ای واقع بود. ما بعد از آنکه مستقر شدیم، جلول کشیک تمه نمودیم که هر روز به نوبت، نظافت و پاکسازی چادر و اطراف آن را انجام دهیم.

استراحتگاه دانشگاه ما در زمین به وسعت سه هکتار قرار دارد و آنجا تمام وسایل و محل های تفریح و استراحت، مانند: میادین ورزشی مختلف سالن های شطرنج و بیلیارد و چند قایق برای قایقرانی در مخزن آب، پلاژ شنی تمیز و مرتب و غیره دارد. در استراحتگاه مذکور، همزمان، نزدیک صد نفر می توانند استراحت کنند و مردم برای صرف صبحانه و ناهار و شام به سالن غذاخوری

می‌روند. این سالن غذاخوری آشپزهای خوبی دارد که همیشه غذاهای خوشمزه می‌پزند.

باید گفت که استراحتگاه، برنامه‌های معینی در معین روز دارد. مثلاً هر روز، همه در ساعت هفت صبح از خواب بیدار می‌شوند و در میدان ورزش جمع شده، پانزده تا بیست دقیقه به زیر نظر استاد، ورزش می‌کنند. بعد از ورزش، دست و روی خود را می‌شویند و دندان‌هایشان را با خمیر دندان مسواک می‌زنند، بعضی‌ها دوش آب سرد می‌گیرند و رأس ساعت هشت، در سالن غذاخوری جمع می‌شوند و صبحانه می‌خورند. پس از صرف صبحانه تا ساعت یک بعد از ظهر، وقت آزاد داریم. بعضی فوتبال و یا والیبال بازی می‌کنند، دیگران به سالن شطرنج و بلیارد و یا برای گردش به کوهپایه‌های اطراف می‌روند. ولی می‌توانم بگویم که بیشتر دانشجویان در این موقع، برای آبیاری و آبی و قلیقروانی به پلاژ می‌روند. آفتاب دلچسپ و آب صاف و خنک و پلاژ تمیز و مرتب، آن قدر باعث سرگرمی مردم می‌شوند که آنها حتی گذشت وقت و زمان را احساس نمی‌کنند.

ساعت یک، مجدداً در محل غذاخوری جمع شده، ناهار میل می‌کنند. بعد از صرف ناهار، از ساعت دو تا ساعت پنج عصر، وقت خواب و استراحت است. ساعت پنج، مردم به استراحت و تفریح و مشغولیات خود ادامه می‌دهند. بعد از خوردن شام، معمولاً برنامه‌های کسرت و یا کنکورهای خبرنگاران رشته‌های گوناگون و غیره برگزار می‌شود. آنگاه در ساعت ده و نیم تا یازده شب، همه به خواب می‌روند.

طی بیست و پنج روز، ما استراحت و تفریح خیلی خوب و جالبی داشتیم و بعد از آنکه به تاشکند برگشتیم، خاطرات خود را برای پدر و مادر و نزدیکان خود تعریف کردیم. این تعطیلات تابستانی، به من و رفقایم خیلی خوش گذشت.

Leksik izohlar

1. کیلومتر *kilometr* so'zi yo'l va oraliq masofalari uzunligini o'lchash uchun ishlatiladi:

کیلومتر پنج *panj kilometr* – besh kilometr va h.k.

Fors tilida ... کیلومتری ... در *dar... kilometri-ye...* birikmasi ma'lum punktdan qanchadir kilometr uzoqlikda joylashganligini bildiradi:

تاشکند در پنج کیلومتری تاشکند – *dar panj kilometri-ye tashkand* – Toshkentdan besh kilometr uzoqlikda (Toshkentga besh kilometr yetmasdan) va h.k.

2. گذشتن *gozāsh-tan* fe'li o'zbek tiliga "yaxshi, yoqimli o'tmoq" fe'li bilan tarjima qilinadi va, asosan, dam olish, sayr qilish va sayohatlarning juda ko'ngilli o'tishini ifodalash uchun ishlatiladi:

این گردش به من خوش گذشت. *in gardeš be man xoš gozašt* – Bu sayr men uchun yaxshi o'tdi.

خوش میگذرد؟ *xoš migozarad* – Yaxshi dam olyapsizmi (sayohat qilyapsizmi)?

12-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

تعطیلات تابستانی شما چه وقت آغاز می شود؟ دانشجویان در تعطیلات تابستانی، مشغول چه کارهایی می شوند؟ تعطیلات تابستانی تا چه مدت ادامه دارد؟ آیا در ازبکستان، جاها و محل های استراحت زیاد است؟ استراحتگاه و آسایشگاه ها بیشتر در کدام مناطق قرار دارد؟ آیا در اطراف شهر تاشکند استراحتگاهی هست؟ منطقه ی "چارواق" چه منطقه ای است؟ ظرفیت مخزن آب "چارواق" چه مقدار است و آب آن از کدام رودخانه است؟ آیا شما امسال در تابستان برای استراحت جایی رفتید؟ استراحتگاه دانشگاه در کجا واقع است؟ در این استراحتگاه، همزمان چند نفر می توانند استراحت کنند؟ آیا شما تنها به

استراحتگاه رفتید؟ در استراحتگاه، اطاق گرفتید یا در چادر مستقر شدید؟
استراحتگاه دانشگاه، چه وسایل استراحت و تفریح دارد؟ آیا استراحتگاه از
مخزن آب دور است؟ مردم در استراحتگاه، چگونه استراحت می کنند، یا وقت
می گذرانند؟ آیا استراحت به شما خوش گذشت؟

13-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men va akam bu yil yozgi imtihonlardan so'ng "Chorvoq" suv ombori bo'yida dam olishga qaror qildik. "Chorvoq" suv ombori Toshkentdan 80-90 kilometr uzoqlikda. Aytish kerakki, bu suv ombori Markaziy Osiyodagi eng katta suv omborlaridan biridir. U tog'li mintaqada joylashgan bo'lib, atrofida ko'm-ko'k yaylovlar va chiroyli manzarali tog' yon bag'irlari ko'zga tashlanib turadi. Bu suv ombori joylashgan mintaqada ob-havosi, ayniqsa, yilning issiq fasllarida juda yoqimli bo'ladi. Muloyim oftob va salqin suv, top-toza, tartibli, musaffo plyajlar dam olish uchun juda qulay sharoitlarni yaratadi.

"Chorvoq" suv ombori bir nechta tog' daryolarining suvini o'zida to'playdi va to'plangan suv yoz oylarida sug'orish ishlariga ishlatiladi.

Biz akam bilan ana shu daryolarning biri bo'yida joylashgan dam olish uyiga bordik. Ertalab soat to'qqizda avtobusga o'tirdik va taxminan ikki soatlik yo'ldan so'ng dam olish uyiga yetdik. Dam olish uyida ikki-uch kishilik xonalar va besh-olti kishilik chodirlar bor. Biz ochiq havoda ko'proq bo'lish uchun tengdoshlarimiz bilan besh kishilik chodirda joylashdik. Har kuni navbat bilan chodirimiz va uning atrofini o'zimiz tozalab, yig'ishtirib turdik.

Dam olish uyida turli sport o'yinlari maydoni, shaxmat, stol tennisi, bilyard kabi o'yinlar saloni va maydonchasi, usti ochiq kinoteatr, katta oshxona, cho'milish uchun toza qumli plyaj, sayr qilish uchun bir nechta qayiq va boshqa turli vositalar bor. Har kuni mohir oshpazlar nonushta, tushlik va kechki ovqatlarga turli mazali taomlar pishiradilar. Dam olish uyida aniq kun tartibi bor va hamma ana shu tartibga amal qiladi. Biz dam olish uyida har kuni turli o'yinlar o'ynadik, tog' yon bag'irlariga sayohat qildik. Lekin

aytishim kerakki, dam olishimizning aksariyati suv bo'yida, plyajda o'tdi.

Musaffo va salqin suvda cho'milish va suzish, qayiqlarda sayr qilish, top-toza qumli plyajda turli o'yinlar o'ynash va oftobda qorayish bizni o'ziga shunchalik jalb qilardiki, hatto vaqtning o'tishini ham sezmasdik.

Biz dam olish uyida yigirma besh kun bo'ldik va bu muddat biz uchun juda ko'ngilli o'tdi. Toshkentga qaytib kelgach, o'z taassurotlarimizni ota-onamiz va yaqinlarimizga so'zlab berdik.

14-mashq. "Yozgi ta'til" mavzusida hikoya tayyorlang va so'zlab bering.

O'ZBEKCHA - FORSCHA
LUG'AT

A

- a'lo hazrat - اعليحضرت [a'la hazrat]
a'mol - اعمال [a'mal]
adliya - دادگستري [dadgostari]
afsuslanmoq - تأسف خوردن [ta'assof xordan]
agar - اگر [agar]
agressiya - تجاوز [tajavoz]
ahvol so'ramoq - احوالپرسی کردن [ahval porsī kardan]
ajralib - جدا شده [joda šode]
ajramoq - جدا شدن [joda šodan]
ajratib ko'rsatmoq - مشخص کردن جدا کردن [joda kardan]; مشخص کردن
[mošaxxas kardan]
aka (uka) - برادر [barādar]
akalarcha - برادرانه [barādarāne]
aks ettirilgan - منعکس شده [en'ekās yāfte]; منعکس شده [mon'akes šode]
aksariyat hollarda - در اکثر مواقع [dar aksar-e mavāye]; بیشتر [bištar]
aksincha - برعکس [bar'aks]
aks ettirish - انعکاس دادن [en'ekās dādan]
akvarium - مخزن شیشه ای [maxzan-e šīše-yi]
almashtirish - تبدیل کردن [tabdil kardan]
almashuvchi - مورد تبدیل [moured-e tabdil]
alohida - جداگانه [jodāgāne]

- alomat - نشانه [*nešāne*]
- aloqa - رابطه [*rābete*]
- amal qilmoq - مراعات کردن [*morāāt kardan*]; عمل کردن [*'amal kardan*]
- amalga oshmoq - عملی شدن [*'amali šodan*]
- ammo - آما [*ammā*]
- ana - اینست [*inast*]
- ancha - خیلی [*xeyli*]
- anglatmoq - معنی دادن [*ma'ni dādan*]
- aniq - دقیق [*dayiy*]; مشخص [*mošaxxas*]
- aniq daraja sifatdoshi - فاعل [*fā'e*]
- aniq mayl - وجه اخباری [*vajh-e axbārī*]
- aniqlamoq - تشخیص دادن [*tašxis dādan*]; تدقیق کردن [*tadqiq kardan*]
- aniqlovchi - صفت [*sefat*]; مضاف الیه [*mozāf-e elayh*]
- aniqlovchi ergash gap - جملهی فرعی وصفی [*jomle-ye far'i-ye vasfī*]
- anor - انار [*anār*]
- antonim - متضاد [*motazād*]
- aorist - وجه شرطی [*vajh-e šartī*]
- apelsin - پرتقال [*portoyāl*]
- arab - عرب [*arab*]
- arabiy - عربی [*arabi*]
- arabshunos - عرب شناس [*arabšenās*]
- aralashish - مداخله کردن [*modāxele kardan*]
- arava - گاری [*gārī*]; درشکه [*doroške*]
- ariq, anhor - رود [*rud*]; جوی [*juy*]

arzon - ارزان [arzān]
 asar - اثر [asar]
 asliy sifat - صفت اصلي [sefat-e asli]
 asos - اساس [asās]; نهاد [nehād]; پایه [pāye]
 asr (kechki payt) - عصر [asr]
 asr - قرن [yarn]; سده [sade]
 atama - اصطلاح [estelāh]
 atamoq - نامیدن [nāmīdan]
 attraksion - اتراکسیون [atrāksion]
 atrof - اطراف [atrāf]
 attorlik - عطاری [attāri]
 avgust - اوت [ut]; اوگوست [ougust]
 avrat - عورت [ourat]
 avtobus - اتوبوس [otubus]
 avtomobil - اتومبیل سواری [otomobil-e savāri]; خودرو [xodrou]
 avval - اول [avval]
 ayirmoq - جدا کردن [jodā kardan]
 aylanish - دور خوردن (زدن) [dour خوردن (zadan)]
 aylanmoq - چرخیدن [čarxīdan]; مبدل شدن، [mobaddel šodan]
 aylantirilgan - مبدل شده [mobaddel šode]
 aynan - دقیق [dayiy]
 ayni payt - اکنون [aknun]; همین حالا [hamin hālā]
 ayniqsa - به ویژه [beviže]
 ayol - زن [zan]

ayrim - برخی [barxi]; بعضی [ba'zi]

aytmoq - گفتن [goftan]

aziz - عزیز [aziz]

B

ba'zan - بعضاً [ba'zan]

badantarbiya - تربیت جسمانی [tarbiyat-e jesmāni]; ورزش [varzeš]

bajarmoq - انجام دادن [anjām dādan]

bajaruvchi - انجام دهنده [anjām dehande]

baland - بلند [boland]

baliq - ماهی [māhi]

balki - بلکه [balke]

barcha - همه [hame]; تمام [tamām(e)]

barg - برگ [barg]

bari bir - یکسان [veksān]

barmoq - انگشت [angošt]

basketbol - بسکتبال [bāsketbol]

baxt - سعادت [saādat]; خوشبختی [xušbaxti]

bayram - عید [eyd]; جشن [jašn]

bayt - بیت [beyt]

begemot - اسب آبی [asb-e ābi]

bekat - ایستگاه [istgāh]

belgi - علامت [alāmat]; نشانه [nešāne]

belgilamoq - علامت گذاری [alāmat gozāri]

bernalol - آزادانه [āzādāne]
 berilgan - داده شده [dāde šode]
 bermoq - دادن [dādan]
 bevosita - مستقوماً [mostayiman]
 bilan - باهم [bā ham]; با [bā]
 bildirmoq, anglatmoq - معنی داشتن [ma'ni dāštan]
 bilim bermoq - یاد دادن [yād dādan]; آموختن [āmuxtan]
 bilim - دانش [dāneš]
 bilmoq - دانستن [dānestan]
 biluvchi - داننده [dānande]; دانا [dānā]
 bilyard - بلیارد [bilyārd]
 bino - ساختمان [sāxtemān]; بنا [banā]; عمارت [emārat]
 binoan - مطابق [motābey]; بناهر [benābar]
 birga - باهم [bā ham]; با [bā]
 bir butunlik - يك پارچگي [yek pārčegi]
 bir necha - چندین [čandin]; چند [čand]
 bir oz - کمی [kamī]
 bir qancha - يك تعداد [yek te'dād]
 bir qatorda - در ردیف آن [dar radif-e ān]
 bir vaqtning o'zida - همزمان [hamzamān]
 bir-biri bilan - بین هم [beyn-e ham]; باهم [bā ham]
 biri - یکی [yeki]
 birikma - ترکیب [tarkib]
 birikmoq - پیوند زدن [peyvand zadan]

- 3irikrtirmoq - پیوند دادن [peyvand dādan]
 birinchilik - اولویت [avvaliyat]
 birlik - وحدت [vahdat]; یگانگی [yegānegi]
 biror - یگان [yegān]
 biror-bir - هر کدام [har kodām]; هر يك [har yek]
 biroz - کمی [kami]
 bitishuv - اتصالی [ettesāli]
 bitkazmoq - فارغ شدن [fārey šodan]; تمام کردن [tamām kardan];
 به اتمام رسیدن [be etmām rasidan]
 bluzka - بلوز [boluz]
 bo'lak - قسمت [yesmat]
 bo'lim - شعبه [šo'be]
 bo'lmoq, emoq - بودن [budan]
 bo'rttirib ko'satmoq - بروز دادن [boruz dādan]
 bo'yicha - طبق [teby-e]
 bo'yida - در لب [dar lab-e]; در دم [dar dam-e]
 bo'yin - گردن [gardan]
 bob - فصل [fasl]
 bodring - خیار [xiyār]
 bog'-rog' - باغ و بوستان [bāy-o bustān]
 bog'liq bo'lmoq - ارتباط داشتن [ertebāt dāstan]
 bog'lama - فعل ربط [fe'l-e rabi]
 bog'lamoq - بستن [bastan]; پیوند دادن [peyvand dādan]
 bog'lanmoq - وصل شدن [vasl šodan]; اتصال یافتن [ettesāl yāftan]

bog'liq - مربوط [marbut]
 bog'lovchi - حرف ربط [harf-e rabt]
 boks - بُكس [boks]
 bola - بچه [bačče]; كودك [kudak]
 bolalar bog'chasi - كودكستان [kudakestān]
 bolalik - كودكي [kudaki]
 boquvchi, tarbiyachi - پرورنده [parvarande]; پرستنده [parastande]
 bor bo'lmoq - داشتن [dāstan]
 borgan - رفته [rafte]
 bormagan - نرفته [narafte]
 bosh - سر [sar]
 bosh kiyim - كلاه [kolāh]
 boshdan oyoq - از سر تا پايين [az sar tā pāyin]; سر تا پا [sar tā pā];
 boshi berk - بن بست [bonbast]
 boshlab to - از ... گرفته تا [az ...gerefte tā]
 boshlamoq - شروع کردن [šoru' kardan]; آغاز کردن [āyāz kardan]
 boshlang'ich - اوليه [avvaliye]
 boshlanish - شروع [šoru']
 boshlanmoq - شروع شدن [šoru' šodan]; آغاز شدن [āyāz šodan]
 boshlari (oy) - در اوایل [dar avāyel-e]; اوایل [avāyel-e]
 boshqa - ديگر [digar]
 boshqatdan - دوباره [do bāre]; از سر [az sar]
 botanika - گیاه شناسي [giyāhshenāsi]
 boy - غني [yani]

bozor - بازار [bāzār]
 bu - این [in]
 bu yerda - اینجا [injā]
 bufet - بوفه [bufe]
 bugun - امروز [emruz]
 bukmoq - خم کردن [xam kardan]
 bulut - ابر [abr];
 bulutli - ابر آلوده [abr ālude]
 bulvar - خیابان [xiyābān]
 bunda - در این [dar in]
 bundan tashqari - علاوه بر این [alāve bar in]; غیر از این [yeyr az in]
 bunday - اینگونه [ingune]
 burgut - عقاب [oyāb]
 butun - تمام [tamām-e]; کل [kol]; کامل [kāmel]
 butunlay - کاملاً [kāmelan]
 buyruq - امر [amr]
 buyruq mayli - وجه امری [vajh-e amri]
 buyurmoq - فرمودن [farmudan]; سفارش دادن [sefāreš dādan]

Ch

chamalamoq - حدس زدن [hads zadan]
 chap - چپ [čap]
 charchamoq - خسته شدن [xaste šodan]
 chehra - چهره [čehre]

cheklanish - محدود [mahdud]
 chekmoq - سیگار کشیدن [sigār kešidan]
 chet - خارج [xārej]
 chet el - کشور خارجی [kešvar-e xāreji]
 chiqarmoq - خارج کردن [xārej kardan]
 chiqmoq - خارج شدن [xārej šodan]
 chiroyli - زیبا [zibā]; قشنگ [yašang]
 cho'milmoq - آبتنی کردن [ābtani kardan]
 chodir - خیمه [xeyme]; چادر [čāder]
 chog'ida - موقعی که [zamāni ke]; زمانی که [hengāmi ke]; هنگامی که [mouyei ke]
 chorsanba - چهارشنبه [č(ah)āršanbe]
 choy - چایی [čāyi]
 choyshab - ملافه [mallāfe]
 chunki - چونکه [čunke]; زیرا [zirā]; چون [čun]

D

da'vat - دعوت [da'vat]
 dala - مزرعه [mazra'e]; کشتزار [keštzār]
 dam olish kuni - روز تعطیل [ruz-e ta'til]; روز استراحت [ruz-e esterāhat]
 dam olmoq - استراحت کردن [esterāhat kardan]
 daqiqa - دقیقه [dayiye]
 daraja - درجه [daraje]
 daraxt - درخت [deraxt]

- dars - درس [dars]; کلاس [kelās]
- darslik kitobi - کتابِ درسی [ketāb-e darsi]
- daryo - رودخانه [rudxāne]
- dastgoh - دستگاه [dastgāh]
- dasturxon - سفره [sofre]
- dastyor - پادو [pādo]
- davlat - دولت [doulat]
- davlat organlari - ادارات دولتی [edārāt-e doulati]
- javolash muassaasi - درمانگاه [darmāngāh]
- davom - ادامه [edāme]
- davom etmoq - ادامه داشتن [edāme dāštan]
- davom ettirmoq - ادامه دادن [edāme dādan]
- davomida - طی [te-ye]
- dehqon - دهقان [dehqān]
- demak - پس [pas]
- demoq - گفتن [goftan]
- dengiz hayvoni - حیوانات دریایی [heyvānāt-e daryā-yi]
- deraza - پنجره [panjare]
- deyarli - تقریباً [tayriban]
- didaktik - تربیتی [tarbiyati]
- diktor - گوینده [guyande]
- diqqat - توجه [tavajjoh]
- diqqat qaratmoq - توجه کردن [motavajjeh šodan]; توجه کردن
[tavajjoh kardan]

diqqatga sazovor joy - دیدنی [didani]
do'kon - دُکان [dokkān]
do'st - دوست [dust]
do'stlik - دوستی [dusti]
do'stona - دوستانه [dustāne]
doimo - همیشه [hamiše]
doktor - دکتر [doktor]; پزشک [pezešk]
donalab sanamoq - شماریدن [šomāridan]
dono - دانا [dānā]
dori - دارو [dāru]
dorixona - داروخانه [dāruḫāne]
dunyo - دنیا [donyā]
dush - دوش [duš]
dushanba - دوشنبه [došambe]

E

e'lon - اعلیّه [ettelā'īye]; اعلام [e'lām]
e'tibor bermoq - متوجه بودن [motavajjeh budan]
e'tiqod - اعتقاد [e'teyād];
ega - دارای [dārā-ye]; خواجه [xāje]; صاحب [sāheb]
ega bo'lmoq - داشتن [dāštan]
egalik - دارا بودن [dārā budan]
egalik qo'shimchasi - ضمائم متصل [zāmāyer-e mottasel]
egallamoq - اشغال کردن [ešyāl kardan]

egilmoq - خم شدن [*xam šodan*]
 ehtimol - احتمالاً [*extemālan*]
 ekin - کشت [*kešt*]
 ekinzor - کشتزار [*keštzār*]
 ekmoq - کاشتن [*kāštan*]
 ekspluatatsiya - استثمار [*estesmār*]
 ekspluatator - استثمار کننده [*estesmār konande*]; استثمارگر [*estesmārgar*]
 ekvivalent - همانند [*hamānand*]
 emoq - شدن [*šodan*]
 eng - خیلی [*xeyli*]
 ergash gap - جمله‌ی فرعی [*jomle-ye far'i*]
 erimoq - آب شدن [*āb šodan*]
 erkak - مرد [*mard*]
 erkin - آزاد [*āzād*]
 Eron - ایران [*irān*]
 eroniy - ایرانی [*irāni*]
 ertaga - فردا [*fardā*]
 ertalab - صبح [*sobh*]
 esdan chiqarmoq - فراموش کردن [*farāmuš kardan*]
 esdan chiqmoq - فراموش شدن [*farāmuš šodan*]; از یاد رفتن [*az yād raftan*]
 eshik - در [*dar*]; دروازه [*darvāze*]
 eshitmoq - شنیدن [*šenidan*]
 eski - کهنه [*kohne*]; قدیم [*yadim*]
 eslamoq - به یاد آوردن [*beyād āvardan*]

eslatib o'tmoq - یاد آوری کردن - [yād āvari kardan]

eslatma - یاد آوری - [yād āvari]

etik - موزه - [muze]

F

fakultet - دانشکده - [dāneškade]

faqat - فقط - [fayat]; تنها - [tanhā]

farq - تفاوت - [tafāvot]; فرق - [fary]

farq qilmoq - تفاوت داشتن - [tafāvot dāstan]; فرق داشتن - [fary dāstan]

farqli - متفاوت - [motafāvet]

farqli ravishda - متفاوت از - [motafāvet az ...]

farvardin - فروردین - [farvardin] (Eron yil hisobining 1-oyi)

fasl - فصل - [fasl]

fe'l - فعل - [fe'l]

fe'liy - فعلی - [fe'li]

fevral - فوریه - [fevriye]

fikr - فکر - [fekt]; عقیده - [ayide]

film - فیلم - [film]

fors - فارس - [fārs]

forscha - فارسی - [fārsi]

foydalanmoq - استفاده کردن - [estefāde kardan]

fozil - فاضل - [fāzel]

frazeologik birikma - عبارت - [ebārat]

futbol - فوتبال - [futbāl]

futbol jamoasi - تیم فوتبال [tim-e futbāl]

futbolchi - فوتبالیست [futbālist]

G'

g'arb - غرب [yarb]

g'ayritabiiy - غیر طبیعی [yeyre tabi'i]

g'oz - غاز [yāz]

g'olib bo'lmoq - پیروز شدن [piruz šodan]; لایق آمدن [fāyey āmadan]

G

...ga qaraganda - نسبت به [nesbat be]

...ga qaramay - با وجود آنکه [bā vojud-e ānke]

gap - جمله [jomle]

gampirib bermoq - باز گو کردن [bāz gu kardan]

gaplashmoq - گفتگو کردن [goftogu kardan]

gampiruvchi - گوینده [guyande]

garchi - اگر چه [agar če]; هر چند [har čand]

gazlama- پارچه [pārče]

gilam - قالی [yāli]

go'dak - کودک [kudak]

go'sht - گوشت [gušt]

go'zal - زیبا [zibā]; قشنگ [yašang]

go'zallik - زیبایی [zibāyi]

grafin - تنگ [tong]

grammatik - دستوري [dasturi]
grammatika - دستور زبان [dastur-e zabān]
granit - سنگ خارا [sang-e xāre]
gul - گل [gol]
guldon - گلدان [goldān]
guliston - گلستان [golestān]
gumon - گمان [gomān]
guruch - برنج [berenj]
guruh - گروه [goruh]; دسته [daste]

H

hafta - هفته [hafte]
hafta oxiri - آخر هفته [āxer-e hafte]
hajm - حجم [hojm]
haligacha - تا به حال [tā behāl]
ham - هم [ham]; نیز [niz]
hamma - همه [hame]
hamroh - همراه [hamrāh]
haqida - در باره ی [dar bāre-ye]; راجع به [rāje'be]
har - هر [har]
har bir - هر يك [har yek]
har doim - همیشه [hamiše]
har xil - مختلف [moxtalef]; گوناگون [gunāgun]

harakat nomi - مصدر [masdar]
 harakat qilmoq - کوشش کردن [kušeš kardan]; سعی کردن [say' kardan]
 harakatchan - کوشا [kušā]
 harbiy - نظامی [nezāmi]
 harf - حرف [harf]
 harorat - حرارت [harārat]
 hatto - حتّى [hattā]
 havo rang - آبی [ābi]
 hayit - عید [eyd]
 nayratlanmoq - متحرّر شدن [motahayyer šodan]
 hayvon - حیوان [heyvān]
 hazrat - حضرت [hazrat]
 hech - هیچ [hič]
 hech qachon - هیچگاه [hičgāh]; هیچوقت [hičvayt]
 hech qanday - هیچکدام [hičkodām]
 hijrat qilmoq - هجرت کردن [hejrat kardan]
 hijriy - هجری [hejri]
 hikmat - حکمت [hekmat]
 hikoya - داستان [dāstān]; حکایت [hekāyat]
 hikoya qilmoq - نقل کردن [nayl kardan]; بازگو کردن [bāzgu kardan]
 hisob - حساب [hesāb]
 hisobida - به حساب [be hesāb-e]
 hodisa - حادثه [hādese]; اتفاق [ettefāy]
 hokimiyat - حاکمیت [hākemiyat]; فرمانروایی [farmānravāyi]

nol - حال - [hāl]

holat - حالت - [hālat]

hosil qilmoq - حاصل کردن - [hāsel kardan]

hovli - حیاط - [heyāt]

hovuz - استخر - [estaxr]

hozir - حالا - [hālā]; اکنون - [aknun];

hozirgi - کنونی - [konuni]

hozirgi kelasi zamon - مضارع اخباری - [mozāre'-ye axbāri]

hujjat - سند - [sanad]

hush - هوش - [huš]

I

ibora - عبارت - [ebārat]; ترکیب - [tarkib];

iborat (...dan) - عبارت از - [ebārat az]

iborat bo'lmog - عبارت بودن - [az ... ebārat budan]

ibratli - عبرت انگیز - [ebratangiz]

ichi - درون - [darun-e]; توی - [tu-ye]

ichida - در داخل - [dar dāxel-e]

ichimlik - نوشابه - [nušābe]

ichmoq - نوشیدن - [nušidan]

ifodalamoq - معنی داشتن - [ma'ni dāštan]

ifodalash - معنی دادن - [ma'ni dādan]

iftixor - افتخار - [eftexār]

igna - سوزن - [suzan]

ikki tomon - دو جانب [*do jāneb*]; دو طرف [*do taraf*]
 ikki tomonlama - دو طرفه [*do tarafē*]; دو جانبه [*do jānebe*]
 ikkilik - دو گانه [*dogāne*]
 ilgari - پیش [*piš*]
 ilm - علم [*'elm*]; دانش [*dānes*]
 iloj - علاج [*'elāj*]
 iltimos qilmoq - خواستن [*xāstan*]; خواهش کردن [*xāheš kardan*]
 imkon - امکان [*emkān*]
 imorat - بنا [*banā*]
 imtihon - امتحان [*emtehān*]
 indin - پس فردا [*pas fardā*]
 infimitiv - مصدر [*masdar*]
 inkor - انکار [*enkār*]
 in'om - انعام [*en'ām*]
 inqilob - انقلاب [*enyelāb*]
 inson - انسان [*ensān*]
 institut - دانشکده [*dāneškade*]
 instruksiya - دستور العمل [*dastur-ol amal*]
 intilish - سعی [*say*]
 intilmoq - سعی کردن [*say' kardan*]
 intonatsiya - لحن [*lahn*]; آهنگ [*āhang*]
 ip - نخ [*nax*]
 Iroq - عراق [*'arāq*]

ish - کار [kār]

ish-harakat - فعالیت [faāliyat]

ishlamoq - کار کردن [kār kardan]

ishlatilmaydigan - عدم کار برد [adam-e kārborf]

ishlatmoq - بکار بردن [bekār bordan]; استفاده کردن [estefāde kardan]

ishonch - اعتماد [e'temād]

ishonmoq - باور کردن [bāvar kardan]

ishora - اشاره [ešāre]

ishora qilmoq - اشاره کردن [ešāre kardan]

ishtaha - اشتها [eštehā]

ishtirok - شرکت [šerkat]

ishtirok etmoq - شرکت کردن [šerkat kardan]

ishtirokchi - شرکت کننده [šerkat konande]

ishtirokida - با شرکت [bā šerkat-e]

ismiy - اسمی [esmi]

ism-shariflari - اسم خانوادگی [esm-e xānevādegī]

issiq - گرم [garm]

issiqlik - گرمی [garmi]

istak - خواست [xāst]

iste'dodli - با استعداد [bā este'dād]

ittifoq - اتحاد [ettehād]

iyul - ژوئیه [juiye]

izhor - اظهار [ezhār]

izofa - اضافه [ezāfe]

izofiy birikma - ترکیب اضافی [tarkib-e ezāfi]
izofiy zanjir - سلسله ی (زنجیر) اضافی [selsele-ye (zanjir-e) ezāfi]
izoh - توضیح [touzih]

J

jadal - سریع [sari']
jadal suratlar - با سرعت [bā sor'at]
jadval - جدول [jadval]
jahl(i) chiqmoq - خشمگین شدن [xašmgin šodan]
jalb qilmoq - جلب کردن [jalb kardan]; متوجه ساختن [motavajjeh sāxtan]
jam - جمع [jam']
jamlanma ot - اسم جمع [esm-e jam']
jarayon - جریان [jereyān]
javob bermoq - پاسخ دادن [pāsox dādan]
jiddiy - جدی [jedi]
jigar rang - لپهه ای [yahve-i]
jihāt - جهت [jehat]
jihātidan - از نگاه [az negāh-e]
jihozlamoq - مجهز کردن [mojahhaz kardan]
jihozlanmoq - مجهز شدن [mojahhaz šodan]
jild - جلد [jeld]
jismaniy tarbiya - تربیت جسمانی [tarbiyat-e jesmāni]
jug'rofiya - جغرافیا [joyrāfiyā]
jo'ja - جوچه [juje]

jo'namoq - راه رفتن [raħ raftan]; رفتن [raftan]
 jo'natmoq - فرستادن [ferestādan]
 jonli - جاندار [jāndār]
 jonsiz - بي جان [bijān]
 joy - جاي [jāy]
 joylashgan - جايگزين شده [jāygozin šode]
 juda - غيبي [xeyli]
 juda yaxshi - غيبي خوب [xeyli xub]
 juda, o'ta - بسيار [bisyr]
 juma - جمعه [jom'e]
 jumla - جمله [jomle]
 jumla tuzmoq - تنظيم کردن جمله [tanzim kardan-e jomle]
 jun - پارچه ي پشمي [pārče-ye pašmi]; پشم [pašm]

K

kabi - مثل [mesl-e]; مانند [mānand-e]
 kabob - کباب [kabāb]
 kalendar - سالنامه [sālnāme]; تقويم [tayvim]
 kalit - کلید [kelid]
 kam - کم [kam]
 kamroq - کمتر [kamtar]
 kartoshka - سيب زميني [sib(e)zamini]
 kasal - بيمار [bimār]; مريض [mariz]
 kasal bo'lmoq - بيمار شدن [bimār šodan]; مريض شدن [mariz šodan]

kasallik - بیماری [bimāri]; مرض [maraz]
 kasalxona - بیمارستان [bimārestān]
 katta - بزرگ [bozorg]
 katta bo'lmoq - رشد کردن [rošd kardan]; بزرگ شدن [bozorg šodan]
 kattalik - بزرگی [bozorgi]
 kayfiyat - روحیه [ruhiye]; حالت روحی [hālat-e ruhi]
 kech - دیر [dir]
 kech qolmoq - دیر کردن [dir kardan]
 kecha - دیروز [diruz]
 kechayu kunduz - شب و روز [šab o ruz]; شبانه روز [šabāne ruz]
 kechgacha - تا شب [tā šab]
 kechirasiz - ببخشید [bebaxšid]
 kechki - شبانه [šabāne]
 kechqurun - طرف شام [taraf-e šām]
 kelajak - آینده [āyande]; آتی [ātiyeh]
 kelasi zamon sifatdoshi - اسم فاعل [esm-e fā'el]
 kelib chiqmoq - ریشه گرفتن [riše gereftan]
 kelinchak - عروس [arus]
 kelishib olmoq - به توافق رسیدن [betavāvoy rasidan]
 kelmoq - آمدن [āmadan]; تشریف آوردن [tašrif āvardan]
 keltirmoq - آوردن [āva(o)rdan]
 kema - کشتی [kešti]
 keng - گشاد [gošād]; وسیع [vasi]
 kengaymoq - گسترش یافتن [gostareš yāftan]

kerak - لازم [lāzem]
 kesim - مُسند [mosnad]
 kesmoq - بریدن [boridan]
 ketmoq - رفتن [raftan]; تشریف بردن [tašrif bordan]
 keyin - پس [pas]
 kichkina - کوچک [kuča(e)k]
 kilometr - کیلومتر [kilumetr]
 kim - چه کسی؟ [ki]
 kimsa - شخص [šaxs]
 kinoteatr - سینما تئاتر [sinemā tātr]
 kirishmoq - گماشتن [gomāštan]
 kirit(il)moq - وارد کردن [vāred kardan]
 kirmoq - داخل شدن [dāxel šodan]
 kirsam maylimi? - اجازه است داخل شوم؟ [ejāze ast dāxel šavam?]
 kiruvchi - داخل شونده [dāxel šavande]
 kishilik - بشر [bašar]
 kitob - کتاب [ketāb]
 kitobiy - کتابی [ketābi]
 kitobiy til - نوشتاری [neveštār]
 kiyim - پوشاک [pušāk]; لباس [lebās]
 kiymoq - پوشیدن [pušidan]
 ko'rmoq - دیدن [didan]
 ko'cha - خیابان [xiyābān]
 ko'chirib yozmoq - رونویسی کردن [runavisi kardan]

- ko'chirish - رونویسی [runavisi]
- ko'chma - سیار [sayyār]
- ko'l - دریاچه [daryāche]
- ko'makchi - حرف اضافه [horuf-e izāfe]
- ko'm-ko'k - سبزو خرم [sabz o xorram]
- ko'ngil ochmoq - تفریح کردن [tafrih kardan]
- ko'ngilli - داوطلب [dāvtalab]
- ko'p - زیاد [ziyād]
- ko'pik - حباب [hobāb]
- ko'pincha - اغلب [aylab]
- ko'proq - بیشتر [bištar]
- ko'r - کور [kur]; نابینا [nābinā]
- ko'ra - طبق [teby-e]
- ko'rgazma - نمایشگاه [namāyeshgāh]
- ko'rib chiqmoq - بررسی کردن [barrasi kardan]
- ko'richak - آپاندیسیت [āpāndisit]
- ko'rik - معاینه [moā'yene]
- ko'rinib turmoq - به چشم خوردن [be'eshm xordan]; دیده شدن [dide
šodan]
- ko'rinish - نما [namā]
- ko'rinmoq - ظاهر شدن [zāher šodan]
- ko'rishlik - دیدنی [didani]
- ko'rmoq - دیدن [didan]
- ko'rsatma - دستور [dastur]

ko'rsatmoq - نشان دادن [nešān dādan]
 ko'rsatuvchi - نشان دهنده [nešān dehande]
 korxonona - کارخانه [kārḫāne]
 ko'tarib urmoq - بر انداختن [bar andāxtan]
 ko'ylak - پراهن [pirāhan]
 ko'z - دیدہ [dide]; چشم [češm]
 ko'zoynak - عینک دودی - عینک [eynak]; qora ko'zoynak - عینک
 dudi]
 kofta - بلوز [boluz]
 kolbasa - کالباس [kālbas]
 komanda - تیم [tim]
 konsert - کنسرت [konsert]
 kontakt - رابطه [rābete]; تماس [tamās]
 kopchilik - اکثر [aksar]
 kosa - کاسه [kāse]
 kostyum-shim - کت و شلوار [kot o šalvār]
 kotib - کاتب [kāteb]
 krovat - تختخواب [taxtḫāb]
 kuchliroq - قویتر [yavitar]; تواناتر [tavānātar]
 kulgili qiliq va harakat qilmoq - ادا در آوردن [adā dar āvardan]
 kul rang - خاکستری رنگ [xākestari rang]
 kun - روز [ruz]
 kun tartibi - برنامه ی روزانه [barnāme-ye ruzāne]
 kurash - مبارزه [mobāreze]; کشتی [košti]

kurtak - جوانه [javāne]; شکوفه [šokufe]
kutmoq - منتظر بودن (از) [montazer budan]
kutubxona - کتابخانه [ketabxāne]
kuylash - آواز خوانی [āvāz xāni]
kuylovchi - آواز خوان [āvāz xān]
kuymoq - موخقن [suxtan]
kuz - پاییز [pāyiz]
kuzatmoq - مراقبت کردن [morāyebat kardan]

L

lavlagi - چمندر [čoyondar]
likopcha - نعلبکی [nā'lbeki]
limon - لیمو [limu]
lojuvard - لاجورد [lāj(e)vard]

M

ma'lum payt - وقت معین [vayt-e moyayyan]
ma'lumot - اطلاعات [ettelā'āt]
ma'no - معنی [ma'nā]
magazin- فروشگاه [forušgāh]; مغازه [mayāze]
mahsuldor - حاصلخیز [hāselxiz]
majlis - جلسه [jalase]
mamlakat - کشور [kešvar]
man - منع [man']

mandarin - نارنگي [nārengi]
mantiq - منطق [mantey]
maqol - ضرب المثل [zarb ol-masal]
maqola - مقاله [mayāle]
maqsad - مقصد [maysad]
mashq - تمرين [tamrin]
matn - متن [matn]
mavhum - موهوم [mouhum]
mavjud bo'lmoq - وجود داشتن [vojud dāštan]
maydon - ميدان [meydān]; مساحت [masāhat]
mazkur - مزبور [mazbur]
minmoq, o'tirmoq - سوار شدن [savār šodan]
misol - مثال [mesāl]
muayyan - معين [moayyan]
muhojir - مهاجر [mohājer]
mumkin emas - اجازه نيست [ejāze nist]
murakkab fe' - فعل مرکب [fe 'l-e morakkab]
muzey - موزه [muze]

N

nafaqat - نه فقط [nafayat]
nafar - نفر [nafar]
nafas olmoq - نفس کشيدن [nafas kešidan]
namoyon qilmoq - نشان دادن [nešān dādan]
nargiz - نرگس [narges]

narsa - چیز [čiz]
 nashr qilmoq - منتشر ساختن [montašer sâxtan]
 natija - نتیجه [natije]
 navbat - نوبت [noubat]
 navro'z - نوروز [nouruz]
 nazar - نظر [nazar]
 necha - چند [čand]
 nechanchi- چندم [čandom]
 negiz - ریشه [riše]
 nima - چه [če]
 nimcha - نیمته [nimtane]
 nisbatan - نسبت به [nesbat be]
 nisbiy - نسبی [nesbi]
 nishonlamoq - جشن گرفتن [jašn gereftan]
 noaniq - مبهم [mobham]
 nok - گلابی [golābi]
 nom - نام [nām]
 noma, xat - نامه [nāme]
 nonushta stoli - میز ناهار خوری [miz-e nāhār xori]
 nuqta - نقطه [noyte]
 nuqtalar - نقاط [noyāt]

O'

o'g'il - پسر [pesar]

- o'g'irlik - دزدی [dozdi]
- o'lchamoq - سنجش کردن [sanješ kardan]
- o'lka - سرزمین [sarzamin]
- o'lmoq - درگذشتن [češm az jahān foru bastan];
[dar gozaštan]; مُردن [mordan]
- o'ynamoq - بازی کردن [bāzi kardan]
- o'ng - راست [rāst]
- o'qirmoq - مطالعه کردن [motālee kardan];
خواندن [xāndan]
- o'qish - تحصیل [tahsil]
- o'qitish - آموختن [āmuxtan]
- o'qituvchi - استاد [ostād]
- o'quv quroli - لوازمِ درسی [lavāzem-e darsi]
- o'quv yili - سالِ تحصیلی [sāl-e tahsili]
- o'rganish - آموزش [āmuzeš]
- o'rganmoq - فرا گرفتن [farā gereftan];
آموختن [āmuxtan]
- o'rgatmoq - یاد دادن [yād dādan]
- o'rin - مقام [maqām]
- o'rin almashmoq - جا بجا شدن [jā bejā šodan]
- o'rin-joy - رختخواب [raxtxāb]
- o'rnashib qolmoq - بر قرار شدن [baryarār šodan]
- o'mida - به جای [bejā-ye]
- o'rnidan turmoq - بر خواستن [bar xāstan]
- o'rniga - به جای آن [bejāye ān]
- o'rta - میانه [miyāne]; متوسطه [motavassete]

- o'rtoq - رفيق [rafīy]
- o'sha - همان [hamān]
- o'simlik - نبات [nabāt]
- o'tgan - گذشته [gozašte]
- o'tgan kuni - پيروز [pariruz]
- o'tgan yil - سال گذشته [sāl-e gozašte]; پارسال [pārsāl]
- o'tgan zamon - ماضی [māzi] - زمان گذشته [zamān-e gozašte]
- o'tirmoq - نشستن [nešastan]
- o'tmoq - گذشتن [gozaštan]
- o'xshamoq - شباهت داشتن [šabāhat dāštan]
- o'xshash - شبیه [šabih]
- o'yin - بازی [bāzi]
- o'ynamoq - بازی کردن [bāzi kardan]
- o'z - خود [xod]
- o'z vaqti - به موقع [bemouye]
- o'zak - ستاک [setāk]
- o'zaro - مقابل [motayābel]
- o'zaro rozilik - توافقی مقابل [tavāfoq-e motayābel]
- o'zbek - ازبک [ozbek]
- O'zbekiston - ازبکستان [ozbekestān]
- O'zbekiston Milliy universiteti - دانشگاه ملی ازبکستان [dānešgāh-e
melli-ye ozbekestān]
- o'zgarish - تغییر [tayyir]
- o'zgarish kiritmoq - تغییر دادن [tayyir dādan]

- o'zgarmonoq - تغییر ماهیت دادن [tayıyir-e māhiyat dādan]
 o'z ichiga olmoq - در بر گرفتن [dar bar gereftan]
 o'ziga xos - مُختصّاً به خود [maxtas be xod]
 o'zlashma - اقتباس شده [eytebās šode]
 o'zlashmoq; o'zlashtirilmog - اقتباس کردن [eytebās kardan]

O

- ob-havo - آب و هوا [āb o havā]
 ob'yekt - منبع [mambe']
 och - گرسنه [gorosne]
 ochib yubormog - باز کردن [bāz kardan]
 ochilmog - باز شدن [bāz šodan]
 ochiq - روباز [rubāz]
 odam - آدم [ādam]
 odat - عادت [ā'dat]
 odatda - معمولاً [ma'mulan]; عادتاً [ā'datan]
 oddiy - عادی [ā'di]
 odil - عادل [ā'del]
 oftob - آفتاب [āftāb]
 og'rimg - درد کردن [dard kardan]
 ohang - آهنگ [āhang]
 oid - مربوط [marbu']
 oila - خانواده [xānevāde]
 oila a'zolari - اهل خانواده [ahl-e xānevāde]

- old ko'makchi - پیشوند [pišvand]
- oldin - پیش [piš]
- oldingi - پیشین [pišin]
- olib ketmoq - بردن [bordan]
- olib tashlash - حذف کردن [hazf kardan]
- olim - عالم ['ālem]; دانشمند [dānešmand]
- oliy - عالی ['āli]
- olmosh - ضمیر [zamir]
- ona - مادر [mādar]
- opa-singil - خواهر [xāhar]
- oqibat - نتیجه [natije]
- oqmoq - جاری بودن [jāri budan]
- oraliq - میان [miyān]
- orasida - میان [miyān-e]; بین [beyn-e]
- orqaga yotmoq - به پشت خوابیدن [be pošt xābidan]
- orqali - توسط [tavassot-e]; بوسیله ی [bevasile-ye]
- oshiq - عاشق ['āšey]
- oshiqmoq - عجله کردن [ajale kardan]
- oshirmoq(chiroyni) - افزودن [afzudan]
- oshxona - آشپزخانه [āšpaxāne]
- Osiyo - آسیا [āsiyā]
- osmon - آسمان [ās(e)mān]
- oson - آسان [āsān]; ساده [sāde]
- ota-ona - والدین و مادر [vāledeyn]; پدر و مادر [pedar o mādar]

ovozli - با صدا [bā sedā]
 ovqat - غذا [yazā]; خوراك [xurāk]
 ovqatlanish tartibi - شیوهی غذاخوری [šive-ye yazāxuri]
 oxir- آخر [āxer]
 oxirgi - نهایى [nehāyi]
 oy - ماه [māh]
 oyna - آینه [āyine]
 oyoq - پا [pā]
 oyoq kiyim - کفش [kafš]; پاپوش [pāpuš]
 Ozarboyjon - آذربایجان [āzarbāijān]
 ozgina - قدری [yadri]; کمی [kami]
 oziq-ovqat - اغذیه [ayziye]; خوراکباب [xorākabāb]
 ozod - آزاد [āzād]

P

palata - اطاق [otāy]
 palov - پلو [polou]
 park - پارک [pārk]
 parvoz qilmoq - پرواز کردن [parvāz kardan]
 pauza - وقفه [vayfe]; مکث [maks]
 paxta - پنبه [pambe]
 paydo bo'lmoq - پیدا شدن [peydā šodan]
 payg'ambar - پیغامبر [peyyāambar]
 payshanba - پنجشنبه [panjšanbe]

- payt - وقت [vayt]
- pichoq - چاقو [čāyu]; کارد [kārd]
- pishib yetilmoq - رسیدن [rasidan]
- pishirilmoq - پخته شدن [poxte šodan]
- pishirmoq - پختن [poxtan]
- pishloq - پنیر [panir]
- piyola - پیاله [piyāle]
- piyoz - پیاز [piyāz]
- plyaj - پلاژ [plāj]
- poliklinika - مطب [matab(b)] (xususiy); پلی کلینیک [poliklinik]
- pomidor - گوجه فرنگی [gujefarangi]
- portfel - کیف [kif]
- poyabzal - کفش [kafš]; پاپوش [pāpuš]
- poydevor - اساس [asās]; تهداب [tahdāb]
- poytaxt - پایتخت [pāytaxt]
- predmet - جنس [jens]; اشیاء [ašyā]
- prefiks - پیشوند [pišvand]
- puflamoq - پُف کردن [pof kardan]
- pul to'lamoq - پرداختن [pardāxtan]
- punkt - نقطه [noyte]
- pushti - پشت گلی [pošt-e goli]

Q

- qadah - جام [jām]; قدح [qadah]

qalam - مداد [medād]; كلك [kelk]
qayerda? ...ga - كجا [kojā]
qaytadan - دوباره [do bāre]; از نو [az nou]
qish - زمستان [zemestān]
qiz - دختر [doxtar]
qog'oz; xat - کاغذ [kāyaz]
qonun - قانون [qānun]
qovun - خربزه [xarbuze]
qozi - قاضي [qāzi]
qudrat - قدرت [qudrat]
qurbon - قربان [qorbān]

R

rassom - نقاش [rassom]
risola - رساله [resāle]
ro'zg'or - لوازم خانه [lavāzem-e xāne]
ruxsat bermoq - اجازه دادن [ejāze dādan]

S

sabzavot - تره بار [tarrebār]
sabzi - هویج [havij]
salat - سالاد [sālād]
salmoqli - وزین [vazin]
samolyot - هواپیما [havāpeymā]

sanchqi- چنگال [čangāl]
 sanoq- شمارش [šomāreš]
 saqlamoq - نگه داشتن [negah dāštan]
 saqlanmoq- نگاهداري کردن [negāhdāri kardan]
 sariq- زرد [zard]
 savol bermoq- پرسیدن [porsidan]; سؤال دادن [suāl dādan]
 sayi harakat - کوشش [kušeš]; سعی [sa'y]
 sayr qilmoq - گردش کردن [gardeš kardan]
 sazovor - سزوار [sazāvār]
 sevmoq - دوست داشتن [dust dāštan]; دل بستن [del bastan]
 sifatdosh - صفت [sefat]
 sigir- گاو [gāv]
 siqmoq - فشار دادن [fošordan]; فشردن [fešār dādan]
 so'ramoq- پرسیدن [porsidan]
 so'z - واژه [vāže]; کلمه [kalame]; سخن [soxan]
 so'z birikmasi- ترکیب [tarkib]
 so'zlab bermoq- نقل کردن [nayl kardan]; تعریف کردن [ta'rif kardan]
 so'lmoq - پژمردن [pažmordan]
 soat - ساعت [sā'at]
 sog'liqni saqlash- بهداری [behdāri]
 solmoq- فرو گذاشتن [foru gozāštan];
 sotib olmoq- خریدن [xaridan]
 sport majmuasi - ورزشگاه [majmu'e-ye varzeš]; مجموعه‌ی ورزشی
 [varzešgāh]

stanok- دستگاه [dastgāh]
stol- ميز [miz]
suhbat - صحبت [sohbat]; گفتگو [goft-o-gu]
sut- شیر [šir]
suv - آب [āb]
suzmoq - شنا کردن [šenā kardan];
suzish- شنا [šenā]
suzuvchi- شناگر [šenāgar]

Sh

shakar- شکر [šakar]
shamol - باد [bād]; نسیم [nasim]
sharq - مشرق [mašrey]; خاور [xāvar]
shartlashmoq - قرار گذاشتن [yarār gozāštan]; شرط بستن [šart bastan]
she'r - شعر [še'r]
sher - شیر [šer]
sherdor - شیردار [šerdār]
shifokor- پزشک [pezešk]
shirguruch- شیربرنج [širberenj]
shirin- شیرین [širin]
shirinlik- شیرینی [širini]
shlyapa - کلاه [kolāh]; شاپو [šāpu]
sho'ba - شعبه [šo'be]
shoir - شاعر [šāer]

sho'rva - آب گوشت [ābgušt], شوربا [šorbā]; سوپ [sup]
 shovqin qilmang - سروصدا نکنید [sar-o sedā nakonid]
 shoyi - ابریشم [abrišom]
 shug'ullanmoq-(به) مشغول بودن [mašyul budan]
 shunday qilib - بدین ترتیب [bedin jehat]; پس [pas];
 [bedin tartib]
 shuningdek- همچنین [hamčenin]

T

ta'lim- آموزش و پرورش [āmuzeš-o-parvareš]
 ta'rif - تعریف [ta'rif]
 ta'riflamoq - تشریح کردن [tašrih kardan]
 ta'til - تعطیل [ta'til]
 ta'zim qilmoq- تعظیم کردن [ta'zim kardan]
 taajjub - تعجب [ta'ajjob]
 taassurot - مشهودات [mašhudāt]; خاطرات [xāterāt]
 tab - طبع [tab]
 tabiat- طبیعت [tabi'at]
 tabiiy-طبیعی [tabi'i]
 tahsil olmoq- تحصیل کردن، [tahsil kardan]; درس خواندن [dars xāndan]
 taklif qilmoq [kimnidir qayergadir] - دعوت کردن [da'vat kardan];
 [pišnehād kardan] پیشنهاد کردن
 takrorlamoq تکرار کردن [tekrār kardan]
 talab qilmoq-- تقاضا کردن [tayāzā kardan]; خواستن [xāstan]

- talaba- طالب [tāleb]; دانشجو [dānešju]
- talaffuz- تلفظ [talaffoz]
- tamirlanayotgan - در حال ترمیم [dar hāl-e tarmim]
- tomosha qilmoq- تماشا کردن [tamāšā kardan]; دیدن نمودن [didan namudan]
- taniqli- مشهور [mašhur]; معروف [ma'ruf]
- tanish- آشنا [āšenā]
- tanishlik- آشنایی [āšenāyi]
- tanishmoq- آشنا شدن [āšenā šodan]; آشنایی یافتن [āšenāyi yāftan]
- tanishtirmoq- معرفی کردن [moarrefi kardan]
- tanlamoq- انتخاب کردن [entexāb kardan]
- taom- غذا [yazā]
- taqqoslamq - مقایسه کردن [moyāyese kardan]
- taqsim- تقسیم [taysim]
- taqsimlamq - تقسیم کردن [taysim kardan]; توزیع کردن [touzi' kardan]
- taqsimlovchi- تقسیم کننده [taysim konande]
- taraf- طرف [taraf]
- tarbiyalamoq- پروریدن [parvaridan]; تربیت کردن [tarbiyat kardan]
- tarix- تاریخ [tārix]
- tarjima qilmoq- ترجمه کردن [tarjome kardan]
- tarkib- ترکیب [tarkib]
- taroq - شانه [šāne]
- tarqatuvchi - توزیع کننده [touzi' konande]
- tartibga solmoq- مرتب کردن [morattab kardan]; تنظیم کردن [tanzim kardan];

tartibli - منظم [monazzam]
 tarvuz - هندوانه [hendovāne]
 tasdiqlamoq - به تصویب رساندن [be tasvib rasāndan]
 tasdiqlanmoq - به تصویب رسیدن [be tasvib rasidan]
 tashakkur aytmoq - تشکر کردن [tašakkor kardan], متشکر بودن
 [motašakker budan];
 tashkil etmoq - تشکیل دادن [taškil dādan]; سازمان دادن [sāzemān dādan]
 tashkilot - سازمان [sāzemān]
 tashlanmoq - حمله کردن [hamle kardan]
 tashqari - خارج از [xārej az]; علاوه بر [alāve bar]
 tashrif buyurmoq - تشریف آوردن [tašrif āvardan]
 tasischi - مؤسس [muasses]; سازمان دهنده [sāzemān dehande]
 tasodif - اتفاقی [ettefāy]; روی داد [ruydād]
 taxminan - تقریباً [tayriban]; حدود [hodud-e]
 taxta - تخته [taxte]; چوب [čub]
 tayyor bo'lmoq - آماده بودن [hāzer budan]; حاضر بودن
 tayyor kiyim - لباس دوخته شده [lebās-e duxte šode];
 tegishli - مربوط به [marbut be]; وابسته به [vābaste be]
 tegishli bo'lmoq - مربوط بودن [marbut budan]; وابسته بودن
 [vābaste budan]; تهران [tehrān]
 Tehron - تهران [tehrān]
 telefon qilmoq - تلفن کردن [telfon kardan]; زنگ زدن [zang zadan]
 temir - آهن [āhan]
 temirdan yasalgan - آهنی [āhani]
 teskari - برعکس [bar 'aks]; معکوس [ma 'kus]

- tez suratda- سریعاً [sari'an]; به زودی [be zudi]
- tez-tez- زود زود [zud zud]; غالباً [yāleban]
- tilamoq- خواهان بودن [ārezu dāštan]; خواستگ [xāstan]
[xāhān budan]
- timsoh- تمساح [temsāh]
- tinglamoq- گوشت دادن (کردن) [guš dādan]; شنیدن [šenidan]
- tirik- زنده [zende]
- tirsak- آرنج [āranj]
- tymoq- پرهیز کردن [parhiz kardan]; پرهیزگ [parhixtan]
- tizim- رژیم [režim]; سیستم [sistem]; نظام [nezām]
- tizza- زانو [zānu]
- to- تا [tā]
- tom - بام [bām]
- to'm- جلد [jeld]
- tog'- کوه [kuh]
- to'g'ri kelmoq- مطابقت داشتن [motābeyat dāštan]; مصادف بودن [mosādef budan]
- to'g'ri- مستقیم [mostayim]; درست [dorost]
- to'g'riso'z- راستگو [rāstgu]
- to'g'riso'zlik- راستگویی [rāstguyi]
- to'lov - پرداخت [pardāxt]
- to'ldirmoq- پر کردن [por kardan]
- to'ldiruvchi- متمم [motammem]
- to'liq - کامل [kāmel]
- to'sqinlik qilmoq- مانع شدن [māne' šodan]; ممانعت کردن [mamāne'at]

kardan)

- to'lamoq- پرداختن [*pardāxtan*]
to'xtamoq- نگاه داشتن [*negah dāštan*]; ایستادن [*istādan*]
to'ydirmoq- سیر کردن [*sir kardan*]
tobe- وابسته [*vābaste*]
tog' yon bag'ri- دامنه‌ی کوه [*dāman-e kuh*]
Tojikiston- تاجیکستان [*tājikestān*]
tomonidan- از طرف... [*az taraf-e*]; از جانب [*az jāneb-e*]
toplamoq- جمع کردن [*jam' kardan*]
topmoq- یافتن [*yāftan*]
top-toza - پاک [*pāk*]; صاف [*sāf*]; تمیز [*tamiz*]
tor- تنگ [*tang*]
tor kelmoq- کوچک بودن [*kuček budan*]
tor ko'cha - کوچه [*kuče*]
Toshkent- تاشکند [*tāškand*]
tovuq; qush - مرغ [*mory*]
tovush- صدا [*sedā*]
tozalamoq- پاک کردن [*pāk kardan*]; تمیز کردن [*tamiz kardan*]
tramvay- تراموای [*trāmvey*]
transport- وسایل نقلیه [*vasāel-e nayliye*]
trolleybus- اتوبوس برقی [*otubus-e baryi*]
tugamoq- تمام شدن [*tamām šodan*]; خاتمه یافتن [*xāteme yāftan*]
tug'ilmoq- تولد یافتن [*tavallod yāftan*]; به دنیا آمدن [*be donyā āmadan*]
tuman - بخش [*baxš*]; شهرستان [*šahrestān*]

tur- نوع [nau]
 turar joy - منزل [manzel]
 turkum- مجموعه [majmu'e]
 turli- مختلف [moxtalef]; گوناگون [gunāgun]
 turmoq (o'rnidan) - برخاستن [barxāstan]
 tushib qolmoq - حذف شدن [hazf šodan]
 tushirib qoldirmoq - حذف کردن [hazf kardan]
 tushlik- ناهار [nāhār]
 tushlik qilmoq- ناهار خوردن [nāhār xordan]
 tushunmoq - فهمیدن [fahmidan]
 tuxum- تخم مرغ [toxmi-e mory]
 tuz- نمک [namak]
 tuzdon- نمکدان [namakdān]
 tuzilmoq - مرکب بودن [morakkab budan]
 tuzlamoq - نمک زدن، نمک ریختن [namak rixtan (zadan)]
 tuzmoq - ترتیب دادن [tartib dādan]
 tuzilish - ترکیب [tarkib]; ساختمان [sāxtemān]
 tuzuvchi - ترتیب دهنده [tartib dchande]

U

u- آن [ān]
 u boshidan bu boshigacha- سر تا سر [sartā sar]
 u yerda- آنجا [ānjā]
 uchmoq- پریدن [paridan]

- uchrab turmoq- اتفاق افتادن [ettefāy ofitādan]
- uchramoq- برخورد کردن [barxord kardan]
- uchrashmoq- ملاقات کردن [molāyāt kardan]
- uchrashuv- ملاقات [molāyāt]
- ud - عود [ʻud]
- uka- برادر کوچک - [barādar-e kuček]
- ular- آنها [ānhā]
- ulgurmaslik- نرسیدن [narasidan]; وقت نکردن [vaqt nakardan]
- ulgurmoq- رسیدن [rasidan]
- umid- امید [omid]
- umid qilmoq- چشم داشتن [češm dāštan]; امیدوار بودن [omidvār budan]
- umr- عمر [ʻomr]
- umuman – اصلاً [aslan]; بکلی [bekolli]
- umumiy – عمومی [ʻomumi]
- umumlashtirmoq- جمع بندی کردن [jamʻ bandi kardan]
- un- آرد [ārd]
- uncha- آن قدر [ān yadr]
- undamoq- دعوت کردن [daʻvat kardan]
- undosh- حرف صامت [harf-e sāmet]
- universal - همه جانبه [hame jānebe]
- universitet- دانشگاه [dānešgāh]
- unli- حرف صدادار [harf-e sedādār]
- unutmoq- فراموش کردن [farāmuš kardan]
- urgʻu- ضرب [zarb]

uskuna- دستگاه [dastgāh]; آلات [ālāt]
 uslub- شیوه [šive]; طرز [tarz], سبک [sabk]
 ust- رو [ru]
 ustida- ... روی [ru-ye ...]
 ustun- رکن [rokn]; ستون [sotun]
 uxlamoq- به خواب رفتن [be xāb raftan]; خوابیدن [xābīdan]
 uy vazifasi- تکلیف خانه [taklif-e xāne]
 uyg'onmoq- بیدار شدن [bidār šodan]
 uyqu- خواب [xāb]
 uyqudan turmoq- از خواب بیدار شدن [az xāb bidār šodan]
 uy - خانه [xāne]
 uzoq - دور [dur]
 uzoq o'tg'an zamon - ماضی بعید [māzi-ye ba'id]
 uzr - عُذر [o'zr]
 uzr so'ramoq - عُذر خواستن [o'zr xāstan]
 uzum - انگور [angur]
 uzumzor - تاکستان [tākestān]
 uzunlik - طول [tul]

V

va hokazo - و غیره [va yeyre]
 va'da bermoq - وعده دادن [va'de dādan]
 va'da olmoq - وعده گرفتن [va'de gereftan]
 vakil - نماینده [namāyande]

vaqt – وقت [vayt]
 vaqti-vaqti bilan – گاه گاه [gāh-gāh]
 vatan – وطن [vatan]; ميهن [mihan]
 vazifa – تکليف [taklif]
 vaziyat – موقعيت [mouyiyat]; وضع [vaz]
 vokzal – ايستگاه راه آهن [istgāh-e rāh āhan]
 vositali – با واسطه [bā vāsete]
 vositasiz – بي واسطه [bi vāsete]
 vujudga kelmoq – به وجود آمدن [be vojūd āmadan]; پديد آمدن [padid āmadan]

X

xabar – خبر [xabar]; اطلاع [ettelā]; گزارش [gozāreš]
 xodim – کارمند [kārmand]
 xalq – مردم [mardom]
 xalqaro – بين المللي [beyn ol-mellali]
 xarakter – خو (اخلاق) [xu (axlāq)]
 xarid qilmoq – خريدن [xaridan]
 xaridor – مشتري [moštari]
 xat – نامه [nāme]
 xato – اشتباه [eštibāh]
 xayrlashmoq – خدا حافظي كردن [xodā hāfezi kardan]
 xayrli – به خير [bexeyr]
 xil – نوع [nau]

Xiva – خيوه [xive]
 xiyobon – خيابان [xiyābān]
 xizmat qilmoq – خدمت کردن [xedmat kardan]
 xizmatchi – گارسون [gārsun]; خدمتکار [xedmatkār]; پیشخدمت [pišxedmat]
 xo‘randa – مشتری [moštan]; مراجع [morāje]
 xo‘roz- خروس [xorus]
 xohlamog – خواستن [meyl dāstan]; میل داشتن [xāstan]
 xolos – بس [bas]
 xonish – آواز خوانی [āvāz xāni]
 Xorazm – خوارزم [xārazm]
 xos – خاص [xās]
 xos bo‘lmoq – ویژه ی چیزی بودن [viže-ye čizi budan]
 xuddi – مانند [mānand-e]; مثل [mesl-e]
 xurjun – خرچین [xorjin]
 xursand bo‘lmoq – خوشحال شدن [xušhāl šodan]
 xushmaza – خوشمزه [xošmazze]
 xususiyat – خصوصیات [xosusiyāt]

Y

yaksanba – یکشنبه [yekšanbe]
 yam-yashil – سرسبز [sar sabz]
 yana – باز [bāz]; دیگر [digar]
 yangi – تازه [tāze]; نو [nou]
 yaqin – نزدیک [nazdik]

- yaqinda – این روزها [in ruzhā]
 yaqinlar – نزدیکان [nazdikān]
 yaqqol – صریح [sarih]; واضح [vāzeh]
 yarashmoq (kiyim) – به صورت آمدن [be surat āmadan]; آمدن [āmadan]
 yaratilmoq – ایجاد شدن [ijād šodan]; برپا شدن [barpā šodan]
 yarim – نیم [nim]; نصف [nesf]
 yasalmoq – ساخته شدن [sāxte šodan]
 yasamoq – ساختن [sāxtan]
 yasama – ساخته [sāxte]
 yashamoq – زندگی کردن [zendegi kardan]; زیستن [zistan]
 yashash – زندگی [zendegi]
 yashil – سبز [sabz]
 yashin – رعد [ra'd]
 yaxshi ko'rmoq – دوست داشتن [az ... xuš āmadan]; از ... خوش آمدن [dust dāštan]
 yaxshisi – بهتر [behtar]
 yaxshi – به [beh]; خوب [xub]
 yaylov – چراگاه [čarāgāh]
 Yevropa – اروپا [orupā]
 yelka – شانه [šāne]
 yemoq – خوردن [xordan]
 yengil – سبک [sobok]
 yer haydamoq – شخم زدن [šoxm zadan]
 yer maydoni – مساحت [masāhat]

yetib bormoq – رسیدن [rasidan]
 yetkazmoq – رساندن [rasāndan]
 yeyishlik – خوردنی [xordani]
 yig‘ilmoq – جمع شدن [jam ‘šodan]; گرد آمدن [gerd āmadan]
 yig‘ishtirmoq – جمع و جور کردن [jam ‘o jur kardan]
 yil – سال [sāl]
 yilnoma – سالنامه [sālnāme]
 yirtmoq – پاره کردن [pāre kardan]
 yo‘l – راه [rāh]
 yo‘l olmoq – حرکت کردن [harakat kardan]; به راه افتادن [be rāh
 oftādan]
 yo‘lak – راهرو [rāh rou]
 yo‘lovchi – عابر (عابرین) [‘āber (‘āberin)]
 yo‘l-yo‘riq ko‘rsatmoq – راهنمایی کردن [rahnemāyi kardan]
 yo‘nalish – سمت [samʔ]; سو [su]
 yo‘nalmoq – راهی ... بودن [rahi ... budan]
 yo‘q - نخیر [naxeyr]
 yo‘qotmoq – باختن [bāxtan]; گم کردن [gom kardan]
 yodlamoq – حفظ کردن [hefz kardan]; از بَر کردن [az bar kardan]
 yoki – یا [yā]
 yolg‘iz – تنها [tanhā]; تک [tak]
 yolg‘on gapirmoq – دروغ گفتن [doruy goftan]
 yomon – بد [bad]
 yon – دست [dasʔ]; طرف [taraf]

yoqimli – مطبوع [matbuʔ]; خوش [xuʃ]
 yoqmoq – خوش آمدن ... از [az ... xuʃ āmadan]
 yordam – کمک [komak]
 yordam bermoq – کمک کردن [komak kardan]
 yordamida – به کمک [be komak-e]
 yoritilmoq – چراغانی شدن [čarāyāni šodan]
 yorugʻ – روشن [roušan]
 yosh – جوان [javān]
 yostiq – بالش [bāleʃ]
 yotmoq – خوابیدن [xābidan]
 yotoqxona – خوابگاه [xābgāh]
 yovvoyi – درنده [darrande]
 yoz - تابستان [tābestān]
 yozgi – تابستانی [tābestāni]
 yozgi taʻtil – تعطیل تابستانی [taʻtil-e tābestāni]
 yozishma (yozishuv) – مکاتبه [mokātebe]
 yozma – کتبی [katbi]; نوشتاری [neveštāri]
 yozmoq – نوشتن [neveʃtan]
 yozuvchi – نویسنده [na(e)visande]
 yozuv – کتابت [ketābat]; خط [xatt]
 yubka – دامن [dāman]
 yubormoq – فرستادن [ferestādan]
 yuqori – بالا [bālā]
 yuqori(si)da – بالای [bālā-ye]

yurmoq - رفتن [raftan]

yuz - رو [ru]

yuz - صد [sad]

Z

zahoti - همینکه [haminke]; همانکه [hamänke]

zal - تالار [tälär]

zamon - زمان [zamän]; روزگار [ruzgär]

zamonaviy - کنونی [konunu]; معاصر [ma'äser]; مدرن [modern]

zarur - ضرور [zarur]; لازم [läzem]

zavqlanmoq - لذت بردن [lezzat bordan]

ziddiyatli - متضاد [motazzäd]

zikr etilgan - یاد آوری شده [yäd ävarde šode]; ذکر شده [zeker šode]

zog', qarg'a - زاغ [zāy]

FORSCHA – O‘ZBEKCHA
LUG‘AT

آ

آب [*āb*] – *suvi*; آب سرد گرفتن [*āb-e sard gereftan*] – sovuq vanna qabul qilmoq; آب گرم گرفتن [*āb-e garm gereftan*] – issiq vanna qabul qilmoq;

آبان [*ābān*] – obon (eron yil taqvimining 8 – oy nomi)

آبیاری [*ābyāri*]-sug‘orish; آبیاری کردن [*ābyāri kardan*]- sug‘ormoq

آبتنی [*ābtani*] cho‘milish; آبتنی کردن [*ābtani kardan*] – cho‘milmoq

آبرومند [*ābrumand*] – obro‘li

آب و هوا [*āb-o havā*] - ob-havo, iqlim

آبی [*ābi*] – havo rang (och)

آبی رنگ [*ābi rang*]-havo rang

آپارتمان [*āpārtemān*] – kvartira, ko‘p qavatli bino, xona

آتش [*ātaš*]-olov, alanga; آتش زدن [*ātaš zadan*] – olov yoqmoq

آثار [*āsār*]-asarlar

آداب [*ādāb*] – odob

آدرس [*āдрес*] – adres, manzilgoh

آدم [*ādam*]-odam

آذر [*āzar*]-ozar (Eron yil taqvimidagi 9 - oy)

آذربایجان [*āzarbāyjān*] - Ozarboyjon

آراستن [*ārāstan*]- bezamoq

آرام [ārām]- orom, tinch, osuda
 آرایشگاه [ārāyeshgāh] – sartaroshxona
 آرزو [ārzu] – tilak
 آرزو کردن [ārzu kardan]-tilamoq, tilak bildirmoq
 آزاد [āzād] – ozod, erkin, sof; هوای آزاد [havā-ye āzād] – sof havo
 آزمایشگاه [āzmāyeshgāh] – laboratoriya
 آزمودن [āzmudan] - sinamoq, sinab ko'rmoq
 اسمی [asāmi] – (اسم ning ko'pligi) – ismlar
 آسان [āsān] – oson, yengil
 آسایش [āsāyesh] – osudalik, tinchlik
 استقلال [esteylāl]- istiqlol, mustaqillik
 آسمان [āsemān] – osmon
 آسیا [āsiyā] - Osiyo
 آسیای مرکزی [āsiyāye markazi]-Markaziy Osiyo
 آشپز [āšpaz]-oshpaz
 آشپزخانه [āšpazxāne] – oshxona
 آشتی کردن [āshhti kardan] – yarashmoq (o'zaro)
 آشنا شدن [āsh(e)nā šodan]-tanishmoq
 آشنایی [āsh(e)nāyī] - tanishuv, tanishish
 آغاز [āyāz] - boshlash, boshi
 آغاز گردیدن [āyāz gardidan]-boshlamoq

آغوش [āyush] – og‘ush, quchoqlash; در آغوش گرفتن [dar āyush gereftan] – quchoqlamoq, bag‘riga bosmoq
 آفتاب [āftāb] – oftob, quyosh
 آفرینش [āfarinesh] – yaratilish
 آقا [āyā] – janob
 آماده [āmāde] – tayyor; آماده کردن [āmāde kardan] - tayyorlamoq;
 آماده شدن [āmāde šodan] - tayyorlanmoq
 آمبولانس [āmbulāns] – tibbiy yordam mashinasi
 آمدن [āmadan] - kelmoq
 آموختن [āmuxtan] – o‘rganmoq; o‘rgatmoq
 آموزش [āmuzeš] – ta‘lim, o‘qish; آموزشگاه عالی و متوسطه [āmuzešgāh-e ‘āli va motavassete] - oliy va o‘rta maxsus o‘quv yurti
 آن [ān] – u (ko‘rsatish olmoshi)
 آنجا [ānjā] – u yer, u yerda
 آنقدر [ānyadr] – unchalik, u qadar
 انگلیسی [englisi]-ingliz; زبان انگلیسی [zabān-e englisi] – ingliz tili
 آنها [ānhā] – ular
 آنوقت [ānvayt]-o‘sha vaqt(da), u payt(da)
 آهسته [āheste]-sekin, asta, ohista
 آهن [āhan] – temir
 آهو [āhu]-kiyik
 آواز خواندن [āvāz xāndan] – qo‘shiq kuylamoq, ashula aytmoq

آوازخوان [*āvāz xān*]-ashulachi, qo'shiqchi

آوردن [*āva[o]rdan*] – keltirmoq, olib kelmoq

آوریل [*āvriil*]-aprel

آویختن [*āvixtan*]-osmoq, osilmoq

آویزان [*āvizān*] – osig'liq, osilgan

آیا [*āyā*] – ...mi? (so'roq yuklamasi)

آینده [*āyande*]-kelajak

آینه [*āyine*] – oyna

۱

ابد [*abad*] – abadul-abad, butunlay

ابراز [*ebrāz*]-bildirish, izhor etish; ابراز کردن [*ebrāz kardan*] – izhor qilmoq, bildirmoq

ابرو [*abru*] – qosh

ابریشم [*abrišom*] – ipak

اتاق (اطاق) [*otāy*] – xona; auditoriya

اتفاقاً [*ettefāyan*]- bir kuni; to'satdan

اتوبوس [*otubus*] – avtobus

اتوبوس برقی [*otubus-e bari*] – trolleybus

اتومبیل [*otomobil*] – avtomobil, yengil avtomashina

اثر [*asar*] – 1) asar; 2) iz.

اجازه دادن [*ejāze dādan*] – ruxsat bermoq

احترام گذاشتن (به) [*ehterām gozāstan*] – hurmat qilmoq

احتمال [ehtemāl]- ehtimol
احتمال مي رود [ehtemāl miravad] – balki, ehtimol
احتياج [ehtiyāj]- ehtiyoj, zarurat; احتياج داشتن [ehtiyāj dāštan]-ehtiyoj,
zarurat sezmoq
احوالپرسی [ahvālporsi]- hol-ahvol so‘rash; کردن
احوالپرسی [ahvālporsi kardan] – hol-ahvol so‘ramoq
اخیر [axir] - oxirgi
ادا در آوردن [adā dar āvardan]- qiyshanglamoq, aftini bujmaytirmoq
اداره [edāre]- idora; muassasa
اداري [edāri] – ma‘muriy
ادامه [edāme]-davom; ادامه دادن [edāme dādan] – davom ettirmoq;
ادامه داشتن [edāme dāštan] – davom etmoq
ادبي [adabi] – adabiy
ادبيات [adabiyāt] – adabiyot
ارزان [arzān] – arzon
اروپا [orupā] – Yevropa
از [az] - ... dan (ko‘makchi); از این قرار بودن [az in yarār budan]-
quyidagilardan iborat bo‘lmoq; از نظر دور داشتن [az nazar
dur dāštan] - nazardan uzoqlashtirmoq
از همدیگر پرسیدن [az hamdigar porsidan]- bir-biridan so‘ramoq
ازبکستان [ozbekestān] - O‘zbekiston
ازبکی [ozbeki] – o‘zbekcha
ازدواج کردن [ezdevāj kardan] – uylanmoq, turmush qurmoq

از طرف [az taraf-e]-...tomonidan

استاد (استاد) [āsātid] [ostād] –ustozlar,ustoz

آسانسور [āsānsur] - lift

اسب [asb] – ot (hayvon)

اسباب بازی [asbāb bāzi] - o'yinchoq

استاد [ostād] – ustoz

استثمار [estesmār] – ekspluatatsiya; استثمار کردن [estesmār kardan] – ekspluatatsiya qilmoq

استراحت [esterāhat] - dam (ot);

کردن استراحت [esterāhat kardan] – dam olmoq

کننده استراحت [esterāhat konande]-dam oluvchi

استراحگاه [esterāhatgāh]-dam olish joyi

استعداد [este'dād] – iste'dod

استفاده [estefāde]-foydalanish; استفاده شدن - [estefāde šodan]- foydalanilmoq; استفاده کردن [estefāde kardan] – foydalanmoq

استقبال [esteybāl] – istiqbol, kutib olish

استقلال [esteylāl] – istiqlol, mustaqillik

اسد [asad] – Asad (erk.ismi); sher

اسفند [esfand] - esfand (eron yil taqvimining 12 oyi)

اسم [esm] – ot (gram.)

اشتباه [eštebāh]-xato

اشخاص [ašxās] (شخص ning ko'pligi) - kishilar, shaxslar

اشعار [as'ār] (شعر) ning ko'pligi) - sherlar
 اشك ريختن [ašk rixtan]-ko'z yoshi to'kmoq
 اصل [asl] - asosiy
 اصیل [asi] – asl
 اضافه [ezāfe] – izofa; اضافه کردن [ezāfe kardan] – qo'shmoq
 اطراف [atrāf] طرف ning ko'pligi – taraf, atrof
 اطلاع [ettelā] - xabar; اطلاع دادن [ettelā' dādan] – xabar bermoq
 اطلاع یافتن [ettelā' yāftan] - xabar topmoq
 اتو [otu] – dazmol
 اظهار کردن [ezhār kardan]-izhor qilmoq
 اعتصاب [etesāb] – ish tashlash
 اعضا [a'zā]-a'zo
 افتادن [oftādan] – tushmoq, yiqilmoq
 افراد [afrād] فرد ning ko'pligi – a'zolar
 آفریقا [āfriyā]-Afrika
 افزودن [afzudan]-ko'paytirmoq
 افشین [afšin] – Afshin (qizlar ismi)
 افغانستان [afyānestān] – Afg'oniston
 افکندن [afkandan] – tashlamoq, irg'itmoq
 اقتصاد [eytesād] – iqtisod
 اقسام [aysām] – (قسم) ning ko'pligi) – qismlar, bo'laklar
 اکتبر [oktobr] - oktabr

- اکثریت [aksariyat] – aksariyat, ko'pchilik
- اکرم [akram] – Akram (qizlar ismi)
- اکنون [aknun] – hozir, hozirgi paytda
- اگر [agar] – agar
- اگرچه [agarče] – garchi; ...bo'lsa ham
- امتحان [emtehān] – imtihon, sinov; امتحان کردن [emtehān kardan] –
sinab ko'rmoq, imtihon qilmoq
- امراض [amrāz] مرض ning ko'pligi – kasalliklar
- امروز [emruz] – bugun
- امروز صبح [emruz sobh]-bugun ertalab
- امروز عصر [emruz asr]-bugun asrda
- آمریکا [āmrikā] – Amerika
- امسال [emsāl] – bu yil
- امشب [emšab] – bugun kechqurun
- امکانات [emkānāt] - imkoniyatlar
- امیدوار [omidvār] – umidvor; امیدوار بودن [omidvār budan] – umid
qilmoq, umidvor bo'lmoq
- الآن [alān] – hozir, endi
- انار [anār] – anor
- انتخاب کردن [entexāb kardan] – tanlamoq; saylamoq
- انتظار [entezār] – muntazir; انتظار رفتن [entezār raftan] –
kutilmoq
- انجام دادن [anjām dādan] – bajarmoq, tugatmoq

- انداختن [andāxtan] – otmoq, irg'itmoq, tashlamoq
- اندازه [andāze] – andoza, o'lcham
- اندك [andak] – andak, ozgina
- انسان [ensān] - inson
- انستيتو [anstitu] – institut; ماشين سازي [anstitu-ye māšinsāzi] – mashinasozlik instituti
- انشاء [enshā] – insho
- ان شاء الله [enshā'allāh] – Xudo xohlasa
- انعكاس [en'ekās] – aks, in'ikos
- انقلاب [enyelāb] – inqilob
- انقلابي [enyelābi] – inqilobchi
- انگشت [angošt] - barmoq
- انگليسي [englisi] – inglizcha
- زبان انگليسي [zabān-e englisi] – ingliz tili
- انگور [angur] – uzum
- انواع [anvā'] – navlar, turlar
- انواع و اقسام [anvā'-o aysām] – turii-tuman
- او [u] – u (ko'rsatish olmoshi)
- اواسط [avāset] (وسط) ning ko'pligi) – o'rtalar(i)
- اوت [ut] - avgust
- اوقات [oyyāt] (وقت) ning ko'pligi) – hodisa; holat; kayfiyat
- اوقات تلخ [oyyāt-e talx] – noxush kayfiyat

اول [avval] – avval, birinchi
اولاً [avvalan] – birinchidan
ايطاليا [itāliyā] – Italiya
ايجاد [ijād] – ijod, yaratish
ايراني [irāni] – eronlik; Eronga oid
ايرج [iraj] – Iraj (erkak ismi)
ايستادن [istādan] → turmoq, to‘xtamoq → ايست [ist].
ايستگاه [istgāh] – bekat
ايشان [išān] – ular
ايمان [imān] – iymon
اين [in] – bu (ko‘rsatish olmoshi)
اينطور [intour] - shunday
اينقدر [inyadr] - shuncha
اينك [inak] – endi, hozir
اين نوع [in nou] – bunday, bunaqa
اينها [inhā] - bular
ايوان [eyvān] – ayvon, terrasa

ب

با [bā] – bilan
با آنکه [bā ānke] - ...-ga qaramasdan, ...-sa ham
با استعداد [bā este‘dād] – iste‘dodli
با علاقه [bā alāye] – qiziqish bilan

- باب [bāb] – bob; qism
- بابا [bābā] – dada; ota (og‘zaki tilda)
- باباجان [bābājān] – dadajon; otajon (og‘zaki)
- باد [bād] – shamol
- بارانی [bārāni] – 1) plash; 2) yomg‘irli
- باریک [bārik] – ingichka, tor
- باز [bāz] – 1) ochiq; 2) yana; باز بودن [bāz budan] – ochiq bo‘lmoq;
 باز کردن [bāz kardan] – ochilmoq; باز شدن [bāz šodan] – ochilmoq;
 ochmoq
- باز هم [bāz ham] – shunday bo‘lsa ham
- بازار [bāzār] – bozor
- بازدید [bāzdid] – tashrif, vizit
- بازرگانی [bāzargāni] – savdo-sotiq, tijorat
- بازو [bāzu] – bilak
- بازي کردن [bāzi kardan] – o‘ynamoq
- بسکتبال [basketbāl] – basketbol
- باشگاه [bāšgāh] – klub
- باعث شدن [bā‘es šodan] – biror narsaga(ning) sabab(i) bo‘lmoq
- باغ [bāy] – bog‘; وحش و باغ [bāy-e vahsh] – hayvonot bog‘i,
- باغچه [bayčē] – bog‘cha
- بافنده [bāfande] – to‘quvchi
- باکو [bāku] – Boku

بال [bāl] – qanot, pat
 بالا [bālā] – yuqori, tepa;
 بالاي [bālā-ye] - tepasida, tepasiga, yuqorisida, yuqorisiga, ustiga
 بالش [bāleš] – yostiq, bolish
 بالين [bālin] – boshi, tepasi
 باد [bām] – tom
 بانك [bānk] – bank
 بانو [bānu] – ayol, bonu
 باهم [bā ham] – birga, birgalikda
 باور [bāvar] – ishonch, ishonish; باور کردن [bāvar kardan] –
 ishonmoq
 بايد [bāyad] – kerak, lozim
 بايستن [bāyestan] – kerak bo‘lmoq
 ببخشيد [bebaxšid] – kechiring
 ببر [babr] – yo‘lbars
 به تقويم اروپايي [betayvim-e ouropāyi] – Yevropa kalendari bo‘yicha
 بجا [bejā] – mos, munosib, o‘z vaqtida
 بچگانہ [bačegāne] – bolalarga xos, tegishli
 بچگي [bačegi] – bolalik
 بچہ [bačče] – bola
 بحران [bohrān] – bo‘hron, krizis
 بخارا [boxārā] – Buxoro

بخش [baxš] – bo‘lim, qism
بخشیدن [baxšidan] – 1) sovg‘a qilmoq; 2) kechirmoq
بد [bad] – yomon
بدبختانه [badbaxtāne] – baxtga qarshi
بدرقه کردن [badraye kardan] – kuzatmoq, kuzatib qo‘ymoq
بدن [badan] – badan, tana
بدون [bedun-e] - ... siz
بدین ترتیب [bedin tartib] – shu tartibda
بر [bar] - -ga, -da (old ko‘makchi)
بر آمدن [bar āmadan]- chiqmoq, ko‘tarilmoq
برگشتن [bar gaštan] – qaytmoq, qaytib kelmoq
برابر – [barābar-e] – qarshisiga(ga)
برادر [barādar] – aka; uka
برادر بزرگ [barādar-e bozorg] – aka
برادر کوچک [barādar-e kuček] – uka
برادرزاده [barādarzāde] – jiyān (aka yoki ukaning bolasi)
برای [barāye] – uchun
برباد دادن [barbād dādan] – sovurmoq, isrof qilmoq, yo‘qotmoq
برخاستن [bar xāstan] – turmoq (o‘rnidan)
برخوردن [bar xordan] – uchrashmoq (to‘satdan), to‘qnash kelmoq
برخی [barxī] – ba‘zi
برداشتن [bar dāštan] – 1) ko‘tarmoq; 2) yechmoq (bosh kiyim)

بردن [bordan] – olib bormoq, olib ketmoq

برعكس [bar'aks] – aksincha

برف [barf] – qor

برق [barq] – chaqmoq; elektr

برگ [barg] – barg

برگزار شدن [bar gozār šodan] – o'tkazilmoq

برگشتن [bar gaštan] – qaytmoq

بُرنا [bornā] – yigit; yosh

برنامه [barnāme] – dastur, reja

برنج [berenj] – guruch

بر آوردن ... به رو [be ru ... āvardan] – o'ziga olmoq

برودت [borudat] – sovuq; salqin; sovish; salqin tushishi

بریدن [boridan] – kesmoq

بُز [boz] – echki

بزرگ [bozorg] – katta; بزرگي [bozorgi] – kattalik

بستري [bastari] – kasal; بستري بودن [bastari budan] – kasal bo'lib
yotmoq

بستان [bastan] – yopmoq, bog'lamoq, berkitmoq

بستني [bastani] – muzqaymoq

بهداشت [besar gozāštan] – boshga kiymoq

بهداشت [besalāmat] – ko'rishguncha xayr, salomat bo'ling

بسيار [besyār] – ko'p

به صورت کسی آمدن [besurat-e kasi āmadan] – yarashmoq (kiyim)
 بعد [ba'd]- so'ng, keyin;
 بعد از [ba'd az] - ... dan so'ng, keyin
 بعد از ظهر [ba'd az zohr] – tushdan so'ng
 بعداً [ba'dan] – keyin, keyinroq
 بعضی [ba'zi] – ba'zi; بعضی ها [ba'zihā] - ayrimlar
 بغدادی [baydādi] – bag'dodlik
 بقیه [bayiye] - qolgani
 بکس بازی کردن [boks bāzi] – boks tushish; بکس بازی [boks bāzi]
 کاردان [kardan] – boks tushmoq
 بالاخره [belāxare] – va nihoyat, natijada
 بلبل [bolbol] - bulbul
 بلد بودن [balad budan] – bilmog, tanish bo'lmoq
 بلکه [balke] – balki
 بلند [boland] – baland
 بله [bale] – ha, shunday
 بلوار [bolvār] – bulvar, xiyobon
 بلوز [boluz] – bluzka, nimcha
 بلی [bali] – ha (tasdiq)
 بلیت ورودی [belit-e vorudi] - kirish bileti
 به موازات [bemovāzāt] - bir paytda, parallel ravishda
 بنا [banā] – bino, imorat

بنا [bannā] – quruvchi
 بني آدم [bani ādam] – odami zot, odam avlodi
 به [be] - ...ga (old ko'makchi)
 به اتفاق [be ettefāy] - birgalikda, birga, kelishib
 به اتمام رسیدن [be etmām rasidan] - tugamoq
 به حدی است [be haddist] - shu darajadaki
 به درد آوردن [be dard āvardan] - og'ritmoq, dard bermoq
 به شوهر دادن [be šouhar dādan] - turmushga chiqmoq (er qilmoq, erga tegmoq)
 به عنوان [be onvān-e] – unvonida, sifatida
 به کار بردن [be kār bordan] - ishlatmoq, qollamoq
 به گردش رفتن [be gardeš raftan] - sayr qilishga bormoq
 به نوبت [be noubat] - navbat bilan
 به همدیگر گفتن [be hamdigar goftan] - bir-biriga aytmoq (gapirmoq)
 بهار [bahār] - bahor
 بهتر است [behtar ast] - yaxshisi..., ...yaxshi bo'lardi
 بهترین [behtarin] – eng yaxshi
 بهداشت [behdāšt] - sanitariya, gigiyena
 بهزاد [behzād] – Behzod (ism)
 بهش [beheš] = به او – unga (og'zaki nutqda)
 بهمن [bahman] - Eron yil taqvimining 11-oyi
 بو [bu] – hid

بودن [budan] – bo‘lmoq, emoq
 بوسیدن [busidan] - o‘pmoq, bo‘sa olmoq
 بومي [bumi] – mahalliy, yerlik aholi
 بي خبر [bi xabar] – bexabar, xabarsiz
 بي صدا [bi sedā] – jarangsiz (tovush)
 بيان [beyān] – bayon; بيان داشت [beyān dāštan]- bayon qilmoq
 بيت [beyt] – bayt, ikkilik
 بيدار [bidār] – uyg‘oq, bedor; بيدار شدن [bidār šodan] – uyg‘onmoq,
 turmoq; بيدار کردن [bidār kardan] – uyg‘otmoq; بيدار ماندن
 [bidār māndan] – uyg‘oq bo‘lmoq;
 بىرق [beyrāy] – bayroq
 بيرون [birun] – tashqari; بيرون [birun-e] - tashqarisiga, tashqarisida;
 بيرون آمدن [birun āmadan] - (tashqariga) chiqmoq; بيرون رفتن [birun
 raftan] – chiqmoq (tashqariga)
 بيزن [bijan] – Bijan (erk. ismi)
 بيش [biš]- ko‘p
 بيش از [biš az] – ...dan ko‘proq
 بيشتر [bištar] – ko‘proq
 بيليارد بازي [bilyārdbāzi] - bilyard o‘yini
 بيمارستان [bimārestān] – kasalxona
 بين [beyn] – o‘rta, oraliq; بين [beyn-e] – orasida, o‘rtasida
 بيني [bini] – burun
 بي نياز [biniyāz] – ta‘minlangan, ehtiyojsiz

- پا [pā] – oyoq
- پایز [pāyiz] – kuz
- پایین [pāyin] – past, quyi
- پارچه فروشی [pārče foruši] – gazmol do‘koni
- پارسال [pārsāl] – o‘tgan yili
- پارک [pārk] – park, bog‘
- پاسخ دادن [pāsox dādan] - javob bermoq
- پاکسازی [pāksāzi] - tozalash
- پاکستان [pākeštān]-Pokiston
- پایان [pāyān] - oxiri, tugash
- پایتخت [pāytaxt] – poytaxt
- پایین [pāyin-e] - pastida, pastiga
- پتو [patu] – ko‘rpa
- پُختن [poxtan] – pishirmoq
- پخته کار [paxtekār] - Paxtakor (futbol komandasi nomi)
- پدر [pedar] – ota; پدر بزرگ [pedar bozorg] – buva
- پذیرفتن [paziroftan] – qabul qilmoq, kutib olmoq
- پُر [por] – to‘la; پُر از چیزی بودن [por az čizi budan]-biror narsaga
to‘la bo‘lmoq; پُرسایه [por sāye] – sersoya; پُر کار [por kār] –
ishchan
- پرداختن [pardāxtan]- to‘lamoq, topshirmoq

پرستار [*parastār*] - hamshira
 پرسش [*porseš*] - savol, sorash
 پرسیدن [*porsidan*] - so'ramoq
 پرندہ [*parande*] - parranda
 پروین [*parvin*] - Parvin (ayol ismi)
 پرویز [*pariruz*] - o'tgan kuni
 پزشک [*pezešk*] - doktor, shifokor
 پس [*pas*] - xo'sh, demak
 پس آمدن [*pas āmadan*] - qaytib kelmoq
 پس از آنکه [*pas az ānke*] - ...dan keyin, ...dan so'ng
 پس انداز کردن [*pas andāz kardan*] - (pul) yig'moq, to'plamoq
 پس دادن [*pas dādan*] - qaytarib bermoq
 پس فردا [*pas fardā*] - indin
 پس فردا شب [*pas fardā šab*] - indin kechasi, (...tunda)
 پس گرفتن [*pas gereftan*] - qaytarib olmoq
 پوست [*post*] - pochta
 پسر [*pesar*] - o'g'il bola, bola
 پشت [*pošt*] - orqa
 پشت [*pošt-e*] - orqasida
 پشم [*pašm*] - jun, yung
 پشیمان [*pašimān*] - pushaymon
 پل [*pol*] - ko'prik

پلنگ [palang] - yo'lbars

پلو [polou] - palov, pishirilgan guruch

پنجره [panjare] - deraza

پنیر [panir] - pishloq

پهلو [pahlu] - yon (taraf)

پهلوی [pahlu-ye]- yonida, yoniga; همدیگر نشستن [pahlu-ye hamdigar neshastan]- bir-birining yonida o'tirmoq

پوش [puš] - kiyinish, kiyim

پوشاندن [pušāndan] - kiygizmoq; kiyintirmoq

پوشیدن [pušidan] - kiyimoq

پول [pul] - pul; پول سیاه [pul-e siyāh]- chaqa, tanga; پولدار بودن

[puldār budan]- puldor bo'lmoq, boy bo'lmoq

پیاده [piyāde] - piyoda, yayov; پیاده رفتن [piyāde raftan] - piyoda

yurmoq, yayov yurmoq; پیاده رو [piyade rou] - trotuar;

پیودالار yo'lkasi; پیاده شدن [piyode šodan]-tushmoq

(transport vositasidan)

پیاز [piyāz] - piyoz

پیانو [piyāno] - pianino

پیچیدن [pičidan]-burilmoq

پیدا [peydā] - ko'rinarli, bilinarli

پیدا کردن - [peydā kardan]-topmoq

پیر [pir] - qari

پیرامون [pirāmun] - tevarak-atrof

پراهن [pirāhan] – ko‘ylak

پرو [peyrou] – birovning ketidan ketayotgan; birovga ergashayotgan

پیش [piš-e] - oldida, oldiga

رفتن پیش ... [piš-e ...raftan]-...oldiga bormoq

پیش [piš] - oldin, ilgari

پیشنهاد [pišnehād] – taklif; پیشنهاد کردن [pišnehād kardan] – taklif qilmoq

پیشین [pišin] – birinchi, birinchi qatordagi, avvalgi

پیغمبر [peyyambar] – payg‘ambar

پیمان [peymān] – shartnoma, kelishuv

ت

تا [tā] - ... gacha (old ko‘makchi)

حاله تابه [tā behāl] – hozirgi paytgacha, hali ham

تابستان [tābestān] – yoz (fasli)

تابستانی [tābestāni] – yozgi

تئاتر [tātr] - teatr

تاجر [tājer] – savdogar, tijoratchi

تأخیر کردن [ta‘xir kardan]- kech qolmoq

تاریخ [tārix] – tarix

تاریك [tārik] – qorong‘i

تازگی داشتن [tāzegi daštan]- yangi bo‘lmoq

تازه [tāze] – yangi, sof

- تازه ساز [tāzesāz] - yangi qurilgan
- تاشکند [tāškand]- Toshkent
- تاکسي [tāksi] – taksi
- تاکنون [tā konun] - shu paytgacha
- تالار [tālār] - zal
- تبدیل شدن [tabdil šodan] – almashmoq, o'zgarmaq
- تبرک [tabarroq] – tabarruk, e'zozli
- تبریک گفتن [tabrik goftan] – tabrikلامoq
- تبسم بر لب داشتن [tabassom bar lab dāštan]-kulib turmoq
- تپه [tappe] – tepalik
- تجاوز [tajāvoz] - tajovuz, hujum
- تحصیل [tahsil] - tahsil, o'qish کردن تحصیل [tahsil kardan]- tahsil
olmoq, o'qimoq
- تحصیلی [tahsili] – o'quv; سال تحصیلی - o'quv yili
- تحکیم [tahkim]-mustahkamlash
- تختخواب [taxt-e xāb] – krovat
- تخته [taxte] – taxta
- تخفیف [taxfif] – kamaytirish, pasaytirish, chegirma (skidka)
- تخم [toxm] – tuxum
- تداخل [tadāxol]- aralashish
- تدریس [tadris]- dars berish; کردن تدریس [tadris kardan] – o'qitmoq,
dars bermoq (biror yerda)
- تراشیدن [tarāšidan] – olmoq (soqol), qirtishlamoq

تراموای [trāmvāy]-tramvay
 تربیت شدن [tarbiyat šodan] – tarbiyalamoq
 ترجمه کردن [tarjome kardan] – tarjima qilmoq
 ترسو [tarsu] – qo‘rqoq
 ترکمنستان [torkmanestān]-Turkmaniston
 ترکی [torki] – turkcha, turkiy, turk tili
 ترکیه [torkiye]-Turkiya
 ترحم [tarahhom] - rahm qilish, ayash
 دادن تشخیص [tašxis dādan]-aniqlamoq, tashxis qoymoq
 آوردن تشریف [tašrif āvardan] – tashrif buyurmoq, kelmoq
 تشك [tošak] – to‘shak, o‘rin
 تشکر [tasakkor] - tashakkur, rahmat; تشکر کردن [tašakkor kardan]-
 rahmat aytmoq, tashakkur bildirmoq
 دادن تشکیل [taškil dādan]- tashkil qilmoq
 تشنه [tešne] – tashna, chanqoq
 داشتن تصمیم [tasmim dāštan] – qaror qilmoq
 تعادل [taādol] – muvozanat, hamvazn
 کردن تعجب [ta’ajjob kardan]- taajjublanmoq
 تعداد [te’dād]- miqdor, son
 کردن تعریف [ta’rif kardan]- ta’riflamoq, hikoya qilmoq
 تعطیل [ta’til] – dam olish, ta’til
 به تعلق [ta’alloy be..]-...ga taalluqli, tegishli

تعلیم [ta'lim]- ta'lim

تعمیر [ta'mir]- ta'mir, tuzatish; تعمیر کردن [ta'mir kardan] –
tuzatmoq, ta'mirlamoq

تغییر [tayyir] – o'zgarish, o'zgartirish

تغییر کردن [tayyir kardan] - o'zgartirmoq

تغییر ماهیت دادن [tayyir-e māhiyat dādan] – o'zgarimoq

تغییر یافتن [tayyir yāftan]- o'zgarimoq

تغییراتی [tayyirāti] – o'zgarishlar, yangiliklar

تفاوت [tafāvot] – farq, tafovut; تفاوت داشتن [tafāvot dāstan] – farq
qilmoq

تفریح [tafrih] – sayr, dam olish, tanaffus

تفکّر [tafakkor]- tafakkur, fikr qilish, o'ylash

تقریباً [tayriban] – taxminan

تقسیم شدن [taysim šodan] – taqsimlanmoq

تقسیم کردن [taysim kardan] – taqsimlamoq, bo'lmoq, ajratmoq

تقویم [tayvim] - taqvim

تکرار کردن [tekrār kardan] – takrorlamoq, qaytarmoq

تکراراً [tekrāran]- takroran, boshqatdan

تلخ [talx] – achchiq

تلف [talaf] – yo'qotish; تلف کردن [talaf kardan] – boy bermoq
(vaqtni bekor o'tkazmoq)

تلفظ کردن [talaffoz kardan]- talaffuz qilmoq

تلفن [telefon] – telefon; تلفن کردن [telefon kardan] – telefon qilmoq

- تلگراف [telegrāf] yoki [telgerāf] – telegramma
- تلویزیون [telviziyun] – televizor
- تماشا کردن [tamāšā kardan] – tomosha qilmoq
- تماشاچی [tamāšāčī] – tomoshabin
- تمام [tamām] – hamma, butun; تمام شدن [tamām šodan] – tugamoq,
tamom bo'lmoq; تمام کردن [tamām kardan] – tugatmoq,
tamom qilmoq
- تمرین [tamrin] – mashq
- تمیز [tamiz] – toza
- تندرستی [tandorostī] – sog'liq
- تنفس [tanaffos] – tanaffus
- تنگ [tang]- tor, kichik; تنگ بودن [tang budan]- tor kelmoq, kichik
kelmoq
- تنها [tanbā] – tanho, yakka
- تهران [tehrān]-Tehron
- تهرانی [tehrāni] – tehronlik, Tehronga oid
- تهیه [tahiye] – tayyorlash; تهیه نمودن [tahiye namudan]-tayyorlamoq
- تو [to] – sen (kishilik olm.)
- توانا [tavānā]-qodir, kuchli
- توانستن [tavānestan] (h.z.n. توان)- qodir bo'lmoq
- توتون [tutun] – tamaki
- توجه [tavajjoh] – diqqat, e'tibor; توجه کردن [tavajjoh kardan] – diqqat
qilmoq, e'tibor qaratmoq

توسط [tavassot-e]- vositasida (izofali old ko'makchi)

توضیح [touzih] – tushuntirish; توضیح دادن [touzih dādan]-
tushuntirmoq

تولّد [tavallod] – tug'ilish

تومان [tumān] – tuman (Eron pul birligi)

توي [tu-ye] ... ichida (izofali old ko'makchi)

تیر [tir] – o'q

تیم [tim]- komanda, jamoa

تیموریان [timuriyān]- Temuriylar

ج

جا [jā] – joy; جا گذاشتن [jā gozāshān] – joyiga qo'ymoq; جا گرفتن [jā
gereftan] – joy egallamoq, joylashmoq

جالب [jāleb] – qiziqarli

جاودانه - [javedāne]- abadiy

جاوید [jāvid]- abadiy

جای [jāy]- joy; جایگزین شدن [jāygozin šodan]-o'rniga tayinlanmoq

جدا [jodā] – judo, yolg'iz, yakka

جداگانه [jodāgāne]- alohida

جدول [jadval] - jadval

جدید [jadid] – yangi

جراح [jarrāh] – jarroh, xirurg

جراحی [jarrāhi]- jarrohlik, hirurgiya; جراحی کردن [jarrāhi kardan] –
operatsiya qilmoq

جز [joz']-...dan boshqa
 جستان [jostan] - qidirmoq
 جشن [jašn] – bayram; جشن گرفتن [jašn gereftan] - bayram qilmoq,
 nishonlamoq
 جغرافیا [juyrāfiyā] – jug'rofiya
 جفت [joft] - juft
 جلب توجه کردن [jalb-e tavajjoh kardan]- diqqatni jalb qilmoq
 جلب نمودن [jalb نمودن] - jalb etmoq
 جلد [jeld] – jild; tom
 جلوي [jelov-e] – oldida, old tomonida
 جلو [jelou] – old, old tomon
 جمع شدن [jam' šodan] – yig'ilmoq, to'planmoq, jamlanmoq
 جمع کردن [jam' kardan] – to'plamoq, yig'ishtirmoq
 جمعه (آدینه) [jom'e (ādine)] - juma
 جمله [jomle] – gap
 جمهوری [jomhuri] – jumhuriyat, respublika
 جنس [jens] – mato
 جنگ دیدگان [jang didegan] - urush qatnashchilari
 جنگل [jangal]- o'rmon
 جنوب [jonub] – janub
 جنوبي [jonubi] - janubiy
 جهان [jahān] – jahon, dunyo

جهت [jehaf] - tomon, taraf, sabab, uchun

جهیدن [jahidan] - sakramoq

جواب [javāb] - javob

جوان [javān] – yosh, yigit, o'spirin

جوراب [jurāb] – paypoq

جوشیدن [jušidan] - qaynamoq

جوینده - [juyande] - izlovchi, qidiruvchi

ج

چادر - [čādor] - chodir

چارخانه [čārḫāne] – katak (kletka)

چارسو [čarsu] - Chorsu (shaharning markaziy maydoni)

چاره [čāre]- chora, iloj

چاي [čāy] – choy

چاپ [čap] – chap

چرا [čerā] – nimaga? nima uchun?

چراغ [čerāy] – chiroq; چراغانی کردن [čerāyāni kardan] – bezatish,
bezash

چرکین [čerkin] – chirigan, irigan, sasigan

چشم [češm] – ko'z; جهان فرو بستن [češm az jahān foru

bastan] – vafot etmoq; (به) چشم خوردن [be češm xordan]-

ko'zga tashlanmoq

چشیدن [češidan] – tatib ko'rmoq

چطور [četour] – qanday, qanaqa

چمن [čaman]- o'tloq, chimzor
 چنان [čenān]- shunday, shunga o'xshash
 چند [čand] – necha, bir necha (so'roq olmoshi)
 چندی بعد [čandi ba'd]- bir qancha vaqt keyin, ancha keyin
 چندی پیش [čandi piš]- bir qancha vaqt ilgari, qancha ilgari
 چندین [čandin] - bir necha
 چه [če] – nima (so'roq olmoshi)
 چه جور [če jur] – qanday, qanaqa
 چهار نفری [č(ah)ār nafari] –to'rt kishilik
 چهارشنبه [čahār šambe]-chorshanba
 چوب [čub] – taxta, yog'och
 چون [čun] [čon]- chunki, vaqtida (bog'lovchi)
 چیز [čiz] – narsa
 چیستان [čistān] – topishmoq
 چین [čin] - Xitoy
 چینی [čini] – xitoylik, Xitoyga oid; chinni

ح

حاضر [hāzer] – tayyor; ishtirok etuvchi; حاضر کردن [hāzer kardan] –
 tayyorlamoq, pishirmoq
 حاضر بودن [hāzer budan] - ishtirok etmoq
 حاضرین [hāzerin]- yig'ilganlar
 حال (احوال) [hāl] ko'p.(ahvāl) – hol, holat, hol-ahvol

حالا [hālā] – hozir, ayni paytda

حتماً [hatman] - albatta

حدود [hodud]- [had]- 1) chegara, chegaralar; 2) qariyb, taxminan

حدوداً [hodudan] - taxminan, qariyb

حرف (حروف) [harf](horuf) – so‘z; حرف زدن [harf zadan] – gapirmoq

حس کردن [hes kardan] - sezmoq, his qilmoq

حقوق [hoquq] – ish haqi, moyana; haq, huquq

حکایت [hekāyat] – hikoya, hikoyat

حکمت [hekmat] – oqillik, bilim, hikmat

حمام گرفتن [hammām gereftan] – cho‘milmoq

حوصله [housale] – sabr, bardosh, toqat; حوصله داشتن [housale dāštan]

– sabrli bo‘lmoq; حوصله سر رفتن [housale sar raftan] –
hafsalasi pir bo‘lmoq

حوض [houz] – havza, basseyn, ombor (suv)

حوله [houle] – sochiq (qo‘l artadigan)

حومه [houme] – atrof; حومه ي شهر [houme-ye šahr] – shahar atrofi

حیاط [hayāt] – hovli, bog‘

حیف [heyf] – afsus

حیوان [heyvān] – hayvon; حیوان اهلی [heyvān-e ahli] – uy hayvoni

خ

خارج کردن [xārej kardan] - (chetga, tashqariga) chiqarmoq

خارجی [xāreji] - xorijiy, xorijlik

خاصي [xāssi] – xos, o'ziga xos
 خاطرات [xāterāi] - taassurotlar
 خاکستري [xākestari] – kul rang
 خالص [xāles] – haqiqiy, toza
 خاله [xāle] – xola
 خاموش کردن [xāmuš kardan] – o'chirmoq
 خانگي [xānegi] – uyda qilingan, xonaki
 خانم [xānom] – xonim, ayol
 خانه [xāne] – uy, xona
 خانوادگي [xānevādegī] – oilaviy
 خانواده [xānevāde] – oila
 خاور [xāvar] – sharq
 خاورشناسي [xāvaršenāsi] - sharqshunoslik
 خبر [xabar] - xabar, yangilik; خبر گرفتن [xabar gereftan]- xabar
 olmoq, bilmoq
 خبرگان [xebregān]- ekspertlar, bilimdonlar
 خدا حافظي کردن [xodā hāfezi kardan]- xayrlashmoq
 خدا حافظ [xodā hāfez] – xayr
 خدا نگهدار [xoda negahdār]-xayr
 خراب [xarāb] – buzuq, ishdan chiqqan
 خرازي [xarrāzi] - attorlik
 خرج کردن [xarj kardan] – xarjlamoq, sarflamoq

- خورداد [xordād] - Eron yil taqvimining 3-oyi
- خردمند [xeradmand]- oqil, dono, aqlli
- خروس سفید [xers-e sefid]- oq ayiq
- خرطوم - [xartum]- xartum
- خریدن [xaridan] – sotib olmoq خر [xar]
- خريد و فروش [xarid-o foruš] – savdo-sotiq
- خزر [xazar] – Xazar (Kaspiy dengizining forscha nomi)
- خسته [xaste] – charchagan, toliqqan; خسته شدن [xaste šodan] –
charchamoq, toliqmoq
- خشك [xošk] – quruq, bo'sh
- خصوصي [xosusi] – xususiy, shaxsiy
- خليج فارس [xalij-e fārs] - Fors ko'rfazi
- خم نمودن (کردن) [xam namudan (kardan)] - bukmoq, egmoq
- خمير دندان [xamir-e dandān] - tish tozalash pastasi
- خنده [xande] – kulgu
- خندیدن [xandidan] - kulmoq
- خونك [xonak] – salqin; yoqimsiz
- خواب [xāb] – uryqu; خواب رفتن (به) [be xāb raftan] – uxlamoq,
uyquga ketmoq
- خوابگاه عمومي [xābgāh-e o'mumi] - yotoqxona
- خوابیدن [xābidan] – uxlamoq
- خواستن [xāstan] (خواه h.z.n.) – xohlamoq, istamoq
- خواندن [xāndan] – o'qimoq; chaqirmoq

- خواهر [xāhar] – opa-singil
- خواهر بزرگ [xāhar(-e) bozorg] - opa
- خواهر کوچک [xāhar-e kuchek] - singil
- خواهرزاده [xāharzāde] – jiyan (opa yoki singilning bolasi)
- خواهش [xāheš] – xohish, istak; خواهش کردن [xāheš kardan] – iltimos qilmoq
- خوب [xub] – yaxshi
- خود [xod]- o‘z
- خودرو [xodrou] – yengil mashina, transport
- خوراك [xurāk] – ovqat, yemish
- خوردن [xordan] – yemoq, ichmoq; خور [xor]
- خوردنی [xordani] – yegulik, ovqat
- خوش [xoš] – quvnoq
- خوش آمدن [xoš āmadan]- yoqmoq
- خوش گذشتن [xoš gozāstan] – yaxshi o‘tmoq, yaxshi kechmoq
- خوشمزه [xoš mazze] – mazali, shirin
- خوشبخت [xošbaxt] - baxtli
- خوشحال [xošhāl] - xursand, vaqti chog‘
- خویش [xiš] – o‘z (خود ning sinonimi)
- خیابان [xiyābān] – ko‘cha, xiyobon
- خیار [xiyār] – bodring
- خیاط [xiyyāt] – tikuvchi

دایمی [dāyi] – tog'a

داخل [dāxel] – kiruvchi; taalluqli; داخل شدن [dāxel šodan] – kirmoq

دادن [dādan] – bermoq

دارا بودن [dārā budan] – ega bo'lmoq; qamrab olmoq

داستان [dāstān] – hikoya

داشتن [dāstan] – ega bo'lmoq, bor bo'lmoq

دامن [dāman] – etak; yubka

دانا [dānā] – dono, oqil

دانستن [dānestan] – bilmoq

دانشجو [dānešju] – o'quvchi; دانش آموز [dāneš āmuz] – bilim; دانش

[dānešju] – tolib, toliba; دانشکده [dāneškade] – institut;

fakultet; دانشگاه [dānešgāh] – universitet; دانشیار [dānešyār]

– o'qituvchi (assistent)

دبستان [dabestān] – boshlang'ich maktab

دهبستان [dabirestān] – o'rta maktab

دچار شدن [dočār šodan] – duch kelmoq, duchor bo'lmoq

دختر [doxtar] – qiz bola; دختر بزرگ [doxtar-e bozorg] – katta

(to'ng'ich) qiz; دختر کوچک [doxtar-e kuchek] – kichik

(kenja) qiz

در [dar] – ... da (ko'makchi)

در [dar] – eshik

در آمدن [dar āmadan] – kirmoq

در آوردن [*dar āvardan*]- chiqarmoq, olmoq
 در باره ی [*dar bāre-ye*]- haqida, to'g'risida
 در عین حال [*dar eyn-e hāl*]- bir vaqtning o'zida, shu bilan birga
 در میهمانی [*dar mihmāni*] – mehmondorchilikda
 در نظر داشتن [*dar nazar dāstan*] – hisobga olmoq, nazarda tutmoq
 در هر حال [*dar har hāl*]-har holda
 دراز [*derāz*] – uzun; دراز کشیدن [*derāz kešidan*] – cho'zilmoq,
 cho'zilib ketmoq
 درجه [*daraje*] - daraja
 درخت [*deraxt*] – daraxt
 درخشیدن [*deraxšidan*] - yaltiramoq, yarqiramoq
 درد [*dard*] – dard, og'riq; درد کردن [*dard kardan*] – og'rinoq
 درس [*dars*] – dars
 درس خواندن [*dars xāndan*]- dars tayyorlamoq, biror yerda tahsil
 olmoq (o'qimoq)
 درست [*dorost*] – to'g'ri; roppa-rosa (soat)
 درست کردن [*dorost kardan*] – tayyorlamoq, pishirmoq
 درشکه [*doraške*] – foytun, arava
 درمانگاه [*darmāngāh*] - kasalxona
 دَرَنده [*darrande*] - yirtqich hayvon
 دروغ گفتن [*doruy goftan*] - yolg'on gapirmoq
 درون [*darun-e*] – ichiga, ichida
 دري [*dari*] - ... dariycha

دریا [daryā] – dengiz

دریدن [daridan] – yirtmoq, tilka-pora qilmoq

دسامبر [desāmbir] - dekabr

دست [dasf] – qo‘l; taraf, yo‘nalish ...

دست دادن [dast dādan] – qo‘l bermoq, ko‘rishmoq

دستکش [dastkes] – qo‘lqop

دسته [daste] - dasta, dastak

گل دسته [daste gol] – guldasta

دستور [dastur] – ko‘rsatma, dastur; grammatika; tartib; دستور جلسه

[dastur-e jalase] - majlis kun tartibi; دستور خوراك [dastur-e

xurāk] - ovqatlanish tartibi; دستور روز [dastur-e ruz] - kun

tartibi; دستور زبان [dastur-e zabān] – grammatika; دستور العمل

[dastur-ol a‘mal] - dasturulamal, ko‘rsatma

دشت کویر [dašt-e kevir] - Kavir dashti (Erondagi sahro)

دشت لوت [dašt-e lut] - Lut dashti (Erondagi sahro)

دشمن [došman] – dushman, yov

دعوت کردن [da‘vat kardan] – chaqirmoq, taklif qilmoq

دفتر [daftar] – daftar; idora, ishxona

دفعه [daf‘e] - marta, bor

دقت [deyyat] - diqqat

دقیقه [dayiye] – minut, daqiqa

دکتر [doktor] – doktor (ilmiy daraja); shifokor, vrach; دکتر امراض

داخلي [doktor-e amrāz-e dāxeli] – terapevt (ichki kasalliklar shifokori)

دل [del] – yurak, ko'ngil

دلار [dolār] – dollar \$ (AQSh pul birligi)

دلچسب [delčasb] - yoqimli

دم [dam] - nafas

دندان [dandān] – tish; دندانپزشك [dandān pezešk]- tish doktori, stomatolog

دنیا [donyā] – dunyo

ده [deh]- qishloq

دَد [dah]- o'n

دهقان [dehyān] – dehqon

دوا [davā] - dori-darmon; دواخانه [davāxāne] - apteka

دوخت [duxt] – tikish; bichim (fason); دوخت ایتالیا [duxt-e itāliyā] – Italiyada tikilgan

دوختن [duxtan] - tikmoq

دور [dur] - uzoq, uzoqda

دور زدن [dour zadan] - aylanmoq

دوره [doure] – davr; era; asr

دوست [dust] – do'st, o'rtoq; دوست داشتن [dust dāštan] – sevmok, yoqtirmok

دوش [duš] – dush (hammom)

دوش [duš] - yelka

دوشك [dušak] – to'shak, matras

دوشیزه [dušize] – qiz bola (bo'yi yetgan)

دولت [doulat] – davlat, hukumat

دولتی [doulati] – davlatga oid, hukumatga oid

دي [dey] - Eron yil taqvimining 10-oyi

دیدار [didār] - vizi, uchrashuv

دیدن [didan] ko'rmoq [bin] بین

دیدنی [didani] – ko'rishga arzigulik joylar, chiroyli joylar

دیر [dir] – kech; دیر آمدن [dir āmadan] – kech kelmoq

دیروز [diruz] - kecha; دیروز صبح [diruz sobh] - kecha ertalab

دیкте [dikte] – diktant

دیگر [digar] – boshqa

دیگری [digari] - boshqasi

دیوار [divār] - devor

ر

را [rā] – ko'makchi, o'zbek tilida –ni qo'shimchasiga to'g'ri keladi

راحت [rāhat] – orom, tinchlik, dam olish

راست [rāst] – to'g'ri; o'ng; راستگو [rāstgu] – to'g'riso'z; راستگویي

[rāstguyi] – to'g'riso'lik

راستی [rāsti] – to'g'rilik, samimiyat

راضی بودن [rāzi budan] – rozi bo'lmoq, qoniqmoq

راه [rāh] – yo'l; راه افتادن (به) [rāh oftādan] – yo'lga tushmoq; راه راه

- [*rāh-tāh*] – yo'l-yo'l; راه رفتن [*rāh raftan*] – yurmoq; راهرو
 [*rāhrou*] – koridor, yo'lak; راهنمایی (به) [*rāhnamāyi*] –
 rahbarlik(gida); کردن راهنمایی [*rāhnamāyi kardan*] – yo'l
 ko'rsatmoq
- رباعی [*robāiy*] – ruboiy
- رَجُل [*rajol*] – kishi; davlat arbobi
- رختخواب [*raxtxāb*] – o'rin-ko'rpa
- رساله [*resāle*] – risola, maqola
- رستوران [*restorān*] – restoran
- رسم [*rasm*] – rasm, urf-odat
- رسمی [*rasmī*] – rasmiy
- رسیدن [*rasidan*] – yetmoq, yetib kelmoq
- رشته [*rešte*] – ip; aloqa; tarmoq, soha
- رشد [*rošd*] – rivojlanish, taraqqiyot; رشد یافتن [*rošd yāftan*] –
 rivojlanmoq
- رفتن [*raftan*] bormoq [rou];
- رفتنی [*raftani*] – ketishga shaylangan
- رفیق [*rafiy*] – o'rtoq
- رقص [*rays*] – raqs, o'yin; رقصیدن [*raysidan*] – raqs tushmoq,
 o'ynamoq
- رمضان [*ramazān*] – ramazon (oy nomi)
- رنجبر [*ranjbar*] – mehnatkash
- رنگ [*rang*] – rang; رنگارنگ [*rangārang*] – turli-tuman, har xil

رو [ru] – yuz, aft

روبروي [ruberu-ye] – ro‘parasida(ga)

روحاني [ruhāni] – ruhoniy

رود [rud] – daryo; رودخانه [rudxāne] – daryo

روده [rude] – ichak

روز [ruz] – kun; روز بروز [ruz beruz] – kundan kunga, kun sayin,

bora-bora; روز بين المللي زنان [ruz-e beynolmelali-ye zanān] –

xalqaro xotin-qizlar kuni; روز تولد [ruz-e tavallod] –

tug‘ilgan kun; روزانه [ruzāne] – kundalik; روزگار [ruzgār] –

vaqt, davr; qismat, taqdir; روزنامه [ruznāme] – ro‘znoma,

gazeta

روستا [rustā] – qishloq

روسري [rusari] – ro‘mol (boshga o‘raladigan)

روسي [rusi] – ruscha; زبان روسي [zabān-e rusi] – rus tili

روسيه [rusiye] – Rossiya

روشن [roušan] – yorug‘; روشن کردن [roušan kardan] – yoqmoq

(chiroqni); yoritmoq

روغن [rouyan] – yog‘, moy

رومزي [rumizi] – dasturxon

روي [ru-ye] – ustida, yuzida, ustiga, yuziga

روي هم رفته [ruyehamrafte] – umuman, hammasi bo‘lib

ريحان [reyhān] – rayhon

ريختن [rixtan] – to‘kmoq; to‘kilmoq; quymoq; solmoq.

ريسمان [*rismān*] - arqon

ريش [*riš*] - soqol

ز

زانو [*zānu*] - tizza; زانو زدن [*zānu zadan*] - tiz cho'kmoq;
mag'lubiyatga uchramoq

زبان [*zabān*] - til; زبان فارسي [*zabān-e fārsi*] - fors tili; دري

[*zābān-e dari*] - dariy tili; زبان عربي [*zabān-e arabi*] - arab
tili

زدن [*zadan*] - urmoq, taqillatmoq

زرد [*zard*] - sariq

زرنگ [*zerang*] - chaqqon, uchar

زلزله [*zelzele*] - yer silkinishi, zilzila

زمستان [*zimestān*] - qish; زمستاني [*zimestāni*] - qishki

زمين [*zamin*] - yer

زمينه [*zamine*] - asos, poydevor, zamin

زن [*zan*] - ayol; زنانه [*zanāne*] - ayollarga xos, ayollarniki

زندگي [*zendegi*] - hayot

زنده [*zende*] - hayot, tirik, jonli

زنگ زدن [*zang zadan*] - bong urmoq; qo'ng'iroq chalmoq

زود [*zud*] - tez

زور [*zur*] - kuch, quvvat

زورق [*zouray*] - qayiq

زياد [*ziyād*] - ko'p

زيبا [zibā] – chiroyli, go‘zal; زيبايي [zibāyi] – chiroy, go‘zallik

زيتون [zeytun] – zaytun

زير [zir-e] - ostida, ostiga, tagida, tagiga

زير زميني [zirzamini] – yer osti; yerto‘la

زيرا [zirā] – zero, chunki

ژ

ژاپني [žāponi] – yapon, yaponcha

ژاكت [žāket] – jaket, nimcha

ژانويە [žānviye] - yanvar

ژولن [žū'en] - iyun

ژوئە [žuiye] - iyul

س

سابق [sābey] – o‘tmish, ilgari

ساختمان [sāxtemān] – bino

ساختن [sāxtan] – qurmoq; tayyorlamoq; ishlab chiqarmoq

ساخته شدن [sāxte šodan] – qurilmoq; ساخته شده [sāxte šode] –
qurilgan

سارا [sārā] – Sora (qiz. ismi)

ساعت [sāat] – soat

ساعت شش [sāat-e šeš] - soat 6 da

سال [sāl] – yil; تحصيلي سال [sāl-e tahsili] – o‘quv yili; نو سال [sāl-e
nou] – yangi yil

سالاد [sālād] – salat
 سالار [sālār] – boshliq, oqsoqol; qariya
 سالم [sālem] – sogʻlom; سالم بودن [sālem budan] – sogʻ-salomat
 boʻlmoq
 سالن [sālon] – salon, zal
 سالي [sālī] – bir yilda
 ساماني [sāmām] – somoniy (sulola nomi)
 ساير [sāyer] - boshqa
 سبز [sabz] – yashil
 سبزي فروشي [sabzi foruši] – sabzavot doʻkoni
 سپتامبر [septāmbri] - sentabr
 سپردن [sepordan] - topshirmoq
 ستاره [setāre] - yulduz
 ستودن [sotudan] – maqtamoq, koʻklarga koʻtarmoq
 سخت [saxṭ] – qattiq
 سر [sar] – bosh, avval
 سر [sar-e] – ...da, davomida, atrofida (izofali old koʻmakchi); به سر
 پوشيدان [be sar pušidan] – boshga kiymoq; سر تا سر [sar tā
 sar] – boshdan-oyoq, butunlay; سر درس [sar-e dars] – darsda,
 dars paytida; سر سبز [sar sabz] – yam-yashil; سر و صدا [sar-o
 sedā] – shovqin, toʻpolon
 سران [sarān] - boshliqlar

- سراینده [sarāyande] – 1) shoir; 2) qo‘shiqchi
- سرپرستی [sarparasti] - rahbarlik
- سرخ [sorx] – qizil; سرخ شدن [sorx šodan] – qizarmoq
- سرد [sard] – sovuq
- سرعت [sor‘at] - tezlik
- سرما خوردن [sarmā xordan] – sovqotmoq
- سرودن [sorudan] – kuylamoq
- سزاوار [sazāvār] – loyiq, arzigulik
- سعادت [sa‘ādat] – Saodat (qiz. ismi)
- سفر کردن [safar kardan] – safar qilmoq
- سفید [sefid] – oq
- سگه [sekke] – tanga
- سگ [sag] – kuchuk, it; سگِ آبى [sag-e ābi] – qunduz (suv hayvoni)
- سلام [salām] – salom; سلام دادن [salām dādan] – salom bermoq,
salomlashmoq
- سلامتی [salāmati] – salomatlik, sog‘liq
- سلیقه [saliye] – did
- سلیقه خوش [xoš saliye]- didli
- سمرقند [samaryand] – Samarqand
- سنّتی [sonnati] – an‘anaviy, qadimiy
- سنگ [sang] – tosh
- سه [se] – uch (son)

- سه شنبه [sešanbe] - seshanba
- سو [su] – taraf, tomon
- سواحل [savāhel] - sohillar
- سوار شدن [savār šodan] – chiqmoq, minmoq (avtomobilga)
- سؤال کردن [su'āl kardan] – soramoq, savol bermoq
- سوپ [sup] – sho'rva
- سوختن [suxtan] – kuymoq; kuydirmoq; yonmoq; yondirmoq
- سوزن [suzan] – igna, nina
- صوم [som] – so'm (pul birligi)
- سوي [su-ye] – tomoniga, tarafga
- سیاسی [siyāsi] – siyosiy
- سیاه [siyāh] – qora
- سیب [sib] – olma
- سیر [sir] – to'q (qorin); سیر کردن [sir kardan] – to'ydirmoq (qornini)
- سیر [sir] – sarimsoq piyoz
- سیر کردن [seyr kardan] – sayr qilmoq
- سیگار [sigār] – sigareta; سیگار کشیدن [sigār kešidan] – sigareta
chekmoq
- سیم [sim] – kumush; سیمین [simin] – kumushdan qilingan
- سیما [simā] – Simo (qiz. ismi)
- سینما [sinemā] - kinoteatr
- سینه [sine] – ko'krak; ko'krak qafasi

سيفي [sini] – barkash (patnus)

ش

شاہو [šāpu] – shlyapa

شاد [šād] – shod-xurram, xursand; شاد شدن [šād šodan] – xursand

bo'lmoq; شادمان [šādmān] – xursand, quvnoq; شادي [šādi] –
xursandchilik, shodlik

شاگرد [šāgerd] – o'quvchi; shogird

شام [šām] – 1) kechqurun; 2) kechki ovqat; shom(da), shom vaqti;

شام خوردن [šām xordan] – kechki ovqatni yemoq

شانه [šāne] – yelka

شانه [šāne] - taroq; شانه زدن [šāne zadan] – soch taramoq

شاید [šāyad] – shoyad, balki, ehtimol

شایستن [šāyestan] – munosib bo'lmoq

شب [šab] – tun, kecha, kechqurun; شب نشینی [šabnešini] –
mehmondorchilik

شبهه روزي [šabāne ruzi] – surunkali

شعر [šotor] - tuya

شدن [šodan] – aylanmoq, bo'lmoq

شديد [šadid] – kuchli, qattiq

شرکت [šerkat] – shirkat, firma, kompaniya; شرکت کردن [šerkat
kardan] – qatnashmoq, ishtirok etmoq

شروع [šoru] – boshlanish; شروع کردن [šoru' kardan] – boshlamoq;

شروع شدن [šoru' šodan] – boshlanmoq

شستن [šostan] yuvmoq → h.z.n. شور، شو [šu, šhor]

شش نفری [šeš nafari] – olti kishilik

شطرنج [šatranj] – shaxmat; شطرنج بازی [šatranjbāzi] – shaxmat

o'yini; شطرنج بازی کردن [šatranjbāzi kardan] – shaxmat

o'ynamoq

شعبه [šo'be] – bo'lim

شعر [še'r] - she'r

شغل [šoyl] – kasb, hunar

شکستن [šekastan] (h.z.n. شکن) – sinmoq; sindirmoq

شکل [šekl] - shakl

شکم [šekam] - qorin

شما [šomā] – siz

شماره [šomāre] – raqam, son

شمال [šemāl] - shimol

شن [šenn] - qum

شنا کردن [šenā kardan] - suzmoq

شناختن [šenāxtan] (h.z.n. شناس) – tanimoq, bilmoq;

شنیدن [šenidan] (h.z.n. شنو) – eshitmoq;

شنیدنی [šenidani] - eshitishlik

شهر [šahr] – shahar

شهرت [šohrat] – shon-shuhrat; شهرت داشتن [šohrat dāstan] – ma'lum

bo'lmoq, shuhrat qozonmoq

شهرداری [šahrdāri] – shahar hokimiyati

شهرنشین [šahrnešin] – shaharlik

شهریور [šahrivar] – Eron yil taqvimining 6-oyi

شوکولات [šokolāt] - shokolad

شوهر کردن (رفتن) [šouhar kardan] - turmushga chiqmoq

شیر [šer] – sher (hayvon)

شیر خوار [širxār] - sut emizuvchi

شیراز [širāz] – Sheroz (Erondagi shahar nomi)

شیردار [širdār] – Sherdor madrasasi

شیرقهوه [širyahve] – sutli qahva

شیرین [širin] – shirin

شیرینی [širini] – shirinlik, konfet

شیمی [šimi] – kimyo (ximiya); kimyoviy

ص

صابون [sābun] – sovun; صابون عطري [sābun-e 'atri] – xushbo'y sovun

صادر [sāder] – chiquvchi; yuz beruvchi; eksport qiluvchi

شیراز کردن [sāder kardan] – eksport qilmoq

صادرات [sāderāt] – eksport

صادق [sādey] – rostgo'y, samimiy

صاف [sāf] – sof, toza

صبح [sobh] – tong, ertalab

صبحانه [sobhāne] – nonushta

- صحبت [sohbat] – suhbat; صحبت کردن [sohbat kardan] –
suhbatlashmoq
- صحرا [sahrā] – cho‘l, sahro; صحراوي [sahrā-yi] – sahroyi, sahroga
xos (tegishli)
- صحيح [sahih] – to‘g‘ri
- صدا [sedā] – ovoz, tovush; صدا کردن [sedā kardan] – chaqirmoq
- صدادار [sedādār] – jarangli (tovush)
- صرف [sarf] – 1) sarf, xarajat; 2) iste‘mol
- صفحه [safhe] – sahifa, bet
- صفر [sefr] – nol (0)
- صندلي [sandali] – stul; صندلي راحتي [sandali-ye rāhati] – kreslo
- صنعتي [san‘ati] – sanoatga oid
- صورت [surat] – yuz, chehra

ض

- ضرب المثل [zardolmasal] – maqol, matal
- ضرر [zarar] – zarar; ضرر داشتن [zarar dāstan] – zarar yetkazmoq
- ضمير [zamid] – olmosh

ط

- طاهر [tāher] – toza; benuqson; Tohir
- طاووس [tāvus] – tovus
- طبقه [tabaye] – tabaqa, qavat; طبقه اول [tabaye-ye avval] – birinchi
qavat
- طبيب [tabib] – tabib

طبيعي [tabi'i] - tabiiy

طلا [talā] – oltin

طوطوي [tuti] – to'ti

طوفان [tufān] – bo'ron; to'fon; طوفاني [tufāni] – bo'ronli

طول [tul] – uzunlik; طول كشيدين [tul kešidan] – cho'zilmoq, davom etmoq

طول [tul-e] – davomida (izofali old ko'makchi)

طي [tey] – o'tish, tugatish;

طوي [te-ye] – davomida (izofali old ko'makchi)

ظ

ظاهراً [zāheran] – tashqaridan, ko'rinishidan

ظرف [zarf] – idish

ظرفيت [zarfiyat] – hajm, sig'im, ishlab chiqarish quvvati

ظهر [zohr] - peshin

ع

عادت [ādat] – odat; عادت كردن [ādat kardan] – odatlanmoq,

o'rganib qolmoq; عادناً [ā'datan] – odatda, ko'pincha

عاقل [āyel] – oqil, donishmand

عالي [āli] – oliy, yuqori sifatli, eng yaxshi

عبارت بودن [ebārat budan] – iborat bo'lmoq, tashkil topmoq

عجله كردن [ajale kardan] – shoshilmoq

عجيب [ajib] – ajib, ajoyib

- عدد [adad] – son
- عدليه [adliyye] – adliya organlari
- عذر خواهي [ozrxāhi] – kechirim so‘rash
- عراق [arāy] – Iroq
- عرب [arab] – arab
- عربي [arabī] – arabcha
- عرض [arz] – arz; iltimos; عرض کردن [arz kardan] – ma‘lum qilmoq
- عريان [oryān] – yalong‘och
- عزيز [aziz] – Aziz (ism)
- عسكري [askarī] – Askariy (er. ismi)
- عصابي شدن [asabāni šodan] – asabiylashmoq, g‘azablanmoq
- عصر [asr] – 1) asr; 2) asr payti
- عضو [ozv] – a‘zo
- عقاب [oyāb] – burgut
- عقب [ayab-e] – orqasiga
- علاقه [alāye] – qiziqish; علاقه داشتن [alāye dāštan] – qiziqmoq;
- علاقمند بودن [alāyemand budan] – qiziqmoq
- علاوه بر آن [alāve bar ān] – (un) dan tashqari
- علي [ali] – Ali (er. ismi)
- عمارت [emārat] – imorat, bino
- عُمَان [ommān] – Ummon dengizi
- عمر [omr] – umr

عمل [amal] – 1) xatti-harakat; amal; operatsiya; عمل شدن [amal
šodan] – operatsiya bo'lmoq

عمه [amme] – amma

عمو [amu] – amaki

عمومي [omumi] – umumiy, hammabop

عميق [amiy] – chuqur

عوض کردن [avaz kardan] – almashtirmoq, o'zgartirmoq; عوض شدن
[avaz šodan] – almashmoq; o'zgarmoq

عيادت [eyādat] – bemorni borib ko'rish

عيد [eyd] – bayram; عيد قربان [eyd-e yorbān] – Qurbon hayiti bayrami

عينك آفتابي [eynak-e āftābi] – qora ko'zoynak; عینک دردی [eynak-e
dudī] – qora ko'zoynak

غ

غالباً [yāleban] – ko'pincha

غذا [yazā] – ovqat, yemish; غذا خوردن [yazā xordan] –
ovqatlanmoq

غرب [yarb] – g'arb

غروب [yorub] – kun botishi

غصه [yosse] – g'am, g'ussa; غصه خوردن [yosse xordan] – g'am

chekmoq; غصه خوري کردن [yosse xori kardan] –

g'amga sherik bo'lmoq; mehribonchilik qilmoq

غم [yam] – g'am

غیر از [yeyr az] – ...dan tashqari

غيره [yeyre] - boshqa

ف

فارسي [fārsi] – forscha

فارغ التحصيل [fārey-ottahsil] – bitiruvchi (o‘quv yurtini)

فاضل [fāzel] – olim, ilmli

فخر کردن [faxr kardan] - faxrlanmoq

فرا گرفتن [farā gereftan] – 1) qamrab olmoq; 2) o‘rganmoq

فرا کردن [farār kardan] – qochmoq

فراکش کردن [farāmuš kardan] – esdan chiqarmoq

فرانسه [farānse] – Fransiya

فرانسوي [farānsavi]- fransuz, fransuzcha

فراهم کردن [farāham kardan] – yaratmoq, tayyorlamoq

فراوان [farāvān] – farovon, ko‘p

فَرّوخ [farrox] – Farrux (er.ismi)

فردا [fardā] – ertaga

فردا شب [fardā šab]-ertaga kechasi,(tunda); فردا صبح [fardā sobh]-

ertaga ertalab; فردا عصر [fardā asr]-ertaga asrda

فرزند [farzand] – farzand

فرستادن [ferestādan] (h.z.h. فرست) – yubormoq, yo‘llamoq

فروست کردن [forsat kardan] – vaqt topmoq

فرق داشتن [farq dāštan] – farqi bo‘lmoq

فرمودن [farmudan] (h.z.n. فرما) – buyurmoq

فروردین [farvardin] – farvardin (Eron yil taqvimining 1-oyi)

فروختن [foruxtān] (h.z.n. فروش) – sotmoq

فرهاد [farhād] – Farhod (er.ismi)

فرو رفتن [foru raftān] – cho'kmoq; cho'mmoq

فروشگاه [foruṣṣgāh] – univermag, magazin

فرهنگ [farhang] – 1) madaniyat; 2) lug'at

فرهنگستان [farhangestān] – akademiya

فصل [fasl] – fasl

فضا [fazā] – fazo, osmon

فعل [fe'l] – fe'l

فعلًا [fe'lan] – hozir; amalda; xayr (og'zaki nutqda)

فقط [faqat] – faqat

فکر کردن [fekr kardan] – o'ylamoq, fikrlamoq

فلز [felez] – metall

فلفل [felfel] – qalampir; murch;

فنجان [fenjān] – chashka

فهمیدن [fahmidan] (h.z.n. فهم) – tushunmoq

فواره [favvāre] – favvora, fontan

فوت [fot] – o'lim, vafot etish; yo'qotish

فوتبال [futbāl] - futbol

فوتبالیست [futbālist] - futbolchi

فوریه [fevriye] - fevral

فيزيك [fizik] – fizika

فيل [fil] - fil

فيلم [film] – film

ق

قابلي ندارد [yābeli nadārad] – arzimaydi

قاشق [yāšoy] – qoshiq

قاضي [yāzi] – qozi, sudya

قالی [yāli] – gilam; قالیایی [yāli bāfi] – gilam to‘qish

قانون [yānun] – qonun; قانون اساسی [yānun-e asāsi] - konstitutsiya

قایق [yāyey] – qayiq; قایقرانی [yāyeyrāni] – qayiqda suzish;

قایقرانی کردن [yāyeyrāni kardan] - qayiqda suzmoq

قبل [yabl] - oldin, ilgari

قَدَح [yadah] – qadah

قدرت [yodrat] – kuch-qudrat

قرائتخانه [yerātxāne] – o‘quv xonasi, o‘quv zali

قرار داشتن [yarār dāštan] – joylashmoq; قرار شد که [yarār šod ke] –

...deb qaror qilindi

قرمز [yermez] – qizil, qirmizi (rang)

قُرمه [yorme] – qovurma

قریب [yarib] – yaqin; taxminan

قسمت [yesmat] – qism, bo‘lak

قشنگ [yašang] – chiroyli, ko‘rkam

قصايي [yassābī] – go'sht do'koni

قصه [yesse] – qissa, hikoya

قطار [yatār] - poyezd

قطب [yotb] - qutb

قفس [yafas] – qafas

قفسه [yafase] – javon, shkaf; قفسه ي كتاب [yafase-ye ketāb] – kitob
javoni

قلم [yalam] - ruchka; قلم خود کار [yalam-e xodkār] – sharikli ruchka;

قلم خودنویس [yalam-e xodnavis] – avtoruchka

قناعت کردن [yanā'at kardan] - qanoatlanmoq

قند [yand] – qand, shakar

قهوه [yahve] – qahva, kofe; قهوه خانه [yahvexāne] – qahvaxona

قواعد [yavāed] قاعده [yāede] ning ko'pligi – qoidalar

قول دادن [youl dadan] – so'z bermoq, va'da bermoq

قوم و خویش [youm-o xiš] – qarindosh-urug'

قوي [yavi] – kuchli

قیافه [yiyāfe] – qiyofa, ko'rinish

قیچی [yeyçi] – qaychi

قیماق [yeymāy] – qaymoq

قیمت [yeymat] – qiymat, baho

ک

کاخ هنر [kāx-e honar] - san'at saroyi

کار [kār] – ish; کار کردن [kār kardan] – ishlamoq;

کارآموزی [kārāmuzi] – amaliyot, praktika; کارخانه [kārkhāne]

– korxonona, ishxona, zavod; کارکنان [kār konān] –

xizmatchilar, xodimlar; کارگر [kārgar] – ishchi; کارمند

[kārmand] – ishchi, xodim

کاستن [kāstan] – kamaytirmoq

کاسه [kāse] – kosa

کاش [kāš] – koshki

کاغذ [kāyaz] – qog'oz

کافه [kāfe] – kafe

کافی [kāfi] – yetarli

کاکائو [kākāo] – kakao

کالا [kālā] – tovar, mahsulot

کاملاً [kāmelan] – butunlay, to'la

کبوتر [kabutar] – kabutar

کیود [kabud] – ko'k rang

کبیر [kabir] – ulug', katta

کت و دامن [kot-o dāman] – kostyum-yubka;

کت و شلوار [kot-o šalvār] – kostyum-shim

کتاب لغت [ketāb] – kitob; کتاب درسی [ketāb-e darsi] – darslik; کتاب

[ketāb-e loyat] – lug'at kitobi; کتابخانه [ketābxāne] –

kutubxona; کتابفروشی [ketābforuši] – kitob do'koni

كُتُب [kotob]- kitoblar
 كَثِيف [kasif] – kir, iflos
 كَج [kaj] – qiyshiq, egri
 كَجَا [kojā] – qayerda? qayerga?
 كَدَام [kodām] – qaysi
 كَرَاوَات [krāvāt] – galstuk
 كَرَايَه [kerāye] – ijara, arenda; كَرَايَه كَرْدَن [kerāye kardan] – ijaraga olmoq
 كَرْدَن [kardan] - qilmoq (sodda fe'l) [kardan]
 كَرَم [kerm] - qurt
 كَرِه [kare] – sariyog'
 كَس [kas] - odam, shaxs
 كَسْب كَرْدَن [kasb kardan] – olmoq; qo'lga kiritmoq
 كَشَاوَرَزِي [kesāvarzi] - qishloq xo'jaligi
 كَشْتِي [kešti] - kema
 كَشْتِي گِر [koštigir] - kurashuvchi, polvon
 كَشُور [kešvar] – mamlakat
 كَشِيك [kešik] - navbatchilik, qorovullik; كَشِيكچِي [kešikči] – navbatchi
 كَف زَدَن [kaf zadan] – qarsak chalmoq
 كَفَش [kafš]-poyabzal
 كَلَّاس [kelās] – sinf, auditoriya, guruh; dars
 كَلَّاه [kolāh] – qalpoq, telpak

کلمه [kalame] - so'z

کم خرج [kam xarj] - kam xarj

کم کم [kam kam] - oz-oz, biroz

کمک [komak] - yordam, ko'mak; کمک کردن [komak kardan] -

yordamlashmoq; کمک هزینه ی تحصیلی [komak-e hazine-e tahsili] - stipendiya

کمی [kami] - bir oz, ozroq, salkam

کنار [kenār-e] -yoqasida, yoqasiga;

کنار گذاشتن [kenār gozāshan] - chetga chiqarib qo'ymoq, biror yerda unutib qoldirmoq

کنسرت [konsert] - konsert; کنسرت دادن [konsert dādan] - konsert bermoq

کنکور [konkur] - tanlov, musobaqa

که [ke] - kim

کهنه [kohne] - eski, qadimiy

کوتاه [kutāh] - kalta

کوچک [kučak] [kuček] - kichik, kichkina

کودک [kudak] - go'dak, chaqaloq

کودکستان [kudakestān] - bolalar bog'chasi

کوه [kuh] - tog'

کوهپایه [kuhpāye] - tog' yonbag'ri

کوهستانی [kuhestāni] - tog'li

کي [key] - qachon (چه وقت)

کیمی [ki] – kim (چه کسی)

کیلو [kilu] – kilogramm

کیلومتر [kilometr] - kilometr

گی

گاهی [gāhi] – gohi-gohida, ba'zan

گار [gāv] – sigir

گذاشتن [gozāštan] (h.z.n. گذار) – qo'ymoq

گذشتن [gozaštan] (h.z.n. گذر) – o'tmoq

گذشته [gozašte] – o'tgan

گرامی [gerāmi]-qadrli; گرامی داشتن [gerāmi dāštan] - qadrlamoq

گران [gerān] – qimmat

گرچه [garče] – garchi, ... bo'lsa ham

گردش [gardeš] – sayr

گردش رفتن [gardeš raftan]- sayr qilishga bormoq

گردش کردن [gardeš kardan] – sayr qilmoq

گردن [gardan] - bo'yin

گردیدن [gardidan] - aylanmoq, bo'lmoq, mashg'ul bo'lmoq

گرسنه [gorosne] – och (qorni)

گرفتار بودن [gereftār budan] – band bo'lmoq, mashg'ul bo'lmoq

گرفتن [gereftan] (h.z.n. گیر) – olmoq

گرگی [gorg] – bo'ri

گرم [garm] – issiq; گرم شدن [garm šodan] – isimoq; گرما [garmā] –

issiqlik

گريختن [gorixtan] (h.z.n. گريز) – qochmoq, qochib qutulmoq

گريه [gerye] – yig'ri; گريه كردن [gerye kardan] – yig'lamoq

گشاد [gošād] – keng

گشادن [gošādan] – ochmoq, yechmoq, boshlamoq

گشتن [gaštan] – aylanmoq, sayr qilmoq

گفتگو [goftogu] – so'zlashuv, suhbat

گفتگو كردن [goftogu kardan] – gaplashmoq

گفتن [goftan] (h.z.n. گو [gu]) – demoq, aytmoq;

گل [gol] – gul

گلدان [goldān] – guldon, vaza

گيله [gele] – shikoyat; گيله كردن [gele kardan] – shikoyat qilmoq

گم كردن [gom kardan] – yo'qotmoq, yashirmoq, berkitmoq

گنجشك [gonješk] – chumchuq

گوجه لونيگي [goujefarangi] – pomidor

گوزن [gavazn] – kiyik, bug'u

گوساله [gousāle] – buzoqcha

گوسفند [gusfand] – qo'y

گوش [guš] – quloq; گوش دادن [guš dādan] – quloq solmoq,

tinglamoq

گوشت [gušt] – go'sht

گونه [gune] – yanoq

گوهر [gouhar] – gavhar, qimmatbaho tosh

گوینده [guyande] – suxandon, diktor

گیتار - [gitār] - gitara

ل

لازم داشتن [lāzem dāštan] – zarur bo'Imoq, kerak bo'Imoq

لازم نیست [lāzem nist] – shart emas

لاغر [lāyar] - ozg'in

لب [lab] – lab

لباس [lebās] – libos, kiyim

لحاف [lehāf] - paxtali ko'rpa

لذت بردن [lezzat bordan] - lazzatlanmoq

لذیذ [laziz] – lazzatli, shirin, mazali

لطفاً [lotfan] – marhamat qilib

لوازم [lavāzem] - kerakli narsalar

لیلی [Leylā] – Laylo (qiz.ismi)

لیمو [limu] – limon

لیوان [livān] – stakan

م

ما [mā] – biz

مات [māf] – mot, hangu-mang, hayratda qolmoq

مادر [mādar] – ona; مادر بزرگ [mādar bozorg] – buvi

مادری [mādari] – onalik

مار [mār] – ilon

مارس [mārs] - mart
 ماشاء الله [māšā'illāh] – ofarin, barakalla
 ماشين [māšīn] – mashina
 ماشين سازي [mašīnsāzi]-mashinasozlik
 مال [māl(e)] - ...niki
 مالك [mālek] – mulkdor
 ماليات [māliyyat] – soliq
 ماليدن [mālidan] (مال h.z.n.) - surtmoq, surkamoq; silamoq
 مامان [māmān] – oyi (og‘zaki)
 ماندن [māndan] (مان h.z.n.) – qolmoq
 مانع شدن [māne‘ šodan]-xalaqit bermoq, to‘sqinlik qilmoq
 مانوس [mānus] – 1) odatiy; 2) do‘st, suhbatdosh
 ماه [māh] – oy
 ماهتاب [māhtāb] – oy nuri, oy yog‘dusi
 ماهي [māhi] – 1) baliq; 2) bir oyda
 ماهين [māhin] – Mohin (qiz.ismi)
 مايل بودن [māyel budan] – xohlamoq, istamoq
 مبل [mobl] - mebel
 متبادل [motabādel]-o‘zgaruvchan, almashuvchi
 متجاوز [matajāvez]- tajovuzkor, tajovuz qiluvchi
 مترجم [motarjem] - tarjimon
 مترو [metro] – metro

متشکر بودن [motašakker budan]- minnatdor bo'lmoq

متن [matn] – matn, tekst

متولد شدن [motavalled šodan] – tug'ilmoq, dunyoga kelmoq

مثال [mesāl] – misol

مثل [mesl-e] - ... kabi, ... dek

مثلاً [masalan] – misol uchun, masalan

مجبور بودن [majbur budan] – majbur bo'lmoq

مجدداً [mojaddedan] - yana, boshqatdan, yangitdan

مجسمه [mojasseme] – haykal, yodgorlik

مجلس [majles] – majlis

مجله [majalle] – jurnal

مجهز [mojahhaz] – jihozlangan; مجهز شدن [mojahhez šodan] – jihozlanmoq

محلی [mahalli] – mahalliy

مخالف بودن [moxālef budan] – qarshi bo'lmoq

مختلف [moxtalef] – turli xil

مخزن آب [maxzan-e āb] - suv havzasi

مخصوصاً [maxsusān] – ayniqsa, xususan

مداد [medād] – qalam

مدت [moddat] – muddat, vaqt; مدتها است که ... [moddathā ast ke] - ...

ancha bo'ldi, anchadan beri

مدتها پیش [moddathā piš]- ancha ilgari, ancha muddat ilgari

مدرسه [madrase] – maktab, madrasa

- مدرن [modern] - zamonaviy
- مذکور [mazkur] – zikr etilgan
- مراتب [marāteb]; به مراتب [be marāteb] – bir necha marta
- مراجعة [morāje 'at] - qaytish
- مرتب [morabbi] - murabbiy, tarbiyachi
- مرتب [morattab] – tartibli; مرتب کردن [morattab kardan] – tartibga solmoq (keltirmoq)
- مورخچه [moraxxasi] – mehnat ta'tili
- مرد [mard] – kishi
- مرداد [mordād] - mo'rdod (Eron yil taqvimining 5-oyi)
- مردانه [mardāne] - erkaklarga xos
- مردم [mardom] – xalq
- مرغ [mory] – 1) qush; 2) tovuq
- مرکزي [markazi] – markaziy
- مريض [mariz] – kasal, betob; مريض شدن [mariz šodan] – kasal bo'lmoq; مريضی داشتن [marizi dāštan] - kasal bo'lmoq
- مس [mes] – mis (metall)
- مسافرت رفتن [mosāferat raftan] - safarga ketmoq
- مستقبل [mostaybal] - gram. kelasi zamon
- مستقر شدن [mostayar šodan] - joylashmoq, o'rnashmoq
- مسکونی [maskuni] - turar joy
- مسواک زدن [mesvāk zadan] – tish tozalamoq

- مشتري [moštari] – xaridor, mijoz
- مشغول بودن [mašyul budan] – shug‘ullanmoq, band bo‘lmoq
- مشکل [moške] – qiyin
- مشکل پسند [moške]pesand] – injiq
- مشورت [mašvarat] – maslahat; مشورت کردن [mašvarat kardan] – maslahatlashmoq
- مصادف [mosādef] – mos keluvchi; hamzamon; بودن مصادف [mosādef budan] – mos kelmoq; hamzamon bo‘lmoq
- مطالعه کردن [motālee kardan] – o‘qimoq, o‘rganib chiqmoq
- مطب [matab] – poliklinika, xususiy klinika
- مطبوع [matbu] - yoqimli
- مطبوعات [matbu’āt] - matbuot
- معاصر [mo‘āser] – zamonaviy; hozirgi
- معالجه شدن [mo‘āleje šodan] - davolanmoq
- معروف [ma’ruf] - taniqli
- معلم [moallem] – o‘qituvchi, muallim
- معلومات [ma’lumāt] – bilim; ma’lumot
- معمولاً [ma’mulan] – odatda
- معنوي [ma’navi]- ma’naviy
- معنى [ma’ni] – ma’no
- معین [mo‘ayyan] – muayyan, aniq
- مغازه [mayāze] – do‘kon, magazin
- مفيد [mofid] – foydali

- مقاله [mayāle] – maqola
- مكعب [moka 'ab] – kub; متر مكعب [metr moka 'ab] – kub metr
- مگر [magar] – 1) nahotki; 2) so'roq yuklamasi vazifasida keladi
- ملافه [mallāfe] - choyshab
- ملاقات کردن [molāyāt kardan] - uchrashmoq
- ملايم [molāyem] – muloyim, yumshoq; tinch, osuda
- ملى [melli] – milliy
- مليون [melyun]/مليون [milyun]- million
- ممکن است [momken ast] – balki, ehtimol
- من [man] – men
- مناطق [manātey] - mintaqalar
- مناظر [manāzer] - manzaralar
- منتشر [montašer] – chop qilingan; tarqatilgan; منتشر ساختن [montašer sāxtan] – chop etmoq;
- منتظر بودن [montazer budan] – kutmoq
- مزرل [manzel] – uy, hovli
- منظره [manzare] – manzara, ko'rinish
- منعكس [mon 'akes] – aks etgan, aksi tushgan;
- منفصل [monfase] – ajratilgan, bo'lingan
- مُنْقِد [monayyed] – tanqidchi
- مو [mu] – soch
- مواد غذایی [mavād-e yazāyi] – oziq-ovqat mahsulotlari

- موجود بودن [moujud budan] – mavjud bo'lmoq
 موزه [muze] – muzey
 موزيك [muzik] – musiqa; موزيك زدن [muzik zadan] – musiqa chalmoq
 موسم [mousem] – mavsum; davr
 موسيقي [musiyi] – musiqa
 موضوع [mouzu] – mavzu
 موافق شدن [movaffay šodan] – muvaffaq bo'lmoq
 موافقت يافتن [movaffayiyat yāftan] – muvaffaqiyatga erishmoq
 مهاجر [mohājer] – muhojir
 مهربان [mehrebān] – mehribon, ko'ngilchan
 مهم [mohem] – muhim
 مهندس [mohandes] – injener, muhandis
 میان [miyān-e] - o'rtasida, o'rtasiga, oraga, orada
 میان آوردن (به) [be miyān āvardan] – ko'tarmoq; kiritmoq (masalani)
 می توان گفت [mitavān goft] - aytsa bo'ladi
 میدان [meydān] – maydon; میدانِ دوستیِ ملل [meydāne dusti-ye melal]
 – xalqlar do'stligi maydoni; میدانِ ورزش [meydān-e varzeš] –
 sport maydoni
 میز [miz] – stol; میز تحریر [miz-e tahrir] – yozuv stoli; میز غذاخوری
 [miz-e yazāxuri] - ovqatlanish stoli
 می شود [mišavad] – mumkin, bo'ladi; می شود گفت [mišavad goft] –
 aytish mumkin
 میل داشتن [meyl dāštan] – xohlamoq, istamoq

میل کردن [meyl kardan] – tanovul qilmoq

میلادی [milādi] – melodiy (yil taqvimi)

میلیارد [milyārd]- milliard

میمون [meymun] - maymun

میهمانخانه [mihmānxāne] – mehmonxona

میهن [mihan] – vatan, yurt

میوه [mive] – meva

ن

ناچار [nāčār] – nochor, chorasiz

ناخوش شدن [nāxuš šodan] – kasal bo‘lib qolmoq

نادر [nāder] – nodir

ناراحت [nārāhat] – 1) bezovta; 2) kasal; ناراحت بودن [nārāhat budan]
– bezovtalanmoq

نافهمیدنی [nāfahmidani] – tushunarsiz

ناگهان [nāgehān] – nogahon, birdan, to‘satdan

نام [nām] – nom; نام بردن [nām bordan] – eslamog, yodga olmoq;

aytib o‘tmoq; نام نهادن [nām nehādan] – ism qo‘ymoq,

nomlamoq; نامبرده [nāmborde] – aytib, eslab o‘tilgan

نامزد [nāmzad] – qalliq

نامه [nāme] – noma, xat

نامیدن [nāmidan] – nomlamoq, atamoq

نان [nān] – non

- 'نانو [nānvā] – nonvoy
- ناهار [nāhār] – tushlik
- ناھید [nāhid] – Nohid (ism)
- نہاتات [nabātāt] – o'simliklar
- نخیر [naxeyr] – yo'q
- نرگس [narges] – nargis (gul)
- نرم [narm] – yumshoq
- نزد [nazd-e] - oldida, oldiga, yaqinida, yaqiniga
- نزدیک [nazdik] – yaqin; [nazdik-e] - ... yaqinida, yaqin (izofiy old
ko'makchi); نزدیکان [nazdikān] – yaqinlar, qarindosh-
urug'lar
- نسبت [nesbat] – aloqa; nisbat
- نشان دادن [nešān dādan] – ko'rsatmoq
- نشستن [nešastan] o'tirmoq [nešin] نشین
- نصف [nesf] – yarim; نصف شب [nesfe šab]-yarim kecha(da)
- نظامی [nezāmi] – harbiy
- نظافت [nezāfat] – tozalik, ozodalik
- نظر [nazar] – nazar; به نظر آمدن [be nazar āmadan] – ko'rinmoq;
از نظر دور داشتن [az nazar dur dāštan] – nazardan
qochirmoq; به نظر رسیدن [be nazar rasidan] – ko'rinmoq
- نفت [nafī] - neft
- نفر [nafar] – nafar (numerativ)

نفس کشیدن [*nafas kešidan*] – nafas olmoq
 نه فقط [*nafayat*] - nafaqat
 نقاش [*nayyās*] – rassom, naqqosh
 نقره [*noyre*] – kumush
 نقشه [*nayše*] – xarita
 نقل کردن [*nayl kardan*] – so‘zlamoq, aytib bermoq, naql qilmoq
 نقلیه [*nayliye*] – transport
 در نگاه داشتن [*dar ...negāh dāštan*] - ...da ushlab turmoq
 نگاه کردن [*negāh kardan*] – qaramoq; tikilmoq
 نگریستن [*negaristan*] – – qaramoq; tikilmoq
 نمایش دادن [*namāyeš dādan*] – namoyish qilmoq
 نمایشگاه [*namāyešgāh*] - namoyishgoh
 نمره [*nomre*] – baho (maktabdagi)
 نمودن [*namudan*] (h.z.n. نما) – ko‘rsatmoq
 نمی توان گفت [*namitavān goft*] aytish mumkin emas
 نمی شود گفت [*namišavad goft*] - aytib bo‘lmaydi
 نه تنها ... بلکه [*na tanhā ... balke*] – nafaqat ..., balki
 نهادن [*nehādan*] (h.z.n. نه) – qo‘ymoq
 ناهار خوردن [*nāhār xordan*] – tushlik qilmoq
 ناهنگ [*nahang*] – kit
 نو [*nou*] – yangi
 نواحی [*navāhi*] – tumanlar, chor-atrof, mintaqalar

نواختن [navāxtan] (h.z.n. نواز) – chalmoq (musiqā asbobini)

نوامبر [novāmbr] - noyabr

نوبت [noubat] - navbat

نور [nur] - nur

نوساز [nūsāz] – yangi qurilgan, yangi bunyod etilgan

نوشان [navēstan] (h.z.n. نویس [navis]) – yozmoq

نوشیدن [nušidan] (h.z.n. نوش) – ichmoq, iste'mol qilmoq

نوشیدنی [nušidani] - ichimlik

نویسنده [navisande] – yozuvchi

نیا [neyā] - dada, buva; نیاکان [neyākān] – ajdodlar (نیا [neyā] ning ko'pligi)

نیرو [niru] – kuch; نیرومند [nirumand] - kuchli

نیم [nim] – yarim

نیمکت [nimkat] – skameyka; parta

نیمه [nime] – yarmi; yarim; نیمه شب [nime-ye šab] – yarim tun

و

واعظ [vāyez] – voiz; va'az qiluvchi

وارد [vāred] – ichkari; وارد شدن [vāred šodan] – kirmoq (ichkariga)

واقعا [vāye'an] – haqiqatda; haqiqatan

واگن [vāgon] - vagon

والدین [vāledeyn] – ota-ona

والیبال بازی [vāleybālbāzi] – voleybol (o'yini)

وجود داشتن [vojud dāstan] – mavjud bo'lish
 ورزش [varzeš] – sport; ورزش کردن [varzeš kardan] – badantarbiya
 qilmoq; ورزشگاه [varzešgāh] – stadion
 وزیر [vazir] – vazir; ministr
 ورزشیدن [varzidan] – mashq qilmoq
 وسایل نقلیه [vasāyel] – vositalar; وسیله [vasile] ning ko'pligi; وسایل
 [vasāyel-e nayliye] – transport vositalari
 وسیع [vasi'] – keng
 وعده دادن [va'de dādan] – va'da bermoq; va'da qilmoq
 وفا کردن [vafā kardan] – vafo qilmoq
 وفات کردن [vafāt kardan] – vafot etmoq
 وقت [vaqt] – vaqt
 ولایات [velāyāt] – viloyat
 ولی [vali] – lekin
 وی [vey] – u
 ویژه [viže] – maxsus, alohida; به ویژه [beviže] – ayniqsa

۵

هادی [hādi] – Hodi (erk. ismi)
 هتل [hotel] – mehmonxona
 هجری [hejri] – hijriy (yil hisobi)
 هدیه [hadiye] – sovg'a; نمودن [hadiye namudan] – sovg'a qilmoq
 هر [har] – har (bir); هر روز [har ruz] – har kuni

هرگز [hargez] – hech qachon, hech ham
 هزار [hezār] – ming
 هستن [hastan] – 1) emoq, bo'lmoq; 2) bor bo'lmoq
 هفته [hafte] – hafta; هفته اي [haftei] – bir haftada
 هكتار [hektār] – gektar (yer o'lchovi)
 هم [ham] – ham; همخانه [hamxāne] – hamxona;
 همزبان [hamzabān] – hamzabon; bir tilda so'zlashuvchi
 همزمان [hamzamān] – bir vaqtda; bir vaqtning o'zida
 همدیگر [hamdigar] – bir-biri; همدیگر را دیدن [hamdigar-rā didan] – bir-
 birini ko'rmoq.
 همسایه [hamsāye] – qo'shni
 همکلاس [hamkelās] – sinfdosh
 هم مرز [hammarz] – chegaradosh
 همه [hame] – hamma (ko'plik olmoshi); همه جا [hame jā] – hamma
 joy(da)
 همیشه [hamiše] – hamisha, doim
 هندوستان [hendustān] – Hindiston
 هندی [hendi] – hindcha; hind
 هنرپیشه [honarpiše] – san'atkor, xonanda; artist
 هنرستان [honarestān] – bilim yurti
 هنرمند [honarmand] – hunarmand
 هنگام [hengām-e] – ... paytida, ... vaqtida (izofali old ko'makchi)
 هوا [havā] – havo

هوایما [havāpeymā] – uchoq, samolyot

هواخوري [havāxuri] – dam olish

هوای آزاد [havā-ye āzād] – toza havo

هیچ [hič] – hech; هیچوقت [hičvayt] – hech qachon, hech ham

ي

یابنده [yābande] – topuvchi

یاد [yād] – yod, es, xotira; یاد آمدن (به) [be yād āmadan] – esga

tushmoq; یاد دادن [yād dādan] – tushuntirmoq; یاد رفتن (از)

[az yād raftan] – esdan chiqmoq; یاد گرفتن [yād gereftan] –

yod olmoq, o'rganmoq

یعنی [ya'ni] – ya'ni

یکشنبه [yekšambe] – yakshanba (dam olish kuni)

یکبار [yekbār] – bir marta

یکدیگر [yekdigar] – bir-biri

یکسان [yeksan] – bir xil

یکی [yeki] - biri; یکی از [yeki az] - ...dan biri

یونان [yunān] – Yunoniston

ییلاق [yeylāy] - dala; yaylov; dala hovli

MUNDARIJA

Soʻz boshi	5
------------------	---

Birinchi qism

Birinchi dars	8
Ikkinchi dars	23
Uchinchi dars	34
Toʻrtinchi dars	39
Beshinchi dars	41

Ikkinchi qism

Birinchi dars	43
Ikkinchi dars	67
Uchinchi dars	105
Toʻrtinchi dars	129
Beshinchi dars	149
Oltinchi dars	167
Yettinchi dars	180
Sakkizinchi dars	202
Toʻqqizinchi dars	218
Oʻninchi dars	243
Oʻn birinchi dars	262
Oʻn ikkinchi dars	283
Oʻn uchinchi dars	311
Oʻn toʻrtinchi dars	332

O'n beshinchi dars	345
O'n oltinchi dars	363
O'n yettinchi dars	385
O'n sakkizinchi dars	399
O'n to'qqizinchi dars	414
Yigirmanchi dars	426
O'zbekcha-forscha lug'at	439
Forscha-o'zbekcha lug'at	490

**Ahmadjon Quronbekov,
Avazbek Vohidov, To'xtaxon Ziyayeva**

FORS TILI

Oliy o'quv yurtlari uchun darslik

Fors va o'zbek tillarida

Nashr uchun mas'ul *M.Po'latov*

Muharrir *J.Xolmo'minov*

Texnik muharrir *V.N.Barsukova*

Rassom *B.Ashurov*

Musahhah *Sh.Olimov*

AB № 29

“Musiqqa” nashriyoti. Toshkent, B.Zokirov, 1.

**Bosishga ruxsat etildi 26.07.2006 y. Bichimi 84x108 1/32. Times garnitura.
Ofset qog'oz. Shartli b.t. 29,82. Nashr b.t. 35,0. 500 nusxa.
Shartnoma № 24. Buyurtma №1017. Bahosi shartnoma asosida.**

**«REN-Poligraf» bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent. Muqimiy ko'chasi, 178.**